

Puolę angelai

TRACY CHEVALIER

Tai įdomus, intriguojantis, paslaptingas, užburiantis nerealia atmosfera ir puikiai parašytas populiaraus bestselerio „Mergina su perlo auskaru“ autorės romanas.

The Guardian

Prieš akis atsiveria ištisi peizažai... Rašytoja – balsų meistrė.

The New York Times Book Review

Tai ypatinga Tracy Chevalier dovana: kelių puikiai atskleistų, veikėjų akimis rašytoja iš praeities prikelia visą epochą.

New York Times

Chevalier meistriškai atskleidžia skirtumus tarp savimi pasitikinčių ir švelniai pretenzingų Koulmanų ir Voterhausų... Autorė puikiai suvaldo socialines komedines situacijas, įsiterpiančias į šių nesuderinamų kaimynų bendravimą.

Sunday Times

Rašymas apie praeitį – ypač apie plačiai nagrinėtą laikotarpį – paspendžia spąstus, bet Chevalier jų pergalingai išvengė. Romane atsiskleidžia ir aprašomojo laikotarpio neįprastumas, ir panašumas su šiais laikais.

Times

TRACY CHEVALIER

Puolę angelai

Jotema

UDK 820-3
Ch299

Tracy Chevalier
Falling Angels
HarperCollins*Publisher*,
London, 2001

ISBN 978-9955-13-107-6

Ir vėl Džonatanui

1901 metų sausis

Kiti Koulman

Šįryt pabudau lovoje su nepažįstamuoju. Šviesių plaukų galva šalia tikrai ne mano vyro. Nežinojau, piktintis ar nusijuokti.

Na, pagalvojau, visai originalus būdas sutikti naująjį amžių.

Tada prisiminiau praeitą vakarą ir pajutau šleikštulį. Įdomu, kur šitame name buvo Ričardas ir kaip mes vėl susiėjome. Čia visi — drauge ir vyras šalimais — šiame reikale buvo labiau patyrę negu aš. Negu mes. Nepaisant to, kad Ričardas vakar vakare blefavo, jis, kaip ir aš, plaukiojo tamsoje, nors buvo įžvalgesnis. Daug įžvalgesnis. Susimąsčiau.

Kumštelėjau miegantįjį alkūne, iš pradžių švelniai, tada stipriau, kol pagaliau knarktelėdamas jis pabudo.

— Eik lauk, — pasakiau.

Išėjo nė nemurmtelėjęs. Laimė, jis nebandė manęs pabučiuoti. Kaip aš vakar pakenčiau tą barzdą, niekada ir nesuprasiu — turbūt padėjo raudonas vynas. Mano skruostai net iškaitę nuo įbrėžimų.

Kai po kelių minučių įėjo Ričardas, rankose spausdamas drabužius, vos galėjau į jį pažvelgti. Jaučiausi sutrikusi ir dar pykau — pykau, nes jaustis sutrikusi turėjau aš ir net nesitikėti, kai jis jausis taip pat. Tai mane siutino dar labiau, negu jis būtų paprasčiausiai pabučiavęs, pasakęs „labas rytas, brangioji" ir pradėjęs rengtis. Ant jo kaklo užuodžiau kvepalų dvelksmą.

Ir vis tiek negalėjau ištarti nė žodžio. Kaip pati dažnai sakau, esu plačių pažiūrų ir tuo didžiuojuosi. Dabar tie žodžiai gėlė.

Gulėjau stebėdama, kaip Ričardas rengiasi, ir susigriebiau galvojanti apie savo brolį. Haris visada mane erzindavo, kad per daug galvoju — nors niekada nepripažindavo, kad tai jis mane ir skatino. Kiek vakarų praleidome kartodami, ką rytą jį mokė mokytojai, — jis sakydavo, kad jam taip lengviau įsiminti. Bet ne vien tai: šitai mokė mane mąstyti ir išsakyti savo mintis. Vėliau turbūt jis gailėjosi. Dabar jau to nesužinosiu. Dabar tegaliu jo gedėti, tačiau kartais vis dar pasijuntu taip, tarsi tebegniaužčiau rankose tą telegramą.

Haris įsižeistų, jei pamatytų, kokie jo mokymo rezultatai. Nė vienas nėra toks protingas — dauguma tų, apačioje, yra kvaili kaip anglių kibirai, neišskiriant ir mano šviesiabarzdžio. Nė su vienu iš jų negalėjau užmegzti deramo pokalbio. Teko griebtis vyno.

Atvirai kalbant, man palengvėjo, kad pritapau prie draugijos — retkarčiais paplaukioti jos seklumomis visai pakanka. Ričardas, kaip spėju, jautėsi priešingai, jei jau norėjo tokio gyvenimo, tai vedė ne tą moterį. O galbūt aš pasirinkau netinkamą — nors tada, kai vienas dėl kito ėjome iš proto, niekada nebūčiau susimąsčiusi.

Manau, Ričardas privertė mane taip pasielgti, nes norėjo parodyti, kad jis nėra tokių jau tradicinių pažiūrų, kaip aš bijojau. Tačiau poveikis man buvo priešingas. Jis tapo tokiu, kokio nesitikėjau, kai tuokėmės. Jis tapo tokiu kaip visi.

Šįryt jaučiuosi tokia lėkšta. Tėtis su Hariu iš manęs juoktųsi, bet aš slaptai vyliausi, kad pasikeitęs šimtmetis įpūs permainų ir mums; kad Anglija stebuklingai išsiners iš savo apskurusio juodo apsiausto ir atskleis kažką blizgančio ir naujo. Iki dvidešimto amžiaus liko tik vienuolika valandų, o aš jau žinau, kad niekas daugiau nepasikeis, tik skaičius.

Gana. Jie šiandien eis jodinėti, o tai tikrai ne man — išspruksiu su kava į biblioteką. Ji neabejotinai bus tuščia.

Ričardas Koulmanas

Maniau, jei būsiu su kita moterimi, Kiti grįš, ir pavydas vėl atvers man jos miegamojo duris. Tačiau prabėgo dvi savaitės, o ji vis tiek neįsileido.

Nesmagu save laikyti beviltišku vyru, tačiau nesuprantu, kodėl mano žmona taip sunkiai sukalbama. Suteikiau jai padorų gyvenimą, o ji vis tiek nelaiminga, nors ir negali — ar tiesiog neketina — paaiškinti kodėl.

To visai pakanka, kad vyrai pakeistų žmonas, kad ir vienai nakčiai.

Modė Koulman

Kai tėtis pamatė angelą ant gretimo kapo, sušuko:

— Kas per velnias!

Mama tik nusijuokė.

Žiūrėjau į jį, kol paskaudo kaklą. Jis kabėjo virš mūsų vieną pėdą atkišęs į priekį, ranka rodydamas į dangų. Vilkėjo ilgą apdarą kvadrato formos iškirpte, o palaidi plaukai skleidėsi ant

sparnų. Jis žiūrėjo žemyn tiesiai į mane, tačiau, kad ir kaip spoksojau, neatrodė, kad mane matytų.

Mama su tėčiu pradėjo ginčytis. Tėčiui nepatinka angelas. Nežinau, mamai patinka ar ne — ji nepasakė. Man atrodo, jai kelia nerimą urna, kurią tėtis pastatė ant mūsų kapo.

Norėjau prisėsti, bet nedrįsau. Buvo labai šalta, pernelyg šalta sėdėti ant akmens, be to, mirė karalienė ir turbūt šiuo metu niekas negali sėdėti ar žaisti, ar šiaip daryti ką nors malonaus.

Vakar naktį gulėdama lovoje išgirdau skambant varpus, o rytą atėjusi auklė pasakė, kad vakare mirė karalienė. Iš lėto suvalgiau košę, norėjau pažiūrėti, ar jos skonis bus kitoks, kai jau karalienė mirusi. Bet jos skonis buvo toks pat — persūdyta. Ponia Beiker visada ją tokią verda.

Visi žmonės, kuriuos sutikome pakeliui į kapines, vilkėjo juodai. Aš vilkėjau pilką vilnonę suknelę ir baltą prijuostę — ką būčiau ir šiaip vilkėjusi, tik auklė sakė, kad mergaitei puikiai tinka vilkėti tokį apdarą, kai kas nors miršta. Mergaitėms nebūtina vilkėti juodai. Auklė padėjo man apsirengti. Ji leido man rengtis baltai ir juodai languotą apsiaustą, derančią skrybėlę, tačiau nežinojo, ar tiks mano triušio kailio mova, taigi turėjau paklausti mamos, o ši pasakė, kad visiškai nesvarbu, ką vilkėsiu. Mama vilkėjo mėlyną šilkinę suknelę ir peleriną, o tėčiui ji nepatiko.

Kol jie ginčijosi dėl angelo, užsidengiau veidą savo mova. Kailis labai minkštas. Tada išgirdau triukšmą, tarsi kažkas barbentų į akmenį, o kai pakėliau akis, pamačiau iš už gretimo paminklo į mane žiūrinčias mėlynas akis. Spoksojau į jas, ir tada iš už paminklo pasirodė berniuko veidas. Jo plaukai buvo aplipę purvu, skruostai taip pat išterlioti. Jis man mirktelėjo ir vėl pradingo.

Žvilgtelėjau į mamą ir tėtį, jie buvo paėjėję takeliu pažiūrėti į angelą iš kitos pusės. Berniuko jie nematė. Žingsniavau atbula tarp kapų, neatitraukdama akių nuo tėvų. Kai įsitikinau, kad jie nežiūri, nėriau už paminklo.

Berniukas klūpėjo atsirėmęs į antkapį.

— Kodėl tavo plaukai purvini? — paklausiau.

— Buvau kape, — atsakė jis.

Atidžiai jį apžiūrėjau. Purvo buvo visur: ant jo švarko, ant jo kelių, ant batų. Netgi žemės trupinėlių ant blakstienų.

— Ar galiu paliesti kailį? — jis paklausė.

— Čia mova, — atsakiau. — Mano mova.

— Galiu ją paliesti?

— Ne.

Taip pasakiusi pasijutau nesmagiai, todėl ištiesiau movą.

Berniukas seilėmis susišlapino pirštus ir nusivalė į švarką, tada ištiesė ranką ir paglostė kailį.

— Ką tu veikei kape? — paklausiau.

— Padėjau savo tėveliui.

— O ką daro tavo tėvas?

— Aišku, kad kasa kapus. Aš jam padedu.

Tuomet išgirdome garsą, tarsi kniauktų kačiukas. Dirstelėjome pro paminklo viršų, ir mergaitė, stovinti ant takelio, pažiūrėjo tiesiai man į akis, taip, kaip aš berniukui. Ji buvo juodai apsirengusi ir labai graži: ryškiai rudomis akimis, ilgomis blakstienomis ir kreminės spalvos oda. Jos ilgi ir garbanoti rudi plaukai buvo daug gražesni už manuosius, kurie kabo kaip skalbiniai ir yra bespalviai. Senelė mane vadina griovio vandens spalvos blondine. Gal tai ir tiesa, bet nėra labai jau malonu. Senelė visada sako, ką galvoja.

Mergaitė man priminė mano mėgstamiausius šokoladinius saldainius su plaktu lazdynų riešutų kremu. Vien pažvelgusi į ją supratau, kad norėčiau, jog ji taptų mano geriausia drauge. Aš neturiu geriausios draugės ir tiesiog trokštu ją turėti. Sėdėdama Šv. Onos bažnyčioje ir vis labiau šaldama (kodėl bažnyčiose visada taip šalta?) dažnai susimąstydavau, ar maldos duoda naudos, bet dabar matau, kad Dievas jas išgirdo.

— Pasiimk nosinę, mieloji Livi, štai, imk, brangioji, — ta-

keliu ėjo mergaitės mama už rankos vesdama mažesniąją mergaitę.

Paskui jas ėjo aukštas vyras rausvai gelsva barzda. Mažesnioji mergaitė nebuvo tokia graži. Nors panaši į pirmąją, tik smakras ne toks smailus, plaukai ne tokie garbanoti, o lūpos ne tokios didelės. Jos akys atrodė labiau šviesiai rusvos nei rudos. Panašu, kad jos niekuo nenustebinsi. Mane ir berniuką ji pastebėjo iš karto.

— Lavinija, — pasakė vyresnioji mergaitė gūžtelėdama pečiais ir atmesdama galvą taip, kad krestelėjo garbanos. — Mamyt, aš noriu, kad tu ir tėvelis mane vadintumėte Lavinija, o ne Livi.

Tuomet ir nusprendžiau niekada jos nevadinti Livi.

— Nekalbėk nemandagiai su savo mama, Livi, — pasakė vyras. — Mums esi Livi, ir viskas. Livi — gražus vardas. Kai būsi vyresnė, vadinsime tave Lavinija.

Lavinija piktai žvilgtelėjo į žemę.

— Dabar jau nustok verkti, — tęsė vyras. — Ji buvo gera karalienė ir nugyveno ilgą gyvenimą, bet nėra jokio reikalo penkerių metų mergaitei tiek daug raudoti. Be to, tu išgąsdinsi Aivi Mei, — jis galva linktelėjo į seserį.

Vėl pažvelgiau į Laviniją. Kiek mačiau, ji visai neverkė, nors nosinę vyniojo aplink pirštus. Pamojau jai, kad ateitų.

Lavinija nusišypsojo. Kai jos tėvai atsuko nugaras, ji atėjo nuo takelio už antkapio.

— Man irgi penkeri, — pasakiau, kai ji priėjo prie mūsų, — nors kovą jau sueis šešeri.

— Tikrai? — atsakė Lavinija. — Man šešeri sueis vasarį.

— Kodėl savo tėvus vadini mamyte ir tėveliu? Aš savuosius vadinu mama ir tėčiu.

— Mamytė ir tėvelis skamba elegantiškiau, — Lavinija spoksojo į berniuką, klūpintį šalia antkapio. — Koks tavo vardas?

— Modė, — atsakiau ir supratau, kad ji klausė berniuko.

— Saimonas.

— Tu labai purvinas berniukas.

— Nustok, — pasakiau.

Lavinija pažvelgė į mane.

— Ką nustoti?

— Jis yra duobkasys, todėl žemėtas.

Lavinija žengė žingsnį atgal.

— Duobkasys mokinys, — pasakė Saimonas. — Iš pradžių dirbau pas laidotuvių biuro savininką laidotuvių procesijos dalyviu, bet vos išmokau naudotis kastuvu, tėtis mane iš karto pasiėmė kartu.

— Mano senelės laidotuvėse buvo trys samdyti procesijos dalyviai, — pasakė Lavinija. — Vieną iš jų išplakė už tai, kad jis juokėsi.

— Mano mama sako, kad jau nebe daug tokių laidotuvių, — pasakiau. — Ji sako, kad jos pernelyg brangios ir geriau pinigus leisti gyvenimui.

— Mūsų šeimoje visada samdomi laidotuvių dalyviai. Jie dalyvaus ir manosiose.

— Tai tu miršti? — paklausė Saimonas.

— Žinoma, ne!

— Ar tavo auklė irgi liko namuose? — paklausiau, nes maniau, kad reikėtų dar apie kažką pakalbėti, kol Lavinija nenuliūdo ir nenuėjo.

Ji paraudo.

— Mes neturime auklės. Mamytė puikiai gali mumis pasirūpinti ir viena.

Iki šiol nepažinojau vaikų, kurie neturėtų auklės.

Lavinija žvilgtelėjo į mano movą.

— Tai ar tau patinka mano angelas? — paklausė ji. — Man tėvas leido pačiai išrinkti.

— Mano tėčiui nepatinka, — pareiškiau, nors žinojau, kad

nederėtų kartoti, ką pasakė tėtis. — Jis pavadino jį sentimentalia nesąmone.

Lavinija suraukė antakius.

— Na, tėveliui nepatinka tavo urna. Bet kuo tau netinka mano angelas?

— Man patinka, — pasakė berniukas.

— Man irgi, — pamelavau.

— Man atrodo, kad jis mielas, — atsiduso Lavinija. — Kai keliausiu į dangų, norėčiau, kad mane užneštų toks pat angelas.

— Tai pats gražiausias angelas visose kapinėse, — pasakė berniukas. — O aš juos visus žinau. Jų yra trisdešimt vienas. Ar norėtum, kad tau juos parodyčiau?

— Trisdešimt vienas yra pirminis skaičius, — pasakiau. — Jis nesidalija iš jokio kito skaičiaus, tik iš vieneto ir trisdešimt vieno.

Tėtis man neseniai buvo aiškinęs apie pirminius skaičius, nors visko taip ir nesupratau.

Saimonas išsitraukė iš kišenės anglies gabaliuką ir ėmė piešti ant kitos paminklo pusės. Jis nupiešė kaukolę ir sukryžiuotus kaulus — apvalias akiduobes, trikampį, vaizduojantį nosį, eiles kvadratinių dantų ir kaukolės šone įrėžė šešėlį.

— Nedaryk taip, — pasakiau. Jis į mane nekreipė dėmesio. — Negalima taip daryti.

— Aš jau padariau. Daugybę. Pažiūrėk į paminklus aplinkui.

Pažiūrėjau į mūsų šeimos kapą. Apačioje, prie pjedestalo, laikančio urną, buvo įraižyta mažytė kaukolė su sukryžiuotais kaulais. Tėtis įsiustų, jei žinotų, kad ji ten yra. Tada pamačiau, kad ant kiekvieno paminklo, kur tik pažvelgtum, yra nupaišyta kaukolė su sukryžiuotais kaulais. Anksčiau nesu jų mačiusi.

— Ketinu nupiešti kapinėse ant kiekvieno kapo, — tęsė jis.

— Kodėl tu jas pieši? — paklausiau. — Kodėl pieši kaukoles su sukryžiuotais kaulais?

— Primena, kas yra po jais, argi ne? Po antkapiais juk vieni kaulai, kad ir ką palaidotum.

— Išdykėlis, — pasakė Lavinija.

Saimonas atsistojo.

— Ir tau nupiešiu vieną, — pasakė jis. — Nupiešiu ant tavo angelo nugaros.

— Nedrįsk! — sudraudė Lavinija.

Saimonas nedelsdamas numetė anglies gabaliuką.

Lavinija apsižvalgė, tarsi jau ruoštųsi eiti.

— Aš moku eilėraštį, — staiga pasakė Saimonas.

— Kokį eilėraštį? Tenisono?

— Nežinau, kieno sūnaus. Jis skamba taip:

Gyveno Nanhede kartą jaunuolis,
Pabudo jis švino karste;
„Visai jaukus guolis, — supykęs pasakė, —
Tik ar miręs esu, nežinia“.

— Tfu! Kaip bjauru! — sušuko Lavinija.

Mes su Saimonu nusijuokėme.

— Mūsų tėtis sako, kad daugybė žmonių yra palaidoti gyvi, — pasakė Saimonas. — Jis sako, kad juos girdi besidraskančius karstuose, kai beria žemę.

— Tikrai? Mano mama bijo, kad jos nepalaidotų gyvos, — pasakiau.

— Nebegaliu daugiau klausytis! — šūktelėjo Lavinija užsidengdama ausis. — Aš jau eisiu.

Ji nužingsniavo pas savo tėvus pro kapus. Norėjau sekti paskui, bet Saimonas ir vėl prašneko:

— Mano senelis palaidotas šitoje pievoje.

— Tai jau tikrai ne.

— Rimtai.

— Parodyk jo kapą.

Saimonas parodė į medinių kryžių eilę kitoje takelio pusėje. Vargšų kapai — mama man pasakojo apie juos, aiškino, kad tai yra atskiras žemės plotas žmonėms, kurie neturi pinigų susimokėti už geresnę kapo vietą.

— Kuris kryžius yra jo? — paklausiau.

— Jam nepastatė kryžiaus. Jie neilgai laikosi. Mes ten pasodinome rožių krūmą, kad visada žinotumėm, kur jis guli. Pavogėme krūmą iš vieno sodo kalvos papėdėje.

Pamačiau krūmo kelmą, nugenėtą prieš žiemą. Mes gyvename kalvos papėdėje, ir mūsų sode auga daug rožių. Greičiausiai tas rožių krūmas bus iš mūsų.

— Jis irgi čia dirbo, — pasakė Saimonas. — Tą patį, ką mano tėvas ir aš. Sakė, kad šitos kapinės gražiausios Londone. Jis nenorėjo būti palaidotas kitose. Apie kitas jis pasakodavo baisias istorijas. Visur kaulų krūvos. Numirėliai užberti tik maišeliu žemių. Fu, koks dvokas! — Saimonas pamosikavo ranka prieš nosį. — O naktimis vagia numirėlius. Čia jis bent jau turi saugią vietą, yra aukšta spygliuota siena.

— Man jau laikas eiti, — pasakiau. Nenorėjau pasirodyti išsigandusi kaip Lavinija, bet ir nenorėjau klausytis apie numirėlių dvoką.

Saimonas truktelėjo pečiais.

— Galėčiau tau čia viską aprodyti.

— Galbūt kitą kartą.

Nusivijau savo šeimos narius, jau nueinančius kartu. Lavinija paėmė mane už rankos ir suspaudė ją, o aš buvau tokia laiminga, kad ją pabučiavau.

Kai susikabinusios už rankų lipome kalva, akies kampučiu mačiau nuo akmens iki akmens šokinėjančią figūrą kaip vaiduoklį, ji sekė paskui mus ir bėgo į priekį. Geriau jau nebūtumėme jo palikę.

Kumštelėjau Laviniją.

— Jis linksmas berniukas, argi ne? — pasakiau linktelėdama į šešėlį, jam užlindus už obelisko.

— Man jis patinka, — pasakė Lavinija, — net kai jis pasakoja tuos bjaurius dalykus.

— Ar tu norėtum pabėgioti kaip jis?

Lavinija nusišypsojo.

— Bėgam paskui jį?

Nesitikėjau, kad ji taip pasakys. Žvilgtelėjau į kitus — į mus žiūrėjo tik Lavinijos sesuo.

— Bėgam, — sušnibždėjau.

Ji suspaudė man ranką, ir mes nubėgome jo ieškoti.

Kiti Koulman

Nedrįstu niekam pasakyti, nes būsiu apkaltinta išdavyste, bet aš siaubingai susijaudinau sužinojusi, kad karalienė mirė. Iki Naujųjų metų jaustas nuobodulys pranyko, ir turėjau gerokai pasistengti, kad pasirodyčiau deramai blaiva. Šimtmetis pasikeitė tik skaičiais, tačiau dabar laukia nemenkos vadovavimo permainos. Manau, kad Eduardas tikrai geriau tvarkysis nei jo motina.

Nors kol kas dar niekas nepasikeitė. Iš mūsų buvo tikimasi, kad pražygiuosime pro kapines ir parodysime, kad gedime, nors nė vienas karališkosios šeimos narys nėra čia palaidotas, nebus palaidota ir karalienė. Visi mato mirtį, ir to gana, manau.

Tos prakeiktos kapinės. Niekada jų nemėgau.

Atvirai kalbant, kalta ne pati vieta, ji turi niūraus žavesio, vienas per kitą prigrūstų kapų virtinės — granitiniai antkapiai, egiptietiški obeliskai, gotikinės smailės, pjedestalai su kolonomis, raudančios damos, angelai ir, žinoma, urnos — rangėsi į kalvą aukštyn, viršūnėje stūksančio nuostabaus Libano kedro

link. Aš net norėčiau apžvelgti kelis absurdiškesnius paminklus — pretenzingus šeimos padėties demonstravimus. Tačiau šios vietos sukeliami gedėtojų sentimentai kiek perdėti mano skoniui. Dar daugiau, šios kapinės — Koulmanų, o ne mano šeimos. Ilgiuosi tų kapinaičių šalia bažnyčios Linkolnšyre, kur palaidoti mama ir tėtis ir kur dabar jau stovi paminklas Hariui, net jei ir jis pats atgulė kažkur Pietų Afrikoje.

Ir viskas be saiko — prie to prisideda ir mūsų absurdiška urna, — tikrai per daug. Ir kaip ji absoliučiai netinka prie aplinkos! Jei tik Ričardas iš pradžių būtų su manimi pasitaręs. Tai taip nepanašu į jį. Nepaisant visų jo trūkumų, jis yra racionalus žmogus ir tikrai turėjo pastebėti, kad urna per didelė. Įtariu, kad pasirinkimą nulėmė jo motina. Jos skonis — gremėzdiški daiktai.

Šiandien buvo labai linksma stebėti jį, burbuliuojantį apie tą angelą, pastatytą ant gretimo kapo šalia urnos (pasirodo, tikrai per arti, tarsi jie bet kurią akimirką gali susidaužti). Turėjau stengtis iš visų jėgų, kad išlaikyčiau rimtą veidą.

— Kaip jie drįsta mums primesti savo skonį, — priekaištavo jis. — Jau vien ta mintis, kad kiekvieną kartą lankydamiesi čia turėsime žiūrėti į tą sentimentalią nesąmonę, man suka vidurius.

— Jis sentimentalus, bet nekaltas, — atsakiau. — Bent jau marmuras itališkas.

— Man nė velnio nerūpi tas marmuras! Nenoriu, kad šitas angelas stovėtų šalia mūsų kapo.

— O tu bent pagalvojai, kad galbūt ir jie tą patį sako apie mūsų urną?

— Kad mūsų urna gerai atrodo!

— O jie pasakytų, kad ir jų angelas gerai atrodo.

— Bet angelas atrodo juokingai šalia urnos. Visų pirma jis per arti pastatytas.

— Būtent, — atsakiau. — Šalia urnos tu nepalikai vietos.

— Žinoma, kad palikau. Urna šalia būtų atrodžiusi visai neblogai. Gal tik kiek mažesnė.

Kilstelėjau antakius taip, kaip kilsteliu, kai Modė pasako ką nors kvaila.

— Ar bent jau tokio pat dydžio, — nusileido Ričardas. — Taip, būtų atrodę tikrai įspūdingai — pora urnų. O vietoj to turime šitą nesąmonę.

Ir taip be galo. Aš tuo metu mažiau galvojau apie tuščių veidų angelus, nusėtus kapinėse. Jie man buvo mažiau įgrisę nei urnos, kurias kažkodėl renkasi statyti ant kapo. Reikia manyti todėl, kad urnas naudojo romėnai kaip pelenų saugyklas. Pagoniškas krikščioniškosios visuomenės simbolis. Tačiau taip pat yra ir su egiptietiškais simboliais, kuriuos čia matome. Kai atkreipiau į tai Ričardo dėmesį, jis tik sumurmėjo reikšdamas nepasitenkinimą:

— Ta urna Koulmanų kapą puošia ir suteikia orumo.

Kažin, kažin. Greičiau jau visiška banalybė ir simbolika ne vietoje. Kažkodėl jaučiau, kad geriau to nesakyti.

Jis vis dar koneveikė angelą, kai pasirodė ne kas kitas kaip jo savininkai, apsirengę gedulo drabužiais. Albertas ir Gertrūda Voterhausai — kaip jie pripažino, su dailininku nėra giminės. (Man vis tiek, pamačiusi jo perbrendusius paveikslus „Tate" galerijoje norėjau klykti. Ledi iš Šeloto savo laive atrodo tarsi ką tik būtų parūkiusi opiumo.) Mes niekada anksčiau nebuvome jų sutikę, nors jie jau kelerius metus turi kapą šalimais. Jie nebuvo kuo nors išsiskiriantys, jis — raudonai gelsva barzda, besišypsantis, ji — moteris, kurios taliją taip sugadino gimdymai, kad suknelės niekada tinkamai negulės. Jos plaukai greičiau susiraitę nei garbanoti ir išsileidę iš segtukų.

Vyresniosios dukters, Lavinijos, atrodo, Modės amžiaus, plaukai žvilgantys, rudi ir garbanoti. Išlepintas, mėgstantis

nurodinėti padarėlis — matyt, jos tėvas angelą nupirko, nes ji primygtinai reikalavo. Ričardas vos nepaspringo, kai apie tai išgirdo. Ir ji vilkėjo juodą suknelę, papuoštą krepu — vulgaroka ir visai nebūtina taip puoštis tokiam mažam vaikui.

Be abejo, Modė tą pat akimirką ją pamėgo. Kai mes vaikštinėjome po kapines, Lavinija vis tapšnojo juodai siuvinėta nosine akis ir raudojo praeidama pro prieš penkiasdešimt metų mirusio mažo berniuko kapą. Tikiuosi, Modė nepradės jos mėgdžioti. Negaliu pakęsti tokių nesąmonių. Modė yra labai nuovoki, bet mačiau, kaip ją traukė tos mergaitės elgesys. Jos kartu kažkur pradingo — Viešpats žino, ką sugalvojo. Sugrįžo kaip geriausios draugės.

Tikrai nepanašu, kad mes su Gertrūda Voterhaus kada nors tapsime geriausiomis draugėmis. Kai ji dar kartą pakartojo, kaip liūdi dėl karalienės, negalėjau susilaikyti nepareiškusi nuomonės, kad susidaro toks įspūdis, jog Lavinija be galo mėgaujasi gedulu.

Kurį laiką Gertrūda Voterhaus nesakė nieko, tada metė pastabą:

— Žavinga suknelė. Tokio neįprasto mėlyno atspalvio.

Ričardas prunkštelėjo. Mes namuose įnirtingai ginčijomės dėl mano suknelės. Tiesą pasakius, dabar ganėtinai gėdijausi dėl savo pasirinkimo — išvykus į kapines visi suaugusieji vilkėjo juodai. Mano suknelė buvo tamsiai mėlynos spalvos, tačiau aš vis tiek išsiskyriau labiau nei ketinau.

Nusprendžiau elgtis įžūliai.

— Taip, aš nemanau, kad dėl karalienės Viktorijos verta vilkėti juodai, — paaiškinau. — Dabar viskas keičiasi. Atėjus jos sūnui, viskas bus kitaip. Esu tikra, kad Eduardas bus puikus karalius. Jis ir taip pakankamai ilgai laukė.

— Per ilgai, jei jau paklaustumėte manęs, — pasakė ponas Voterhausas. — Vargšas vyrukas, jau ir ne pačiame jėgų žydėjime.

Jis atrodė sumišęs, tarsi nustebęs, kad savo nuomonę išreiškė balsu.

— Ak! — Gertrūda Voterhaus buvo pritrenkta.

— Dėl Dievo meilės, Kiti! — sušnypštė Ričardas. — Mano žmona visada prišneka nederamų dalykų, — atsiprašydamas jis tarė Albertui, o šis nervingai sukikeno.

— Nesvarbu, esu tikras, kad ji už tai atsiperka kitais būdais, — pasakė jis.

Kol mes visi supratom pastabos esmę, buvo visiška tyla. Vieną apkvaitusią akimirką svarsčiau, ar jis kartais negalėtų kalbėti apie Naujųjų metų išvakares. Betgi iš kur jis galėtų apie tai žinoti — tai visai ne jo aplinka. Aš pati labai stengiausi apie tai negalvoti. Dabar jaučiu, kad tąnakt kažkas manyje numirė ir niekad nebebus taip, kaip buvo iki tol, nesvarbu, karalius bus naujas ar ne.

Tada grįžo mergaitės, abi gaudė orą, jos maloniai atitraukė dėmesį. Voterhausai greitai atsiprašė ir nuėjo, ir visiems palengvėjo, bet tik ne mergaitėms. Lavinija puolė į ašaras, o aš jau bijojau, kad ir Modė susigraudins. Vėliau ji nesiliovė kalbėti apie savo naująją draugę, kol pagaliau prižadėjau, kad pasistengsiu organizuoti joms susitikimą. Tikėjausi, kad galiausiai ji tai pamirš, nes Voterhausai yra tokia šeima, šalia kurios jaučiuosi prastesnė.

Lavinija Voterhaus

Šiandien kapinėse su savo nauja drauge ir išdykusiu berniuku patyriau nuotykį. Kapinėse esu buvusi daugybę kartų, tačiau iki tol nesu paspruskusi nuo mamytės akies. O šiandien mamytė ir tėvelis sutiko šeimą, kuriai priklauso gretimas kapas, ir kol jie kalbėjosi apie suaugusiųjų reikalus, mudvi su Mode

pabėgome drauge su Saimonu, berniuku, dirbančiu kapinėse. Mes užbėgome Egipto alėja ir apibėgome aplink Libano kedrą juosiančius požemius. Ten buvo taip nuostabu, kad aš vos neapalpau iš jaudulio.

Tada Saimonas surengė mums ekskursiją, per kurią galėjome apžiūrėti angelus. Jis mums parodė nuostabų angelėlį šalia Katakombų terasos. Nesu anksčiau jo mačiusi. Jis vilkėjo mažytę tuniką ir turėjo trumpus sparnelius, o galvą buvo nugręžęs nuo mūsų, tarsi supykęs ir ką tik treptelėjęs kojyte. Jis buvo toks gražus, kad net panorau verčiau rinktis jį ant mūsų kapo. Bet jo nebuvo angelų knygoje akmentašio dirbtuvėje. Vis dėlto esu tikra, kad mamytė su tėveliu sutinka, jog mano išrinktasis angelas kapui yra pats geriausias.

Saimonas nusivedė mus ir prie kitų angelų, o tada pasakė, kad norėtų mums parodyti vieną kapą, kurį jis su tėvu ką tik iškasė. Na, aš visai nenorėjau jo apžiūrėti, bet Modė pasakė, kad nori, ir aš nenorėjau, kad ji manytų, jog bijau. Taigi mes nuėjome ir pažvelgėme į jį gilyn. Nors tai ir baugino, bet mane apėmė keisčiausias jausmas, kad norėčiau atsigulti į tą duobę. Be abejo, aš taip nepadariau, tik jau ne su savo gražiąja suknele.

Tuomet, mums jau pasisukus eiti, atsirado tas baisus vyras. Jo veidas buvo labai raudonas, šeriuotais skruostais, ir jis smirdėjo alkoholiu. Negalėjau susilaikyti neklykusi, nors ir iš karto supratau, kad jis yra Saimono tėvas — jų akys tokios pat mėlynos kaip dangaus lopinėlis. Jis ant Saimono ėmė rėkti siaubingais žodžiais, klausė, kur jis buvo, kodėl mes čia su juo, ir jis baisingiausiai keikėsi. Tėvelis mus išpertų, jei išgirstų mane ar Aivi Mei sakančias tokius žodžius. O mano tėtis ne iš tų, kurie peria. Va, kokius baisius žodžius rėkė Saimono tėvas.

Tada tas vyras ėmė vaikytis Saimoną aplink kapą, ir Saimonas šoko tiesiai į jį! Na, daugiau matyti aš nebenorėjau — mudvi su Mode kaip išprotėjusios parbėgome per kalvą. Modė dar svarstė, gal reikėtų grįžti atgal ir pažiūrėti, ar Saimonui

viskas gerai, bet aš atsisakiau primindama, kad tėvai nerimaus dėl mūsų. Bet iš tikrųjų aš nenorėjau dar kartą pamatyti to vyro, nes jis mane baisiai išgąsdino. Išdykęs berniukas gali pats savimi pasirūpinti. Esu tikra, kad jis kapo duobėse praleidžia daug laiko.

Taigi dabar Modė yra mano draugė, o aš — jos, nors nelabai suprantu, kodėl tokia paprasta mergaitė dėvi tokią gražią movą ir dar turi auklę, kai aš neturiu nei tos, nei tos. Ir gražuolę motiną. Tokiu plonu liemeniu ir didelėmis tamsiomis akimis. Negalėdavau žiūrėti į mamytę ir nė kiek nesigėdinti. Iš tikrųjų tai taip nesąžininga.

Gertrūda Voterhaus

Vos sužinojau naujienas, negalėjau užmigti kiaurą naktį, nerimavau dėl mūsų aprangos. Albertas galės vilktis savo juodą darbo kostiumą su blizgančiomis juodos spalvos sąsagomis ir juodą raištį ant skrybėlės. Pritaikyti gedulo drabužius vyrams visada būdavo lengviau. O Aivi Mei dar per maža, kad reikėtų rūpintis dėl jos tinkamos aprangos.

Bet mes su Livi turime būti tinkamai apsirengusios karalienės mirties proga. Dėl to, ką vilksiuosi pati, tiek nesirūpinu, bet Livi tokia išskirtinė, ir bus sudėtinga, jei ji negaus tiksliai to, ko nori. Aš taip nekenčiu tų konfliktų su ja — tai tarsi šokčiau su ja ir nemokėčiau nė vieno žingsnelio, o ji mokėtų juos visus. Visada kliuvinėju ir galiausiai apsikvailinu. O jai tik penkeri metai! Albertas sako, kad aš per daug jai nuolaidžiauju, tačiau jis juk nupirko angelą, kurio ji užsimanė, nors puikiai žino, kiek nedaug pinigų mes galime skirti tokiam reikalui. Kas bus su mūsų santaupomis namui, tačiau vėlgi negaliu jo dėl to kaltinti. Labai svarbu, kad kapas deramai reprezentuotų jausmus arti-

miesiems. Livi tai puikiai supranta, ir ji buvo visiškai teisi: kapui tikrai reikėjo skirti dėmesio, ypač tada, kai greta jo pastatė tą milžinišką urną.

Šįryt labai anksti atsikėliau ir net suradau gabaliuką krepo, kurį buvau pasilikusi po tetos gedulo. Buvau jį paslėpusi, nes turėjau sudeginti ir žinojau, kad Livi pasibaisėtų, jei pamatytų jį namuose. Krepo neužteko papuošti mudviejų abiejų suknelėms, taigi apsiuvau josios ir dar pasilikau šiek tiek savo skrybėlei. Man baigiant siūti atsikėlė Livi. Ji taip nudžiugo pamačiusi krepo papuošimus, kad net neklausinėjo, iš kur jį gavau.

Taip mažai miegojusi ir taip anksti kėlusi, vos tik pasiekusi kapines, jaučiausi tokia pavargusi, kad pamačiusi mėlyną šilkinę Kiti Koulman suknelę vos nesurikau. Tai buvo įžūlus įžeidimas! Tarsi povas, skleidžiantis uodegą per laidotuves... Stovėdama šalia jos jaučiausi tokia susidėvėjusi, norom nenorom mes lyginomės, ir ji man priminė, kad mano figūra nebe tokia, kokia buvusi.

Bent vienas dalykas pamalonino mane — ir tikrai to gėdijuosi, turėčiau prašyti Dievo atleidimo — jos duktė tokia negraži. Didžiuojuosi matydama, kaip puikiai atrodo Livi šalia tos apleistos Modės.

Aš buvau kuo mandagesnė, bet akivaizdu, kad Kiti Koulman įkyrėjau. Tada ji metė kelias kandžias replikas apie Livi ir nepagarbiai prasitarė. Ji nepasakė konkrečiai apie karalienę, bet pajutau, kad karalienė Viktorija buvo menkinama. Ir dėl jos Albertas neteko žado, leptelėjo kažką jam visai nebūdinga. Vėliau net neprisiverčiau jo paklausti, ką jis turėjo galvoje tai sakydamas.

Nesvarbu, viena kitos mes daugiau nebepamatysime. Visus tuos metus mūsų kapai kapinėse buvo greta, bet mes susitikome pirmą kartą. Tikėkimės, tai nebepasikartos, nors visada nerimausiu, kad tai gali įvykti. Deja, nuo šiol ne taip mėgsiu šitas kapines.

Albertas Voterhausas

Velniškai graži moteris. Net nežinau, ką sau galvojau, kad taip pasakiau. Reikės rytoj kažkaip pamaloninti Trudi, gal nupirkti jos mėgstamų violetinių saldainių.

Smagu, kad susitikau su Ričardu Koulmanu, nepaisant tos urnos ir visa kita. (Kas padaryta, tas padaryta, sakau Trudi. Ji jau ten, ir nebėra reikalo skųstis.) Jis turi neblogą vietą banke. Jie gyvena kalvos papėdėje, ir, sprendžiant iš to, ką jis pasakojo, tai gali būti visai nebloga vieta mums persikelti iš Aislingtono. Taip pat čia yra nebloga kriketo komanda, jis galėtų mane į ją pasiūlyti. Gali būti naudingas vaikinas.

Nepavydžiu jam jo žmonos, nors ji tikrai gražuolė. Būtų gyva bėda. O man jau su Livi problemų užtenka.

Saimonas Fildas

Mergaitėms nubėgus, aš kurį laiką dar tūnojau kape. Nemačiau reikalo išlįsti. Tėvas nesivargino lipti paskui mane ar stovėti viršum duobės ir rėkti. Jis žino, kur mane surasti, jei prireiktų.

— Šias kapines juosia aukšta siena, — visada sakydavo jis. — Gali ją perlipti, bet vis tiek galiausiai grįši atgal pro pagrindinius vartus kojomis į priekį.

Žiūrint iš aštuonių pėdų po žeme, dangus gražus. Jo spalva kaip mergaitės kailio. Jos movos, kaip ji pavadino. Kailis buvo toks švelnus. Norėjau įsikniaubti į jį veidu, kaip kad mačiau darant ją.

Guliu ant nugaros ir stebiu dangų. Retkarčiais praskrenda

paukštis, aukštai virš manęs. Nuo duobės kraštų atitrupa žemės gabaliukai ir nubyra man ant veido. Nebijau, kad mane užgrius žemės. Kasdami gilesnius kapus mes kraštus sutvirtiname kapo lentomis, bet dėl šitokių nesivarginame. Šios duobės žemė molinga, kaip reikiant drėgna, todėl laikosi puikiai. Buvo ir taip atsitikę, duobė buvo įgriuvusi, bet dažniausiai, kai žemė smėlinga arba molis išdžiūvęs. Kapo duobėse yra žuvę daug vyrų. Mano tėvas visada sako, kad jei man esant duobėje ji įgriūtų, viena ranka reikėtų uždengti veidą, o kitą ištiesti į priekį. Tada žemėje susidarys oro kišenė ir mane galės rasti pagal išlindusius pirštus.

Kažkas ateina ir pažvelgia į kapą. Prieš šviesą jis atrodo tik juodas siluetas, ir aš nežinau, kas jis. Tik žinau, kad tai ne mano tėvas — jis netrenkia alkoholiu.

— Ką tu ten veiki, Saimonai? — vyras klausia.

Tada aš suprantu, kas jis. Pašoku ant kojų ir nusibraukiu žemes nuo nugaros, užpakalio ir kojų.

— Tik ilsiuosi, sere.

— Tau moka ne už tai, kad ilsėtumeisi.

— Man iš viso nemoka, sere, — pasakau nespėjęs pagalvoti.

— A? Man atrodo, kad tu nemažai gauni iš to, ko čia išmoksti. Tu išmoksti amato.

— Iš mokslo nevalgysiu, sere.

— Gana jau akiplėšiškumo, Saimonai. Tu esi tik Londono kapinių kompanijos tarnas. Už vartų laukia begalė, kurie su malonumu užimtų tavo vietą. Nepamiršk to. Na, ar pabaigei kapą?

— Taip, pone.

— Tada uždenk jį ir eik susirask savo tėvą. Jis turėtų tvarkyti įrankius, turbūt jam reikia padėti. Nežinau, kodėl jį tebelaikau čia.

Aš žinau kodėl. Mano tėvas šią vietą pažįsta geriau nei kas kitas. Jis gali išardyti bet kurį kapą, atsimena, kas kaip pa-

laidotas, kokiame gylyje ir ar kapas yra smėlio ar molio žemės. Jis visa tai išmoko iš senelio. Ir jei labai nori, jis gali labai greitai kasti. Jo rankos kietos kaip akmenys. Jis dirba geriausiai, kai šiek tiek išgeria, bet ne per daug. Tada jis su Džo kasa ir juokiasi, o aš iškeliu ir nuleidžiu kibirą. Tačiau kai jis išgeria per daug, mes su Džo ir kasame, ir pilame.

Ieškau ilgos medžio šakos su strampgaliais, kuria išlipu iš negilių kapo duobių. Tėvas, matyt, ją ištraukė.

— Pone Džeksonai! — šūkteliu, bet jis jau nuėjęs.

Šūkteliu dar kartą, bet jis nepasirodo. Tėvas galvos, kad aš išlipau ir uždengiau kapą, todėl jis irgi čia nesugrįš.

Bandau iškapstyti atramas kojoms duobės šonuose, kad galėčiau išlipti, bet nėra kastuvo, kasu rankomis, o žemė per kieta. Be to, sienos dabar dar kietos, bet aš tikrai nesu tikras, kad jos ilgai tokios bus. Nenorėčiau, kad jos ant manęs užgriūtų.

Dabar duobėje, kurioje esu įstrigęs, jau darosi šalta. Pritupiu ant kulnų ir rankomis apsiveju kojas. Visą laiką vis šaukiuosi pagalbos. Šiandien kasė dar keturias kapo duobes ir statė kelis paminklus, bet nė vieno iš jų nebuvo arti. Vis dėlto gal mane išgirs lankytojas ar grįš viena iš tų dviejų mergaičių. Retkarčiais išgirstu kažkokius balsus ir sušunku „gelbėkit! gelbėkit!“, bet niekas neateina. Žmonės dažniausiai laikosi atokiai nuo ką tik iškastų kapo duobių. Jie mano, kad kažkas gali iššokti iš duobės ir juos sučiupti.

Dangus viršum manęs darosi tamsiai pilkas, ir girdžiu skambantį varpą, pranešantį lankytojams, kad kapinės uždaromos. Kiekvieną dieną vaikštinėja berniukas ir skambina jį. Rėkiu, kol paskausta gerklę, bet varpo skambėjimas mane užgožia.

Po kurio laiko varpas nustoja skambėti ir tada — tamsa. Šokinėju aukštyn ir žemyn norėdamas sušilti, o tada vėl susiriečiu ir apkabinu kelius.

Tamsoje duobė ima dar stipriau atsiduoti moliu ir drėgme. Po žeme teka viena Flytriverio atšaka. Panašu, kad netoli.

Dangus prasigiedrija, ir pradedu matyti žvaigždžių taškelius, jų vis daugiau ir daugiau, ir dangaus lopinėlis visas užsipildo žvaigždėmis, tarsi kažkas būtų ant jo pribarstęs miltų ir ruoštųsi kočioti tešlą.

Stebiu žvaigždes kiaurą naktį. Kape nėra daugiau ką veikti. Iš žvaigždžių formuojasi daiktai — arklys, kirtiklis, šaukštas. Kartais aš nusuku žvilgsnį į šalį, ir jie jau pajudėję. Po kurio laiko arklys dingsta už krašto, tada dingsta ir šaukštas. Pamatau vieną staigiai dangumi praskriejančią žvaigždę. Įdomu, kur ji nulekia skrosdama dangų.

Galvoju apie mergaites: vieną su mova, o kitą gražaus veidelio. Jos dabar guli apkamšytos savo lovose, abi šiltut šiltutėlės. Norėčiau ir aš taip ramiai šiltai miegoti.

Visai neblogai, kol nepradedu judėti. Kai pajudu, taip suskausta, tarsi kas nors suduotų su medine lenta. Po kurio laiko iš viso nebegaliu pajudėti. Turbūt mano kraujas užšalo.

Sunkiausias metas dar prieš akis — nakties pabaiga, kai tuoj tuoj prašvis, bet tebėra tamsu. Tėvas sako, kad daugelis žmonių miršta, nes nesugeba sulaukti, kol prašvis ir ateis diena. Stebiu žvaigždes. Pradingsta kirtiklis, ir tada šiek tiek apsiverkiu. Greičiausiai aš užmiegu, nes kai po kiek laiko pažvelgiu aukštyn, žvaigždžių jau nebėra, o man ant skruostų — sušalusios ašaros.

Vis labiau švinta, bet niekas neateina. Mano burna sulipusi, aš siaubingai ištroškęs.

Tada išgirstu laidotuvių giesmę „Šventoji, šventoji, šventoji“, kurią švilpaudavo mano tėvas dirbdamas. Tai labai juokinga, nes jis jau daug metų nėra buvęs bažnyčioje. Švilpavimas vis artėja ir artėja, aš bandau šūktelėti, bet pernelyg skauda, kad galėčiau surikti.

Girdžiu, kaip jis eina ratu aplink duobę, guldo lentas, o tada žalius kilimus, atrodančius kaip žolė, kad žemė aplink kapo duobę būtų suberta gražiai ir tvarkingai. Tada aplink duobę kloja virves, kurios guls po karstu, kai leis į duobę, ir dvi medines sijas, ant kurių dės patį karstą, po vieną siją duobės galuose. Jis nežiūri gilyn į duobę ir manęs nemato. Iškasus šitiek duobių, nebėra reikalo jas apžiūrinėti.

Bandau išsižioti, bet negaliu. Tada išgirstu prunkščiančius arklius ir girgždančius jų apynasrius, kaip ratai gurgžda per takelį. Suprantu, kad jei dabar neištrūksiu, neištrūksiu niekada. Ištiesiu kojas dejuodamas iš skausmo, tik kažkodėl neišleidžiu nė garso, nes vis dar negaliu praverti burnos. Įstengiu svirduliuodamas atsistoti, kažkaip prisiverčiu išsižioti ir sušunku:

— Tėve! Tėve! — Mano balsas kaip varnos medyje.

Iš pradžių nieko nenutinka. Sušunku dar kartą, tėvas pasilenkia į duobę ir prisimerkęs pažiūri į mane.

— Jėzau, berniuk! Ką tu čia darai?

— Ištrauk mane, tėve! Ištraukit mane!

Tėvas atsigula prie kapo duobės krašto ir ištiesia į mane rankas.

— Paskubėk, berniuk! Imk man už rankų.

Bet aš negaliu jų pasiekti. Tėvas pasisuka kažkur į arklių pusę ir papurto galvą.

— Nėra laiko, berniuk. Nėra laiko.

Jis pašoka ir nueina, aš vėl suklykiu.

Tėvas grįžta kartu su ponu Džeksonu, kuris žiūri į mane baisia veido išraiška. Jis nieko nesako ir vėl nueina, o mano tėvas stovi ir žiūri į poną Džeksoną. Tada ponas Džeksonas sugrįžta ir įmeta į duobę virvę, kurią mes naudojame išmatuoti, ar pakankamai giliai iškasėme. Kas pėda ant virvės yra mazgas. Čiumpu už mazgo ir stipriai laikausi, o jiedu su tėvu traukia mane iš duobės, kol atsiduriu ant kilimo, panašaus į žolę. Strykteliu, nors man visur gelia, ir stoviu prieš laidojimo kompanijos

savininką su cilindru, samdomus laidotuvių procesijos berniukus, vilkinčius mažučius juodus apsiaustėlius, ir linksinčius arklius, kad net juodos plunksnos, pritvirtintos prie jų galvų, mosikuoja. Už vežimo, kuriame guli karstas, stovi juodai apsirengę gedėtojai, ir visi jie spokso į mane. Norėčiau nusijuokti, nes jie taip keistai į mane žiūri, bet pamatau siaubingą pono Džeksono veidą ir pabėgu.

Vėliau tėvas, prigirdęs mane romo ir pasodinęs prie ugnies, apsiaustęs antklode, trinkteli per ausis.

— Niekada daugiau taip nedaryk, berniuk, — sako jis, tarsi aš būčiau iš anksto planavęs duobėje pasilikti per naktį. — Kas mums bus, jei prarasiu darbą?

Tada ateina ponas Džeksonas ir išperia mane norėdamas įsitikinti, kad pamoką išmoksiu. Nors man visai vis tiek, beveik nejaučiu jo pėrimo. Jau niekas negali daugiau suteikti skausmo už tą šaltį kapo duobėje.

1901 metų gruodis

Ričardas Koulmanas

Pasakiau Kiti, kad mus į Naujųjų metų šventę pasikvietė tie patys žmonės kaip ir praėjusiais. Ji tylėjo, žiūrėjo į mane tomis tamsiai rudomis akimis, kurios prieš daugelį metų mane sugundė, o dabar tiesiog teisė. Jei ji nebūtų taip į mane žiūrėjusi, greičiausiai aš nebūčiau pridūręs:

— Aš jiems jau pasakiau, kad kvietimą priimame, — tariau, nors dar nebuvau jiems atsakęs. — Su malonumu.

Mes priimsime jų kvietimus kiekvienais metais, kol Kiti vėl taps mano žmona.

1903 metų kovas

Lavinija Voterhaus

Tai buvo kaip stebuklas. Mano geriausia draugė — mūsų sodo gale! Argi galėtų kas nors būti šauniau?

Šį rytą žiūrėdama pro langą į mūsų naująjį sodą ir šukuodamasi plaukus jaučiausi kiek melancholiškai. Nors vietovė tikrai labai miela, o mūsų su Aivi Mei miegamojo vaizdas — į sodą, vis tebejaučiau ilgesį mūsų seniesiems namams. Namas buvo mažesnis, stovėjo triukšmingoje gatvėje, ir tikrai ne tokioje gražioje vietoje kaip Hampstedo Viržyno slenkstis. Bet toje vietoje aš gimiau, ten apstu mano vaikystės prisiminimų. Norėjau pasiimti gabalėlį sienų apmušalų koridoriuje, kur tėvelis žymėdavo, kiek mudvi su Aivi Mei užaugome kiekvienais metais, bet tėvelis pasakė, kad negalima, nes sugadinsiu sieną. Mums išvykstant verkiau.

Tada akies kampučiu pamačiau plazdėjimą ir atsisukusi į namą, užpakaline dalimi besiribojantį su mūsiškiu, pamačiau, kad persisvėrusi per langą man mojuoja mergaitė! Na, aš prisimerkiau ir po akimirkos ją pažinau — tai buvo Modė, mergaitė, su kuria susipažinau kapinėse. Žinojau, kad mes persikėlėme ne

per toliausiai nuo kapinių, bet net nenutuokiau, kad ir ji čia bus. Pasiėmiau nosinaitę ir mojavau, kol paskaudo ranką. Net Aivi Mei, kuri šiaip į nieką nekreipia dėmesio, kol jai nekumšteli (o kartais ir kumštelėjus nekreipia), atsikėlė iš lovos pažiūrėti, koks čia sąmyšis.

Modė kažką man šūktelėjo, bet buvo pernelyg toli, kad ką nors išgirsčiau. Tada ji pirštu parodė į tvorelę, skiriančią mūsų sodus, ir iškėlė dešimt pirštų. Mes buvom tokios giminingos sielos, kad aš iš karto supratau, ką ji turėjo galvoje — mudvi ten susitiksime po dešimties minučių. Nusiunčiau jai oro bučinį ir nėriau vidun norėdama kaip galima greičiau apsirengti.

— Mama! Mama! — šaukiau bėgdama žemyn laiptais.

Tuoj pat iš virtuvės atbėgo mama galvodama, kad aš susižeidžiau. Bet išgirdusi apie Modę ji nebeatrodė tokia pat susidomėjusi. Ji nenorėjo, kad lankyčiausi pas Koulmanus, nors niekada ir neprasitarė kodėl. Gal ji jau buvo pamiršusi juos, bet aš niekad nepamiršau Modės, net ir praėjus tiek daug laiko. Žinojau, kad mums lemta būti kartu.

Išbėgau laukan, nulėkiau prie sodo tvoros, bet ji buvo per aukšta, kad pamatyčiau kitą sodą. Šūktelėjau Modę, ir ši atsakė, o po akimirkos virš tvoros pasirodė jos veidas.

— O! Kaip tu ten užsikabarojai? — sušukau.

— Aš stoviu ant paukščių prausyklėlės, — atsakė ji kiek veblendama.

Ji sugebėjo prisitraukti ant tvoros viršaus ir man nespėjus susigaudyti nupuolė nuo tvoros ant žemės! Vargšiukė krisdama kaip reikiant susibraižė į rožių krūmus. Apsivijau ją rankomis, pabučiavau ir nusivedžiau pas mamytę, kuri, mano džiaugsmui, buvo Modei labai maloni ir patepė įbrėžimus jodu.

Tada nusivedžiau ją į miegamąjį norėdama parodyti savo lėlytes.

— Aš nepamiršau tavęs, — pasakiau. — Kiekvieną kartą, lankydamasi kapinėse, ieškojau tavęs, tikėjausi pamatyti.

— Aš taip pat, — atsakė ji.

— Bet nė karto nepamačiau. Tik retkarčiais tą išdykėlį berniuką.

— Saimoną. Kasantį kapus su savo tėvu.

— Dabar, kai aš jau čia, galėtume nueiti ten kartu, o jis parodytų mums visus tuos angelus. Būtų nuostabu.

— Taip.

Tada Aivi Mei bandė viską sugadinti trankydama vienos lėlės galvą į kitą taip smarkiai, kad maniau, jog jos suskils. Liepiau jai išeiti, bet Modė pasakė, kad ji visai neprieštarautų, jei Aivi Mei pasiliktų su mumis, nes ji niekada nėra turėjusi brolio ar sesers, su kuria galėtų pažaisti. Na, va. Aivi Mei atrodė labai patenkinta — ji būna tokia patenkinta dėl bet ko.

Nesvarbu. Tada Modė su mumis pusryčiavo, o mes negalėjome nustoti kalbėtis.

Tai tikrai dangaus siųstas stebuklas, kad angelai atvedė mus į šitą namą, o mane suartino su mano geriausia drauge.

Modė Koulman

Kaip keistai klojasi reikalai. Tėtis visada sako, kad sutapimas, pasirodo, visai nėra sutapimas, jei tik kaip reikiant jį ištiri. Šiandien jis man tai įrodė.

Žiūrėjau pro savo langą ir kitame name pamačiau plaukus besišukuojančią mergaitę. Niekada anksčiau nesu jos mačiusi; anksčiau tame name gyveno dvi senmergės, bet prieš kelias savaites jos išsikraustė. Tada atmetė plaukus, gūžtelėjo pečiais, ir aš pamačiau, kad tai Lavinija. Aš taip nustebau ją ten matydama, kad tiesiog atsistojau ir spoksojau.

Aš taip seniai buvau ją mačiusi — nuo karalienės mirties praėjo daugiau kaip dveji metai. Nors ir klausdavau mamos, ar

galėtume kada su ja susitikti, mama vis rasdavo priežastį, kodėl negalime. Ji vis žadėdavo paklausti kapinėse Voterhausų adreso, bet nemanau, kad kada paklausė. Laikui bėgant aš nustojau klausinėti, nes supratau, kad šitaip ji sako „ne". Nežinojau, kodėl ji nenori, kad aš turėčiau geriausią draugę, bet nieko negalėjau pakeisti, nebent tik vaikštinėti po kapines, kai tik ten nuvykdavome, tikėdamasi, kad ir Voterhausai lankysis tą pačią dieną. Bet tuo laiku jie niekada nesilankydavo. Jau buvau netekusi vilties kada nors turėti geriausią draugę. Taip ir nesutikau nė vienos mergaitės, kuri norėtų eiti pasivaikščioti po kapines su manimi, kaip kad norėjo Lavinija.

O dabar štai ji ir čia, vos už sodo. Pradėjau mojuoti, kol ji pagaliau mane pastebėjo ir man taip pat pamojo, pašėlusiai pamojo. Buvo labai malonu, kad ji irgi džiaugėsi mane matydama. Parodžiau jai, kad susitiktumėme sode, tada nulėkiau laiptais žemyn ir papasakojau tėvams apie nepaprastą sutapimą.

Mama su tėčiu jau valgė pusryčius ir skaitė laikraščius: tėtis skaitė „Mail", mama — „St. Pancras Gazette". Kai jiems pasakiau, kas bus mūsų naujieji kaimynai, tėtis visai neatrodė nustebęs ir paaiškino, jog būtent jis ir papasakojo Voterhausams apie šį namą.

Mama metė į jį keistą žvilgsnį.

— Nežinojau, kad tu taip draugauji su jais, — pasakė ji.

— Jis susisiekė su manimi banke, — pasakė tėtis, — dar prieš kurį laiką. Jie planavo keltis į šią vietovę, o aš nieko nežinojau apie čia parduodamą nekilnojamąjį turtą. Kai atsilaisvino šitas namas, aš jam ir pasakiau.

— Tai dabar mes būsime kaimynai ne tik mirusiųjų, bet ir gyvųjų pasaulyje, — metė mama.

Ji labai stipriai šaukštu pramušė kiaušinio lukštą.

— Pasirodo, jis yra puikus mušėjas, — pridūrė tėtis. — Komandai tokio tikrai reikėtų.

Kai išaiškėjo, kad tai visai ne sutapimas, kad Voterhausus čia pakvietė tėtis, aš kažkodėl jaučiausi keistai nuvilta. Norėjau tikėti likimu, bet tėtis dar kartą man įrodė, kad tokio dalyko nėra.

Gertrūda Voterhaus

Net nesvajoju kritikuoti Alberto sprendimo. Šiuos reikalus jis geriausiai išmano, o ir šiaip esu labai patenkina mūsų mažaisiais naujais namais, aukštu aukštesniais nei namas Aislingtone, ir pilnu rožių sodu esu patenkinta labiau nei kaimynų vištomis, kapstančiomis žemę.

Tačiau kai sužinojau, kad Koulmanai bus ne tik mūsų kaimynai, bet ir mūsų namai ribojasi sodais, mano širdis krito į kulnus. Ir, žinoma, jų namas aukštu aukštesnis už mūsų, ir dar su įspūdingu sodu. Kai aplinkui nieko nebuvo, aš pasilipau ant kėdės ir žvilgtelėjau į jį. Ten yra gluosnis ir tvenkinys, ir rododendrų gėlynas, ir graži ilga pievelė, kurioje, galiu lažintis, vasarą mergaitės žais kroketą.

Kiti Koulman dirbo sode, persodino raktažolių daigus. Jos suknelė buvo tokios pat sviesto spalvos, o ant galvos ji buvo užsidėjusi gražią plačiakraštę skrybėlę ir aprišusi ją šifoniniu kaspinu. Net ir sodininkaudama ji buvo taip gražiai apsirengusi. Ji manęs nematė, sakyčiau, dėkui Dievui, nes aš turbūt būčiau taip persigandusi, kad nukrisčiau nuo kėdės. Jau ir taip skubiai šokdama nuo kėdės susitrenkiau kulkšnį. Neprisipažinčiau to niekam, net Albertui, bet tai, kad jos sodas šitoks gražus, mane erzina. Jis — pietinėje pusėje ir labai saulėtas, ir tai labai palengvina priežiūrą. Ir ji turbūt turi samdytą žmogų, kuris jai padeda prižiūrėti — mažų mažiausiai rūpintis pievele, nes ji atrodo kaip suvoluota. Savo rožėmis rūpinsiuos kiek galėsiu, bet aš taip

lengvai sunaikinu augalus. Esu tikrai beviltiška sodininkė. Bus dar sunkiau, nes mūsų sodas šiaurinėje pusėje. Ir šiuo metu mes neišgalėsime samdytis jokio pagalbininko. Tikiuosi, ji neatsiųs pas mus savojo — net nežinočiau, ką daryti.

Modei nuvirtus nuo tvoros sodo gale jaučiau, kad reikėtų užsukti ir bent jau išsiaiškinti, iš kur atsirado įbrėžimai. Jų namo fasadas toks dailus — visas sodas prisodintas rožių krūmų, o prie durų vedantys laiptukai iškloti juodomis ir baltomis trinkelėmis. (Mūsų namo durys atsiveria tiesiai į šaligatvį. Reikia stengtis daugiau nebelyginti.)

Tikėjausi tik palikti savo kortelę, bet Kiti Koulman mus labai grakščiai priėmė savo mažesniojoje svetainėje. Net mirktelėjau pamačiusi, kokiomis spalvomis buvo įrengta svetainė — garstyčių geltonumo su tamsiai ruda apdaila — kaip supratau, tai yra madinga. Ji sakė, kad tos spalvos vadinasi „aukso geltonumo" ir „šokoladinė rusva". Skambėjo daug geriau nei atrodė. Man labiau patinka mūsiška bordo spalva. Net neverta lyginti su bordo spalvos svetaine. Reikia prisiminti, kad mūsų namuose nėra mažosios svetainės, gal pirmame aukšte turėdama tokį šviesų kambarį kaip josios taip pat nudažyčiau jį geltona spalva.

Bet abejoju.

Jos skonis labai rafinuotas — sofos užklotos šilkinėmis siuvinėtomis skaromis, paparčių vazonai, vazos su džiovintomis gėlėmis ir kabinetinis fortepijonas. Ganėtinai pritrenkė ir naujoviškas kavos servizas, puoštas mažyčiais geltonais ir juodais langeliais, kurie mane kiek apkvaitino. Aš labiau mėgstu rožių raštą. Bet *chacun à son goût*. Ak! Padariau didžiulę klaidą pasakydama tai garsiai, nes ji man atsakė prancūziškai. Nesupratau nė vieno žodžio! Pati taip kvailai suklydau stengdamasi pasirodyti.

Išėjau bent jau jausdama vieną paguodą. Ne, dvi. Bent jau mergaitės yra sužavėtos viena kita, o Livi tikrai pravers nuovoki

draugė. Modė, tikėkimės, darys nuolatinę įtaką, nebent ir ji pasiduos Livi kerams kaip ir mes visi — visi, išskyrus Aivi Mei, kurios nepaveikia sesers išsišokimai. Mane ji visą laiką stebina. Nors yra tokia tyli, vis tiek nesileidžia Livi pakišama po padu.

Ir kita mano paguoda: Kiti Koulman priėmimai namuose būna antradienio popietėmis kaip ir mano. Kai šitai išsiaiškinome, ji vos šyptelėjo ir pasakė:

— O varge, tikrai labai gaila.

Aš savo priėmimų laiko tikrai neketinu keisti, juk, kad ir kaip ten būtų, tai yra tradicija, ir aš net nesiruošiu jos griauti. Ir puikiai žinau, kad ji savo irgi nekeis. Tokiu būdu mes bent jau išvengsime draugijos.

Negaliu tiksliai pasakyti, kodėl man ji nepatinka. Ji tiesiog tobulai mandagi ir puikių manierų, ir dar graži pažiūrėti. Jos puikus namas ir gražus vyras, ir protinga duktė. Bet aš nenorėčiau ja būti. Jos venomis teka nepasitenkinimas ir griauna viską aplinkui. Ir žinau, kad nors ir užgaulu taip galvoti, bet aš labai abejoju jos krikščionišku atsidavimu. Man atrodo, kad ji per daug galvoja ir per mažai meldžiasi. Bet jie yra vieninteliai žmonės, kuriuos čia artimiau pažįstame, o mergaitės jau taip viena kitą pamėgo, taigi bijau, kad mes būsime priverstos dar nemažai matytis.

Mums grįžus namo ir sėdint galinėje svetainėje negalėjau atitraukti akių nuo jų didžiulio namo tolumoje. Jis visada man primins jų aukštesnę padėtį. Mane tai taip nuliūdino, kad aš trinktelėjau arbatos puodelį į lėkštutę ir brangus daiktas įskilo. Tada ėmiau raudoti, ir net kai Aivi Mei apsivijo mano kaklą rankytėmis (ji nemėgsta apsikabinimų, tai jau tapo įprasta), mane mažai tepaguodė.

1903 metų birželis

Modė Koulman

Mudvi su Lavinija žūtbūtinai turime nueiti į kapines. O dabar, kai galėsime ten eiti kartu, bus daug smagiau nei prieš tai. Bet nuo tada, kai Voterhausai atsikėlė į tą namą sodo gale, mums taip ir nepavyko nueiti, visą laiką kas nors sukliudydavo: mes važiavome pas tetą Sarą į Isterį, vėliau sirgo Lavinija, dar vėliau arba mama, arba ponia Voterhaus turėjo kur nors apsilankyti ar atlikti kokį darbą. Kokie nepatogumai — mes gyvename taip arti viena kitos, ir vis tiek nėra kam mus nuvesti į kapines, o eiti ten vienoms mums neleidžia. Tikrai gaila, kad auklė lieka prižiūrėti savo senos motinos ir negali mūsų nuvesti.

Vakar paklausiau mamos, ar ji galėtų eiti kartu su mumis.

— Aš labai užsiėmusi, — atsakė ši.

Man ji neatrodė labai jau užsiėmusi — tiesiog skaitė knygą. Vis dėlto nieko jai nepasakiau. Kai nebėra auklės, mama turėtų mane prižiūrėti. Bet dažniausiai aš lieku su Dženi ir ponia Beiker.

Paklausiau, gal Dženi galėtų mus su Lavinija ten nuvesti.

— Dženi tikrai turi daugiau ką veikti, nei tempti judvi į kapines.

— Ak, prašau, mama. Tik trumpam.

— Nekalbėk su manimi tuo meilikaujamu tonu. Išmokai iš Lavinijos, o tau visiškai netinka.

— Atsiprašau. O gal Dženi turi kokių reikalų gyvenvietėje? Tai ji galėtų mus kartu pasiimti.

— O ar nereikia tau ruošti namų darbų?

— Jau paruošiau.

Mama atsiduso.

— Viskas taip pat, kaip rudenį tau einant į mokyklą. Mokytojas nespėja paskui tave.

Bandžiau būti paslaugi.

— Gal reikia į biblioteką grąžinti knygas?

— Tiesą pasakius, reikia. Ak, gerai, pasakyk Dženi, kad ateitų. Ji, ten būdama, galės pažiūrėti, gal jau atvežta mano užsakyta medžiaga.

Mes su Lavinija viena kitą gaudėme eidamos į kalvą, o Dženi traukėme paskui save. Ji visą kelią skundėsi, o kai užlipome, ji buvo kiek pridususi; nors jei nebūtų švaisčiusi jėgų skųsdamasi, greičiausiai nebūtų taip greitai pavargusi. Vis dėlto skubėjome be reikalo — Aivi Mei atsisakė bėgti, ir Dženi liepė Lavinijai grįžti atgal ir ją pasiimti. Kartais Aivi Mei būna tikra bėda, bet ponia Voterhaus primygtinai reikalavo ją pasiimti kartu. Kapinėse Dženi leido mums daryti, ką tik norime, jei tik su savimi pasiimsime Aivi Mei. Mes tuoj pat nubėgome ieškoti Saimono.

Taip malonu būti kapinėse niekieno neprižiūrimoms. Kai tik nueiname į kapines su mama ir tėčiu arba senele, visada jaučiu, kad reikia elgtis labai tyliai ir ramiai, o tenoriu kaip dabar su Lavinija — lakstyti ir tyrinėti. Ieškodamos Saimono mes prisižaidėme įvairiausių žaidimų: šokinėjome nuo antkapio ant antkapio neliesdamos žemės (tai nėra labai sunku, nes antkapiai

taip arti vienas kito); pasirinkusios vieną takelio pusę skaičiavome toje pusėje pamatytus obeliskus, virš urnų pasilenkusias moteriškes ar pastebėtus gyvūnus; žaidėme liestynes aplink Libano kedrą. Kai vydavausi Laviniją, ji spiegdavo, o keli suaugę mums liepė nutilti ir gražiai elgtis. Tuomet mes stengėmės žaisti tyliau, bet po tokių linksmybių sunkiai pavyko.

Pagaliau mes radome Saimoną pačiame kapinių viršuje, netoli šiaurinių vartų. Iš pradžių jo nepamatėme, tik jo tėvą, stovintį šalia naujos kapo duobės, su virve, permesta per skridinį, pastatytą virš kapo duobės ir traukiantį pilnus kibirus žemės. Jis įmetė kibirą į kažkokią didžiulę medinę kelių pėdų aukščio dėžę ant ratų, su kaupu pripiltą smėlio.

Mes tykinome vis arčiau ir arčiau, tada pasislėpėme už paminklo norėdamos, kad Saimono tėvas mūsų nepastebėtų, nes jis purvinas, raudonu veidu ir trenkia viskiu. Mes tą kvapą jau užuodėme iš toli. Lavinija pasakė, kad jis tarsi personažas iš Dikenso knygos. Manau, visi duobkasiai yra tokie.

Girdėjome, kaip Saimonas duobėje dainuoja. Tą pačią dainą, kurią kartais Dženi su minia dainuoja Viržynėje per bankų nedarbo pirmadienį:

Jei norėtumei smagiai pasilinksminti,
Duosiu tau gerą patarimą:
Kodėl ne į Hampstedą —
Ten laukia tikros linksmybės!

Saimono tėtis į mus net nežiūrėjo, tačiau kažkaip jis vis dėlto sužinojo, kad mes ten esame, nes sušuko:

— Na, mažosios panelės, ko jums čia reikia?!

Saimonas nustojo dainuoti. Jo tėvas pasakė:

— Išlįskite iš ten, visos trys.

Mes su Lavinija susižvalgėme, bet, kai nesugalvojome, ką atsakyti, iš už paminklo išlindo Aivi Mei. Mudvi neturėjome kito pasirinkimo, teko ir mums pasirodyti.

— Prašau, sere, mes norėtume pasimatyti su Saimonu, — nustebau, kad kreipdamasi pavadinau jį seru.

Jis atrodė taip pat nustebęs, žiūrėjo į mus taip, tarsi negalėtų patikėti, kad mes ten stovime. Tada jis staigiai šūktelėjo į duobę:

— Berniuk, pas tave lankytojai!

Po akimirkos iš kapo duobės išlindo Saimono galva. Jis į mus įsispoksojo.

— Na, išdykęs berniuk, — pasakė Lavinija, — ar neketini nieko pasakyti?

— Gal mes galime trumpam susikeisti vietomis, tėve? — paklausė jis.

— Ten, apačioje, mudviem su Džo neužteks vietos, — atsakė Saimono tėvas. Į tai Saimonas nieko neatsakė, ir jo tėvas sukikeno. — Na, gerai, eik su savo mergičkom.

Saimonas išlipo, o jo tėvas įšoko į duobę. Prieš išnykdamas duobėje jis mums nusiviepė. Saimonas ištraukė kibirą ir supylė žemes į medinę dėžę. Berniukas buvo labai purvinas.

— Kas čia? — paklausiau rodydama į dėžę.

— „Avinėlio dėžė", — atsakė Saimonas. — Iškastą žemę supilame į tą dėžę, o tada, kai į duobę nuleidžiamas karstas, ta dėžė pakeliama ir atidaromas jos šonas — matai, čia yra vyris — ir visą žemę supilame atgal į kapo duobę. Taip neišpurvinama aplinka šalia kapo, supranti? Va, ten dar dvi beveik pilnos, — jis mostelėjo į dar dvi dėžes, pastatytas prie apsauginės sienos. — Tiesiog paliekame mažytę žemių krūvelę, kad gedėtojai galėtų įmesti į duobę.

— Ar galime pažiūrėti į kapą?

Saimonas linktelėjo, ir mes atsistojome ant duobės krašto. Ji buvo gilesnė nei tikėjausi. Duobės dugne dirbo Saimono tėvas su kitu vyru. Mačiau tik jų viršugalvius — Saimono tėvo atrodė kaip plieno drožlės, o kito žmogaus visiškai plikas. Jiems vos užteko vietos apsisukti. Jiedu kapliavo kastuvais abu duobės

galus. Plikasis vyras pažiūrėjo į mus. Jo veidas buvo pailgas, o nosis kaip dešrelė. Atrodo, kad jie su Saimono tėvu dirba kartu, o Saimonas jiems padeda.

Saimonas iškėlė dar vieną molio grumstų pilną kibirą. Ant jo viršaus pamačiau besirangantį slieką.

— Ar kasdamas, be sliekų, esi ką nors radęs? — paklausiau.

Saimonas suvertė molį į „avinėlio dėžę" ir nuleido kibirą atgal į duobę.

— Porceliano gabalėlių. Kelis automatinius plunksnakočius. Vilkelį. Prieš tai, kai įkūrė kapines, čia buvo mokyklos žemė. O dar prieš tai čia buvo vieno didelio namo sodas.

Saimono tėvas žvilgtelėjo aukštyn.

— Paduok daugiau sutvirtinimų, berniuk.

Saimonas ėmė po vieną tiesti lentas iš krūvos. Pastebėjau, kad lentas duobės kraštuose įterpia tam tikru atstumu vieną nuo kitos.

— Koks duobės gylis? — paklausiau.

— Kol kas dvylika pėdų, — atsakė Saimonas. — Kasime iki septyniolikos, ar ne, tėve?

Aš pažvelgiau gilyn.

— Taip giliai?

— Dar daug žmonių reikės palaidoti metams bėgant. Karstas yra aštuoniolikos colių, plius pėda tarp karstų — vietos užteks šešiems karstams. Šeimai.

Sudėjau atmintinai — panašu į galvosūkį, kokius man užduoda mokytojas.

— Septyni karstai.

— Ne, reikia palikti daugiau nei pėdą viršuje.

— Žinoma. Šešios pėdos po žeme.

— Ne visai taip, — pasakė Saimonas. — Taip tik sakoma. Virš viršutinio karsto paliekame dvi pėdas.

— Apie ką, po galais, jūs čia kalbatės? — paklausė Lavinija.

Saimono tėvas ėmė daužyti medžio gabalą mediniu plaktuku.

— Ar jiems ten saugu? — paklausiau.

Saimonas gūžtelėjo pečiais.

— Pakankamai saugu. Lentos sutvirtina kraštus. Be to, čia molis, taigi neturėtų įgriūti. Pats save laiko. Reikia saugotis smėlio. Smėlį daug lengviau kasti, bet jis nesilaiko. Smėlis mirtinai pavojingas.

— Ak, nustokit kalbėti apie tokius nuobodžius dalykus! — sušuko Lavinija. — Mes norime, kad tu mums parodytum angelus.

— Palik jį ramybėje, Lavinija, — pasakiau. — Negi nematai, kad jis dirba?

Lavinija man patinka — galų gale ji juk mano geriausia draugė, bet ji labai retai domisi, kokia esu aš. Pavyzdžiui, ji niekada nenori pažiūrėti pro teleskopą, kurį tėtis pastato sode, ar skaitinėti „Britanijos enciklopediją“ bibliotekoje. Norėjau daugiau Saimono paklausinėti apie kapus ir jų kasimą, bet Lavinija man neleido.

— Gal vėliau, kai baigsime šitą, — atsakė Saimonas.

— Mes teturime pusę valandos, — paaiškinau. — Dženi taip sakė.

— Kas ta Dženi?

— Mūsų tarnaitė.

— Kur ji dabar yra?

— Gyvenvietėje. Mes ją palikome prie vartų.

— Ji susitiko vyrą, — pasakė Aivi Mei.

Saimonas pažvelgė į ją.

— O kas čia tokia?

— Aivi Mei. Mano mažoji sesutė, — atsakė Lavinija. — Bet ji klysta. Tu juk nematei jokio vyro, Mode, ar ne?

Papurčiau galvą, nors nebuvau tikra.

— Jis turėjo vienratį, ir ji nuėjo paskui jį į kapines, — nenustygo Aivi Mei.

— Ar jo plaukai raudoni? — paklausė Saimonas.

Aivi Mei linktelėjo.

— Ak, jis. Tai, vadinasi, jis ją barškina.

— Ką, kažkas muša Dženi? — sušukau. — Tai reikia bėgti ir ją išgelbėti!

— Ne, nemuša, — pasakė Saimonas. — Tiesiog, — jis pažvelgė į mane ir Laviniją ir nutilo. — Nesvarbu. Nieko.

Saimono tėvas duobėje nusijuokė.

— Visai susipainiojai, berniuk! Pamiršai, su kuo kalbiesi. Galvok, ką kalbi, jei nenori sugluminti mergaičių!

— Ša, tėve.

— Mums jau laikas eiti, — pasakiau sunerimusi dėl Dženi. — Esu tikra, kad pusvalandis jau praėjo. Kaip greičiausiai nueisime iki paradinių vartų?

Saimonas parodė į arklio statulą kiek nuošaliau.

— Leiskitės tuo keliu prie arklio žemyn.

— Tik jau ne tuo keliu! — sušuko Lavinija. — Ten — tiesiai pro disenterius.

— Na tai kas? — atsakė Saimonas. — Jie tau nieko nepadarys. Jie negyvi.

Disenterių dalis yra ten, kur palaidoti ne Anglijos Bažnyčiai priklausantys žmonės, — daugiausia katalikai, taip pat ir baptistai, ir metodistai, ir visi kiti. Esu girdėjusi, kad ten laidojami ir savižudžiai, nors Lavinijai to nepasakiau. Esu pro ten ėjusi du kartus. Ta dalis ne taip jau ir skyrėsi nuo kitų kapinių, tik jaučiausi kiek savotiškai, tarsi būčiau užsienio šalyje.

— Eime, Lavinija, — pasakiau nenorėdama, kad Saimonas pagalvotų, kad mes smerkiame disenterius. — Nesvarbu. Be to, ar tavo mama nebuvo katalikė prieš ištekėdama už tavo tėvo?

Neseniai Lavinijos namuose po pagalvėle radau rožinį, ir jų namų darbininkė, Elizabeta, man pasakė.

Lavinija nuraudo.

— Ne! O koks skirtumas, jei tai būtų tiesa?

— Taigi nesvarbu — tą ir noriu pasakyti.

— Žinau, — įsiterpė Saimonas. — Jei norite, galite grįžti pro miegantį angelą. Ar matėte jį? Jis prie pagrindinio tako, ne prie disenterių.

Mes papurtėme galvas.

— Aš jums parodysiu, čia netoli. Užtruksiu tik akimirką, tėve! — šūktelėjo Saimonas į duobę.

Saimono tėvas suniurnėjo.

— Nagi, greičiau, — Saimonas nubėgo takeliu, o mes nuskubėjome paskui. Šįkart net Aivi Mei bėgo.

Tokio angelo, kokį jis mums parodė, mes dar nebuvome mačiusios. Visi kiti angelai kapinėse arba eina, arba skrenda, arba rodo į dangų, arba bent jau stovi ir lenkia galvas. O šitas angelas gulėjo ant šono, po savimi pasikišęs sparnus ir kietai miegojo. Nežinojau, kad ir angelams reikia miego kaip žmonėms.

Lavinija, žinoma, juo grožėjosi. Man labiau patiktų kalbėtis apie kapų kasimą, bet kai atsisukau paklausti Saimono kažko apie „avinėlio dėžę", jo jau nebebuvo. Jis nubėgo atgal prie savo kasamo kapo net neatsisveikinęs.

Galų gale pavyko atitraukti Laviniją nuo angelo, bet kai sugrįžome prie pagrindinių vartų, Dženi dar neradome. Aš vis dar nesupratau, ką Saimonas norėjo pasakyti apie ją ir tą vyrą, todėl truputį nerimavau. Bet Lavinijos tai nejaudino.

— Eime į akmentašio kiemą čia šalia, pažiūrėsime angelų, — pasakė ji. — Tik minutėlei.

Niekada nesu buvusi pas akmentašį. Kiemas priverstas įvairiausių akmenų, didelių akmens luitų ir plokščių, pjedestalų, net krūvos obeliskų, atremtų į kampą. Viskas buvo labai dulkėta, o žemė smėlėta. Iš visų pusių girdėjosi, kaip vyrai — tink tink tink — tašo akmenį.

Lavinija mane įvedė į parduotuvę.

— Ar mes galėtumėme pažiūrėti angelų knygą? — ji paklausė vyro už prekystalio.

Man pasirodė, kad ji elgiasi labai drąsiai.

Nepasakyčiau, kad jis būtų labai nustebęs. Vyras nukėlė nuo lentynos didelę apdulkėjusią knygą ir padėjo ją ant prekystalio.

— Iš čia mes išsirinkome savo angelą, — paaiškino Lavinija. — Man labai patinka ją žiūrėti. Juk jie nuostabūs, ar ne?

Ji pradėjo versti puslapius. Knygoje buvo įvairiausių angelų piešiniai: stovinčių, klūpančių, žiūrinčių į viršų, žvelgiančių žemyn, užmerktomis akimis, laikančių vainikus, trimitus, drabužių klostes. Buvo angeliukai, angelai dvyniai ir cherubinai, ir angelų galvos su sparniukais.

— Jie gražūs, — pasakiau.

Nežinau kodėl, bet man nelabai patinka kapinių angelai. Jie tokie vienodi ir taisyklingi, ir jų akys tokios tuščios — net kai stoviu jų regėjimo lauke, neatrodo, kad jie mane mato. Koks tai pasiuntinys, jei tavęs net nepastebi?

Tėtis angelų nekenčia, sako, kad jie sentimentalūs. Mama juos vadina lėkštais. Aš turėjau pažiūrėti, ką šis žodis reiškia — tai yra kažkas bukas ar nuobodus, arba tuščias. Būtent tokios yra jų akys. Mama sako, kad angelai gauna daugiau dėmesio, nei yra verti. Kai kapinėse ant kapo pastatytas angelas, visi žiūri daugiau į jį nei į kitus paminklus aplinkui, bet iš tikrųjų tai nelabai yra į ką žiūrėti.

— Kodėl tau taip patinka angelai? — paklausiau Lavinijos.

Ji nusijuokė.

— Kam jie gali nepatikti? Jie yra Dievo pasiuntiniai ir neša meilę. Kai tik pažvelgiu jiems į veidą, iš karto pasijuntu rami ir saugi.

Puikus pavyzdys to, ką tėtis vadina sentimentaliu mąstymu.

— O kur tiksliai yra Dievas? — paklausiau galvodama apie angelus, skraidančius tarp Jo ir mūsų.

Lavinija atrodė pritrenkta ir nustojo versti puslapius.

— Kaip tai? Ten, viršuje, žinoma, — ji parodė į dangų. — Negi nieko neklausai sekmadieninėje mokykloje?

— Bet ten, viršuje, yra žvaigždės ir planetos, — pasakiau. — Žinau, mačiau jas pro tėčio teleskopą.

— Pasisaugok, Mode Koulman, — atsakė Lavinija, — nes tuoj padarysi šventvagystę.

— Bet...

— Nustok! — Lavinija užsidengė ausis. — Negaliu šito klausytis!

Aivi Mei sukikeno.

Aš lioviausi.

— Grįžkime pas Dženi.

Šįkart Dženi mūsų jau laukė prie pagrindinių vartų, įraudusi ir uždususi, tarsi ką tik būtų lipusi kalva aukštyn. Nudžiugau pamačiusi, kad neatrodė sužeista.

— Kur jūs, mergaitės, buvot?! — ji sušuko. — Aš mirtinai jaudinausi!

Mes jau buvome pradėjusios leistis kalva žemyn, kai paklausiau jos, ar patikrino, gal atvežtos mamos medžiagos.

— Knyga! — suspiegė ji ir nubėgo atgal į kapines jos atsinešti.

Net baisu pagalvoti, kur ji ją paliko.

Dženi Vitbi

Galiu pasakyti, kad nebuvau labai patenkinta, jog reikia atlikti šeimininkės paliepimus. Ji puikiai žino, kad aš labai užimta. Nuo šeštos valandos prakeikto ryto iki devynių vakaro — o jei dar pobūvis, tai ir dar ilgiau. Vienintelė laisva diena per metus, išskyrus Kalėdas ir Kalėdų antrąją dieną. O ji nori, kad

aš grąžinčiau knygas ir paimčiau medžiagą — tą ir pati sugeba kuo puikiausiai padaryti. O aš neturiu laiko skaityti knygų, net jei ir norėčiau (o nenoriu).

Vis dėlto diena pasitaikė graži ir saulėta, ir pripažįstu, kad buvo smagu ištrūkti, nors nelabai mėgstu tą gyvenvietės kalvą. Mes nuėjome iki kapinių, ir aš ketinau palikti mergaites ten ir sulakstyti į parduotuves. Tada pamačiau jį, vienui vieną, stumiantį vienratį per kiemą, kas žingsnį kiek šoktelintį. Jis į mane pažvelgė ir nusišypsojo. Kibki ant kabliuko, pagalvojau.

Todėl nuėjau atgal pas mergaites ir pasakiau joms, kad gali daryti ką tik nori pusę valandos, ir ne ilgiau. Jos norėjo susirasti mažą berniuką ir su juo pažaisti, ir aš prisakiau joms būti atsargioms ir saugotis, kad berniukas nesielgtų akiplėšiškai. Ir prižiūrėti mažąją mergaitę, Aivi Mei. Ji kažkaip įpratusi atsilikti — nors galiu lažintis, kad jai taip patinka. Priverčiau jas susikabinti rankomis. Tada bent jau bėgs į vieną pusę, o ne atskirai.

1903 metų lapkritis

Kiti Koulman

Šįvakar mes su Voterhausais ėjome į lapkričio penktosios šventę Viržyne. Mergaitės labai norėjo, o ir vyrai pakankamai gerai sutarė (nors tarp mūsų Ričardas vadina Albertą Voterhausą juokdariu), o Gertrūda Voterhaus sėdėjo mano kairėje, ir mes viena kitai iš paskutiniųjų stengėmės šypsotis. Mes stovėjome aplink didžiulį laužą ant Parlamento kalvos, laikydami dešreles ir keptas bulves, ir stebėjomės, kad esame ant tos pačios kalvos, ant kurios Gajus Foksas laukė, kol sudegs parlamentas. Stebėjau, kaip žmonės traukiasi kuo toliau nuo liepsnų karščio ir stengiasi rasti patogią vietą. Tačiau nors mūsų veidai ir buvo karšti, nugaros šalo — kaip ir bulvės, apanglėjusios iš išorės, bet žalios viduje.

Aš karštį pakenčiau daug labiau nei Ričardas ar Modė, ar daugelis žmonių, manau. Žengiau vis arčiau, kol mano skruostai įsiliepsnojo. Kai apsižvalgiau, žmonių ratas buvo likęs toli už nugaros — stovėjau viena prie pat liepsnos.

Ričardas net nežiūrėjo į laužą, jis stebeilijo į giedrą dangų. Tai taip panašu į jį, jo aistra — ne karštis, o šalti visatos toliai. Atsimenu, kai jis mane mergino, nusivežė mus ir Harį kaip pa-

lydovą su stebėjimo komanda stebėti žvaigždžių. Tada maniau, kad tai labai romantiška. Tačiau šįvakar, kai pasekiau jo žvilgsnį į žvaigždėtą dangų, supratau, kad tai tėra tuščia erdvė tarp tų šviesos taškelių ir manęs, ir ta erdvė kaip sunki antklodė tuoj ant manęs užkris. Tas jausmas mane dusino beveik taip, kaip baimė būti palaidotai gyvai.

Nesuprantu, ką jis mato tose žvaigždėse, o dabar ne tik jis, bet ir Modė, nes jis pradėjo ir ją naktimis vedžiotis drauge į Viržynę su teleskopu. Aš neprieštarauju, nes, tiesą pasakius, niekuo realiai negaliu skųstis, o Modė akivaizdžiai mėgaujasi jo dėmesiu. Bet mane tai liūdina, nes matau, kaip jis ugdo joje tą patį šaltą racionalumą, kurį atradau jame, kai tik mes susituokėme.

Aš, be abejo, kalbu nesąmones. Mane tėvas taip pat augino skiepydamas racionalumą, ir aš niekinu šio amžiaus sentimentalumą. Ir jo įsikūnijimą — Voterhausų tobulumą. Bet slapta džiaugiuosi, kad Modė su Lavinija yra draugės. Kad ir kokia Lavinija būtų įkyri ir teatrališka, ji nėra šalta ir atsveria ledinę astronomijos pusę.

Stovėjau prie laužo, visi aplinkui taip džiūgavo, ir pagalvojau, koks keistas padaras esu, aš tai žinau. Per daug erdvės bijau, per mažai — irgi bijau. Man nėra tinkamos vietos: aš arba per arti prie ugnies, arba per toli.

Man už nugaros stovėjo Gertrūda Voterhaus, abiem rankomis apkabinusi dukras. Modė stovėjo šalia Lavinijos, ir jos iš kažko juokėsi — Modė kiek droviai, tarsi nebūtų tikra, ar turėtų juoktis kartu. Pasidarė dėl jos skaudu.

Kartais su Voterhausais būti yra skaudu. Gal Lavinija ir šiek tiek nurodinėja savo mamai, bet akivaizdžiai matosi jų prieraišumas, o tarp mūsų su Mode to nėra. Po kelių valandų, praleistų su jais, aš ryžtingai nusiteikiu apkabinti Modę išeidama, kaip kad Gertrūda apkabina Laviniją. Ir prisiekiu su ja

daugiau bendrauti — skaityti jai, padėti siūti, vestis kartu į sodą, eiti kartu į miestą.

Su Mode niekada nesijaučiau laiminga. Modės gimimas man buvo sukrėtimas, ir aš dar nuo jo neatsigavau. Kai atsipeikėjau po eterio ir pirmą kartą paėmiau ją ant rankų, pajutau, tarsi mane prikaltų prie lovos, tarsi jos burnytė ant mano krūties mane įkalintų. Žinoma, aš ją mylėjau — tebemyliu, — bet tą dieną mano gyvenimas, toks, kokį aš įsivaizdavau, baigėsi. Manyje augo liūdesys, dabar vis dažniau išlįsdamas į paviršių.

Man bent jau pasisekė su gydytoju. Kai kelios dienos po gimdymo mane aplankė gydytojas, aš išvariau seselę iš kambario ir pasakiau jam, kad nebenoriu daugiau turėti vaikų. Jis manęs pasigailėjo ir paaiškino, kaip apskaičiuoti ciklą, kokius požymius stebėti, ir ką sakyti vyrui tomis dienomis. Ne visoms moterims tai tinka, bet man veikdavo tiksliai, o Ričardas niekada nesuprato — pastaruoju metu ne taip jau dažnai būna mano lovoje. Gydytojui, žinoma, turėjau sumokėti paradoksalų mokestį — „kad būtume tikri, jog pamoką išmokote“ — tik vieną kartą, kai atsigavau po gimdymo. Aš visą laiką buvau užsimerkusi, ir tai nebuvo taip blogai. Man tikrai pasirodė, kad jis galėtų mane šantažuoti, kad ir ateityje jam mokėčiau, bet jis nešantažavo. Aš jam visada būsiu dėkinga už tai ir už biologijos pamoką. Vėliau, išgirdusi, kad jis mirė, aš net išspaudžiau ašarą. Kartais supratingas gydytojas gali tapti naudingas.

Atvirai kalbant apie Modę, tas slaptas jausmas apėmė dar prieš jai gimstant. Pirmą kartą jį pajutau vieną rytą mums su Ričardu tik grįžus po medaus mėnesio ir naujai įsikūrus mūsų name Londone. Jis atsisveikindamas mane pabučiavo mažojoje svetainėje — nutariau, kad ji geriau būtų namo priekinėje dalyje, su vaizdu į gatvę, o ne į sodą, kad galėčiau stebėti pasaulį už lango — ir išskubėjo norėdamas suspėti į darbą, į traukinį. Pro langą stebėjau jį nueinantį ir pajutau tokį pat pavydą, kaip stebėdama savo brolį, išeinantį į mokyklą. Kai jis užsuko už

kampo, aš nusigręžiau, apžvelgiau ramų, tylų kambarį miesto, tapusio pasaulio centru, pakraštyje ir pradėjau verkti. Aš buvau dvidešimties metų, o mano gyvenimas virto ilga, lėta tėkme, kurios valdyti negalėjau.

Žinoma, aš atsigavau. Puikiai žinojau, kad man daugeliu atžvilgių pasisekė: gavau išsilavinimą, turėjau liberalių pažiūrų tėvą, gražų vyrą, kuris pakankamai uždirba, kad galėtume išlaikyti virėją ir namuose gyvenančią tarnaitę, ir kuris leidžiasi kritikuojamas, net jei ir negali man suteikti didesnio pasaulio, kurio taip trokštu. Tą rytą nusišluosčiau ašaras džiaugdamasi, kad bent jau mano anytos nėra šalia ir ji nemato manęs verkiančios. Mažos malonės — dėkoju Dievui už jas.

Mūsų santuoka ne tokia, kokia kadaise buvo. Dabar bijau, ką Ričardas praneš apie Naujųjų metų sutikimą. Net ir nežinau, ar jam teikia malonumą pats pobūvis. Man atrodo, kad jis taip daro stengdamasis mane nubausti. Tik aš nemanau, kad pajėgsiu tapti tokia moterimi, kokios jis nori, kad vėl tapsiu gyvybinga jauna moterimi, kuriai pasaulis atrodo pakenčiamas, o jos vyras supratingas.

Jei aš iš tikrųjų taip manyčiau ar bent jau apsimesčiau, mes Naujuosius metus sutiktume namuose. Bet taip nėra.

Mėginau tuos tamsius jausmus numalšinti ir bent jau neatstumti Modės. Kai mes grįžome nuo laužo, aš paėmiau jos ranką ir įkišau sau į parankę. Modė atšoko, tarsi būčiau jai įkandusi, tada kaltai pažiūrėjo, kad šitaip sureagavo. Ji labai negrabiai laikėsi manęs įsikibusi, ir mes taip ėjome kelias minutes, bet vėliau atsiprašė ir nubėgo pas draugę. Labai gėda, bet man palengvėjo.

1904 metų gegužė

Modė Koulman

Žinau, kad nederėtų taip sakyti, bet senelė atvažiavusi visada kažkaip sugeba sugadinti dieną. Net prieš atvažiuodama. Mes vakar taip puikiai leidome laiką susėdę aplink stalą vidiniame kieme, vieni kitiems garsiai skaitydami laikraščių ištraukas, kai atėjo jos laiškas. Aš labai mėgstu taip leisti laiką su mama ir tėčiu. Buvo šilta pavasario diena, gėlės mamos sode jau pradėjusios žydėti, ir mama nors kartą atrodė laiminga.

Tėtis skaitė „Mail" ištraukas, o mama iš vietinio laikraščio apie visus nusikaltimus, įvykdytus praeitą savaitę: sukčiavimas, žmonos mušimas ir daug vagysčių. Ji labai mėgsta nusikaltimų puslapį.

— Paklausykit, — pasakė ji. — Džeimsas Smitsonas stojo prieš teismą apkaltintas pavogęs kaimyno katę. Gindamasis ponas Smitsonas pareiškė, kad katinas paspruko nusinešdamas sekmadienio kepsnį, ir jis tiesiog atsiėmė savo nuosavybę, dabar jau katės viduriuose.

Mes visi trys juokėmės, bet kai Dženi atnešė senelės laišką, mama nustojo šypsotis.

— Ką, po galais, aš su ja darysiu visą dieną? — perskaičiusi laišką pasakė ji.

Tėtis nieko neatsakė, tik suraukė antakius ir toliau sau skaitė laikraštį.

Tuomet aš pasiūliau aplankyti kolumbariumą. Nelabai žinojau, kas tas kolumbariumas, bet tokia vieta kaip tik buvo atidaryta kapinėse, ir žodis skambėjo pakankamai įspūdingai, todėl senelei turėtų būti kaip tik.

— Puiki idėja, Mode, — atsakė mama. — Jei tik ji sutiks.

Tėtis pakėlė akis nuo „Mail".

— Aš labai nustebsiu, jei ji norės apžiūrėti tokią bjaurią vietą.

— Na, aš nežinau, — pasakė mama. — Man tai atrodo pakankamai geras sumanymas. Stebiuosi, kad tau nepatinka, kai taip mėgsti urnas.

Vos išgirdusi žodį „urna", žinojau, kad jie ginčysis, todėl nubėgau į sodo galą pasakyti Lavinijai, kad galbūt rytoj eisime į kapines. Tėtis ir ponas Voterhausas pastatė kopėčias, kad mums būtų lengviau perlipti tvorą, po to karto, kai krisdama išsisukau riešą.

Aš šiek tiek prisibijau senelės. Atrodo, kad ji būtų prarijusi žuvies kaulą ir negali jo ištraukti, ir ji kalba dalykus, už kuriuos mane nubaustų. Šiandien atvažiavusi ji pažvelgė į mane ir pasakė:

— Viešpatie, vaike, tu tokia negraži. Niekas neatspėtų, kad tu — Kiti duktė. Ar mano anūkė, tiesą sakant.

Ji visada stengiasi visiems priminti, kad buvo gražuolė, kai buvo jauna.

Nuėjome į mažąją svetainę, ir senelė dar kartą patvirtino, kad ji nepritarė, kai buvo renkamos spalvos šitam kambariui išdažyti. Man jos visai patinka. Jos man primena darbininkų kavinę, į kurią kartais mane nusiveda Dženi. Ten ant kiekvieno stalo stovi puodelis garstyčių ir butelis rudo padažo. Galbūt ir

mama juos ten pamatė ir nusprendė tokiomis pat spalvomis nudažyti mažąją svetainę — nors sunkiai įsivaizduoju mamą toje darbininkų kavinėje: ten riebaluota, pilna dūmų ir nesiskutusių vyrų. Mama visada sako, kad jai labiau patinka vyrai, kurių oda lygi kaip tėčio.

Mama nekreipė dėmesio į senelės replikas.

— Prašau kavos, Dženi, — įsakė.

— Man nereikia, — sustabdė Dženi senelė. — Tik puodelį karšto vandens su citrinos griežinėliu.

Stovėjau už jų, kad galėčiau žiūrėti pro pakeliamas žaliuzes. Lauke buvo dulkėta nuo judėjimo gatvėje — arkliai traukė pieno, anglies, ledo pilnus vežimus, kepėjo pasiuntinukas vaikščiojo nuo durų prie durų su duonos pilnu krepšiu, nešiojo laiškus, tarnaitės bėgiojo atlikti nurodymus. Dženi visada sako, kad ji kariauja su dulkėmis ir mūšį pralaimi.

Man patiko žiūrėti į lauką. Kai atsisukau į kambarį, kur šviesos ruože sklandė dulkės, jis atrodė toks ramus.

— Ko tu ten slepiesi? — paklausė senelė. — Eikš čia, kad galėtume tave matyti. Pagrok mums ką nors fortepijonu.

Su siaubu pažiūrėjau į mamą. Ji žinojo, kad aš nekenčiu skambinimo.

Bet ji nepadėjo.

— Nagi, Mode, — pasakė ji. — Pagrok mums ką nors, ką išmokai per paskutinę pamoką.

Atsisėdau prie fortepijono ir nusivaliau rankas į prijuostėlę. Žinojau, kad senelei patiks Mocarto giesmės, todėl pradėjau groti „Lik su manimi“, kurios mama tiesiog nepakenčia. Po kelių posmelių senelė pasakė:

— Dieve mano, vaike, tai siaubinga. Ar geriau groti nesugebi?

Sustojau ir žiūrėjau į klavišus, mano rankos drebėjo. Negaliu pakęsti senelės apsilankymų.

— Nagi, mama Koulman, jai tik devyneri, — pagaliau mama mane apgynė. — Ji jau ilgą laiką neturėjo pamokų.

— Mergaitė privalo tokius dalykus mokėti. Kaip jai sekasi siūti?

— Ne itin gerai, — atvirai atsakė mama. — Ji paveldėjo tai iš manęs. Bet ji puikiausiai skaito. Dabar ji skaito „Protas ir jausmai", ar ne, Mode?

Aš linktelėjau.

— Ir dar kartą „Alisą stebuklų šalyje". Mes su tėčiu bandome atkurti iš ten šachmatų žaidimą.

— Skaito, — atsakė senelė, ašaka, atrodo, dar labiau strigo. — Ko ji taip pasieks? Tik prikimš galvą visokių idėjų. Ypač iš tokio niekalo, kaip ta knyga apie Alisą.

Mama išsitiesė kėdėje. Ji visą laiką skaito.

— O kuo blogai mergaitei turėti idėjų, mama Koulman?

— Jos netenkins gyvenimas, jei galva bus prikimšta tų idėjų, — atsakė senelė. — Kaip ir tavęs. Visada sakiau savo sūnui, kad tu nebūsi laiminga. Vesk ją, jei jau taip nori, sakiau, bet ji niekada nebus patenkinta. Buvau visiškai teisi. Tu visada nori daugiau, bet tavo idėjos nepasufleruoja, ko.

Mama nieko neatsakė, bet sėdėjo taip prispaudusi ant kelių rankas, kad net matėsi pabalę krumpliai.

— Tačiau aš žinau, ko tau reikia.

Mama žvilgtelėjo į mane ir tada atsisukusi į senelę papurtė galvą, o tai reiškė, kad senelė ruošiasi pasakyti kažką, ko man nedera girdėti.

— Tau reikia dar vaikų, — pasakė ji nekreipdama dėmesio į mamą. Ji niekada nekreipia dėmesio į tai, ką mama sako. — Gydytojas sakė, jog nėra jokios fizinės priežasties, kad negalėtum turėti vaikų. Tu juk norėtumei broliuko ar sesutės, argi ne, Mode?

Žiūrėjau tai į senelę, tai į mamą.

— Taip, — atsakiau norėdama nubausti mamą, kad liepė man groti fortepijonu.

Taip sakydama nekaip pasijutau, bet juk pagaliau aš pasakiau tiesą. Aš dažnai pavydžiu Lavinijai, nes ji turi Aivi Mei, net jei ir Aivi Mei įkyri, kai kur nors su mumis eina.

Kaip tik tuo metu atėjo Dženi, nešina padėklu, ir mums visoms palengvėjo ją pamačius. Kai ji patiekė gėrimus, man pavyko išsprukti su ja. Mama kažką pasakojo apie Vasaros parodą Karališkojoje meno akademijoje.

— Aišku, kad bus šlamštas, — sakė senelė man jau uždarant duris.

— *Šlamštas*, — pakartojo Dženi purtydama galvą ir raukdama nosį, kai jau buvome virtuvėje.

Ištarė visai kaip senelė, ir aš juokiausi, kol paskaudo pilvą.

Kartais svarstau, kam senelė varginasi ir pas mus atvažiuoja. Ji su mama nesutaria beveik dėl nieko, ir senelė nelabai mandagiai išsako savo nuomonę. Mama visada viską turi užglaistyti.

— Jos amžiaus privilegija, — atsako tėtis, kai mama skundžiasi.

Akimirką pasijutau labai blogai, kad taip palikau mamą svetainėje, bet vis dar pykau, kam ji pasakė, kad man taip pat nesiseka siūti, kaip ir groti fortepijonu. Todėl likau virtuvėje ir padėjau poniai Beiker ruošti priešpiečius. Mes kaip tik valgysime šaltą jautienos liežuvį su salotomis ir pyragaičius desertui. Priešpiečius, kurie niekada senelės nedomina.

Kai Dženi nusileido su kavos padėklu, ji pasakė nugirdusi, kad senelė norėtų aplankyti kolumbariumą, „net jei jis ir *pagonių*“. Nesulaukiau, kol ji baigs pasakoti, ir nubėgau pasikviesti Lavinijos.

Atvirai kalbant, mane nustebino, kad ponia Koulman taip norėjo apsilankyti kolumbariume. Tikėjausi, kad tas sumanymas kirsis su jos tvarkingumu ir taupumu, be to, ji aiškiai pasakė, kad vieta netinkama krikščionims.

Kad ir kaip ten būtų, man palengvėjo, kad turėsiu ką su ja daryti. Visada baimindavausi jos apsilankymų, nors dabar jau paprasčiau, palyginus su tuo, kas buvo tik susituokus. Prireikė dešimties metų, kad išmokčiau su ja elgtis — kaip su arkliu, tik man nepavyksta susitvarkyti su arkliais — jie tokie dideli ir nevikrūs.

Bet elgtis su ja aš išmokau. Pavyzdžiui, portretai. Vestuvių proga ji mums padovanojo kelis tamsius aliejinius įvairių Koulmanų portretus dar nuo praeito šimtmečio. Visų jų veiduose buvo ta pati išraiška, kuri būdinga ir jai. Tai labai keista, nes neatrodytų, kad tai turėtų būti paveldima, o yra perimama ištekėjus.

Portretai labai niūrūs, bet ponia Koulman primygtinai reikalavo, kad jie kabėtų koridoriuje, kur kiekvienas apsilankęs galėtų juos matyti ir žavėtis; o Ričardas nesistengė jos atkalbėti. Jis retai jai prieštarauja. Vienas jo maištingas poelgis buvo vedybos su gydytojo dukra iš Linkolnšyro, ir turbūt jis iki savo dienų galo vengs su ja pyktis. Taigi portretai buvo pakabinti. Po šešių mėnesių aš atradau kelias akvareles augaliniais motyvais būtent tokio dydžio, kaip ir portretai, ir pakabinau juos, o kai tik ponia Koulman pranešdavo, kad atvyks, pakabindavau portretus. Dėkui Dievui, ji ne iš tų žmonių, kurie atvyksta netikėtai — ji visada praneša atvykimo dieną, ir aš turiu laiko į valias, kad apkeisčiau paveikslus.

Kelerius metus keisdama paveikslus įgijau daugiau pasitikėjimo ir galiausiai pasiryžau palikti akvarelę. Žinoma, ji tai pastebėjo dar prieš atsisagstydama paltą.

— Kur šeimos portretai? — griežtai paklausė. — Kodėl jie ne savo vietose?

Laimė, buvau pasiruošusi.

— Ak, mama Koulman, — (kaip erzina, kad turiu ją taip vadinti — ji man ne mama), — aš nerimavau, kad jiems gali pakenkti skersvėjai nuo durų, todėl juos perkabinau į Ričardo kabinetą, ten jis galės jaukiai jaustis savo protėvių apsuptyje.

Jos atsakymas buvo tipiškas.

— Aš net pati nežinau, kodėl tu palikai juos čia kabėti šitiek laiko, bet čia tavo namai, galų gale tikrai negaliu tau patarinėti, kaip juose tvarkytis.

Dženi kikendama vos nenumetė ponios Koulman palto ant grindų — ji puikiai žino, kiek kildavo nereikalingo triukšmo dėl tų paveikslų, nes kiekvieną kartą ir padėdavo juos perkabinti.

Neseniai pasiekiau ir vieną pergalę prieš ponią Koulman ir pagaliau nutraukiau begalę slegiančių popiečių, po kurių turėdavau prigulti išgėrusi „Beechams" piliulių. Pergalė buvo ponia Beiker. Pasirinkau ją virėja dėl jos pavardės* — neatsispyriau lengvabūdiškumui. Ir negalėjau susilaikyti — pasisakiau ir poniai Koulman.

Tai išgirdusi ji išsigando ir išspjovė arbatą.

— Pasirinkai dėl jos pavardės? Nebūk kvaila! Kaip galima taip tvarkyti namų ūkį?

Begaliniam mano pasitenkinimui, ponia Beiker — smulki, uždara moteris, primenanti man šakelių ryšulį, — pasirodė esanti brangakmenis. Ūkiška, puiki virėja, instinktyviai suprantanti kai kuriuos dalykus, kurių man net nereikia jai sakyti. Pavyzdžiui, kai pranešiau jai, kad priešpiečių atvyksta ponia Koulman, ji vietoj tirštos aštrios sriubos su prieskoniais pateikia sultinį, o vietoj omleto — virtą kiaušinį. Taip, ji tikras brangakmenis.

* Baker [beike] — angl. kepėjas (*vert. pastaba*).

Dženi — tikras išbandymas, bet man ji labiau patinka nei ponia Beiker, kuri įpratusi į visus žiūrėti iš pasalų ir atrodo visada įtartinai. Dženi burna plati ir apvalūs skruostai — veidas tiesiog sutvertas juokui. Ji vis sukinėjasi tarp savo darbų kvailai šypsodamasi, tarsi tuoj pratrūks ir papasakos kokį juokelį. Ji taip ir daro — aš ją girdžiu kvatojančią virtuvėj. Stengiuosi negalvoti, bet vis svarstau, gal ji kartais juokiasi ir iš manęs. Žinoma, kad juokiasi.

Ponia Koulman, be abejo, sako, kad ja neverta pasitikėti. Įtariu, kad ji gali būti teisi. Dėl Dženi kažkas kelia nerimą — atrodo, vieną dieną ji trenks kaip perkūnas ir pasekmes kęsime mes visi. Bet aš tvirtai nusiteikusi ją ir toliau laikyti namuose, bent jau tam, kad paerzinčiau ponią Koulman.

Dar ji gera Modei — šilta mergina. (Ponia Beiker šalta kaip alavas.) Nuo tada, kai išėjo Modės auklė ir jau ruošiausi ieškoti kitos, Dženi tapo nepakeičiama Modės prižiūrėtoja. Ji dažnai vedasi Modę į kapines — Lavinijos įgeidis, kurį perėmė ir Modė. Ir kodėl aš tada neįsikišau, nors turėjau tai sutrukdyti. Dženi nedaug ir skundžiasi — manau, jai patinka, kad turi galimybę atsipūsti. Į kapines ji visada išeina puikiai nusiteikusi.

Modė pasakė, kad ir Voterhausai norėtų apžiūrėti kolumbariumą, tik to ir trūko. Spėju, kad nors Gertrūda Voterhaus ir nebūtų iš tinkamo sluoksnio tapti ponios Koulman sūnaus žmona (aš irgi nebuvau), vis tiek ji mažų mažiausiai geriau sugyventų su ponia. Jos bent jau galėtų kartu garbinti amžinatilsį karalienės atminimą.

Kolumbariumas įrengtas viename Libano žiedo požemyje, kur aplink Libano kedrą buvo iškastas kažkas panašaus į tunelį, apsuptą dviguba eile šeimyninių požemių. Norint ten patekti, reikia užkopti Egipto alėja, niūria požemių, apkibusių rododendrais, eile. Mus pasitiko egiptietiško stiliaus įėjimas su įmantriomis kolonomis, puoštomis lotosų žiedais. Visa aplinka

ten šiek tiek teatrališka — esu tikra, kad ji buvo labai stilinga 1840 metais, o dabar mane nuo jos ėmė juokas. Bent jau medis tikrai gražus: jo kreivos šakos išsiskleidusios beveik horizontaliai, kaip melsvai žalsvų adatų skėtis. Dangus už jo šiandien toks mėlynas, kad man šokteli širdis.

Ko gero, turėjau merginas parengti tam, ką jos ketino pamatyti. Modė yra ganėtinai flegmatiška ir stiprių nervų, o Aivi Mei, jaunesnioji Voterhausų mergaitė didelėmis, šviesiai rudomis akimis, mintis pasilieka sau. Bet Lavinija yra tokia, kuri būtinai ras pretekstą nualpti, ką ji skubiai ir padarė vos žvilgtelėjusi pro geležines groteles į kolumbariumą. Nors iš tikrųjų nelabai kas ir matosi — tai yra siauras, aukštas požemis, pilnas maždaug vienos pėdos pločio ir aštuoniolikos colių aukščio nišų. Visos jos tuščios, išskyrus dvi nišas aukštai, uždengtas akmeninėmis plokštėmis, ir dar vieną, kurioje pastatyta urna, ir ji dar neuždengta plokšte. Turint galvoje, kad čia ant daugelio kapų stovi urnos, sunku suprasti, kodėl Lavinija šitaip sureagavo.

Reikia pripažinti, kad buvo slaptai malonu iki tos akimirkos, kol Gertrūda Voterhaus ir ponia Koulman ėmė puikiai sutarti. Negalėčiau pasakyti, kad pavydėjau, bet jaučiausi šiek tiek nekaip. Gertrūda turėjo gaivinti savo aukštielninka parkritusią dukrą, mosuodama uostomąja druska jai po nosimi, tuo metu Aivi Mei vėdavo ją nosinaite, o ponia Koulman ėmė pykti.

— Kas darosi šitai mergaitei?! — užrėkė ji.

— Deja, ji pernelyg jautri, — atsakė vargšė Gertrūda. — Jai geriau nematyti tokių vaizdų.

— Hm! — nepritardama pasakė ponia Koulman.

Tokia jos reakcija žalingesnė už bet kokius žodžius.

Belaukiant, kol atgaivins Laviniją, Modė paklausė manęs, kodėl šita vieta vadinama kolumbariumu.

— Lotyniškai karvelidė — vieta, kur gyvena paukščiai.

— Bet paukščiai čia negyvena.

— Ne. Šios mažos nišos yra skirtos urnoms, kaip matai, kaip kad mes esame pastatę urną ant mūsų kapo, tik šios daug mažesnės.

— Bet kodėl urnas laiko čia?

— Dauguma žmonių, kai numiršta, yra palaidojami karstuose. O kai kurie nori būti sudeginti. Urnose laikomi pelenai, o urnos sudedamos čia.

— Sudeginti? — Modė atrodė truputį sukrėsta.

— Kremuoti — iš tikrųjų taip vadinama, — pasakiau. — Tai nėra blogai. Bent jau ne taip gąsdina, kaip laidojimas karste. Mažų mažiausiai tai yra daug greitesnis būdas. Dabar jis vis populiarėja. Turbūt aš irgi norėčiau, kad mane kremuotų, — paskutinis sakinys man išsprūdo truputį lengvabūdiškai, nes iš tikrųjų nesu niekada to svarsčiusi.

Tačiau dabar, žiūrint į urną vienoje nišų, man tai pasirodė patrauklu. Nors gal ir nelabai norėčiau, kad mano pelenai būtų supilti į urną. Verčiau tegu juos kur nors išbarsto, kad geriau augtų gėlės.

— Paistalai! — įsiterpė ponia Koulman. — Be to, visiškai nedera pasakoti tokių dalykų Modės amžiaus mergaitei, — pasakiusi ji jau nebegalėjo atsispirti ir tęsė toliau, — be to, tai nekrikščioniška ir nelegalu. Net įdomu, ar teisėta iš viso statyti tokią vietą, — ji mostelėjo į kolumbariumą, — jei ji skatina kriminalinę veiklą.

Jai bekalbant, greitu žingsniu laiptais šalia kolumbariumo, vedančiais iš aukštesnio į žemesnįjį žiedo aukštą, nusileido vyras. Ją išgirdęs, jis staigiai sustojo.

— Atleiskite, ponia, — pasakė jis lenkdamasis poniai Koulman. — Negalėjau nenugirsti jūsų pastabos. Iš tiesų kremavimas nėra neteisėtas. Jis visada buvo teisėtas Anglijoje, tik jo paprasčiausiai nepripažino visuomenė, ir dėl to nebuvo vykdomas. Bet

krematoriumas stovi daugybę metų — pirmasis krematoriumas buvo pastatytas 1885 metais.

— Kas jūs toks? — griežtai paklausė ponia Koulman. — Ir koks jūsų reikalas, ką aš sakau!

— Atleiskite, ponia, — pakartojo jis, dar kartą nusilenkdamas. — Aš ponas Džeksonas, esu atsakingas už šias kapines. Tiesiog norėjau jums paaiškinti apie kremavimą, nes siekiau užtikrinti, kad kolumbariume nėra nieko neteisėto. Kremavimo aktas buvo priimtas prieš dvejus metus, jis nustato procedūras ir jų taikymą visoje Britanijoje. Kainos paprasčiausiai paklūsta visuomenės paklausai, kartu atspindi viešąją nuomonę šiuo klausimu.

— Jūs tikrai neatspindite mano nuomonės šiuo klausimu, jaunuoli, — susierzino ponia Koulman, — ir čia aš esu kapo savininkė, — beje, jau beveik penkiasdešimt metų.

Nusišypsojau, kad pavadino jį jaunuoliu — jis atrodė mažų mažiausiai keturiasdešimties, žilais plaukais ir tankiais ūsais. Buvo ganėtinai aukštas, dėvėjo tamsų kostiumą ir kietą vyrišką skrybėlę. Jei jis nebūtų prisistatęs, greičiausiai manyčiau, kad koks gedėtojas. Turbūt esu jį ir anksčiau mačiusi, tik negalėjau prisiminti.

— Aš nenoriu pasakyti, kad kremavimas neturėtų būti atliekamas, — tęsė ponia Koulman. — Nekrikščionims tai galėtų būti dar vienas pasirinkimas: induistams ir žydams, ateistams ir savižudžiams — visiems tiems, kuriems nerūpi jų sielos. Bet aš esu stipriai sukrėsta matydama tokį dalyką, pastatytą šventoje žemėje. Kolumbariumas turėtų būti įrengtas disenterių vietoje, kur žemė nėra šventa. Čia tikras krikščionybės įžeidimas.

— Tie, kurių palaikai kolumbariume, tikrai buvo krikščionys, ponia, — pasakė ponas Džeksonas.

— O kaip dėl susijungimo? Kaip kūnas ir siela vėl susi-

jungs prisikėlimo dieną, jei kūnas... — ponia Koulman sakinio nepabaigė, tik ranka pamojo į nišas.

— Sugruzdo į traškutį, — Modė pabaigė už ją.

Sutramdžiau kikenimo priepuolį.

Visai nesutrikęs nuo jos puolimo, ponas Džeksonas, regis, vis labiau įsitraukė. Jis gana ramiai stovėjo rankas sugniaužęs už nugaros, tarsi diskutuotų apie matematinę lygtį, o ne keblų teologinį klausimą. Mudvi su Mode ir Voterhausai — jau atsigavus ir Lavinijai — visi spoksojome į jį, laukėme, kol prabils.

— Nėra jokios abejonės, kad suiręs palaidoto žmogaus kūnas niekuo nesiskiria nuo sudegintojo pelenų, — pasakė jis.

— Be abejo, skiriasi! — seilėmis taškėsi ponia Koulman. — Be to, tai yra labiausiai atstumiantis argumentas, ypač kai šalia stovi mūsų mergaitės, o viena jų ką tik atsigavo po priepuolio.

Ponas Džeksonas apsižvalgė, tarsi tik dabar mus pamatytų.

— Labai atsiprašau, panelės, — jis nusilenkė (dar kartą). — Tikrai nenorėjau įžeisti. — Tačiau jis net neketino baigti pokalbio, kaip kad tikėjosi ponia Koulman. — Tiesiog sakyčiau, kad Dievas yra labai galingas, ir visai nesvarbu, kad ir ką padarytume su palaikais, Jo tai nesustabdys, jei Jis norės ir vėl sujungti mūsų kūnus su sielomis.

Tuomet stojo tyla, pertraukiama tik trumpų Gertrūdos Voterhaus žiopčiojimų. Jo argumentas turėjo potekstę — jei ponia Koulman prieštaraus, vadinasi, ji pati abejoja Dievo galybe — ir jis nepralošė. O ponia Koulman, kurią pažinojau daugybę metų, turbūt pirmą kartą pristigo žodžių. Žinoma, tai ilgai netruko, tačiau ta akimirka be galo mane pamalonino.

— Jaunuoli, — pagaliau pasakė ponia Koulman, — jei Dievas būtų norėjęs, kad mirusiuosius degintų, būtų pareiškęs Biblijoje. Eime, Mode, — greitai pasakė ji atsukdama ponui Džeksonui nugarą, — pats metas aplankyti mūsų kapą.

Jai nusivedant nenorinčią išeiti Modę, ponas Džeksonas pažvelgė į mane, ir aš jam nusišypsojau. Jis ketvirtą kartą nusilenkė, sumurmėjo kažką, kad „buvo malonu pabendrauti“, ir nuskubėjo kiek nuraudusiu veidu.

Ką gi, pagalvojau. Ką gi.

Lavinija Voterhaus

Aš neketinau nualpti, tikrai visai neketinau. Žinau, Modė galvoja, kad aš nualpau tyčia, bet aš tikrai šį kartą taip nepadariau. Tiesiog kai pažvelgiau į kolumbariumą, esu tikra, kad pastebėjau kažkokį judėjimą. Pamaniau, kad tose urnose galėtų būti kokios vargšės sielos vaiduoklis, plevenantis viduje ir ieškantis sau kūno. Tuomet pajutau, kaip kažkas prisilietė man prie sprando, ir esu tikra, kad tai ir buvo vaiduoklis, todėl ir nualpau.

Kai vėliau papasakojau Modei viską, kas nutiko, ji pasakė, kad greičiausiai tai bus šešėlis nuo kedro, krentantis ant kolumbariumo. Bet aš žinau, ką mačiau, ir tai tikrai buvo ne iš šio pasaulio.

Vėliau jaučiausi kiek bjauriai, bet į mane niekas nekreipė dėmesio, net nepasiūlė stiklinės vandens — visų smalsumą žadino tas vyras, šnekantis apie sudeginimą ir kitokius niekus. Net negalėjau išklausyti, ką jis pasakojo — tai buvo taip nuobodu.

Tada Modės senelė nusitempė ją, mūsų mamos nusekė paskui, ir tik Aivi Mei manęs palaukė. Kartais ji būna labai maloni. Atsistojau ir valiausi suknelę, kai viršum savęs išgirdau kažkokį krebždesį. Pažvelgiau aukštyn ir ant kolumbariumo stogo pamačiau Saimoną! Negalėdama susivaldyti surikau, taip mane buvo išgąsdinę visi tie vaiduokliai. Nemanau, kad kas nors be Aivi Mei mane išgirdo — niekas nesugrįžo pažiūrėti, kas nutiko.

Atsigavusi šūktelėjau:

— Ką tu čia veiki, išdykėli?

— Žiūriu į tave, — akiplėšiškai atsakė jis.

— Tai ar aš tau patinku? — paklausiau.

— Žinoma.

— Labiau už Modę? Aš gražesnė.

— Jos mama gražesnė už visas, — atsakė jis.

Susiraukiau. Visai ne tai norėjau iš jo išgirsti.

— Eikš, Aivi Mei, — pasakiau, — reikia susirasti kitus.

Ištiesiau jai ranką, bet ji neėmė. Ji tik žiūrėjo į Saimoną, rankas sunėrusi už nugaros, tarsi ką nagrinėtų.

— Aivi Mei nedaug šneka, ar ne? — pasakė Saimonas.

— Ne, nedaug.

— Kartais aš šneku, — įsiterpė ji.

— Na va, matai, — linktelėjo Saimonas.

Jis jai nusišypsojo, o mano nuostabai, Aivi Mei nusišypsojo jam.

Kaip tik tuo metu grįžo tas vyras — ponas Džeksonas, tas, kuris pasakojo apie deginimą. Jis skubėjo už kampo, kai pamatė Saimoną ir mane, ir stabtelėjo.

— Ką tu čia darai, Saimonai? Tu turėtum padėti savo tėvui. Ir ką tu veiki su šitomis mergaitėmis? Jos ne tokiems, kaip tu. Ar jis jums trukdo, panele? — jis paklausė manęs.

— O taip. Jis man labai trukdo, — atsakiau.

— Saimonai! Sumokėsi savo tėvo darbu. Bėk ir pasakyk jam, kad baigtų kasęs. Viskas baigta, jaunuoli.

Nežinau, ar jis apsimetinėjo. Jis atsistojo ir įsispoksojo į tą vyrą. Saimonas tarsi norėjo kažką pasakyti, bet žvilgtelėjo į mane ir nepasakė. Tada jis žengė porą žingsnių atgal ir man nespėjus susivokti peršoko mums per galvas nuo kolumbariumo stogo tiesiai į kedro žiedą. Aš taip nustebau, kad paprasčiausiai stovėjau išsižiojusi. Jis nušoko iš kokių dešimties pėdų aukščio.

— Saimonai! — vėl riktelėjo tas vyras.

Saimonas užsikorė į kedrą ir ėmė lipti jo šakomis aukštyn.

Kai jau buvo pakankamai aukštai, jis sustojo ir atsisėdo ant šakos, nugara atsisuko į mus ir ėmė makaluoti kojomis. Jis buvo be batų.

— Ji melavo. Jis mums visai netrukdė.

Aivi Mei visada nusprendžia prabilti, kai to visiškai nenoriu. Knietėjo jai žnybtelėti.

Ponas Džeksonas pakėlė antakius.

— O ką jis darė?

Nežinojau ką sakyti ir pažiūrėjau į Aivi Mei.

— Jis mums rodė kelią, — pasakė Aivi Mei.

Aš linktelėjau.

— Suprantate, mes pasiklydome.

Ponas Džeksonas atsiduso. Ėmė judinti žandikaulius, tarsi ką kramtytų.

— Gal aš jus, mažosios panelės, palydėsiu iki mamos. Ar žinote, kur ji yra?

— Prie mūsų kapo, — pasakiau.

— O koks tavo vardas?

— Lavinija Ermintrūda Voterhaus.

— A, pievoje, su angelu.

— Taip, žinote, angelą išrinkau aš.

— Tai eime su manimi.

Kai jau pasisukome eiti paskui tą vyrą, aš vis tiek kaip reikiant įgnybiau Aivi Mei, bet nepajutau didelio malonumo, nes ji nesuriko. Manau, ji nusprendė, kad šiandien jau pakankamai aušino burną.

Edita Koulman

Apsilankymą teko nutraukti. Ketinau likti vakarienės ir pasimatyti su Ričardu, bet kelionė į kapines buvo tokia var-

ginanti, kad grįžusi į sūnaus namus paprašiau tarnaitės, kad iškviestų man karietą. Mergaitė stovėjo koridoriuje ant padėklo laikydama dozę „Beechams" — bent vieną kartą nujautė, kuo gali pasitarnauti. Ji pagardino vaistus vandeniu su citrina, — nereikalingas darbas. Aš jai tai pasakiau, o ši ėmė ir sukikeno. Įžūli mergiotė. Aš ją iš karto būčiau išsiuntusi pro duris, bet Kiti, atrodo, to net nepastebėjo.

O labiausiai mane erzino tai, kad Kiti man nepasakė, kas tokie tie Voterhausai — taip būčiau išvengusi tos nelaimingos akimirkos. (Negaliu negalvoti, kad ji taip pasielgė tyčia.) Kai aplankėme mūsų šeimos kapą, aš padariau pastabą apie angelą ant gretimo kapo. Prieš kurį laiką Ričardas buvo minėjęs, kad ketina prašyti kapo savininkų pakeisti angelą į urną, panašią į mūsų. Aš paprasčiausiai paklausiau Gertrūdos Voterhaus, ką ji mano apie statulą — nesusivokiau perskaityti pavardę, iškaltą ant antkapio. Lygiai taip, kaip aš nustebau, sužinojusi, kad tas angelas ant kapo yra jų, ji nustebo, kad mums jis nepatinka. Siekdama atskleisti tiesą — pagaliau kas nors turi tai padaryti, ir tokius dalykus visada tenka daryti man — aš pasistengiau nekreipti dėmesio į trikdančią draugiją ir paaiškinau, kad visiems daug labiau patiktų, jei ant kapų stovėtų viena prie kitos derančios urnos. Bet Kiti man paprieštaravo ir pasakė, kad dabar jai tas angelas visai patinka, o Gertrūda Voterhaus prisipažino, kad jiems visai nepatinka mūsų urna. Tik pamanykite!

Tada cyptelėjo ta įkyri Voterhausų mergaitė, ji pasakė, kad jei ant kapų bus vienodos urnos, žmonės galvos, kad šeimos gimininingos. Turiu pasakyti, kad ta pastaba mane privertė pamąstyti. Nemanau, kad tokia sąjunga su Voterhausais išeitų Koulmanams į naudą.

Ir dar man nepatinka, kad Voterhausų mergaitė daro įtaką mano anūkei — ji neturi saiko jausmo ir gali sugadinti Modę. Galėtų Modė susirasti daug geresnę draugę.

Nusiplaunu rankas. Angelo ir urnos reikalų daugiau nelie-

siu. Bandžiau pagerinti padėtį, bet, ko gero, čia turi susitvarkyti vyrai, ir mes, moterys, turėsim pakentėti. Kita vertus, visai nepanašu, kad Ričardas ruoštųsi ką nors daryti, juoba kad angelas jau pastatytas daugiau kaip treji metai ir atrodo, kad jiedu su Albertu Voterhausu neblogai susidraugavę kriketo komandoje.

Situacija buvo labai trikdanti, o aš niršau ant Kiti, kad ji su manimi šitaip pasielgė. Tarsi būtų norėjusi mane sugėdinti. Su ja niekada nebuvo lengva, bet kai Ričardas ją vedė, buvau linkusi būti jai tolerantiškesnė, nes žinojau, kad jis yra laimingas. Kad ir kaip ten būtų, pastaruosius kelerius metus aš su ja visai nebesutariu. Žinoma, niekada negalėčiau apie tai kalbėti su Ričardu, atvirai kalbant, aš esu tikra, kad ji nebepriima jo į savo lovą — kitaip jiedu turėtų daugiau vaikų, ir Ričardas nebūtų toks niūrus. O aš tegaliu Kiti užsiminti, kad viskas turėtų kitaip klostytis, bet mano pastabos reikiamo rezultato neduoda — Ričardas su ja nebelaimingas, ir nepanašu, kad ji ketintų dar kartą padaryti mane senele.

Norėdama užglaistyti santykius su Gertrūda Voterhaus, pakeičiau pokalbio temą, kad nebekalbėtume apie kapines, nes matau, kad dėl kapinių nesutarsime. Kai mudu su vyru buvome susituokę, jis atsivežė mane į kapines, norėdamas parodyti šeimos kapą, ir tuomet įsitikinau, kad pasirinkau gerą vyrą. Kapinės atrodė rimtos, jaukios ir tvarkingos: apsauginės sienos buvo aukštos, gėlių lysvės ir takeliai atrodė sutvarkyti, darbininkai neįkyrūs ir profesionalūs. Visų garbinamas kraštovaizdis manęs nedomino, ir man buvo visai tas pat dėl tos bereikalingos Egipto alėjos ar Libano žiedo. Tačiau juos pamačiusi aš supratau, kad tai geros kapinių reputacijos požymiai, tokių kapinių, kokios ir reikalingos mūsų klasės žmonėms laidoti. Tikrai nėra kuo skųstis.

Kad ir kaip ten būtų, dabar kapinių lygis keičiasi. Šiandien lysvėje mačiau nuvytusias tulpes. Prieš trisdešimt metų to niekada nebūtų nutikę — tada vos gėlei apvytus ji būtų pakeista

kita. Ir tai ne vien kapinių valdymo problema. Kai kurie kapų savininkai net drįso kapus apsodinti laukinėmis gėlėmis! Greitai jie atsives karvę, kuri galės čiaumoti vėdrynus.

Norėdama atkreipti dėmesį į pakitusį kapinių lygį parodžiau kelias gebenes, augančias ant kaimyninio kapo (ne ant Voterhausų), jau šliaužiančias mūsų kapo link. Jei niekas nesikeis, jos greitai uždengs urną, ir ši nuvirs. Kiti jau ruošėsi jas išrauti, bet aš ją sustabdžiau primindama, jog tai kapinių valdytojas turi pasirūpinti, kad svetimos gebenės neaugtų ant mūsų nuosavybės. Aš primygtinai pareikalavau palikti tą gebenę augti kaip įkaltį, kad pats valdytojas susirūpintų esama padėtimi.

Mano didžiai nuostabai, Kiti nuėjo ieškoti valdytojo ir paliko Gertrūdą Voterhaus su manimi regzti labai nejaukų pokalbį tol, kol grįžo — o tai, tiesą pasakius, labai ilgai truko. Matyt, ji apėjo visas kapines.

Atvirai kalbant, Gertrūda Voterhaus yra pakankamai maloni. Ko jai trūksta — tai charakterio tvirtumo. Ji galėtų kiek pasiskolinti iš mano marčios, kuri jo turi daug daugiau, nei jai reikia.

Saimonas Fildas

Man patinka būti čia, medyje. Galima apžvelgti visas kapines ir dar miestą. Gali kuo ramiausiai sau sėdėti viršuje, ir niekas tavęs nematys. Viena didelė juoda varna atskrenda ir atsitupia ant šakos šalia manęs. Aš ant jos nesušunku ir nieko į ją nemetu. Leidžiu jai tupėti su manimi.

Bet sėdžiu neilgai. Mergaitėms nuėjus nulipu žemyn jų ieškoti. Bėgu pagrindiniu taku, kol pamatau į kitą pusę einantį poną Džeksoną, todėl neriu ir slepiuosi už paminklo.

Jis kalbasi su vienu sodininku.

— Kas ta moteris su mergaitėmis? — klausia jis. — Ta, kuri apsivilkusi žalią kaip obuolys suknelę?

— Tai ponia Koulman, viršininke, ir Kiti Koulman. Žinote tą kapą šalia skurdžių skyriaus su didele urna? Ten jų kapas.

— Taip, žinoma. Urna ir angelas, pastatyti per arti vienas kito.

— Taip. O ji tikra gražuolė, argi ne?

— Pasisaugok, vyre.

Sodininkas tyliai nusijuokia.

— Žinoma, viršininke. Žinoma, pasisaugosiu.

Jiems praėjus, aš toliau kiūtinu pasislėpęs už paminklų. Turiu slėptis nuo sodininkų, dirbančių pievoje. Čia taip tvarkinga, visa žolė dailiai nupjauta, piktžolės išrautos ir takeliai nuravėti. Kai kurios vietos kapinėse man dabar nelabai ir rūpi, bet pievoje visada kas nors ką nors daro. Ponas Džeksonas teigia, kad pieva turi gerai atrodyti dėl lankytojų, nes kitaip jie nebepirks sklypų kapinėse ir nebus ko mokėti mums. Mano tėvas teigia, kad tai vieni paistalai — žmonės miršta kiekvieną dieną ir reikalinga vieta jiems palaidoti, ir jie mokės, nepaisant to, nupjauta žolė ar ne. Jis sako, kad svarbiausia, ar gerai iškasti kapai.

Susigūžiu už kapo su angelu. Livi kapo. Ant jos dar nėra išbraižytos kaukolės su sukryžiuotais kaulais, nors man tiesiog niežti delnus matant jį tokį tuščią. Laikausi žodžio.

Priešais tuos du kapus stovi moterys ir kalbasi, o Livi ir Modė sėdi ant žolės, pina vainikus iš ramunyčių. Kartkartėmis aš iškišu galvą, bet jos manęs nemato. Tik Aivi Mei mato: ji spokso į mane savo žalsvai rudomis akimis kaip katė, kuri tave pamačiusi sustingsta ir laukia, ką tu darysi — paspirsi ar paglostysi. Ji nieko nesako, o aš pridedu pirštą prie lūpų, kad tylėtų. Esu jai skolingas, kad išsaugojo mano tėvui darbą.

Tada išgirstu, kaip moteris žalia suknele sako:

— Einu ir surasiu valdytoją poną Džeksoną. Gal jis pakvies ką nors, kas šia vieta pasirūpins.

— Tai nieko nepakeis, — sako senoji ponia. — Čia tiesiog pasikeitęs požiūris. Naujojo amžiaus požiūris, kai žmonės negerbia mirusiųjų.

— Vis dėlto jis bent jau pasirūpins, kad išrautų šitą gebenę, jei jau man neleidžiate, — taria žaliai vilkinti ponia. Ji spirteli į suknelės padurkus. Tarsi bandytų jais atsikratyti. — Tiesiog eisiu ir jį surasiu. Netruksiu ilgiau minutės.

Ji eina taku tolyn, o aš išsmunku iš už paminklo ir seku paskui.

Norėčiau jai pasakyti, kur dabar yra ponas Džeksonas, bet tiesiog savęs nebeatpažįstu. Šiandien kasa tris kapus ir vyksta ketverios laidotuvės. Prie araukarijos medžio stato koloną, ir yra keli nusėdę kapai, ant kurių reikia užpilti daugiau žemės. Ponas Džeksonas gali būti bet kurioje vietoje, prižiūri vyrus. Arba geria puodelį arbatos savo būdelėje, arba kaip tik šiuo metu parduoda kam nors kapą. Bet ji to nežino.

Vidury pagrindinio tako jos vos neparbloškia arklių kinkinys, velkantis granito luitą. Ji atšoka atgal, bet neklykteli kaip kitos moterys. Ji tiesiog stovi visa išbalusi, o kol išsitraukia nosinę ir prispaudžia ją prie kaktos ir kaklo, aš pasislepiu už kukmedžio.

Egipto alėjos pusėn artėja duobkasiai su kastuvais, užmestais ant pečių. Jie smarkūs vyrai — mudu su tėvu laikomės nuo jų atokiai. Bet kai ji juos sustabdo ir kažką pasako, jie nuleidžia akis, visi nuleidžia akis, tarsi užkeikti. Vienas parodo į taką dešinėje, o ji jiems padėkoja ir pasuka nurodyta kryptimi. Jai nuėjus jie susižvalgo ir kažką pasako, bet aš negirdžiu, tada nusijuokia.

Jie nemato, kad seku ją. Aš šokinėju nuo kapo prie kapo slėpdamasis už paminklų. Po mano kojomis — granitų plokštės, šiltos nuo saulės spindulių. Kartais aš tiesiog ramiai stoviu kokią minutę, kad pajusčiau šilumą. Tuomet imu ją vytis. Iš nugaros ji

atrodo kaip saulės laikrodis. Čia ant kapų yra saulės laikrodžių su sparnais. Mano tėvas aiškina, kad jais norima pasakyti, jog laikas bėga. Tikiesi, kad šiame pasaulyje ilgai gyvensi, bet kaip viskas susiklostys iš tikrųjų — nežinia.

Ji pasuka takeliu prie arklio statulos disenterių link, ir tada aš staiga prisimenu, kad šiandien kaip tik ten geni kaštono šakas. Mes užeiname už kampo, o ten ponas Džeksonas su keturiais sodininkais — dviem ant žemės ir dviem įsilipusiais į didžiulį kaštoną — geni medį. Vienas iš jų išsižergęs sliuogia šaka pirmyn kojomis tvirtai apspaudęs kamieną. Sodininkas apačioje pajuokauja, kad šaka dabar kaip moteris, ir visi ima juoktis. Nesijuokia tik ponas Džeksonas ir ponia — kol kas niekas nežino, kad ji čia. Bet ji nusišypso.

Aplink šaką pririša virvę, o du vyrai medyje ima rankiniu pjūklu pjauti. Jie nustoja pjauti, kad nusišluostytų prakaitą nuo veidų ir išjudintų pjūklą, kai šis užstringa.

Kai kurie vyrai pastebi žalia suknele vilkinčią moterį. Jie vienas kitam niukteli, bet nieko nesako ponui Džeksonui. Dabar, kai ji stebi vyrus medyje, atrodo laimingesnė nei būdama su tomis poniomis prie kapo. Jos akys tamsios, tarsi išpaišytos anglies gabaliuku, ir kelios plaukų sruogelės ištrūkusios iš segtukų.

Staiga pasigirsta triokštelėjimas, ir toje vietoje, kur vyrai pjauna, šaka nulūžta. Ponia suklykia, o ponas Džeksonas atsisuka ir ją pamato. Vyrai nuleidžia šaką virvėmis žemyn, o kai ši jau guli ant žemės, jie pradeda ją kapoti į mažesnius gabalus.

Ponas Džeksonas artinasi prie ponios. Jis visas įraudęs, tarsi būtų pjovęs šaką, o ne vadovavęs kitiems.

— Atleiskite, ponia Koulman. Nepastebėjau jūsų. Ar jūs čia jau ilgai stovite?

— Pakankamai ilgai, kad spėčiau išgirsti, kaip šaka lyginama su moterimi.

Ponas Džeksonas užspringsta, tarsi alaus būtų patekę ne į tą gerklę.

Ponia Koulman nusijuokia.

— Viskas gerai, — nuramina ji. — Tiesą pasakius, tai buvo ganėtinai žavu.

Atrodo, ponas Džeksonas nežino ką sakyti. Laimė, vienas vyras medyje šūkteli:

— Ar reikia dar čia nupjauti kitas šakas, viršininke?!

— Ne, tik nuneškite šitą į laužavietę. Pabaigsime darbą ten.

— Ar jūs čia kūrenate laužus? — paklausia ponia K.

— Naktimis. Taip, mes deginame medžius, lapus ir kitas atliekas. Taigi, ponia, kuo galėčiau jums pasitarnauti?

— Norėjau jums padėkoti, kad pasikalbėjote su mano anyta apie kremavimą, — sako ji. — Jūs kalbėjote labai įtaigiai, o ji jautėsi kiek užklupta, kad jai taip tiesiai atsakėte.

— Su žmonėmis, turinčiais tvirtus įsitikinimus, ir kalbėti reikia tvirtai.

— Ką jūs turite galvoje?

— Save.

— Ak...

Kokią minutę jie nesako nieko. Tada vėl prabyla:

— Aš manau, kad norėčiau būti kremuota, ypač dabar, kai žinau, kad tai nebus iššūkis Dievui, o tiesiog palaidojimas.

— Tokį sprendimą reikia rūpestingai apgalvoti, ir nuspręsti turite pati, ponia. Tokio sprendimo negalima priimti neapgalvotai.

— Net ir nežinau, — sako ji. — Kartais aš manau, kad nė trupučio nesvarbu, ką aš darau, ko nedarau ar kas daroma man.

Jis žiūri į ją apstulbęs, tarsi ji būtų prakeikta. Tada keliu atbėga vartų sargas ir šūkteli:

— Viršininke, Andersonų procesija — Bernelių tako pradžioje.

— Jau? — nustebęs atsako ponas Džeksonas. Iš kišenės jis išsitraukia laikrodį. — Prakeikimas, jie per anksti. Pasiųsk berniuką prie kapo pasakyti duobkasiams, kad būtų pasiruošę. Būsiu po akimirkos.

— Gerai, viršininke.

Vyras nubėga taku atgal.

— Ar čia visada taip judru? — klausia ponia K. — Šitokie energijos proveržiai tikrai neskatina tylios kontempliacijos. Nors įtariu, kad disenterių skyriuje truputį ramiau.

— Kapinės yra verslas, kaip ir bet kuris kitas, — atsako ponas Džeksonas. — Žmonės linkę tai užmiršti. Tiesą pasakius, šiandien gana ramios laidotuvės. Bet, deja, mes negalime garantuoti tylos ir ramybės, nebent sekmadieniais. Toks jau darbo pobūdis — neįmanoma nuspėti, kada žmonės numirs. Mes turime būti pasiruošę veikti greitai — nieko negali suplanuoti iš anksto. Per vieną dieną esame turėję dvidešimt laidotuvių. Kitomis dienomis nebūna nė vienų. Taigi, ponia, ar jūs dar ko nors norėjote? Bijau, kad turėsiu jus palikti.

— Ak, dabar tai atrodo taip lėkšta, palyginus su visu šituo, — ji ranka padaro platų mostą aplink save.

Reikės paklausti tėvo, ką reiškia „lėkšta".

— Čia niekas nėra lėkšta. Sakykite, kas?

— Aš dėl kapo pievoje. Kelios gebenės iš kito kapo auga ant mūsų antkapio šono. Aš maniau, kad tai mes turime ją nupjauti, bet visas tas reikalas kelia nerimą mano anytai. Jai atrodo, kad kapinių administracija turėtų pranešti gretimo kapo savininkams.

Dabar jau supratau, ką reiškia „lėkštas".

Ponas Džeksonas taip šypsosi tik būdamas su lankytojais — tarsi jam skaudėtų nugarą, o jis norėtų tai nuslėpti. Ponia K. atrodo sutrikusi.

— Aš pasirūpinsiu, kad išrautų ją akimirksniu, — sako jis, — ir pasikalbėsiu su kito kapo savininkais.

Jis ima žvalgytis, tarsi ieškotų berniuko, kurį pasiųstų atlikti darbą, todėl aš išlendu iš už paminklo. Ganėtinai rizikingas poelgis, žinau, kad jis tebesiunta ant manęs, jog užuot dirbęs slampinėju su Livi ir Aivi Mei. Bet trokštu, kad ponia K. mane pamatytų.

— Aš tai padarysiu, pone, — sakau.

Ponas Džeksonas nustemba.

— Saimonai, ką tu čia darai? Ar tu priekabiauji prie ponios Koulman?

— Nežinau, ką reiškia „priekabiauji“, pone, bet aš to nedarau. Aš tik siūlausi išrauti tą gebenę.

Ponas Džeksonas jau ketina kažką pasakyti, bet įsiterpia ponia K.:

— Ačiū, Saimonai, tai būtų labai malonu, — ir ji man nusišypso.

Nė viena moteris man nėra sakiusi tokio gražaus dalyko ar man nusišypsojusi. Negaliu pajudėti, tik spoksau į jos šypseną.

— Bėk, berniuk. Bėk, — tyliai ragina ponas Džeksonas.

Aš jai irgi nusišypsau. Tada bėgu.

1905 metų sausis

Dženi Vitbi

Buvo apmaudu, tai jau tikrai. Mudviejų tvarka jau nusistovėjo — mano ir jo. Visi buvo patenkinti — ponia, mergaitės, jis ir aš. (Aš visada būnu paskutinė sąraše.) Vesdavausi mergaites į kalną kartą per savaitę ar panašiai. Man būdavo smagu, joms būdavo smagu, o jų ledi galėdavo nieko kito neveikti, tik sėdėti namuose ir skaityti.

Bet tada ji įsikalė į galvą vedžioti mergaites į kapines pati. Vasarą ji ėmė jas vedžiotis du arba tris kartus per savaitę. Mergaitėms būdavo rojus, o man... Man būdavo pragaras.

Tada ji liovėsi vedžioti pati ir vėl pradėjo siųsti mane, ir aš galvojau, kad viskas bus kaip buvę. Bet dabar žiema, ir mergaitės nebe taip nori eiti, o kai eina, ir vėl ji nori jas vestis. Kartais ji vedasi net tada, kai jos nelabai nori eiti. Ten šalta, aplinkui visi tie akmenys. Kad nesušaltų, jos turi bėgti. O aš, na, aš žinau, kaip ten nesušalti.

Kartą ar du aš įtikinau ponią, kad vietoj jos eiti privalau aš. Visus kitus kartus turiu išsprukti po pietų. Vakarais jo ten

nebūna. Sodininkai dirba trumpiau nei tarnaitės. Mėgstu jam tai priminti.

— Taip, ir mums moka dvigubai daugiau, — sako jis. — Šuniškas gyvenimas, argi ne?

Paklausiau jo, kas yra poniai — ko ji taip dažnai eina į kapines.

— Gal dėl tos pačios priežasties kaip ir tu, — atsakė jis.

— Ji — niekada! — nusijuokiau. — Pas ką ji eitų, šiaip ar taip — pas kokį duobkasį?

— Greičiau jau pas šeimininką, — pasakė jis.

Aš ir vėl nusijuokiau, bet jis kalbėjo rimtai — sakė, kad visi matė juodu kartu besikalbančius disenterių skyriuje.

— Tik besikalbančius?

— Taip, taip kaip ir mus, — pasakė jis. — Reikalas tas, kad mes per daug kalbamės. Geriau dabar užčiaupk burną ir praskėsk kojas.

Koks akiplėša.

1905 metų spalis

Gertrūda Voterhaus

Aš tikrai mėgstu pasistengti per „dieną namuose“. Visada rengiu ją priekinėje svetainėje ir serviruoju rožėmis margintą servizą, o Elizabeta kepa pyragą — šią savaitę citrininį.

Albertas kartais klausia, ar neturėtume priekinės svetainės naudoti kaip valgomojo, o ne valgyti galinėje svetainėje, kuri, ištraukus stalą, pasidaro ankštoka. Šiaip Albertas daugeliu atvejų būna teisus, bet kai kalbama apie namų ūkį, aš sprendžiu savaip. Manau, „geriausią“ kambarį vertėtų palikti svečiams priimti, net jei jis naudojamas kartą ar du per savaitę. Dėl to aš primygtinai pareikalavau kambarius palikti tokius, kokie yra, nors pripažįstu, kad truputį nepatogu sulankstyti ir išskleisti stalą tris kartus per dieną.

Ir dar, nors labai kvaila ir aš niekada to nepasakysiu Albertui, bet man daug labiau patinka „dieną namuose“ priimti priekinėje svetainėje, nes pro langą nesimato Koulmanų namo. Tai labai kvaila dėl vieno dalyko, pasak Livi, kuri kelis kartus ėjo pas juos su Mode (aš, žinoma, niekada neidavau), Kiti Koulman savo priėmimus rengia mažojoje svetainėje, kuri yra

kitoje namo pusėje, atsiveriančioje į gatvę, o ne į mus. Ir net jei ji rengtų šioje pusėje, vargu ar turėtų laiko žvilgčioti pro langą į mus. Bet aš lygiai taip pat negaliu pagalvoti, kad ji galėtų stebėti mane ir vertinti, ką aš darau. Aš pradėčiau nervintis ir negalėčiau tinkamai bendrauti su svečiais.

Visada truputį nerimauju, kai Lavinija eina į Kiti Koulman priėmimus, kurie, ačiū Dievui, nėra dažni. Modė sako, kad čia daug jaukiau. Geriau pagalvojus, tai reiškia komplimentą, o ne pastabą, kad mūsų namai ankštoki. Vis dėlto aš tai priimu kaip komplimentą. Ji yra gera mergaitė, ir aš nuoširdžiai stengiuosi ją matyti skyrium nuo jos motinos.

Aš tyliai džiūgauju, kad, nepaisant visos erdvės ir Koulmanų namų elegancijos, mergaitės labiau nori būti čia. Livi sako, kad jų namuose yra gana šalta ir pučia skersvėjai, išskyrus virtuvę, ir ji bijo persišaldyti. Šiaip ji, nepaisant alpimo, yra tvirto sudėjimo ir turi labai gerą apetitą. Mergaitė sako, kad jai labiau patinka mūsų tamsios patogios sofos ir kėdės bei aksominės užuolaidos, o Kiti Koulman skonis — rotango baldai ir venecijietiškos žaliuzės.

Kol iš mokyklos grįžta mergaitės, Aivi Mei man padeda ruoštis priėmimui: išdėlioja pyragą ir nuneša arbatinuką į virtuvę, kad Elizabeta jį pripiltų. Viešinčios ponios — kaimynės iš gatvės ir iš bažnyčios, ištikimos draugės, atkeliavusios iš Aislingtono vien tam, kad su manimi pasimatytų, telaimina jas Dievas — visos Aivi Mei šypsosi, nors dažnai ji ir glumina.

Ji tikrai juokingas padarėlis. Iš pradžių, kai ji atsisakydavo kalbėti, aš dažnai nuliūsdavau, bet laikui bėgant prie to pripratau ir dabar už tai ją tik dar labiau myliu. Po Livi dramų ir ašarų, Aivi Mei tyla gali tapti tikra paguoda. Ir jos galva veikia neblogai — kaip septynerių metų mergaitė, ji skaito ir rašo visai neprastai, ir skaičiuoja patenkinamai. Po metų leisiu ją į mokyklą kartu su Livi ir Mode, o ten jai gali būti daug sunkiau — mokytojos nebus su ja tokios kantrios.

Kartą jos paklausiau, kodėl ji taip mažai šneka, o brangioji dukrelė man atsakė:

— Kai aš prakalbu, tu manęs klausai.

Mane labai nustebino, kad tokia maža mergaitė sugebėjo tai išsiaiškinti savarankiškai. Galėčiau ir pati iš to pasimokyti — jaudindamasi dėl nejaukios tylos, aš vis kalbu ir kalbu. Kartais būdama šalia Kiti Koulman aš tiesiog noriu prasmegti į žemę, kai girdžiu save pliurpiančią kaip dresuotą beždžionę. Kiti Koulman tiesiog šypsosi, tarsi jai būtų siaubingai nuobodu ir ji bandytų tai mandagiai nuslėpti.

Kai mergaitės grįžta, Livi akimirksniu pradeda ponioms tiekti pyragą, ir mažoji Aivi Mei tyliai prisėda kamputyje. Vis dėlto gera, kai mergaitės šalia, ir stengiuosi, kad viskas būtų kiek įmanoma patogiau. Galų gale čia bent jau galiu daryti joms nors kokią įtaką. Nežinau, ką suruošia Kiti Koulman, kai jos būna pas Modę. Pasak Livi, dažniausiai ji į jas nekreipia dėmesio.

Joms patinka ateiti į mūsų namus, bet užvis labiau jos mėgsta lankytis kapinėse. Aš net turiu riboti tuos išėjimus, kitaip Livi kapinėse išbūtų kiaurą dieną. Manau, ji man apie kapines meluoja. Kaimynas sakė matęs Livi ir Modę lakstančias tarp kapų su berniuku tą dieną, kai ji turėjo žaisti su Mode. Kai jos apie tai paklausiau, ji paneigė sakydama, kad kaimynui tiesiog reikia naujų akinių! Aš vis tiek nepatikėjau, todėl Livi pradėjo verkti, kad aš ją įtariu melavimu. Taigi net nebežinau ką galvoti.

Norėjau persimesti žodeliu su Kiti Koulman apie kelionių į kapines dažnumą — ji jas taip dažnai ir vedasi. Koks tai buvo nesmagus pokalbis! Ji tikrai mane verčia jaustis tokia kvaila. Kai pasakiau, kad galbūt mergaitėms nesveika taip dažnai lankytis kapinėse, ji atsakė:

— Ką jūs, mergaitės ten būna gryname ore, o tai joms yra labai sveika. Tiesą pasakius, jei jos taip nori ten eiti, tai belieka

kaltinti karalienę Viktoriją, kad iškėlė gedėjimą į tokias aukštumas, jog tokios romantiškos mergaitės nuo jo apsvaigsta.

Na jau! Aš įsižeidžiau ir supykau. Negana to, kad paniekino Livi, Kiti Koulman puikiai žino, kokia man vis dar brangi karalienė. Tegu Dievas saugo jos sielą. Nėra reikalo kritikuoti mirusiųjų. Taip Kiti Koulman ir pasakiau, atvirai.

Ji tik nusišypsojo ir atsakė:

— Jei jau negalima jos kritikuoti dabar, tai kada galima? Jei būtume kritikavę jai gyvai esant, greičiausiai būtume teisiami už išdavystę.

— Monarchai nekritikuojami, — atrėžiau kaip įmanoma oriau. — Jie yra mūsų aukščiausieji atstovai, ir mes privalome juos gerbti, priešingu atveju tai iš karto atsispindi mumyse.

Netrukus aš atsiprašiau, kad turiu ją palikti. Jaučiausi vis dar įsiutusi. Jau po visko aš prisiminiau, kad taip ir nepakalbėjau apie Livi lankymosi kapinėse apribojimą susišnekėti. Su ja neįmanoma — aš niekada jos nesuprasiu. Jei atvirai, tai visai to ir nenoriu.

1906 metų vasaris

Modė Koulman

Dabar jau pažįstu kiekvieną kapinių colį. Pažįstu geriau nei mūsų sodą. Mama mus vedasi ten visą laiką, net žiemą, po pamokų, kai jau temsta, o mes visai neprašome.

Žinoma, ten labai smagu žaisti. Pirma mes susirandame Saimoną, ir jei jis būna laisvas, ateina pasimatyti su mumis. Mes žaidžiame slėpynes ir einame apžiūrėti angelų (atsirado du nauji), o kartais sėdime ant šeimos kapų, ir Lavinija pasakoja istorijas apie kapinėse palaidotus žmones. Ji turi seną kapinių vadovą ir iš jo mėgsta mums skaityti apie mergaitę, kurios suknelė užsidegė, apie papulkininkį, žuvusį Būrų kare, vadintą „drąsiu ir geraširdžiu“, arba apie vyrą, žuvusį per traukinio avariją. Arba paprasčiausiai pati sugalvoja istorijas, kurios man kiek įkyri, bet Saimonas jas mėgsta. Aš neturiu tokios vaizduotės kaip ji. Aš labiau domiuosi augalais ir medžiais arba iš kokio akmens daromi paminklai. Jei su mumis būna Aivi Mei, mokau ją skaityti žodžius, iškaltus antkapiuose.

Nežinau, ką veikia mama, kol mes žaidžiame. Ji kažkur nuklysta, ir aš ją retai bematau. Vėliau ji mus suranda ir pasako,

kad laikas eiti namo. Ji tvirtina, kad mums į naudą grynas oras, ir manau, ji yra teisi, bet kartais būna šaltoka, ir pripažįstu, vieta kartais pabosta. Labai juokinga, kai pamenu, kaip žūtbūt norėdavau patekti į kapines ir man neleisdavo, o dabar, kai galiu eiti čia, kada tik noriu, jau taip labai nedomina.

Kiti Koulman

Jis manęs negaus. Aš dėl jo kraustausi iš proto, bet jis manęs negaus.

Beveik dvejus metus aš ėjau į kapines vien tik norėdama su juo pasimatyti. O jis vis tiek manęs nelietė.

Iš pradžių buvau atsargi — nors ir geidžiau jo, nenorėjau, kad tai matytųsi. Visada kartu su savimi pasiimdavau mergaites, tada leisdavau joms eiti žaisti ir apsimesdavau, kad jų ieškau, o iš tikrųjų ieškodavau jo. Žingsniuodavau takeliais pirmyn ir atgal, tarsi susižavėjusi lyginčiau katalikų kryžius su paprastais arba Portlendo akmens obeliskus su granitiniais, arba vardus ant paminklų, iškaltus akmenyje su pritvirtintomis metalinėmis raidėmis. Nežinau, ką apie mane galvojo darbininkai, bet jie pagaliau priprato prie manęs ir visada pagarbiai linktelėdavo.

Apie kapines sužinojau daugybę dalykų, kurie ligi tol nedomino. Žinau, kur dedama atliekama žemė, kai iškasamos duobės ir suguldomi karstai, ir kur laikoma mediena, skirta gilioms kapo duobėms sutvirtinti, ir žali kilimėliai, išklojami aplink ką tik iškastą kapą, kad atrodytų kaip žolė. Žinau, kurie duobkasiai dirbdami dainuoja ir kur jie slepia alkoholio butelius. Mačiau buhalterines knygas ir skirtus žymėti kapams detalius planus su sunumeruotais sklypais. Palengva pripratau

prie akmenis traukiančių arklių bet kurioje kapinių vietoje. Pradėjau kapines matyti daugiau kaip pramonės šaką nei dvasinio susitelkimo vietą.

Jis valdo kapines, tarsi jos būtų tvarkingas keleivinis laivas, plaukiantis per vandenyną. Jei reikia, jis gali būti griežtas ir žiaurus savo darbuotojams — kai kurie vyrai yra tikrai labai šiurkštūs. Bet aš manau, kad jis yra teisingas ir vertina kokybišką darbą.

Ir svarbiausia, jis man yra švelnus ir neverčia manęs jaustis prastesne už jį.

Mes kalbamės apie įvairiausius dalykus — apie pasaulį ir kaip jis sukurtas, apie Dievą ir kaip Jis jį tvarko. Jis klausia mano nuomonės ir nesijuokia iš jos, o su ja skaitosi. Jis yra toks, koks tikėjausi, kad taps Ričardas. Bet aš suklydau vildamasi, kad mums susituokus mano vyras pasikeis; vietoj to jo bruožai dar labiau įsišaknijo.

Džonas Džeksonas nėra išvaizdus vyras. Jis nėra turtingas, nors nėra ir vargšas. Jis nėra kilęs iš geros šeimos. Džonas nesilanko pobūviuose, teatre ar parodų atidarymuose. Jis nėra išsilavinęs žmogus, nors apsišvietęs; rodydamas Maiklo Faradėjaus kapą disenterių skyriuje, jis sugebėjo paaiškinti apie Faradėjaus eksperimentus su magnetiniais laukais geriau, nei būtų galėjęs papasakoti Ričardas ar netgi mano brolis.

Jis yra teisingas, religingas, principingas ir doras žmogus. Pastarosios jo savybės mane ir atvėrė jam.

Nesu įpratusi, kad mane atstumtų. Negalėčiau pasakyti, kad pati siūliausi, bet man patinka flirtuoti ir aš tikiuosi atsako, kitaip to nedaryčiau. Bet jis neflirtuoja. Kai iš pradžių pamėginau su juo flirtuoti, jis pasakė, kad jam nepatinka koketės ir jis tenori matyti tiesą, todėl aš lioviausi. Per septynis mėnesius — nuolat pertraukiant jo pareigas kapinėse — aš papasakojau jam tiek, kiek mažai tegaliu papasakoti apie savo menką gyvenimą: kaip aš ilgiuosi savo amžinatilsį tėvų ir brolio, apie savo

niūrią neviltį, apie neįmanomą vietos prie liepsnos paiešką, kur nėra nei per karšta, nei per šalta. (Nuo jo nuslėpiau tik kelis dalykus — tai, kad žinau, kaip išvengti nėštumo, kad lovoje miegu viena, apie Ričardo primygtinai peršamus Naujuosius metus. Pastaruoju dalyku jis būtų pasišlykštėjęs. Man jau neatrodo taip šlykštu, — tiek esu susitaikiusi su esama padėtimi.)

Kai pagaliau po vasarą pajausto piršimosi rudenį tiesiai jam pasakiau, kam aš jau esu pasiruošusi, jis man atsakė „ne".

Tuomet kurį laiką lioviausi vaikščioti į kapines ir ėmiau siųsti Dženi su mergaitėmis, kai šios užsinorėdavo. Bet nepajėgiau laikytis nuošalyje. Tad pastaruosius metus mes ir vėl susitikinėjome, bet ne taip dažnai ir be didelių lūkesčių. Skausminga, bet jis laikėsi savo principų, o man teko pripažinti, kad jo principai svarbesni už manuosius.

Taigi mes susitinkame, ir jis su manimi maloniai kalbasi. Šiandien jis man pasakė, kad visada norėjo sesers ir dabar jau turi. Aš jam neatsakiau, kad jau turėjau brolį ir kito nenoriu.

1906 metų balandis

Lavinija Voterhaus

Kaip gera, kad yra ką tinkamai apraudoti. O dabar man jau vienuolika ir esu pakankamo amžiaus tikrai gedulo suknelei. Taigi yra dar puikiau. Brangioji tetulė būtų tokia sujaudinta, jei išvystų mane taip apsirengusią, o tėveliui akyse sublizgo ašaros, kai pamatė, kad „atrodau tokia panaši į jo mielą seserį“.

Aš labai atidžiai tyrinėjau „The Queen“ ir „Cassells“, kad nepadaryčiau jokių klaidų, ir net sukūriau žinyną, kad galėčiau padėti ir kitoms mergaitėms, kurioms iškyla klausimų dėl gedulo etiketo. Paprašiau Modės man padėti, bet ji nesusidomėjo. Kartais ji nesustodama šneka apie žvaigždynus ir planetas, arba akmenis, kuriuos rado Viržyne, arba augalus savo mamos sode, o aš vos nepradedu rėkti.

Taigi viską turėjau padaryti pati viena. Manau, pavyko visai neblogai — bent jau mamytė taip sako. Parašiau dailyraščiu ant popieriaus juodomis paraštėmis ir paprašiau Aivi Mei ant viršelio nupiešti angelą. Ji visai neblogai piešia, ir knygutė atrodo visai gražiai. Tekstą apačioje nusirašysiu, kad visada turėčiau.

Universalus gedulo etiketo vadovas pagal panelę Laviniją Ermintrūdą Voterhaus

Labai liūdna, kai kas nors miršta. Tokią progą pažymime gedulu. Dėvime specialius juodus drabužius ir juodus papuošalus, laiškus rašome ant specialaus popieriaus ir neiname į pobūvius ar koncertus.

Gedulo trukmė skiriasi priklausomai nuo mirusio mylimo žmogaus.

Našlė gedi ilgiausiai, nes jai būna liūdniausia. Kaip siaubinga netekti vyro! Ji gedi dvejus metus — 18 visiško gedulo mėnesių ir 6 mėnesiai dalinio gedulo. Kai kurios damos gedi dar ilgiau. Mūsų velionė karalienė savo vyro Alberto gedėjo visą savo likusį gyvenimą — keturiasdešimt metų!

Kaip liūdna motinai netekti savo vaiko arba vaikui motinos. Jie gedi 1 metus.

Brolio arba sesers — 6 mėnesius.
Senelių — 6 mėnesius.
Dėdžių ir tetų — 2 mėnesius.
Prodėdžių ir protetų — 6 savaites.
Pirmos eilės pusbrolių ir pusseserių — 4 savaites.
Antros eilės pusbrolių ir pusseserių — 3 savaites.

Apranga

Labai svarbu pasirūpinti tinkamais gedulo drabužiais. Jie turi būti nauji, o gedului praėjus juos būtina sudeginti, nes laikyti namuose yra blogas ženklas.

Visos geros Londono šeimos aprangą perka parduotuvėje „Pas Džėjų“ Regento gatvėje.

Moterys dėvi sukneles, pasiūtas iš geriausio lengvo šilko, puošto krepu — visiškam vyro, tėvų ar vaikų gedului. Senelių, brolių ir seserų gedului moterys dėvi grynai juodą suknelę, puoštą krepu. Visų kitų gedului moterys dėvi juodas sukneles be krepo.

Moterys mūvi juodas pirštines ir nešiojasi juodai siuvinėtas baltas nosinaites.

Po kurio laiko krepą galima nuimti. Tai vadinama gedulo „palengvinimu“.

Paskui būna dalinis gedulas. Moterys vilki pilkas, violetines arba juodas su baltais dryželiais sukneles. Pirštinės taip pat pilkos spalvos.

Papuošalai

Visiško gedulo metu moterys nešioja agato sages ir auskarus. Sagės gali būti pagražintos mylimojo plaukų sruoga. Dalinio gedulo metu moterys gali negausiai puoštis aukso, sidabro papuošalais su perlais ir deimantais.

Laiškinis popierius

Laiškinis popierius turi būti su juodomis paraštėmis. Labai svarbu, kad kraštas būtų pakankamai platus, idant pagerbtų mirusįjį, bet ne per platus, kad nebūtų vulgarus.

Vyrai

Vyrai rengiasi tuos drabužius, kuriuos įprastai dėvi eidami į darbą, tik dar ryši juodą kaklaskarę, mūvi juodas pirštines ir privaloma juoda skrybėlės juosta.

Vaikai (iki dešimties metų)

Jei vaikai nori, gali vilkėti juodai, bet daugeliu atvejų mergaitės vilki baltas sukneles, o kartais šviesiai ar rausvai violetines arba pilkas. Galima mūvėti ir pirštines. Vaikai, vyresni nei dešimties metų, privalo rengtis pagal visiško gedulo taisykles.

Modė Koulman

Kai šiandien ėjome į kapines, tuo metu ardė Voterhausų šeimos kapą. Žinojau, kad kitą dieną turi būti Lavinijos tetos laidotuvės, bet maniau, kad kapą kas daug vėliau. Buvo keista matyti Saimoną su savo tėvu dirbantį prie mūsų kapo, kitaip nei prie svetimo. Visada galvojau, kad mūsų kapai yra tvirti ir nesunaikinami, bet dabar jau žinau, kad paėmus laužtuvą galima juos išardyti ir net nugriauti angelą.

Lavinija, pamačiusi būrį vyrų aplink jų kapą, sugriebė mane už parankės, o aš svarsčiau, ar ji iškels sceną. Prisipažinsiu, ji mane truputį vargina. Nuo tada, kai mirė jos teta, ji tik ir tekalba apie juodus drabužius ir kada vėl galės puoštis papuošalais — nors jai ir taip neleidžiama jų nešioti! Gedulo elgesio taisyklės yra gana nuožmios, sprendžiant iš to, ką ji pasakojo. Nemanau, kad aš sugebėčiau tinkamai laikytis. Aš visą laiką laužyčiau taisykles net pati to nežinodama.

Staiga mama sušuko:

— Džonai!

Niekada nesu girdėjusi, kad ji taip garsiai rėktų. Mes visi pašokome, ir po to tik atsimenu, kad Saimono tėvas pastūmė ir pargriovė poną Džeksoną, o tada Voterhausų angelas nuvirto ant žemės.

Viskas atrodė labai keista. Ilgą laiką nesusivokiau, kas ten įvyko. Nesupratau, kodėl Saimono tėvas pastūmė poną Džeksoną ir kodėl visas perbalęs ponas Džeksonas jam už tai padėkojo. Ir nesupratau, kodėl nuvirto angelas. Ir nesupratau, iš kur mama žinojo pono Džeksono vardą.

Kai pamačiau, kad angelo galva atitrūko nuo kūno, vos susilaikiau nesijuokusi. Lavinija, žinoma, nualpo. Bet kai Saimonas nubėgo po pažastimi pasikišęs angelo galvą, tada tai juokiausi — jis man priminė eilėraštį apie Izabelą, baziliko vazone laidojančią savo mylimojo galvą.

Laimė, Lavinija negirdėjo, kaip aš juokiausi — ji atsigavo ir buvo labai įsijautusi į savo prastą savijautą. Mama netikėtai dėl jos susijaudino ir ją apkabino ištiesdama nosinaitę.

Lavinija įsispoksojo į mamos nosinę.

— O, ne, aš privalau naudotis savo gedulo nosinaite, — pasakė ji.

— Tai visai nesvarbu, — ramino mama. — Tikrai, visai nesvarbu.

— Jūs taip manote?

— Dievas tavęs nenubaus, kad pasinaudosi paprasta nosine.

— Bet tai ne dėl Dievo, — nuoširdžiai atsakė Lavinija. — Tai iš pagarbos mirusiems. Mano tetulė labai nusimintų, jei sužinotų, kad aš ne visą laiką apie ją galvojau.

— Tikrai nemanau, kad derėtų apie tavo tetulę galvoti šluostantis burną po alpimo.

Aivi Mei sukikeno. Lavinija, atsisukusi į ją, suraukė antakius.

— Viskas keičiasi, — pasakė mama. — Niekas nesitiki, kad tu ar tavo tėvas, ar tavo mama taip ilgai laikysis visiško gedulo. Tu gali ir neatsiminti, bet karalius Eduardas sutrumpino savo motinos gedulą iki trijų mėnesių.

— Atsimenu. Bet mano mama juodai vilkėjo ilgiau nei bet kas kitas. Ir man būtų gėda nevilkėti juodai dėl savo tetulytės.

— Ar galėčiau jums pasitarnauti, ponia? — stovėdamas už mūsų paklausė ponas Džeksonas.

— Gal galėtumėte užsakyti karietą parvežti mus namo, — net neatsisukdama paprašė mama.

Ponas Džeksonas nuėjo ieškoti karietos. Jam grįžus, Lavinija jau stovėjo, bet tebebuvo visa išbalusi ir drebėjo.

— Gal ją reikėtų panešti? — paklausė ponas Džeksonas. — Ar galite paeiti, panele, ar norėtumėte, kad jus nuneščiau?

— Galiu paeiti, — atsakė Lavinija.

Ji svirduliuodama žengė kelis žingsnius.

Mama apkabino Laviniją per pečius, o ponas Džeksonas paėmė ją už alkūnės. Jie ėmė palengva ją vesti takeliu išėjimo link. Sekdama su Aivi Mei iš paskos, pastebėjau, kad tarytumei po Lavinijos žastu vyras ir moteris lietėsi rankomis. Nebuvau visiškai įsitikinusi ir akimirką svarsčiau, ar nepaklausus Aivi Mei, ką ji matė, bet paskui apsigalvojau.

Ponui Džeksonui teko nunešti Laviniją laiptais žemyn į kiemelį, o tada ji primygtinai patikino, kad jau galės eiti pati. Prie priekinių vartų mūsų laukė dviratis ekipažas, o jis tikrai buvo per mažas keturiems žmonėms, net jei trys iš jų — mergaitės. Manau, tai buvo pirma pasitaikiusi karieta. Ponas Džeksonas padėjo Lavinijai įlipti — iš tikrųjų jis turėjo ją įkelti, nes ji buvo labai silpna. Tada atsisuko, padėjo įlipti man ir Aivi Mei. Toji atsisėdo man ant kelių, kad užtektų vietos mamai. Aivi Mei sėdėjo labai ramiai, nesirangydama. Ji toks tvirtas mažas

ryšuliukas, bet man patinka laikyti ją ant kelių ir apkabinti rankomis, kad sėdėtų ramiai. Kartais norėčiau turėti sesę ar brolį, kurie galėtų sėdėti man ant kelių.

Ponas Džeksonas įsodino mano mamą ir uždarė dureles. Ji atidarė langą, ir jis akimirką kyštelėjęs galvą pasakė:

— Viso gero, panelės. Tikiuosi, pasijusite geriau, panele, — linktelėdamas Lavinijai pridūrė jis. — Jūsų angelas akimirksniu bus savo vietoje.

Lavinija į jį vos žvilgtelėjo, tik atsirėmė ir užmerkė akis.

Tada, jau pradėjus suktis ratams, išgirdau, kaip kažkas tyliu balsu pasakė:

— Rytoj.

Pagalvojau, kad ponas Džeksonas dar kartą patikina, jog angelas bus savo vietoje parengtas laidotuvėms.

Mama, matyt, irgi nugirdo, nes ji staigiai išsitiesė, tarsi mokykloje priėjus poniai Lindon ir bakstelėjus liniuote į šoną, kaip kad ji daro per gero elgesio pamokas.

Tuomet leidomės kalnu žemyn, ir aš pamačiau iš akmentašio kiemo išeinantį Saimoną, jau be angelo galvos. Jis mus taip pat pamatė, ir aš akies kampučiu stebėjau, kaip jis bėga paskui dviratį ekipažą, kol pamečiau iš akių.

Saimonas Fildas

Viskas vyksta taip. Tiesiog man prieš akis.

Kai stumiame marmuro plokštę nuo Voterhausų kapo, reikia atplėšti ją nuo pjedestalo pagrindo, ant kurio stovi angelas. Mes su Džo tą ir darome, o tėvas su ponu Džeksonu mus stebi. Kaip įprasta, Ponas Džeksonas patarinėja. Noriu jam pasakyti, kad mes žinome, kaip daryti, bet jis yra viršininkas — jis gali sakyti ką panorėjęs.

Džo darbuojasi su laužtuvu prie luito ir pasilenkia į priekį, kad svoriu užremtų laužtuvą. Džo stambus, stiprus vyras, taigi jis stumia plokštę, o ši, nespėjus kam nors susivokti, ima ir pajuda. Akmentašiai, matyt, kažką pridirbo su pamatu, kai statė paminklą, dėl to taip darosi. Kapinėse kasu jau šešerius metus, bet niekada neteko matyti tokio persikreipusio.

Dar blogiau, kalkių ir cemento skiedinys, laikantis angelo pagrindą ant plokštės, nėra labai tvirtas. Matau, kaip angelas svyruoja pirmyn ir atgal.

— Džo, — sakau, — palauk.

Džo nebekiša laužtuvo, bet tebesiremia į jį, ir angelas susvyruoja dar kartą. Dabar jau matau prie pagrindo įtrūkimą, ir man nespėjus pasakyti, angelas ima virsti. Angelui griūnant į šoną ir trenkiantis į Koulmanų urną, išgirstu, kaip moteris rikteli. Atsitrenkusi angelo galva nulūžta ir nukrenta į priešingą pusę nei kūnas. Iš tikrųjų tai kūnas griūva tiesiai ant pono Džeksono, gerai, kad mano tėvas pačiu laiku jį pastūmė.

Viskas vyksta kartu ir lėtai, ir labai greitai. Prie mūsų pribėga Kiti Koulman su mergaitėmis. Livi meta žvilgsnį į begalvį angelą, suspiegia ir nualpsta, — nieko nauja. Ponia K. padeda ponui Džeksonui atsistoti — jo veidas visas perbalęs ir prakaituotas. Jis sunkiai kvėpuoja ir išsitraukęs skepetą šluostosi veidą. Tada pažvelgia į įtrūkusį pjedestalo pagrindą ir atsikosėjęs sako:

— Tą akmentašį pasmaugsiu plikomis rankomis.

Suprantu, ką tai reiškia.

O tada jis labai tyliai ir ramiai mano tėvui sako:

— Ačiū, Polai.

Skamba juokingai, nes jis niekada nevadina mano tėvo vardu.

Mano tėvas tik gūžteli pečiais.

— Nesuprantu, kam iš viso čia reikalingas angelas, — sako

jis. — Urnos, angelai, kolonos ir kas tik netingi. Prakeiktos nesąmonės. Kai esi miręs — esi miręs. Kad tai žinotum, angelas nereikalingas. Duokit man vargšų kapą. — Tėvas patapšnoja vieną medinį vargšų kryžių. — Mano tėvas tokiame palaidotas, man jis irgi tiks.

— Tai puiku, — sako ponas Džeksonas, — nes panašu, kad ten ir atsigulsi.

Jau maniau, kad tėvas įsižeis, bet kažkodėl pono Džeksono pasakymas priverčia mano tėvą nusišypsoti. Viršininkas irgi nusišypso, ir labai keistai atrodo, nes jo ką tik vos neužmušė. Jie tarsi bičiuliai, sėdintys aludėje prie bokalų ir besijuokiantys iš pokšto.

— Geriau pažiūrėkime, kaip ten mergaitės, — sako tėvas linktelėdamas į Livi.

Prie jos pasilenkusi Modė ir ponia K. Livi atsisėda. Jai viskas gerai — jai visada viskas gerai.

Šalia manęs stovi Aivi Mei.

— Reikėjo tau pažymėti tą angelą, — sako ji.

Man prireikia laiko, kad suprasčiau, jog ji kalba apie kaukolę su sukryžiuotais kaulais.

— Negaliu, — sakau. — Livi man neleido.

Aivi Mei papurto galvą, ir pasijaučiu sutrikęs, tarsi būčiau ją nuvylęs. Nebėra laiko daugiau kalbėti, nes ponas Džeksonas man sako:

— Saimonai, bėk į akmentašio kiemą ir pasakyk ponui Vatsonui, kad jis nedelsdamas čia prisistatytų. Jei jis priešgyniaus, paduok jam šitai.

Jis atkiša man angelo galvą, kurios nosis visai nuskilusi. Ji sunki, ir aš vos išlaikau ant rankų, o Livi išsigandusi ir vėl suspiegia. Pasikišu galvą sau po pažastimi ir bėgu.

Aš sode dulkinau kilimus, kai per tvorą prie pat mano kojų dribtelėjo jis.

— Oi! — sušukau. — Ką šitas purvinas berniūkštis čia veikia? Tu mažas murzinas nedorėli, liuoksintis per tvorą, ar tau čia vieta? Nenešiok į sodą žemių iš kapų!

Įžūlus berniūkštis tik nusiviepė.

— Kodėl gi ne? — atsakė jis. — Tu ir pati čia privelki purvo su savo sijonu. Nors paskutinėmis dienomis tavęs nesimatė kapinėse.

— Užčiaupk savo srėbtuvę, — subariau.

Oi, jis tikrai pašėlęs. Jo vardas Saimonas. Niekad su juo nesikalbėjau kapinėse, bet mergaitės visą laiką apie jį plepa. Visad pagalvoju, kad jis Modei kaip brolis.

Matydavau jį lėtai slenkantį už paminklų, kai būdavau užsiėmusi su tuo sodininku. Jis manė, kad gerai slepiasi, bet aš jį vis tiek mačiau. Norėjo stebėti, kaip vyksta reikalai. Kas man darbo — atrodė visai smagu. Nors dabar jau nebe. Sodininkas daugiau nebenori manęs. Šunsnukis.

— Visada jis man nepatiko, — pasakė Saimonas, tarsi tiksliai žinotų, apie ką galvojau. — Gerai, kad jo atsikratei.

— Užsičiaupk, — vėl subariau. — Tavęs niekas neklausė. — Bet iš tikrųjų visai nepykau ant berniūkščio. Kalbėdamasi su juo galėjau pailsinti nugarą — baigiu numirti pastarosiomis dienomis dulkindama kilimus. — Na, ir ko tu čia atėjai?

— Norėjau pažiūrėti, kur gyvena mergaitės.

— Kaip tu suradai?

— Bėgau paskui karietą. Buvau trumpam pametęs, bet tada vaikščiojau aplinkui ir vėl pamačiau, kai Modę ir jos mamą išleido čia. Matyt, Livi jau buvo išlipusi.

— Žinoma, ji kaip tik čia ir gyvena. Panelė Livi su seserimi, — parodžiau į namą kitapus.

Saimonas kaip reikiant į jį įsižiūrėjo. Nuo to kasimo jis tapo baisiai prakaulus berniukas. Paakiai iš nuovargio pajuodę, o jo riešai, išsikišę iš jau išaugto švarko, visi raudoni ir gumbuoti.

— Palauk čia minutėlę, — pasakiau.

Nuėjau į virtuvę, o ten ponia Beiker pjaustė vištą.

— Kas tas berniukas? — iš karto paklausė ji.

Ji čia nieko nepraleidžia pro akis. Nuo jos nieko nenuslėpsi. Mačiau, kaip ji žvairai į mane pastarosiomis dienomis žiūri, nors nieko ir nesako.

Aš į ją nekreipiau dėmesio, atpjoviau riekę duonos ir užtepiau sviestu. Tada nunešiau ją Saimonui, kuris, atrodo, labai nudžiugo. Jis greitai sušlamštė duoną. Papurčiau galvą ir nuėjau atnešti dar. Man tepant sviestą, šįkart storiau, ponia Beiker sako:

— Duosi beglobiui kąsnelį, ir jis niekad nepaliks tavęs ramybėje.

— Rūpinkis savo reikalais, — atkirtau.

— Ta duona ir yra mano reikalas. Iškepiau ją šįryt ir neketinu daugiau šiandien kepti.

— Tada aš apsieisiu be savo dalies.

— Ne, neapsieisi, — atsakė ji. — Jei leisčiau, suvalgytum viską. Pasisaugotum, Dženi Vitbi.

— Palik mane ramybėje, — atrėžiau ir išbėgau iš virtuvės jai nespėjus dar ko nors pasakyti.

Kol Saimonas valgė duoną, aš vėl ėmiau dulkinti kilimus.

— Žiūrėk, — atsikandęs tarė jis, — lange matosi Livi. Ką ji ten daro?

Pažvelgiau į viršų.

— Jos visą laiką taip elgiasi. Stovi savo kambariuose prie lango ir viena kitai rodo ženklus. Turi savo kalbą, kurios niekas kitas be jų nesupranta.

— Aš tai suprantu.

Prunkštelėjau.

— Tai ką ji tada sako?

Panelė Livi parodė į viršų ir nulenkė galvą. Tada per kaklą perbraukė pirštu ir susiraukė.

— Ji kalba apie kapines, — paaiškino Saimonas.

— Iš kur tu žinai?

— Būtent taip atrodo angelas ant kapo, — Saimonas pakėlė galvą ir parodė. — Ar bent jau atrodė. Galva nulėkė, todėl ji taip parodė į kaklą.

Tuomet jis man papasakojo, kas nutiko angelui ir kaip jo tėvas išgelbėjo viršininkui gyvybę. Labai jaudinantis įvykis.

— Žiūrėk, — paskui tarė Saimonas. — Livi mane pamatė.

Panelė Livi rodė į Saimoną.

Išgirdau, kaip virš mūsų atsidarė langas, ir pažvelgusi į viršų pamačiau, kaip panelė Modė iškišusi galvą žiūri žemyn.

— Jau turiu bėgti, — pasakė Saimonas. — Reikia padėti tėvui prie kapo.

— Gali pasilikti. Panelė Modė tuoj nusileis su tavimi pasimatyti.

— Ačiū už duoną, — vis tiek stodamasis pasakė Saimonas.

— Jei kada ateisi čia, visada gausi duonos, — pasakiau žiūrėdama ne į jį, o į sodą. — Ir tau nebūtina lipti per tvorą, kad išeitum. Jei vartai bus užrakinti, raktą rasi po klibančiu akmeniu prie anglių krūvos.

Saimonas linktelėjo ir nuėjo prie vartų.

Reikėjo jam duoti ką nors išsinešti. Negaliu žiūrėti, kai berniukas taip badauja. Vien jau pagalvojusi apie tai išalkstu. Nuėjau į vidų ir pasiėmiau duonos. Velniop tą ponią Beiker.

Šį vakarą su Mode ir jos tėvu ėjome į Viržynę stebėti žvaigždžių. Nebuvau tikra, ar galėčiau taip elgtis vakarą po tetulytės laidotuvių dienos, bet mamytė ir tėvelis patikino, kad galiu eiti. Jie abu atrodė labai pavargę — mamytė man net atžariai atkirto. Pavarčiau „Cassells" ir „The Queen" ieškodama taisyklių dėl žvaigždžių stebėjimo, bet nė viename apie tai nebuvo paminėta, ir aš tai supratau kaip ženklą, kad eiti galiu, svarbu tik per daug nesimėgauti.

Iš pat pradžių ir nesimėgavau. Mes nuėjome dar prieblandoje, nes Modės tėtis norėjo pamatyti, kaip mėnulis išlenda iš už horizonto. Jis ieškojo kažko, kas vadinasi Kopernikas. Maniau, kad tai kažkoks žmogus, bet Modė papasakojo, kad tai yra buvusio ugnikalnio krateris. Niekada iki galo nesuprantu, ką ji su tėvu nori pasakyti, kai kalba apie mėnulį ir žvaigždes. Jie leido man žvilgtelėti pro teleskopą ir paklausė, ar matau kokius kraterius. Iš tikro tai neįžiūrėjau ničnieko, bet norėdama juos pamaloninti pasakiau, kad matau.

Man daug labiau patinka žiūrėti į mėnulį ne pro teleskopą — tada jis matosi daug geriau. Labai malonu žiūrėti į blyškiai oranžinį pusmėnulį, kabantį virš horizonto.

Atsiguliau ant jų atsinešto apkloto ir žiūrėjau į ką tik danguje įsižiebusias žvaigždes. Turbūt užsnūdau, nes kai pabudau, jau buvo tamsu ir spindėjo dar daugiau žvaigždžių. Ir tada pamačiau puolantį angelą, o tada dar vieną! Norėjau parodyti juos Modei, bet jie jau buvo pradingę.

Modė paaiškino, kad jie vadinami krentančiomis žvaigždėmis, o iš tikrųjų tai yra maži degančios kometos gabalėliai, vadinami meteoritais. Bet aš žinau, kas tai yra iš tikrųjų — tai yra angelai, nešantys mums žinią iš Dievo. Jų sparnai rėžia dangų, kol angelai randa atramą kojoms.

Kai bandžiau šitai paaiškinti Modei ir jos tėčiui, jie žiūrėjo į mane, tarsi būčiau išėjusi iš proto. Atsiguliau norėdama pamatyti dar, bet pamačiusi nieko jiems nesakiau.

Ričardas Koulmanas

Šiąnakt mėnulis buvo nuostabus, ir Kopernikas matėsi puikiai. Visa tai man priminė naktį prieš daugelį metų, kai su savimi pasiėmiau Kiti ir jos brolį stebėti mėnulio. Tada Kopernikas matėsi beveik visiškai aiškiai. Mėnulio šviesoje Kiti atrodė taip gražiai, ir aš buvau laimingas, nepaisant visą laiką apie mokslininką Koperniką burbančio Hario, norinčio padaryti man įspūdį. Nusprendžiau, kad tą naktį jai ir pasipiršiu.

Šiąnakt, pirmą kartą po ilgo laiko, norėjau, kad Kiti būtų su mumis, o ne sėdėtų namuose su knyga. Dabar ji niekada nebeina stebėti žvaigždžių. Bent jau Modė tuo domisi. Kartais manau, kad ji — vienintelė malonė šioje šeimoje.

Kiti Koulman

Kai pagaliau prie to priėjome, jis visai nedvejojo. Jis paguldė mane ant jau nužydėjusių raktažolių, mano kūnu jas taip prispausdamas, kad oras prisipildė jų migdolinio aromato. Virš galvos kybojo angelas, bet jis trauktis neketino. Jis metė iššūkį, kaip ir angelui vakar. Man angelas netrukdė, galvą buvo palenkęs taip, kad žiūrėjo tiesiai man į akis — net ėmiau manyti, kad angelas ir atvedė mane į jo glėbį.

Pakėliau savo pilkąją suknelę ir apnuoginau kojas. Blausioje šviesoje jos atrodė kaip grybų koteliai arba kažkokios egzo-

tinės gėlės kuokeliai — orchidėjos arba lelijos. Jis suėmė mane rankomis, praskleidė ten, apačioje, ir įėjo į mane. Šitai man jau buvo pažįstama. Nauja buvo tai, kad jo rankos ten ir liko, ir atkakliai mane maigė. Aš nulenkiau jo galvą žemyn, sau prie krūtinės, ir jis per suknelę man įkando.

Pagaliau sunkumas, apsigyvenęs manyje nuo vestuvių — o galbūt net nuo tada, kai gimiau, — pakilo ir palengva pavirto augančiu burbulu. Angelas mane stebėjo savo tuščiu žvilgsniu, ir pirmą kartą džiaugiausi, kad jo akys negali manęs teisti, net tuomet, kai burbului sprogus surikau.

Po visko, gulėdama jo glėbyje, žvelgiau pro kipariso, skliautuojančio viršum mūsų, šakas. Pusmėnulis kabėjo žemai danguje, bet viršuje ėmė rastis žvaigždės ir pamačiau vieną krentančią, tarsi primenančią atsitiktinumus. Tądien mačiau ir jaučiau ženklus, bet nekreipiau į juos dėmesio. Pagaliau patyriau malonumą ir žinojau, kad turėsiu už jį sumokėti. Jam nesakysiu, bet tarp mūsų bus viskas baigta.

1906 metų gegužė

Albertas Voterhausas

Kodėl aš gavau tas sąskaitas iš akmentašio dirbtuvių, man tikra paslaptis. Buvo parašyta: „Už kapinių inventoriaus taisymą". Ir šis buvo atsiųstas atskirai nuo sąskaitos už mano sesers vardo iškalimą ant plokštės. Laidotuvių metu nepastebėjau nieko blogo. Trudi sakė, kad ji nieko nežino, bet Livi tapo kažkokia nusiminusi, ir vos man užsiminus apie tą kapą ji išlėkė iš kambario. Vėliau sakė, kad jai prasidėjo kosulio priepuolis, bet negirdėjau jos kosint. O Aivi Mei taip į mane pažiūrėjo, tarsi atsakymą žinotų, bet neketintų man pasakyti.

Mano dukterys — dar didesnė paslaptis nei ta nelemta sąskaita, o ją su užklausa nusiunčiau valdytojui. Tegu išsiaiškina, jis atrodo visa tai išmanantis žmogus.

1906 metų liepa

Edita Koulman

Dažniausiai taip susiklosto, kad tokias nelemtas situacijas esu priversta sutvarkyti aš. Amžius tapo per daug nuolaidus. Matau tai visur: kvailos moterų suknelių mados vėjai, pasibaisėtinai liberalus teatras, tas absurdiškas moterų judėjimas už balsavimo teisę, apie kurį visi girdėjome. Net, drįsiu pasakyti, mūsų naujojo karaliaus vadovavimas. Tik viliuosi, kad jo motina niekada nesuuos apie šėliones su ponia Kepel.

Jaunimui trūksta moralinio tvirtumo ir pagarbos vyresniesiems, juk vėlgi, mūsų karta reikalinga bent jau spragai užpildyti. Dėl to visai nesiskundžiu — jei bent galiu pasitarnauti, iš krikščioniško geraširdiškumo padarysiu viską, ko reikia. Kai tokie dalykai nutinka mano namuose, priimu tai kaip asmeninį puolimą — piktą priekaištą namams ir Koulmanų vardui.

Atrodo, kad Kiti yra visai akla. Būtent aš įnešiau šviesos į tamsius užkaborius ir apšviečiau juos.

Atvykau valgyti priešpiečių, patiektų tame siaubingame juodai ir geltonai languotame servize — dar vienas šių dienų lengvabūdiškumo pavyzdys. Bet daug blogesnėje padėtyje buvo

atsidūrusi tarnaitė. Kai ji nutrenkė patiekalus ant stalo ir iškrypavo iš svetainės, aš sėdėjau apstulbusi. Kiti mano žvilgsnio nepagavo, tik stumdė virtą žuvį ir šviežias bulves po lėkštę. Aš nepalankiai vertinu prastą apetitą — tai labai savanaudiškas elgesys, kai pasaulis skendi varguose. Būčiau taip ir pasakiusi, bet tuo metu man labiau rūpėjo aptarti problemą dėl Dženi.

Iš pradžių stengiausi būti švelni.

— Brangioji, — pasakiau. — Dženi ne per geriausiai atrodo. Ar kalbėjai su ja apie tai?

Kiti sutrikusi pažvelgė į mane.

— Dženi? — ji neaiškiai pakartojo.

— Tavo tarnaitė, — kiek griežčiau atsakiau, — ji nekaip atrodo. Tu, be abejo, tai pastebėjai.

— O kas jai negerai?

— Nagi, mieloji mano, atmerk akis. Aišku kaip dieną, kas atsitiko.

— Argi?

Nebegalėjau tverti, ėmiau prarasti savitvardą. Tiesą pasakius, jei galėčiau, tai aš ją stipriai papurtyčiau, Kiti tarsi maža mergaitė, kaip Modė. Kai kada Modė atrodo daug nuovokesnė už savo motiną. Nusiminiau, kad ji su mumis nepriešpiečiaus — kartais su ja lengviau kalbėtis nei su Kiti. Tačiau man pasakė, kad ji pas savo draugę. Bent jau galėjau atviriau kalbėti su Kiti, kai Modės nebuvo šalia mūsų.

— Ji įsivėlė į rūpesčius. Su vyru, — pridūriau, kad nebeliktų jokių abejonių.

Kiti tiesiog nepadoriai skambtelėjo stalo įrankiais ir įsispoksojo į mane tomis tamsiai rudomis akimis, kuriomis apkvailino mano sūnų. Ji buvo labai išblyškusi.

— Ji jau šeštą mėnesį nėščia, mažų mažiausiai, — tęsiau, nes neatrodė, kad Kiti galėtų šnekėti. — Gal ir daugiau. Visada įtariau, kad iš tos mergaitės gero nesitikėk. Man ji niekada nepa-

tiko — labai jau akiplėša. Galima taip tvirtinti vos ją pamačius. Ir dirbdama ji dainuoja — tiesiog negalima pakęsti, kai taip elgiasi tarnai. Kaip suprantu, tas vyras jos neves, ir net jei vestų, ji vis tiek negali likti šiuose namuose. Juk tokioje darbo vietoje tu nenori turėti moters, ir dar motinos. Reikalinga mergaitė be jokių ryšių.

Mano marti tebežiūrėjo į mane suglumusiu žvilgsniu. Buvo akivaizdu, kad ji viena nesusitvarkys. Teks perimti reikalą į savo rankas.

— Pakalbėsiu su ja po priešpiečių, — pasakiau. — Aš sutvarkysiu.

Kiti akimirką nieko nesakė. Galiausiai linktelėjo.

— Dabar valgyk žuvį, — tariau.

Ji dar kiek pastumdė žuvį po lėkštę, tada prasitarė, kad jai įsiskaudėjo galvą. Negaliu žiūrėti, kai šitaip švaistomas maistas, bet tuo momentu nepasakiau nieko, nes ji tikrai patyrė sukrėtimą ir atrodė kiek sirguliuojanti. Laimė, mano sudėjimas tvirtesnis, ir savo žuvį aš suvalgiau, o žuvis buvo labai skani, tik padažas truputį per riebus. Reikia dėkoti Dievui už ponią Beiker — ji turės savo rankose laikyti visus namus, kol rasime kuo pakeisti Dženi. Kai Kiti ją pasamdė, aš truputį abejojau dėl jos pasirinkimo, bet ji yra puiki virėja ir tvirtai tikinti krikščionė. Tikrai gerai samdyti našlę — ji, kaip ir aš, iš gyvenimo per daug nesitiki.

Įėjo Dženi nurinkti stalo, o aš negalėjau susiturėti nepapurčiusi galvos dėl jos begėdiško elgesio. Ką ji sau manė, kad galės klaidžioti po namus su tokiu storu juosmeniu ir niekas nieko nepastebės! Šiaip ar taip, įtariu, kad ji savo šeimininkę pažįsta. Jei nebūčiau Kiti įspėjusi, ji greičiausiai taip ir nebūtų pastebėjusi, kol ta mergiotė nepaimtų kūdikio ant rankų! Mačiau, kaip Kiti tyrinėja Dženi, kai ši pasilenkė surinkti lėkščių, ir jos veidu perbėgo baimė. Ji tikrai nebuvo nusiteikusi atleisti Dženi. Aš nejaučiau jokios baimės, tik teisėtą pasiryžimą.

Kiti nepratarė nė žodžio, tik murmtelėjo:

— Man nereikės kavos, Dženi.

— Man karšto vandens taip pat, — pridūriau.

Visai nėra reikalo atidėlioti įvykių.

Mergina niurktelėjo ir išėjo, o aš pagalvojau, kad nėra to blogo, kas neišeitų į gera — puiki proga atsikratyti supuvusiu obuoliu.

Liepiau Kiti eiti pailsėti, tada šiek tiek luktelėjau prieš eidama į virtuvę, kur ponia Beiker valė nuo stalo miltus. Aš ten nedažnai užsuku, taigi, manau, ji visai ne be reikalo taip nustebo. Bet jos žvilgsnyje buvo dar kažkas. Ponia Beiker nekvaila — ji žinojo, ko aš ten atėjau.

— Žuvis buvo visai skani, ponia Beiker, — maloniai pasakiau. — Tik kitą kartą gal reikėtų kiek mažiau sviesto į padažą.

— Dėkoju, ponia, — ji atsakė korektiškai, tačiau kiek susierzinusi.

— Kur Dženi? Norėčiau su ja persimesti keliais žodžiais.

Ponia Beiker liovėsi šluostyti stalą.

— Ji tvarko indus, ponia.

— Tai jūs jau žinote.

Ponia Beiker gūžtelėjo pečiais ir vėl ėmė šveisti stalą.

— Visi, kurie turi akis, tai žinotų.

Kai jau pasisukau indaujos link, ji mane nustebino pridurdama:

— Tegu tik ji lieka, ponia. Tegu tik lieka.

— Ar jūs man aiškinate, kaip tvarkyti šiuos namus?

Ji nieko neatsakė.

— Visai nereikia taip jausmingai reaguoti, ponia Beiker. Tai jos pačios labui.

Ponia Beiker ir vėl gūžtelėjo pečiais. Aš apstulbau — ji atrodė labai sveikos nuovokos moteris. Žinoma, ji kilusi iš visai kitokios aplinkos nei aš, bet kartkartėmis manau, kad mudvi nelabai skiriamės.

Truko neilgai. Dženi, žinoma, suriko ir išlėkė iš kambario, bet galėjo būti ir blogiau. Nors šiaip jau mergaitei turėjo palengvėti, kad viskas iškilo aikštėn. Ji žinojo, kad galiausiai kas nors išsiaiškins. Laukimas turėjo būti nepakeliamas, ir aš nuraminau save, manydama, kad išlaisvinau merginą nuo kančios.

Gailiuosi tik to, kad viską matė Modė. Aš maniau, kad ji bus pas Voterhausus, bet man išeinant iš indaujos ji stovėjo sandėliuko tarpduryje. Su Dženi aš kalbėjau tyliai ir nemanau, kad Modė girdėjo, bet ji tikrai išgirdo, kaip rėkė Dženi, ir dėl to norėčiau, kad jos ten nebūtų buvę.

— Ar Dženi serga? — paklausė ji.

— Taip, — atsakiau manydama, kad geresnio paaiškinimo nėra. — Jai teks mus palikti.

Modė sunerimusi pažvelgė į mane.

— Ar ji mirs?

— Nebūk kvaila.

Būtent tokį dramatišką klausimą būtų uždavusi jos draugė Lavinija — Modė paprasčiausiai mėgdžiojo kaip papūga. Taip ir maniau, kad ta mergaitė darys blogą įtaką.

— Bet kas...

— Mes pasigedome tavęs per priešpiečius, — nutraukiau ją. — Maniau, kad tu būsi pas savo draugę.

Modė nuraudo.

— Aš... aš, — sumikčiojo ji, — bet Lavinija ėmė... kosėti, todėl aš grįžau. Aš padedu poniai Beiker kepti duoną.

Ji niekada nemokėjo meluoti. Galėjau atskleisti jos melą, bet buvau pernelyg susirūpinusi Dženi reikalais, todėl palikau ją ramybėje. Atvirai pasakius, net nenorėjau sužinoti. Mane ir taip įskaudino, kad mano anūkė daug mieliau kepa duoną su virėja nei priešpiečiauja su manimi.

Modė Koulman

Niekada nemaniau, kad mano senelė ateis į virtuvę. Tai buvo vienintelė vieta, kurioje, atrodė, galėsiu saugiau išlaukti, kol ji išvyks — ir neprivalėsiu su ja sėsti priešpiečių. Net mama galvojo, kad aš pas Laviniją. Ir būčiau ten pasislėpusi, tik Lavinija išvykusi aplankyti savo pusbrolių.

Maniau, kad nesutiksiu senelės. Dėliojau avižas, miltus ir sodą į sandėliuką poniai Beiker, kai išgirdau, kaip į virtuvę įeina ir su ponia Beiker pradeda šnekėti senelė. Susigūžiau sandėliuke, bet nedrįsau uždaryti durų, kad neatkreipčiau dėmesio į sujudėjusias duris.

Ji praėjo pro šalį nė nežvilgtelėjusi į vidų ir pasuko į indaują. Ten ji ėmė kalbėti tyliu balsu, nuo kurio mano nugara perbėgo šiurpuliukai. Ji tokiu balsu kalba, kai nori pasakyti kažką siaubinga, kai sužino, jog sudaužei vazą, arba kad neini į bažnyčią, arba kad prastai sekasi mokykloje. Dženi puolė verkti, o aš pamaniau, kad atsirado proga uždaryti sandėliuko duris, bet neuždariau, nes norėjau išgirsti, apie ką jos kalba. Prisėlinau arčiau pravirų durų ir nugirdau senelę sakant:

— ...bus sumokėta už visą savaitę, bet jau privalai susikrauti daiktus.

Tada Dženi suriko ir nulėkė iš indaujos laiptais aukštyn. Iš paskos išėjo senelė ir išvydo mane tarpduryje stovinčią su miltuota prijuostėle.

Labai nustebau, kad senelė pasakė, jog Dženi serga, bet tikrai pastaruoju metu ji labai sulėtėjo ir pastorėjo, tarsi jai pilve būtų susidaręs koks kamštis. Jai turbūt reikėtų vartoti menkių kepenėlių aliejų. Tada senelė pasakė, kad dėl ligos Dženi turės išvykti. Pamaniau, kad ji turbūt siaubingai serga, bet senelė nieko man neaiškino.

Laimė, kad senelė nusprendė tuoj pat išvykti, nes kitaip turėčiau praleisti visą varginančią popietę su ja viena, nes ji buvo liepusi mamai eiti pailsėti dėl galvos skausmo. Mačiau, kaip ji nuėjo durų link, o jau išeidama liepė perduoti mamai, kad viskas išsisprendė patenkinamai. Viską supratau labai gerai, ir nereikėjo klausti, ką ji norėjo tuo pasakyti.

Jai išėjus, vėl nusileidau laiptais žemyn ir paklausiau ponios Beiker:

— Ar Dženi mus paliks?

Ji kiek patylėjo ir atsakė:

— Tikiuosi, kad taip.

— Tai ji labai serga?

— Serga? Kas čia taip pasakė?

Kažkas pasibeldė į virtuvės duris.

— Greičiausiai bus Lavinija, — viltingai šūktelėjau ir nulėkiau prie durų.

— Tik nieko jai apie tai nepasakok, — įspėjo ponia Beiker.

— Kodėl ne?

Ponia Beiker atsiduso ir papurtė galvą.

— Nesvarbu. Pasakok jai ką tik nori. Ji vis tiek greitai viską sužinos.

Tai buvo Saimonas. Jis nepasisveikino; jis niekada nesisveikina. Saimonas įėjo į vidų ir apsižvalgė.

— Kur Dženi? Ji viršuje?

Žvilgtelėjau į ponią Beiker, renkančią rėtį ir dubenis, kuriuose maišėme tešlą duonai. Ji susiraukė, bet nieko neatsakė.

— Ji serga, — atsakiau. — Jai gali tekti išvykti.

— Ji neserga, — atsakė Saimonas. — Ji prisibarškino.

— Prisibarškino — ar tai reiškia susimušė? — būgštaudama paklausiau.

Tikiuosi, niekas Dženi nesužeidė.

— Mode! — ponia Beiker taip užriko, kad aš net krūptelėjau.

Ji niekada ant manęs nešaukia — tik ant mėsininko pasiuntinuko, jei nebūna mėsos, arba ant kepėjo, kurį kartą buvo apkaltinusi, kad į duoną prideda pjuvenų. Ji pasisuko į Saimoną.

— Ar tu primokei ją tokios bjaurios šnekos?! Pažiūrėk į ją, ji net nežino ką kalba. Gėdytumeis, berniuk!

Saimonas linksmai į mane pažiūrėjo.

— Atsiprašau, — pasakė jis.

Aš linktelėjau, nors nelabai supratau, už ką jis atsiprašė. Kai kuriais atvejais jis tiek mažai žinojo — niekada nėjo į mokyklą, vos mokėjo skaityti, ir tai išmoko skaitydamas užrašus ant antkapių. Ir vis tiek jis žinojo apie kai kuriuos dalykus, apie kuriuos aš net nenutuokiau.

Saimonas atsisuko į ponią Beiker.

— Ar yra duonos?

— Ji dar kepa, mažasis elgetautojau, — atkirto ponia Beiker. — Turėsi palaukti.

Saimonas į ją tik pažiūrėjo. Atrodo, jis nė kiek nesusijaudino, kad buvo pavadintas elgetautoju. Ji atsiduso, padėjo dubenis su rėčiu ir nuėjusi prie indaujos rado duonos kampą.

— Eik ir užsitepk sviesto, — pasakė ji paduodama Saimonui. — Žinai, kur jis yra.

Saimonas dingo sandėliuke.

— Paruošk jam puodelį arbatos, Mode, — įsakė ji man vėl nurinkdama indus ir nešdama juos į indaują. — Tik vieną cukraus, — per petį pridūrė.

Įdėjau jam du šaukštelius cukraus.

Saimonas užsitepė duoną tokiu storu sluoksniu sviesto, tarsi tai būtų sūris. Stebėjau, kaip jis atsisėdęs prie stalo valgo svieste palikdamas kvadratinius griovelius nuo dantų.

— Saimonai, — sušnabždėjau, — ką reiškia išbarškinti?

Tardama tuos žodžius pasijutau labai nuodėmingai, dabar jau žinojau, kad jie baisūs.

Saimonas papurtė galvą.

— Negaliu sakyti. Geriau pasiklausk savo mamos.

Žinoma, kad neklausiu.

Saimonas Fildas

Duona, kepanti krosnyje, labai skaniai kvepia. Noriu jos sulaukti, bet žinau, kad man ir taip pasiseks, jei nors ką gausiu iš ponios Beiker. Ji ne taip dosniai dalija duoną kaip Dženi.

Noriu pasimatyti su Dženi. Modė mano, kad ji savo kambaryje, antrame aukšte. Taigi suvalgęs duoną apsimetu, kad išeinu, bet neuždarau durų iki galo. Laukiu ir žvilgčioju pro langą, kol pamatysiu Modę ir ponią B. nueinančias į indaują. Tada nepaprastai tyliai įsmunku atgal ir niekieno nepastebėtas užbėgu laiptais aukštyn.

Kitoje namo dalyje nesu buvęs. Jis didelis, su daugybe laiptų, ir aš vis stabteliu, kad galėčiau viską apžiūrėti. Ant sienų kabo visokie paveikslai ir piešiniai: pastatų, žmonių, bet daugiausia paukščių ir gėlių. Kai kuriuos paukščius pažįstu iš kapinių, taip pat ir kai kurias gėles. Tai puikūs paveikslai, su visomis augalų ir gėlių dalimis. Pono Džeksono knygoje mačiau tokius piešinius.

Kilimėliai ant laiptų ir koridoriuose daugiausia žali, su smulkiais geltonais, mėlynais ir raudonais raštais. Kiekvienoje laiptų aikštelėje stovi augalas ilgais plonais lapais, kurie man praeinant suplevėsuoja. Dženi jų nekenčia, nes tenka valyti visus tuos smulkius lapelius, o tai taip ilgai užtrunka.

— Manęs niekas neklausė, kokius augalus jiems įsigyti, — kartą pasakė ji. — Kodėl jie negalėtų įsigyti kokios aspidistros dideliais lapais, kuriuos lengva blizginti?

Lipu aukštyn, kol pasiekiu viršutinę laiptų aikštelę. Ten yra dvejos durys, abejos uždarytos. Turiu rinktis, taigi atidarau vienerias ir įeinu. Tai Modės kambarys. Stoviu ir ilgai žiūriu. Čia

tiek daug žaislų ir knygų, niekada nesu kambaryje daugiau matęs. Stovi lentyna, pilna lėlių, jos įvairiausių dydžių, ir dar viena lentyna, pilna žaidimų — daiktų dėžutės, dėlionės ir dar kažkas. Daugybė knygų lentynų. Kambaryje yra rudai baltas arkliukas su odiniu balnu, jis ant ratukų ir važiuoja pirmyn atgal. Yra medinis lėlių namelis su prašmatniais baldais kambariuose, miniatiūriniais kilimėliais, kėdėmis ir stalais. Ant Modės kambario sienų kabo vaikų, šunų ir kačių paveikslai ir dar kažkas panašaus į dangaus žemėlapį, kuriame žvaigždės sujungtos linijomis. Jos sudaro piešinius, kokius mačiau tą šaltą naktį kape.

Kambaryje maloniai šilta — židinyje ką tik baigė degti malkos, ir ant židinio grotelių kabo džiūstantys skalbiniai. Norėčiau čia ir likti, bet negaliu — turiu rasti Dženi.

Išeinu iš kambario ir priėjęs prie kitų durų pasibeldžiu.

— Eikit iš čia, — sako ji.

— Čia aš, Dženi.

— Eik iš čia.

Atsiklaupiu ir žvilgteliu pro rakto skylutę. Dženi guli ant lovos, rankas pasikišusi po skruostais. Jos akys raudonos, bet ji neverkia. Šalia jos padėtas korsetas. Po sijonu matosi jos didžiulis pilvas.

Vis tiek įeinu. Ji manęs neaprėkia, todėl atsisėdu ant kėdės. Kambaryje nelabai ko yra, tik kėdė ir lova, naktinis puodas ir anglių kibiras, žalias kilimėlis ant grindų ir eilė gegnių, ant kurių kabo jos drabužiai. Ant palangės stovi keli spalvoti buteliai — mėlyni ir žali. Kambarys tamsus, nes jame tėra mažas langelis į šiaurinę gatvės pusę.

— Dženi, Dženi, — sakau, — ką tu darysi?

— Nežinau, — sako ji. — Turbūt grįšiu pas mamą. Iki vakaro turiu išvažiuoti.

— Turėtum eiti pas mano mamą — ji priiminėja kūdikius. Nelė iš Leitonstouno centrinės gatvės, šalia „Rožės ir karūnos“.

Visi ją pažįsta. Tiesą pasakius, reikėjo tau ateiti anksčiau, ji būtų padėjusi to vaiko atsikratyti.

— Aš negalėčiau taip padaryti! — Dženi atrodo pritrenkta.

— O kodėl? Juk tu jo nenori, argi ne?

— Tai nuodėmė. Tai žmogžudystė!

— Bet tu juk jau nusidėjai, argi ne? Koks tada skirtumas?

Ji nieko neatsako, tik palinguoja galva, užsikelia kojas ir pakiša jas po pilvu.

— Vis tiek jau per vėlu, — sako ji. — Vaikas jau greitai gims, ir viskas bus baigta.

Tada ji ima bjauriai kūkčioti. Apsižvalgau ir ant kėdės pamatau rudą megztą skarą. Apgobiau ją ta skara.

— O Dieve, ką man daryti? — verkia Dženi. — Mama mane užmuš. Aš jai siunčiu beveik visą savo užmokestį — kaip ji be jo išsivers?

— Turėsi susirasti kitą darbą, o tavo mama galės prižiūrėti vaiką.

— Bet manęs niekas nesamdys po to, kas atsitiko. Ji niekada man neduos rekomendacijos. Čia vienintelis darbas, kokį tik esu turėjusi. Man reikalinga ta rekomendacija.

Minutę pagalvojau.

— Ponia K. tau parašys, jei ją priversi, — galiausiai pasakau.

Nejaukiai pasijuntu taip sakydamas, nes Modės mama man patinka. Vis prisimenu, kaip ji man nusišypsojo tą dieną, kai vilkėjo žalią suknelę.

Dabar Dženi pakelia akis jau susidomėjusi.

— Ką tu nori tuo pasakyti?

— Tu apie ją šį tą žinai, — atsakau. — Kad ji susitikinėjo su ponu Džeksonu kapinėse. Galėtum tuo pasinaudoti.

Dženi ištiesia nugarą.

— Taip daryti nedera. Be to, nėra jokios nuodėmės kalbėtis. Juk jie tik kalbėjosi. Argi ne?

Aš trukteliu pečiais.

Ji nusibraukia prilipusias plaukų sruogas nuo skruostų.

— Ką man sakyti?

— Pasakyk jai, kad papasakosi jos vyrui apie susitikimus su ponu Džeksonu, jei ji neparašys tau geros rekomendacijos.

— Ak, tai labai negerai, — Dženi minutę pasvarsto. Tada jos veidu perbėga keista išraiška, kaip vagies, pamačiusio atdarą turtuolių namų langą. — Gal man net pavyktų išlaikyti šitą darbą. Ji turės mane samdyti, jei nenorės, kad papasakočiau jos vyrui.

Man labai nepatinka jos mintis. Dženi man patinka, bet ji per daug godi.

— Nežinau, — atsakau. — Tėvas visada sako, kad nereikia norėti per daug. Jei norėsi daugiau nei reikia, gali visai negauti.

— Ir žiūrėk, ko tavo tėvas pasiekė — visą gyvenimą dirba duobkasiu, — sako Dženi.

— Nemanau, kad būti duobkasiu yra blogiau nei būti tarnaite.

— Gerai, o dabar dink iš čia. Jei jau einu su ja kalbėtis, tai geriau vėl užsidėsiu korsetą.

Iš jos žvilgsnio suprantu, jog nieko negaliu padaryti, kad ją sustabdyčiau. Todėl išeinu ir leidžiuosi laiptais. Nusileidžiu į laiptų aikštelę ir matau ketverias uždarytas duris. Stabteliu ir įsiklausau, bet nieko nesigirdi. Niekada nesu buvęs tokiame name. Mes su mama ir seserimis gyvename dviejuose sujungtuose kambariuose iš penkių. Tokiame kaip šis galėtų gyventi penkios arba šešios šeimos. Apžiūriu duris. Visos jos ąžuolinės su žalvarinėmis, blizgančiomis rankenomis —Dženi jas blizgino. Vienas išsirenku ir atidarau.

Esu apie tokius kambarius girdėjęs, bet niekada nesu matęs. Visur išklota plytelėmis. Baltomis plytelėmis išklijuotos grindys ir sienos kiek aukščiau mano galvos. Viena eilė viršuje išklijuota plytelėmis su žaliomis ir raudonomis gėlėmis, tokiomis kaip

tulpės. Stovi didelė balta vonia ir balta kriauklė su sidabriniais vamzdžiais ir čiaupais, iššveistais Dženi. Ant kabyklos kabo dideli balti rankšluosčiai, ir aš vieną jų paliečiu. Ten, kur paliečiu, palieku juodą žymę ir labai nejaukiai pasijuntu, nes viskas čia taip švaru.

Mažame kambarėlyje — tualetas, irgi baltas su raudonmedžio sėdyne. Iš raudonmedžio turtingi žmonės užsisako padaryti karstus, esu tokių matęs kapinėse. Prisimenu išvietę ir kibirą, kuriuo naudojamės mes su tėvu, ir pagalvoju, kad jie taip skiriasi nuo šitų, tarsi būtų skirti ne tam pačiam reikalui.

Išeinu ir pasirenku kitas duris — į kambarį namo priekinėje dalyje. Jo sienos geltonos, ir nors kambarys — šiaurinėje pusėje kaip ir Dženi, čia yra du dideli langai su balkonais, į kuriuos galima išeiti, ir šviesa pro langus atsimuša į geltonas sienas ir virsta auksine. Stovi dvi sofos, sustumtos taip, kad sudarytų L formą, o ant jų ištiestos skaros, puoštos drugeliais ir gėlėmis. Stovi fortepijonas, maži staliukai su knygomis ir žurnalais, lentynėlė su jos, Modės ir Modės tėvo, ir dar kažkokių žmonių nuotraukomis.

Tada išgirstu ant laiptų kalbančią Dženi. Nelieka laiko sprukti iš kambario, ir kažkaip nujaučiu, kad ji su ponia K. eis būtent čia. Greitai nuropoju už sofos. Jei žaisčiau su savo sesėmis slėpynių, jos pirmiausia ieškotų manęs ten. Bet Dženi ir ponia K. manęs neieško.

Dženi Vitbi

Po to, kai taip drąsiai pasirodžiau prieš Saimoną, su ponia kalbėti bijojau. Ji nebuvo man bloga visus tuos metus, o aš pati žinau, kad nusidėjau. Ir visai nenorėjau jos šantažuoti. Bet man reikia šitos darbo vietos — man reikia mano algos. Jaučiausi

tarsi šluostyčiau kambarį ir nekreipčiau į nieką dėmesio, kol nespėjus susigaudyti suprasčiau, kad stoviu kambario kampe, o aplink mane vien šlapios grindys. Turiu peršokti, kad išsilaisvinčiau.

Susitvarkiusi drabužius, užsidėjusi kepuraitę ir apsišlaksčiusi veidą vandeniu nusileidau laiptais. Nulipusi į kitą laiptų aikštelę pamačiau, kad ji išeina iš savo miegamojo, ir supratau, kad pats metas pasikalbėti. Aš išsižiojau, bet man nespėjus pratarti nė žodžio ji pasakė:

— Dženi, norėčiau su tavimi pasikalbėti. Eime į mažąją svetainę.

Nusekiau paskui ją.

— Prašau sėstis, — pasakė ji.

Atsisėdau ant sofos. Valau šį kambarį kiekvieną dieną, bet niekada nebuvau prisėdusi. Gražu šitame kambaryje.

Ji nuėjo prie lango ir žvilgtelėjo pro žaliuzes. Vilkėjo kaulo spalvos suknele, o prie kaklo buvo įsisegusi kamėją. Spalva jai netiko — ji atrodė pavargusi ir išblyškusi.

Nurijau seiles, nes gerklė buvo tokia išdžiūvusi, kad negalėjau prakalbėti. Iš tikrųjų net nebuvau apgalvojusi, ką sakysiu.

Bet viskas pasisuko visai ne taip, kaip tikėjausi. Visiškai ne taip. Niekad gyvenime nebūtų šovę į galvą, ką ji man ruošiasi pasakyti.

Ji nusisuko nuo lango.

— Man labai gaila, kad tau taip nepasisekė, — visų pirma pasakė ji. — Ir labai gaila, kad ponia Koulman su tavimi blogai elgėsi. Ji kartais būna labai šiurkšti.

— Ji tikra kalė, — pasakiau nespėjusi apgalvoti. O taip pasakius jau pasidarė lengviau kalbėti. — Dabar aš norėčiau kai ką pasakyti jums, ponia.

— Prašau, pirma išklausyk manęs. Mes galime padėti viena kitai.

— Aš galiu padėti jums? Aš taip nemanau. Aš niekuo...

— Dženi, man reikia tavo pagalbos.

— Jums reikia mano pagalbos? Po to, kai išmetėte mane į gatvę kaip susidėvėjusią šluotą, po viso to, ką padariau dėl jūsų ir panelės Modės, ir pono Koulmano, jūs tiesiog — vien dėl to... — negalėjau susitvardyti ir pravirkau.

Ji man leido truputį paverkti. Tada labai tyliai kažką pasakė. Neišgirdau, ir ji turėjo pakartoti:

— Mūsų tokia pati padėtis.

Nesupratau, ką ji norėjo tuo pasakyti, bet žodis „padėtis" skambėjo labai rimtai, todėl nustojau verkti.

— Aš dar turiu pakankamai laiko, — tęsė ji. — Ir dėl šios priežasties aš vis dar galiu kaip nors tvarkytis. Bet aš nežinau, kur eiti. Nežinau, ko klausti. Niekada to negalėčiau klausti savo draugių. Todėl prašau, kad tu man padėtumei ir pasakytum, kur man eiti, kad tai sutvarkyčiau. Ar tu supranti, ką sakau?

Pažiūrėjau į ją ir prisiminiau, kiek pietų ji praleido ir kiek kartų ėjo ilsėtis dėl galvos skausmo, ir visi tie poguliai po pietų, jau porą mėnesių jos neprausiau, ir staiga man pasidarė viskas aišku. Tiesiog anksčiau nepastebėjau, nes ir pačios galva buvo užkimšta rūpesčiais.

— Taip, — atsakiau jau tyliai. — Suprantu.

— Nenoriu eiti ten, kur mane gali pažinti. Tai turi būti pakankamai toli, bet ne per toli, kad galėčiau lengvai iki ten nusigauti. Ar žinai, kur galėčiau kreiptis?

Ir dabar viskas tapo dar aiškiau, aš jau žinojau, ko jai iš manęs reikia.

— Tai nuodėmė, — atsakiau.

Ji ir vėl žvilgtelėjo pro langą.

— Ji gulės ant mano sąžinės, ne ant tavo.

Leidau jai lukteléti. Ji pati šantažą man pateikė ant sidabrinės lėkštutės, kaip kad aš jai atnešu korespondenciją kasdien į šitą kambarį. Man net nereikėtų prasitarti apie poną Džeksoną. Tuo geriau, nes net nežinojau, iki ko jie priėjo. Iki dabar.

Dabar jau supratau, kodėl ji klausė būtent manęs. Ji galvojo, kad ir taip manęs atsikratys, ir taip aš niekam neprasitarsiu. Bet mane nutildyti kainuos. Tuo remdamasi ir šantažuosiu.

— Tai jums kainuos, — pasakiau.

— Kiek tu nori? — paklausė ji, tarsi tikėdamasi, kad pasakysiu sumą.

Bet aš ją nustebinau.

— Darbo vietos čia.

Jį į mane įsispoksojo.

— O jeigu aš tau duočiau pinigų? Tau ir tavo kūdikiui, kad galėtumėte išsilaikyti, kol susirasi kitą darbo vietą?

— Ne.

— Aš tau duosiu gerą rekomendaciją. Visai nereikia minėti kūdikio. Mes sugalvosime kitą tavo išvykimo priežastį — kad susirgo tavo mama ir turėjai ją prižiūrėti.

— Nevelkit į visa tai mano mamos.

— Aš nesiūlau...

— Aš noriu likti čia.

— Bet... ką aš pasakysiu poniai Koulman? Juk ji tave atleido. Negaliu nesilaikyti jos sprendimo, — ji kalbėjo visiškai nusivylusi.

— Jūs esate šių namų šeimininkė, ponia. Manau, jūs galite daryti ką tik panorėjusi. Ir taip jau darote.

Ji kurį laiką nepratarė nė žodžio. Manyje sujudėjo kūdikis — jaučiau, kaip spardosi savo mažytėmis pėdutėmis.

— Gerai, — galiausiai pasakė. — Galėsi grįžti į savo darbo vietą, kai pagimdysi kūdikį. Bet šiandien turi išvykti, ir negalėsi atsinešti čia savo vaiko ar kad kas nors kitas tau jį čia atneštų. Matysies su juo sekmadieniais.

— Ir šeštadieniais po pietų. Noriu laisvų dar ir šeštadienio popiečių.

Pati save stebinau — po sėkmingo šantažo pasidariau labai įžūli.

— Gerai, šeštadienio popietes irgi gausi. Bet tu niekam negali pasakoti apie tai, arba aš padarysiu taip, kad iš tavęs atimtų vaiką. Ar supratai mane?

— Taip, ponia.

Buvo keista girdėti, kad ji bando būti griežta — jai nelabai pavyksta.

— Na, tvarka. Tai kur turiu eiti?

— Leitonstounas, — pasakiau. — Pas Nelę centrinėje gatvėje, šalia „Rožės ir karūnos".

Už sofos išgirdau keistą šurmulį ir supratau, kad ten kažkas yra. Nors ji nepastebėjo nieko — ir vėl žiūrėjo pro langą. Žvilgtelėjau už savęs ir pamačiau, kad ten gūžiasi Saimonas. Visai nenustebau, kad jis slapčia klausosi, tikrų tikriausias išdykėlis. Jis žiūrėjo į mane įsiutęs, kad paminėjau jo mamą. Aš tik gūžtelėjau pečiais — o ką dar aš galėjau pasakyti?

— Dabar eik, — pasakė ji net neatsisukdama į mane. — Eik ir susikrauk daiktus. Aš iškviesiu tau karietą.

— Taip, ponia.

Atsistojau. Reikalas jau buvo sutvarkytas, ir aš norėjau kažką jai pasakyti, bet nežinojau ką. Todėl tiesiog pasakiau:

— Viso gero, ponia.

O ji man atsakė:

— Viso gero, Dženi.

Nuėjau ir atidariau duris. Prieš pat išeidama dar atsisukau ir į ją žvilgtelėjau. Ji tebestovėjo prie lango užmerkusi akis, sugniaužusi rankas į kumštį prie pilvo.

— Ak, — tyliai atsidusdama ji pasakė sau.

Saimonas tebesislėpė už sofos.

Tikiuosi, jo mama bus jai švelni.

1906 metų rugsėjis

Albertas Voterhausas

Nemanau, kad kam pasakosiu, turbūt net Trudi nesakysiu, bet praėjusį vakarą lydėjau Kiti Koulman namo. Kaip tik grįžau apžiūrėjęs lizdus Viržynėje su Ričardu Koulmanu, kai prisiminiau, kad Trudi prašė palikti raštelį vikarui Šv. Onos bažnyčioje — dėl kažkokios smulkmenos apie altoriaus gėles ar kažką tokio. Stengiuosi nesikišti į tokius menkniekius — geriau tegu jais rūpinasi Trudi. Bet tąkart pasakiau Ričardui, kad jį pasivysiu prie „Jaučio ir lasto", ir nubėgau kaip pasiuntinukas.

Kai po visko aš jau traukiau į barą, pažvelgiau į Bernelių taką ir pamačiau iš lėto einančią Kiti Koulman. Ji ėjo nuleidusi galvą ir spardydama savo suknelės palankas. Moteris traukė žvilgsnį, nes buvo prieblanda, o ji keliavo viena ir neatrodė, kad eitų kur nors konkrečiai.

— Labas vakaras, ponia Koulman, — pasisveikinau kilstelėdamas kepurę. — Gražus vakaras pasivaikščioti, argi ne? Atrodo, tai bus paskutinis vasaros gūsis.

Net nuraudau, taip pasakęs. Nežinau, kas man pasidaro

kalbant su Kiti Koulman — ji mane įkvepia sakyti tokius dalykus, kurių tikrai neturėčiau.

Nors, atrodo, ji net nepastebėjo — tik žiūrėjo į mane, tarsi būčiau koks vaiduoklis. Mane apstulbino jos išvaizda. Ričardas minėjo, kad ji serga ir ne taip jau gerai atrodo. Bet ne tik tai. Ji pasidarė ne tokia graži, kad ir kaip nemalonu tai pastebėti.

— Ar jūs kur nors einate?

Kiti Koulman delsė.

— Aš ruošiausi... aš norėjau užlipti į kalvą, bet nesugebėjau.

— Ta kalva į kapines yra stati. Ir jei nelabai gerai jautiesi, ji gali atrodyti kaip kalnas. Ar norėtumėte, kad nuvesčiau jus pas jūsų vyrą? Aš kaip tik ketinu su juo susitikti bare.

— Aš nenoriu susitikti su Ričardu, — staigiai atsakė Kiti Koulman.

Nežinau kodėl, bet negalėjau jos ten vienos palikti — ji atrodė tokia ligota ir vaikiška.

— Tai gal tada galiu jus palydėti iki namų?

Ištiesiau ranką, nors ir jaučiausi kiek kvailai. Svarsčiau, ką pasakytų Trudi, jei pamatytų mus kartu. Žinau, kad ji Kiti Koulman nelabai mėgsta. Laimė, Trudi saugiai tūnojo namuose su mergaitėmis. Modė irgi buvo kartu su jomis, ji ketino likti nakvoti.

Po akimirkos Kiti Koulman įsikibo man į parankę. Trumpiausias kelias iki jos namų buvo pro „Jautį ir lastą“, bet pro ten nėjau. Jausčiausi keistai pražygiuodamas pro barą, jeigu Ričardas Koulmanas žvilgtelėtų pro langą ir pamatytų mane su jo žmona, o turėčiau būti pas vikarą. Būčiau galėjęs viską paaiškinti, bet vis tiek atrodytų nekaip. Taigi nuėjau kitu keliu, kur mes nebūtume pastebėti. Pakeliui bandžiau užmegzti pokalbį, bet ji nedaug tekalbėjo, tik atsakydavo „taip“ ir „ačiū“, kai net nereikėdavo dėkoti.

Nesvarbu. Pamačiau jos namą. Jaučiausi kartu ir kvailokai, ir išdidžiai — gal jos veidas ir nebe toks gražus, bet ji vis dar neblogai atrodė ir vilkėjo gražią pilką suknelę, net jei kiek ir susilamdžiusią. Praeiviai į mus žiūrėjo, ir aš nesusilaikęs ir išsitiesiau.

— Ar jums viskas gerai, ponia Koulman? — paklausiau kai jau priėjome duris.

— Žinoma. Ačiū jums.

— Pasirūpinkite savimi. Išgerkite „Horlicks" ir eikite anksti gulti.

Ji linktelėjo ir įsmuko vidun. Tik grįždamas atgal į barą supratau, kad ji nė karto nepavadino manęs vardu. Ėmiau svarstyti, ar ji iš viso mane pažino.

„Jautyje ir laste" Ričardas mane ėmė erzinti, kad tiek ilgai užtrukau pas vikarą. Aš tik linktelėjau ir užsisakiau dar vieną pintą.

1906 metų spalis

Lavinija Voterhaus

Pamačiusi Modės mamą tikrai buvau priblokšta.

Mes ją vos pastebėjome. Stabtelėjome prie Modės namų grįždamos iš mokyklos vien todėl, kad galėčiau pasiskolinti Modės knygą apie augalus, norėjau nurašyti ištraukų į savo rašinėlį mokyklai. Modė nelabai noriai skolino, o aš maniau, kad ji nepritarė nusirašymui, nes rašinėlį turėjome sukurti patys. (Koks vargas pačiai išgalvoti dalykus rašinėliui, ypač apie lapų gyvybės raidos ciklą!) Bet dabar manau, kad ji tiesiog nenorėjo, kad pamatyčiau jos mamą. Ir iš tikrųjų, kai dabar susimąstau, Modė ateidavo į mūsų namus beveik kiekvieną dieną jau kelis mėnesius — netgi dažniau nei anksčiau.

Ji labai skubino mane kopti laiptais aukštyn iki savo kambario ir ragino leistis žemyn. Kaip tik tada iš mažosios svetainės išėjo ponia Koulman. Ji į mus taip tuščiai pažvelgė, kad net nesupratau, ar ji tikrai mus pastebėjo, ir tada Modė pasakė:

— Labas, mama, — labai švelniai, o ji vos vos linktelėjo.

Mane taip nustebino jos išvaizda, kad net nieko neužsiminiau Modei — ir dėl to labai nuliūdau, nes maniau, kad

mes viena kitai pasisakome viską. Bet tiesiog neprisiverčiau jos paklausti, kodėl jos mama yra tokia liesa ir jos plaukai staiga pražilo, o oda atrodo kaip griovių vanduo. Ir baisiausia — nes visada galima nudažyti ar išrauti žilus plaukus (kaip daro mamytė) ir blyškią odą patepti tonizuojamuoju losjonu, — ponia Koulman nebešvyti kaip anksčiau. Reikia pripažinti, kad kartais jos švytėjimas glumindavo — būtent dėl to mamytė nelabai ją mėgsta, — bet be jo ji tikrai labai nuobodi.

Aišku, kad kažkas Koulmanų namuose negerai. Ne vien Modės mama kaip nesava, bet dar ir prieš kelis mėnesius susirgo ir išvyko jų tarnaitė Dženi. Greičiausiai jos serga ta pačia liga. Modė sako, kad Dženi greitai grįš. Reikės pažiūrėti, ar ji irgi bus pražilusi. Ir labai gerai, kad grįš, nes jų laikinos valytojos buvo tiesiog apgailėtinos. Modei nė viena jų nepatiko, ir namas irgi nebuvo labai švarus, bent jau kiek aš mačiau. Augalai laiptų aikštelėse buvo siaubingai dulkėti.

Modei, vargšelei, apie tai neužsiminiau. Pakeliui į mūsų namus ji buvo labai susikrimtusi. Aš pasistengiau būti ypač maloni, netgi pasiūliau dalyvauti viešosios bibliotekos atidaryme. Ją visą vasarą statė Esterio gatvėje, ir ketvirtadienį po pietų vyks atidarymo ceremonija. Aš visai nedegu noru ten eiti — visos tos varginančios kalbos, — bet tai galėtų pradžiuginti Modę, nes ji taip mėgsta lankytis bibliotekoje. Ir dar tai reiškia, kad galėsime anksčiau išeiti ir praleisti pamoką — matematiką. Negaliu pakęsti matematikos — visi tie nuobodūs skaičiai... Tiesą pasakius, man nepatinka nė viena pamoka, išskyrus rankdarbius ir kompoziciją, nors panelė Džonson sako, kad mano vaizduotei nereikia duoti tiek laisvės. Manau, tai turėčiau priimti kaip komplimentą!

Mamytei teks parašyti leidimą, kad mudvi galėtume anksčiau išeiti iš pamokų, nes Modės mama tikrai nesugebės atlikti tokio reikalo. Manau, mamytė ir Aivi Mei eis kartu su manimi, nors iki ten tik kelios minutės kelio. Mudvi su Mode jau vie-

nuolikos metų amžiaus, ir mums vis tiek niekur neleidžia eiti vienoms, tik iki mokyklos. Mamytė sako, kad niekada nežinia, kas gali nutikti, ir skaito visokias baisybes laikraščiuose — apie Viržynėje paliktus sušalti kūdikius arba tvenkiniuose nuskendusius žmones, arba bjaurius vyrus, tykančius mažų mergaičių.

Kai parėjome namo, paklausiau mamytės, ar galėtume visos eiti į bibliotekos atidarymo ceremoniją. Ji atsakė „taip". Kokia ji gera! Ji man visada atsako „taip".

Tada Modė paprašo mamytės keisto dalyko:

— Prašau, ponia Voterhaus, — sako ji, — gal galėtumėte pakviesti mano mamą eiti kartu? Pastaruoju metu ji nekaip jaučiasi, ir jai tikrai praverstų grynas oras.

Na, mama tikrai sutriko dėl tokio prašymo. Žinoma, Modė galėtų pati pasikviesti savo mamą! Tačiau ji nori, kad mamytė tai padarytų. Aš šiek tiek susierzinau, nes nesu tikra, kad noriu rodytis viešumoje su akivaizdžiai apsileidusiu žmogumi. Bet aš taip pat turiu būti išvien su savo drauge. Be to, gali būti, kad mamytė nesugebės įkalbėti ponios Koulman eiti su mumis — juk jos tikrai nėra labai geros draugės. Nors jei įtikins, greičiausiai naktį slapta ištrūksiu iki jų namo ir prie durų padėsiu plaukų dažų buteliuką.

Gertrūda Voterhaus

Neturėjau drąsos atsakyti Modei „ne". Mane tiesiog apima siaubas, kai pagalvoju, kad mergaitė net negali paprašyti savo mamos, kad ją kur nors palydėtų. Norėjau jos paklausinėti, kodėl ji negali paprašyti pati, bet ji buvo tokia drovi, kad paprasčiausiai pasakiau, kad pasistengsiu. Nors net nesitikėjau, kad iš to išeis kas gera, net jei tai ir toks nereikšmingas dalykas kaip išvykos organizavimas. Aš niekada negalėjau padaryti įtakos Kiti

Koulman, ir jei jau Modė negalėtų įtikinti jos nueiti į vietinį renginį, tai net neįsivaizduoju, ką aš galėsiu padaryti.

Ir vis dėlto kitą rytą, kai mergaitės dar buvo mokykloje, aš kreipiausi į Kitę Koulman. Ją pamačiusi pajutau kaltę, kad neužėjau pas ją anksčiau. Ji tikrai atrodė baisiai — liesa ir suvargusi, o jos puikūs plaukai nebežvilgėjo. Kaip keista matyti, kad iš kažkada tokio gyvybingo žmogaus išsunktos visos gyvybės jėgos. Jei būčiau pagiežinga, gal ir pasijusčiau geriau matydama, kaip išseko šitoks grožis. Bet tuomet mano širdis atsileido. Aš net suspaudžiau jai ranką, ir toks poelgis ją nustebino, nors rankos ji neištraukė. Jos ranka buvo sušalusi.

— Ak, brangioji, tu tokia šalta! — sušukau.

— Tikrai? — ji išsiblaškiusi atsakė.

Nutraukiau geltonos spalvos šilkinį šaliką nuo sofos ir apgobiau ją.

— Man taip gaila, kad tu sergi.

— Ar kas sakė, kad sergu?

— O, aš... — visai sutrikau. — Modė... ji sakė, kad prieš kurį laiką sirgai plaučių uždegimu.

Tai bent jau buvo tiesa, o gal taip tik maniau, nes pamačiusi Kiti Koulman reakciją ėmiau abejoti.

— Ar Modė taip sakė? — paklausė ji. Svarsčiau, ar Kiti pati atsakys į klausimą, ar užduos dar vieną. Bet tada ji gūžtelėjo pečiais. — Manau, tai irgi tiks, — sumurmėjo ji.

Ji pasakė visišką nesąmonę, bet net nebandžiau pasitikslinti, ką ji turėjo galvoje.

Kiti paskambino varpeliu, bet pasirodžius merginai — tai buvo visai kita tarnaitė — Kiti tuščiai į ją žvilgtelėjo, tarsi būtų pamiršusi, kam ją išsikvietė. Mergina žiūrėjo lygiai taip pat tuščiai.

— Gal atneštumėte arbatos savo šeimininkei, — pasiūliau.

— Taip, — sumurmėjo Kiti. — Būtų puiku.

Išėjus merginai paklausiau:

— Ar buvai pas gydytoją?

— Kodėl?

— Na, kad pasveiktum. Gal būtų galima ką nors išbandyti — kokią tonizuojančią priemonę. Arba nuvykti į mineralinių vandenų kurortą.

Bergždžiai vardijau vaistus nuo neaiškios ją ištikusios ligos. Man į galvą ateidavo tik ligos iš mano skaitytų romanų, kuriuose herojės vykdavo į mineralinių vandenų kurortus Vokietijoje arba pakeisti klimato į Pietų Prancūziją.

— Gydytojas sakė, kad mano sveikatą turėtų atstatyti maistas ir grynas oras, — mechaniškai pakartojo Kiti.

Ji atrodė tarsi valgytų vos kąsnį per dieną, ir tikrai abejoju, ar ji kada išeina į lauką.

— Kaip tik apie tai ir atėjau pasikalbėti. Aš ruošiuosi nusivesti mergaites į nedidelę išvyką — naujos vietinės bibliotekos atidarymą Česterio gatvėje, ir noriu pasiūlyti tau su Mode eiti kartu. Vėliau galėtume išgerti arbatos Vaterlo parke.

Jaučiausi ganėtinai kvailai, tarsi siūlyčiau prisidėti prie ekspedicijos į Antarktidą, o ne į iškylą už kampo.

— Aš net nežinau, — atsakė ji. — Tai gana tolokai.

— Pati biblioteka tai visai arti, — greitai atsakiau, — ir mums visai nebūtina kopti į kalvą gerti arbatos — mes galėtume užsukti ir kur nors arčiau. Arba galėtumėt ateiti pas mus.

Kiti niekada nėra buvusi mūsų namuose. Visai nenorėjau, kad ji sėdėtų mūsų ankštoje svetainėje, bet jaučiau, kad privalau pasiūlyti.

— Aš ne...

Laukiau, kol Kiti pabaigs sakinį, bet ji taip ir nepabaigė. Jai kažkas nutiko — ji buvo kaip mažas pasiklydęs ėriukas, be tikslo klajojantis lauke. Manęs visai netraukė tapti jos piemeniu, bet taip pat puikiai žinojau, jog Dievas nenori, kad piemuo teistų Jo avių bandą. Ir vėl suėmiau jos ranką.

— Kas atsitiko, mieloji? Kas tave taip kankina?

Kiti pažvelgė į mane. Jos akys buvo tokios tamsios, kad žiūrėdama į jas jaučiausi tarsi žvelgčiau į šulinius.

— Visą gyvenimą laukiau, kol kažkas nutiks, — pasakė ji. — Ir staiga supratau, kad nieko taip ir nenutiks. O gal jau atsitiko, bet tą akimirką mirktelėjau, ir viskas dingo. Nežinau, kas blogiau — kažką praleisti ar žinoti, kad nėra ko praleisti.

Nežinojau, ką ir sakyti, nes visiškai nieko nesupratau. Ir vis tiek turėjau pabandyti jai atsakyti.

— Man atrodo, kad tau iš tikrųjų labai pasisekė, — pasakiau kaip įmanydama griežčiau. — Turi puikų vyrą ir gerą dukterį, ir gražų namą, ir sodą. Ant stalo turi maisto ir virėją, kuri jį gamina. Daug kas pavydėtų tavo gyvenimo. Priešingai nei manojo, — tyliai pridūriau.

— Taip, bet... — nutilo Kiti, įdėmiai mano veide kažko ieškodama.

Kaip supratau, to „kažko" ji nerado, nes nuleido akis.

Paleidau jos ranką.

— Einu suruošiu tau toniko su brendžiu, kiaušinio tryniu ir trupučiu cukraus, kurį man ruošdavo mama, kai blogai jausdavausi. Esu tikra, kad tai bus puikus stimuliuojantis gėrimas. O gal turi briliantino? Trupinėlis briliantino ant šukų gali padaryti stebuklus tavo plaukams. Brangioji mano, eik su mumis į bibliotekos atidarymo ceremoniją ketvirtadienį! — Kiti prasižiojo kažką atsakyti, bet aš drąsiai ją nutraukiau. — Aš primygtinai reikalauju. Modė taip džiaugsis, nes ji taip nori eiti su tavimi. Juk nenori jos nuvilti. Ji tokia gera mergaitė — geriausia mokinė klasėje.

— Tikrai?

Jau Kiti tikrai privalo žinoti, kaip gerai mokosi jos mergaitė!

— Ateisime tavęs pasiimti ketvirtadienį, pusę trijų. Grynas oras tikrai padės.

Jai nespėjus atsisakyti, aš atsistojau ir užsimoviau pirštines net nesulaukusi arbatos (jų tarnaitė tikrai labai lėta).

Nuo tada, kai pažįstu Kiti Koulman, pirmą kartą pajutau laisvę diktuoti mūsų santykių sąlygas. Užuot mėgavusis galia, jaučiausi paprasčiausiai apgailėtinai.

Niekas nesakė, kad bus lengva atlikti krikščionišką pareigą.

Modė Koulman

Nežinau, kodėl Lavinija taip troško dalyvauti bibliotekos atidarymo ceremonijoje. Atrodo, ji manė, kad ir aš susidomėsiu, bet ji sumaišė šventimą su bibliotekos funkcija. Aš, žinoma, džiaugiausi, kad turėsime vietinę biblioteką, bet mane labiau domino knygos, o ne ceremonija. Lavinija visiška priešingybė — jai visada labiau nei man patinka šventės, bet išbūti bibliotekoje ji tegali penkias minutes. Ji net knygų nelabai mėgsta, nors jai, žinoma, patinka Dikensas, ir su savo mama mėgsta garsiai skaityti serą Valterį Skotą. Ir ji gali padeklamuoti kelis eilėraščius — Tenisono „Ledi iš Šeloto“ ir Kitso „La Belle Dame sans Merci“.

Norėdama ją pamaloninti, pasakiau, kad eisiu, o ponia Voterhaus kažkaip sugebėjo įtikinti mano mamą, kad ir ji prisidėtų — nuo tada, kai ji susirgo, tai bus pirmas kartas, kai išeina laukan. Kaip norėčiau, kad ji apsivilktų ryškesniais drabužiais — juk turi tiek gražių suknelių ir skrybėlių, bet ji išsirinko rudą suknelę ir juodą fetrinę skrybėlę, puoštą trimis juodomis roželėmis. Tarp besilinksminančių žmonių ji atrodė kaip gedėtoja. Ir vis dėlto ji bent jau atėjo — džiaugiausi vien žingsniuodama šalia jos.

Nemanau, kad ji gerai suprato, kur yra naujoji biblioteka. Mudu su tėčiu dažnai vasaros vakarais apžiūrėdavome, kiek pasistūmėjo statybos, bet mama su mumis niekada neidavo. Kai iš Bernelių tako pasukome į Česterio gatvę, ją kažkodėl labai sujaudino pietinės kapinių tvoros, besiribojančios su Česterio gatve, vaizdas. Ji net suspaudė mano ranką, o aš net pati nežinau kodėl pasakiau:

— Viskas gerai, mama, mums ten nereikia.

Ji truputį atsipalaidavo, nors laikėsi manęs įsitvėrusi, kol praėjome pro pietinius vartus ir įsiliejome į minią šalia bibliotekos.

Biblioteka — gražus mūrinis pastatas su gelsvai rudomis akmeninėmis dekoracijomis, prienamis su keturiomis korintinėmis kolonomis, o šonuose — arkiniai langai. Atidarymo proga fasadas išpuoštas baltomis vėliavomis, o ant laiptų pastatyta pakyla. Šaligatviu vaikštinėjo daugybė žmonių, gatvėje jų vis daugėjo. Diena buvo vėjuota, vėliavos plevėsavo, o vėjas plėšė ir nešė vyrų skrybėlės, moterų plunksnas ir gėles.

Mums neilgai pasivaikščiojus, prasidėjo kalbos. Ant pakylos žengė vyras ir sušuko:

— Laba diena, ponios ir ponai! Man, Šventojo Pankro miesto tarybos Švietimo ir bibliotekų komiteto pirmininkui, malonu jus šiandien pasveikinti tokia sėkmę žadančia proga — šioje miesto dalyje atidaroma pirmoji nemokama biblioteka. Tai yra pirmas Viešųjų bibliotekų akto taikymo Šventame Pankre žingsnis. Mes esame dėkingi parlamento nariui Oldermanui T. H. V. Idrisui ir ankstesniajam merui už sėkmingas pastangas gauti 40 tūkstančių svarų sterlingų iš pono Endriu Karnegio iš Pitsburgo, Jungtinių Valstijų, šių aktų diegimui...

Kaip tik tuomet pajutau, kaip man šonkaulius gremžia kažkieno alkūnė.

— Žiūrėk! — sušnypštė Lavinija į kažką rodydama.

Česterio gatve ėjo laidotuvių procesija. Ant pakylos stovin-

tis pirmininkas, pamatęs vežimus, nutraukė kalbą, vyrai minioje nusiėmė skrybėles, o moterys nulenkė galvas. Aš irgi nulenkiau galvą, bet pro blakstienas vis tiek žiūrėjau ir suskaičiavau penkis vežimus, važiuojančius paskui karstą.

Tuomet papūtė didelis vėjo gūsis, ir visos moterys sugriebė savo skrybėles. Aš, Lavinija ir Aivi Mei nešiojome žalias mokyklines beretes, kurios paprastai būna tvirtai prigludusios prie galvų, bet Lavinija ją trūktelėjo, tarsi vėjas būtų bandęs ją nupūsti, papurtė plaukus ir gūžtelėjo pečiais. Esu tikra, kad ji taip padarė tik tam, kad pasipuikuotų savo garbanomis.

Vyrai iš laidojimo paslaugų namų, žingsniuojantys šalia pirmo vežimo, prispaudė delnu kepures ant galvų; bet vieno vyro kepurę vis tiek nupūtė, ir jis, vilkėdamas ilgą juodą paltą, turėjo ją gaudyti. Juodi arklių karčiai plaikstėsi, o vienas arklys, vėjo šuorui patekus į šnerves, suprunkštė ir ėmė spardytis, vadeliotojas net sulaužė savo botagą tramdydamas. Kai kurios moterys ėmė klykti, o laidotuvių procesija sustojo. Mama sudrebėjo ir suspaudė mano ranką.

Tuo metu vėjas atlaisvino vėliavėlių juostą nuo bibliotekos pastato, ir vienas gūsis, pagavęs jos galą, pakėlė į orą. Ilga balta juosta sklandė palei mūsų galvas ir tarytumei šoko virš laidotuvių procesijos. Staiga, vėjui nurimus, juosta nukrito ant karsto vežimo. Minia aiktelėjo, — Lavinija, žinoma, suklykė, — o nervingasis arklys dar kartą pasispardė.

Visa buvo taip susipainioję. Bet vis tiek per riksmus, vėjo gūsius ir arklių prunkštimą aš išgirdau moters juoką. Apsižvalgiau ir pamačiau ją, stovinčią minios pakraštyje, visą apsirengusią baltai, o plati nėrinių juosta pleveno taip, kad moteris atrodė kaip paukštis. Ji juokėsi negarsiai, bet tas juokas skverbėsi visur kaip einančio gatve ir šūkaujančio skudurininko balsas.

Iš kapinių išskubėjo ponas Džeksonas ir puolė daryti tvarką — bandė nutraukti vėliavėles nuo vežimo.

— Važiuokit tolyn! — šūktelėjo jis. — Greičiau, kol nepasileido arkliai!

Jis nubėgo atgal prie vartų ir juos atidaręs pamojo vežimams. Paskutiniam vežimui įriedėjus į kapines, ponas Džeksonas uždarė vartus ir pakėlė vėliavų juostą. Pradėjęs ją lankstyti, jis pažvelgė į minią prie bibliotekos ir pamatė mamą. Toji krūptelėjo, tarsi kažkas būtų patapšnojęs per petį, ir paleido mano ranką.

Tada nuo pakylos nulipo pirmininkas ir perėjo gatvę norėdamas atsiimti vėliavų juostą. Ponas Džeksonas į jį atsisuko, ir mama staiga nuleipo. Minią perskrodė dar vienas vėjo gūsis, ir mama atrodė taip, tarsi tuoj susmuks. Dabar besijuokianti moteris jau stovėjo šalimais, ir lyg niekur nieko paėmusi mamos ranką ją tvirtai laikė.

— Visai neblogas reginys, argi ne? — vėl nusijuokdama tarė ji. — O kalbos dar vos prasidėjo!

Ji buvo smulki moteris, žemesnė už mano mamą, bet taip atmetusi pečius, kad atrodė labai savimi pasitikinti ir daug aukštesnė. Jos didelės rudos akys buvo įsodintos pačiame veido paviršiuje, kad jokiu būdu nebuvo įmanoma išvengti jų žvilgsnio. Jai nusišypsojus, subaltavo dantys, ir tai iš karto man priminė dantis rodantį arklį.

Tuoj pat supratau, kad jos nemėgsiu.

— Aš esu Karolina Blek, — ištiesdama ranką prisistatė ji.

Mama įsižiūrėjo į jos ranką. Po kiek laiko paėmė.

— Kiti Koulman, — atsakė mama.

Išgirdusi, kas ši tokia, tiesiog pašiurpau, o mama tikrai jos nepažino. Karolina Blek — kovotoja už moterų teisę balsuoti, vadovavusi ilgai užsitęsusiai kovai vietinių laikraščių puslapiuose su daugybe skeptiškai nusiteikusių vyrų.

Tėtis labai kandžiai atsiliepia apie sufražistes. Jis sako, kad tas žodis skamba kaip pavadinimas tvarstymo technikos, naudotos Krymo karo metu. Sufražistės žymėdavo savo susitikimų

laiką kreida ant šaligatvių šalia mūsų namų, o tėtis kartkartėmis joms grasindavo — greičiausiai net pačiai Karolinai Blek — vandens kibirais.

Pirmininkas tęsė kalbą:

— ...taryba suteikė progą kiekvienam Šventojo Pankro gyventojui be jokio mokesčio ir be kliūčių mėgautis šiame pastate saugomais ir puoselėjamais literatūros lobiais.

Minia ėmė ploti. Karolina Blek ir mama neplojo. Apsižvalgiau ieškodama Lavinijos, bet jos nemačiau. Ponia Voterhaus ir Aivi Mei tebestovėjo šalimais, ir aš nusekiau Aivi Mei žvilgsnį tolyn keliu. Lavinija stovėjo prie kapinių vartų. Ji pamatė mane ir pamojo ateiti rodydama, kad vartai neužrakinti. Aš delsiau, nenorėjau mamos palikti vienos su Karolina Blek. Kita vertus, kalbos buvo tokios nykios, kaip aš ir tikėjausi, o kapinėse būtų daug įdomiau. Žengiau žingsnį Lavinijos link.

— Visa tai labai puiku ir gražu, pone Ešbi! — staiga sušuko Karolina Blek. — Tikrai sveikinu tokią nemokamo priėjimo prie literatūros ir švietimo idėją. Bet ar įmanoma nuoširdžiai švęsti tokia proga, kai pusė populiacijos negali tos prieinamos išminties pritaikyti tokioje mums visiems svarbioje gyvenimo dalyje? Jei moterys negali balsuoti, tai kam vargintis ir skaityti tą literatūros lobyną?

Jai pradėjus kalbėti, žmonės aplinkui ją pasitraukė kelis žingsnius tolyn — taip, kad ji liktų viena žiūrovų apsuptyje. Tik mes su mama negrabiai stovėjome šalia jos.

Ponas Ešbis bandė įsiterpti, bet toli sklindančiu balsu Karolina Blek tęsė kalbą taip, kad niekas nedrįso nutraukti.

— Esu tikra, kad jei mūsų parlamento narys ponas Dikinsonas būtų čia, jis su manimi sutiktų, jog moterų balsavimo teisė neatskiriama nuo tokių svarstomų problemų, kaip viešosios bibliotekos ir švietimas. Jis net tikisi parlamentui pateikti įstatymo projektą dėl moterų sufražisčių. Aš kreipiuosi į jus, — ji mostelėjo į žmones, stovinčius aplink ją, — suinteresuotus

išsilavinusius visuomenės narius: kiekvieną kartą, įeidami į šį pastatą, prisiminkite, kad jums — arba jūsų žmonoms, arba seserims, arba dukterims — neleidžiama būti atsakingomis pilietėmis atiduodant balsą už tuos, kurie jums atstovauja. Bet jūs galite tai pakeisti. Ateikite į vietinius MSPJ* susirinkimus kiekvieną antradienio popietę, ketvirtą valandą, vasarnamyje ant vakarinės kalvos Haigeito rajone. Leiskite moterims balsuoti!

Ji šiek tiek nusilenkė, tarsi priimdama aplodismentus, kuriuos pati viena tegirdėjo, ir atsitraukė žingsnį atgal, rate palikdama tik mudvi su mama.

Mus supantys žmonės smalsiai žiūrėjo, greičiausiai svarstydami, ar mes irgi sufražistės. Galiausiai ponia Voterhaus į mus pažvelgė siaubo ir atjautos kupinu žvilgsniu. Mama neatitraukė akių nuo Karolinos Blek ir pirmą kartą per pastaruosius mėnesius šypsojosi.

Pažvelgiau į kapinių vartus, bet Lavinijos ten nebebuvo. Tada pastebėjau ją kapinėse už vartų, bet ji tuoj pat pranyko tarp paminklų.

Kiti Koulman

Jos juokas skambėjo kaip raginimas, supurtantis mane ties pačiu nugarkauliu ir plačiai atveriantis akis. Galvojau, kad šiandien bus tik dar viena ūkanota, slopinanti diena, bet apsižvalgiusi ir ieškodama to juoko šaltinio supratau, kad šiandien yra gaivi, vėjuota rudens diena, kokias aš taip mėgstu. Tokiomis dienomis, būdama maža mergaitė, aš mėgdavau valgyti obuolius ir spardyti nukritusius lapus.

* MSPJ — Moterų socialinis ir politinis judėjimas (*angl.* WSPU — Women's Social and Political Union). (*Vert.*)

Tuomet prie vartų pamačiau Džoną Džeksoną. Stengiausi stovėti labai ramiai, kad jis manęs nepamatytų. Jis darė tą patį. Daugybę kartų bandžiau užlipti į kalvą ir viską paaiškinti. Bet niekada nepajėgiau. Manau, jis suprato — jis daug ką supranta.

Ir vėl išgirdau juoką, dabar jau visai šalia savęs. Karolina paėmė mane už rankos, ir supratau, kad niekad nebebus kaip buvę.

Saimonas Fildas

Aš stoviu kapo duobėje ant karsto, ir tada pasirodo ji. Procesija ką tik išlingavo, ir aš barstau žemę, užpildau tarpus aplink karstą. Tada plaktuku turiu išmušti paskutinę laikančiąją lentą, ir tėvas su Džo ją iškels su virve. Šita duobė dvylikos pėdų gylio.

Tėvas su Džo dainuoja:

Ji mano mylimoji,
Ji mano balandėlė, mano mažoji mylimoji,
Apie tokią merguželę tik pasvajoti...
Ji vienintelė Lagūnos karalienė.

Jie nustoja dainuoti, bet aš tęsiu:

Žinau, kad jai patinku,
Žinau, kad jai patinku.
Ji man tai sakė,
Ji — Lagūnos lelija.
Ji mano lelija ir mano rožė.

Tada pakeliu akis ir ant kapo duobės krašto pamatau stovinčią Livi. Ji iš manęs juokiasi.

— Po velnių, Livi, — sakau. — Ką tu čia darai?

Ji atmeta savo plaukus ir gūžteli pečiais.

— Žiūriu į tave, išdykėli. Negalima sakyti „po velnių".

— Atsiprašau.

— Dabar aš lipsiu ten pas tave.

— Tau negalima.

— Žinoma, kad galima. — Ji atsisuka į tėvą. — Ar padėsite man nulipti žemyn?

— O, ne, panele, geriau nenorėkite ten leistis. Ten jums ne vieta. Be to, išsipurvinsite savo gražiąją suknelę ir batelius.

— Visai nesvarbu — man juos vis tiek išvalys. Kaip jūs lipate žemyn — kopėčiomis?

— Ne, ne, jokių kopėčių, — sako tėvas. — Tokiame giliame kape kaip šis mes įstatome medinius kaiščius, matai, kas pėda ar dvi, kad neįgriūtų sienos. Mes jais ir laipiojame žemyn ir į viršų. Bet jums, panele, tikrai nereikia ten leistis, — priduria jis, bet jau vėlu, nes Livi jau keberiojasi žemyn.

Tematau jos dvi kojas, išlendančias iš po suknelės ir apatinio sijono.

— Nelipk žemyn, Livi, — sakau, bet labai noriu, kad ji ateitų pas mane.

Ji lipa mediniais rėmais žemyn, tarsi tai būtų dariusi visą gyvenimą. Ir šit, ji jau ant karsto su manimi.

— Na va, — sako ji. — Ar tau malonu mane matyti?

— Aišku.

Livi apsižvalgo ir suvirpa.

— Čia taip šalta duobėje. Ir taip purvina!

— O ko tu tikėjaisi? Čia juk kapas.

Livi koja pakrapšto molį nuo karsto dangčio.

— Kas ten viduje?

Aš trūkteliu pečiais.

— Nežinau. Kas ten karste, tėve? — šūkteliu viršun.

— Nagi pagalvokime, — sako Livi. — Ten maža mergaitė, sirgusi plaučių uždegimu. Arba vyras, nuskendęs viename iš Viržynės tvenkinių, bandydamas išgelbėti savo šunį. Arba...

— Ten senas vyras, — šūkteli žemyn tėvas. — Mirė savo mirtimi.

Tėvas mėgsta kai ką išsiaiškinti apie laidojamą žmogų dažniausiai klausydamasis, ką gedėtojai pasakoja prie kapo.

Livi, regis, nusivylusi.

— Gal man atsigulti čia, — sako ji.

— Geriau jau to nedaryk, — atsakau. — Čia purvina, juk pati sakei.

Bet ji manęs neklauso. Atsisėda ant karsto dangčio ir išsitiesia, jos plaukai ir ji visa jau išsipurvinus.

— Va, — sako ji sukryžiuodama rankas ant krūtinės, tarsi būtų mirusi. Pažvelgia aukštyn į dangų.

Ji vis dar guli čia, dabar jau užsimerkusi, o aš žiūriu jai į veidą. Keista matyti ką nors tokio gražaus, gulinčio purve. Jos tokia burna, kad imu galvoti apie šokoladu glaistytas vyšnias, kurių man kartą yra davusi Modė. Įdomu, ar jos lūpų skonis toks pats.

— Kur Modė? — paklausiu, kad nustočiau apie tai galvoti.

Ji suraukia grimasą, bet neatsimerkia.

— Prie bibliotekos su savo mama.

— Ponia K. lauke, čia netoliese?

Nereikėjo nieko sakyti ar parodyti, kad nustembu. Livi atsimerkia, tarsi prisikeltų iš mirusiųjų.

— Ką tu žinai apie Modės mamą?

— Nieko, — greitai atsakau. — Tik tiek, kad ji sirgo. Ir viskas.

Pasakau per greitai. Livi tai pastebi. Keista — ji ne tokia kaip Aivi Mei, kuri viską mato. Bet kai Livi nori, kai ką pastebi.

— Ponia Koulman sirgo, bet tai buvo prieš du mėne-

sius, — sako ji. — Ji atrodo siaubingai, bet jai dar kažkas blogai. Aš tiesiog žinau tai. — Livi atsisėda. — Ir tu žinai.

Mindžikuoju nuo kojos ant kojos.

— Aš nieko nežinau.

— Žinai, — šypsosi Livi. — Tu beviltiškai nemoki meluoti, Saimonai. Na, tai ką tu žinai apie Modės mamą?

— Nieko aš tau nesakysiu.

Livi atrodo tokia patenkinta, kad geriau jau būčiau neprasižiojęs.

— Aš žinojau, kad kažkas jai buvo, — sako ji. — Ir žinau, kad tu man tai papasakosi.

— Kodėl aš tau ką nors turėčiau pasakoti?

— Nes aš leisiu tau mane pabučiuoti, jei man papasakosi.

Žiūriu į jos burną. Ji ką tik apsilaižė lūpas, ir jos žiba tarsi lietus ant lapų. Ji mane pričiupo. Aš prie jos priartėju, bet ji nustumia mano veidą.

— Pirma man papasakok.

Aš papurtau galvą. Negražu taip sakyti, bet aš nepasitikiu Livi. Prieš ištardamas jai bent žodį, turiu gauti savo bučkį.

— Pasakysiu tau tik po to.

— Ne, bučiuosi mane po to.

Ir vėl papurtau galvą, ir Livi mato, kad aš rimtai nusiteikęs. Ji ir vėl atsigula į purvą.

— Na, gerai. Bet aš turiu apsimesti, kad esu Miegančioji gražuolė, o tu esi princas, kuris mane pažadina.

Ji užmerkia akis ir sukryžiuoja rankas ant krūtinės kaip mirusioji. Žvilgteliu aukštyn. Tėvas kažkur viršuje prie kapo — greičiausiai prisėdo su buteliu palaukti. Nežinau, kiek laiko man taip seksis, todėl nedelsdamas pasilenkiu prie jos ir prispaudžiu savo lūpas prie Livi lūpų. Ji nejuda. Jos lūpos švelnios. Paliečiu jas liežuviu — jų skonis ne toks, kaip vyšnių su šokoladu, o kaip druskos. Vėl atsitupiu, o Livi atsimerkia. Mes žiūrime vienas į kitą, bet nesakome nė žodžio. Ji truputį nusišypso.

— Saimonai, jau ruoškis, vaikine. Po šito laukia dar vienas kapas! — šūkteli žemyn tėvas.

Jis persilenkęs per kapo duobę, rodos, tuoj įkris. Nežinau, ar matė, kaip ją bučiavau — jis nieko nesako.

— Ar jums reikia padėti, panelyte? — klausia jis.

Nenoriu, kad jis nusileistų čia žemyn, kai aš vienas su Livi. Trys žmonės kape — jau per daug.

— Palik ją ramybėje, — šūkteliu į viršų. — Aš ją išlaipinsiu.

— Aš išlipsiu pati, kai tik Saimonas atsakys į mano klausimus, — sako Livi.

Tėvas, atrodo, ruošiasi lipti žemyn, todėl turiu pasakoti greitai.

— Ponia K. lankėsi pas mano mamą, — sušnabždu.

— Kodėl, lankėsi dėl labdaros?

— Kas sakė, kad mums reikia labdaros?

Livi neatsakė.

— Žodžiu, su reikalais, o ne dėl labdaros.

— Tavo mama yra pribuvėja, argi ne taip?

— Taip, bet...

— Ar tai reiškia, kad ji pagimdė dar vieną vaiką? — Livi išpūtė akis. — Modė kažkur turi slaptą brolį ar sesę? Kaip įdomu! Tikiuosi, kad tai brolis.

— Viskas visai ne taip, — greitai pasakau. — Ji neturi jokio brolio, net nepanašu į tai. Viskas buvo visai kitaip. Atsikratė vaiko, jam dar negimus. Kitaip jis būtų pavainikis, supranti.

— Ak! — Livi atsisėda ir žiūri į mane vis dar išpūstomis akimis. Geriau jau būčiau nieko nesakęs. Kai kuriems žmonėms verčiau nesusidurti su tikru gyvenimu, ir Livi viena iš tokių. — Ak! — ji vėl pakartoja ir puola verkti.

Livi vėl atsigula.

— Viskas gerai, Livi. Mano mama elgėsi švelniai. Bet jai reikia laiko, kad atsigautų.

— Kaip aš paaiškinsiu Modei? — kūkčioja ji.

— Nieko jai neaiškink, — greitai pasakau visai nenorėdamas, kad viskas pakryptų dar blogesne linkme. — Jai nereikia to žinoti.

— Bet ji tiesiog negali gyventi su savo mama tokiomis aplinkybėmis. Ji galės gyventi su mumis. Paprašysiu mamytės. Esu tikra, kad ji sutiks, ypač išgirdusi, kodėl.

Livi jau nustojo verkti.

— Nieko jai nesakyk, Livi.

Tada virš galvos išgirstu riksmą ir pažvelgiu aukštyn. Į mus pasilenkusi žiūri Livi mama kartu su Mode, iškišusia galvą per jos petį. Kitoje kapo pusėje viena pati pati stovi Aivi Mei.

— Lavinija, ką, po galais, tu ten veiki atsigulusi?! — šaukia jos mama. — Lipk greičiau iš ten!

— Labas, mamyte, — ramiai sako Livi, tarsi visai nebūtų ką tik verkusi. — Ar tu manęs ieškojai?

Livi mama sukniumba ir ima verkti, ne tyliai kaip Livi, bet garsiai, labai aikčiodama.

— Viskas gerai, ponia Voterhaus, — ramina ją Modė tapšnodama per petį. — Lavinijai viskas gerai. Ji jau tuoj pat išlips, ar ne, Lavinija? — ji piktai žvelgia į mus.

Livi keistai nusišypso, ir aš suprantu, kad ji galvoja apie Modės mamą.

— Nedrįsk jai pasakyti, Livi, — sušnabždu.

Livi nieko neatsako, į mane net nežvilgteli. Ji mikliai ropščiasi mediniais sutvirtinimais, ir man net nespėjus nieko pritarti, pradingsta iš akių.

Aivi Mei įmeta molio grumstą į kapo duobę. Jis nukrenta ant mano pėdos.

Joms visoms išėjus čia taip tylu. Vėl imu berti žemę į tarpus aplink karstą.

Ateina tėvas ir atsisėda ant kapo duobės krašto kadaruodamas kojomis. Užuodžiu butelį.

— Tai tu man ruošiesi padėti, ar ne, tėve? — sakau. — Jau gali atvežti „avinėlio dėžę“.

Tėvas papurto galvą.

— Jokios naudos bučiuoti tokias mergaites kaip ji, — prataria jis.

Tai vis dėlto matė.

— Kodėl ne? — klausiu.

Tėvas ir vėl papurto galvą.

— Tokios mergaitės ne tau, berniuk. Tu tai žinai. Tu joms patinki, nes esi kitoks nei jos, ir viskas. Jos netgi leidžia kartą būti pabučiuojamos. Bet tas kelias niekur neveda.

— Aš nieko daugiau ir nenoriu.

Tėvas suprunkščia.

— Žinoma, kad ne, berniuk. Žinoma, kad ne.

— Užsičiaupk, tėve. Tiesiog nutilk.

Einu prie savo žemių — daug lengviau nei kalbėtis su juo.

Lavinija Voterhaus

Pagaliau apsisprendžiau.

Nuo tada, kai Saimonas man pasakė, aš ėmiau blogai jaustis. Mamytė galvoja, kad aš kapo duobėje persišaldžiau, bet man visai ne tai. Aš kenčiu nuo moralinio pasibjaurėjimo. Net ir Saimono bučinys, apie kurį neprasitarsiu niekam niekada, negalėjo nustelbti to siaubo, patirto dėl naujienų apie Kiti Koulman.

Kai jos manęs atėjo pasiimti iš kapinių, vos galėjau žiūrėti Modei į akis. Mačiau, kad ji ant manęs kažko pyko, bet aš nuoširdžiai blogai jaučiausi ir negalėjau šnekėti. Tuomet mes grįžome prie bibliotekos ir pasijutau dar prasčiau, kai pamačiau Modės mamą. Laimė, ji į mane visai nekreipė dėmesio — ji buvo

gąsdinančios moters, kuri, kaip man pasakojo Modė, yra vietinė sufražistė, gniaužtuose. Nesuprantu, kodėl kilo toks sąmyšis dėl to balsavimo. Politika yra taip nuobodu — kodėl moteris iš viso gali norėti balsuoti? Jos namo parėjo susikibusios už parankių taip artimai besikalbėdamos, tarsi būtų viena kitą pažinojusios jau daugybę metų. Į mane jos visai nekreipė dėmesio, tai tuo geriau. Aš apstulbusi, kokia Modės mama yra begėdė, kad galėjo šitaip pasielgti.

Nuo tos dienos su Mode jaučiausi nejaukiai, ir iš tiesų kurį laiką blogai jaučiausi ir negalėjau su ja susitikti ar eiti į mokyklą. Žinau, ji galvojo, kad aš apsimetinėju, bet tuo metu buvau tokia prislėgta. Tačiau, ačiū Dievui, jau buvo trumposios atostogos, ir Modė išvyko aplankyti savo tetos Linkolnšyre, todėl kurį laiką aš išvengiau susitikimo su ja. Dabar ji jau grįžusi, bet mane slegia dar didesnė našta nei bet kada. Man taip nepatinka nuo jos slėpti tokią paslaptį, ir ne tik nuo jos — nuo visų. Mane tai varė iš proto.

Nepasakojau mamytei, nes tokia žinia ją gali sukrėsti. Palengva imu vertinti savo brangiąją mamytę, tėvelį ir netgi Aivi Mei. Jie paprasti žmonės, ne tokie sudėtingi kaip aš, bet bent jau žinau, kad jie garbingi. Čia ne paslapčių namai.

Privalau ką nors daryti. Negaliu sėdėti ir žiūrėti, kaip užkratas pačioje Koulmanų namų širdyje apims ir mieląją Modę. Taigi po trijų savaičių sąžinės perkratymo, šią popietę atsisėdau savo kambaryje ir neatskleisdama, kas tokia esu, parašiau tokį laišką:

> Gerbiamas pone Koulmanai,
>
> Mano krikščioniška pareiga jums pranešti, kad jūsų šeimoje įvyko nepadorus elgesys, susijęs su jūsų žmona. Pone, noriu jus paskatinti paklausti savo žmonos apie tikrąją jos ligos metų pradžioje priežastį. Manau, jūs būsite didžiai nustebintas.

Rašau jums kaip asmuo, kuris, kaip ir pridera, yra susirūpinęs jūsų dukters panelės Modės Koulman dorovine gerove. Mano ketinimai yra kuo nuoširdžiausi.

Su pagarbiu susirūpinimu,
nuoširdžiausiai jūsų,
Anonimas

Šį vakarą nutykinsiu ir pakišiu laišką po durimis. Tuomet, esu tikra, pradėsiu jaustis geriau.

1906 metų lapkritis

Dženi Vitbi

Visų pirma — tie namai buvo purvini. Turėjau juos išvalyti nuo viršaus iki apačios ir tada dar kartą pervalyti. Vienintelis geras dalykas buvo tas, kad neliko laiko galvoti apie Džeką. Ir dar, kad poniai Beiker iš tikrųjų buvo malonu mane ir vėl matyti. Įtariu, kad jai teko dirbti už mano pavaduotojas. Tos namų valytojos buvo tik laiko švaistymas.

O antra, tai mano papukai. Kas kelias valandas jie sutindavo ir imdavo bėgti pienas Džekui, tiesiai man per drabužius. Teko įsidėti medvilninius tamponus ir visą laiką juos keisti, bet ir tai viskas greitai tapdavo akivaizdu. Kartą vos neįkliuvau, kai panelės Modės kambaryje valiau iš židinio anglis. Ji netikėtai įėjo, ir man teko staigiai apkabinti krūvą skalbinių, o juk visa buvau suodina nuo anglių. Atsiprašiau ir išbėgau. Ji tikrai keistai į mane žvilgtelėjo, bet nieko nepasakė. Ji tokia patenkinta, kad aš grįžau, kad tikrai nesiskųs.

Neįsivaizduoju, kiek ji žino — ponia Beiker sako, kad ne per daugiausiai, kad ji tebėra nekaltas avinėlis. Bet aš abejoju — kartais pastebiu, kaip ji žiūri į mane ar į savo mamą, ir pagalvoju: ji nekvaila.

Jos mama — va čia tai buvo keista. Aš įėjau į namus ant pirštų galiukų baimindamasi susitikti su ja po mūsų išsiskyrimo. Galvojau, ji su manimi šaltai elgsis, bet man atvykus ji suspaudė mano ranką ir pasakė:

— Kaip gera tave vėl čia matyti, Dženi. Užeik, užeik į vidų!

Ji atsivedė mane į mažąją svetainę, kur smulki susijaudinusi moteris, ponia Blek, pašoko ir man paspaudė ranką.

— Dženi yra tikras mūsų lobis, — poniai Blek pasakė šeimininkė.

Na, tai išgirdusi, aš nuraudau galvodama, kad ji mane erzina. Bet ji pasirodė pakankamai nuoširdi, tarsi būtų visai pamiršusi apie šantažą.

— Aš tik savo kambaryje pasidėsiu daiktus ir pradėsiu tvarkytis, — pasakiau.

— Mudvi su panele Blek rengiame didžius dalykus, argi ne, Karolina? — pasakė šeimininkė, tarsi net nebūtų manęs išgirdusi. — Esu tikra, kad mums galėsi labai padėti.

— Oi, nežinau, ponia. Gal aš atnešiu jums arbatos.

— Sakyk man, Dženi, — įsiterpė panelė Blek, — ką tu manai apie sufražistes?

— Na, suflė skanu, tik gaminti sudėtinga, — apdairiai atsakiau net nežinodama, ką dar galėčiau atsakyti.

Panelė Blek ir šeimininkė nusijuokė, nors aš visai nejuokavau.

— Ne, aš turiu galvoje moterų balsavimą, — paaiškino panelė Blek.

— Bet moterys nebalsuoja, — atsakiau.

— Moterims *neleidžiama* balsuoti, bet joms turi būti suteikta tokia pat teisė kaip ir vyrams. Būtent už tai mes ir kovojame, supranti! Argi tu nenori turėti teisės rinkti tų, kurie valdo šalį, pavyzdžiui, tavo tėvas, tavo brolis ar tavo vyras?

— Neturiu nė vieno.

Ji nepaminėjo sūnaus.

— Dženi, mes kovojame už tavo lygias teises, — pasakė šeimininkė.

— Tai labai malonu, ponia. O dabar jūs norėsite kavos ar arbatos?

— Ak, manau, kavos. Kaip pasakytum, Karolina?

Dabar beveik visą laiką jos būna kartu planuodamos sąmokslus prieš valdžią ar kažką panašaus. Turėčiau dėl jos džiaugtis, nes ji dabar atrodo daug laimingesnė. Bet aš nesidžiaugiu. Kažkas su ja nėra gerai, kaip vilkelis, įsuktas per stipriai — lyg ir sukasi kaip reikiant, tačiau bet kurią akimirką gali lūžti.

Nors negalėčiau sakyti, kad tai mane labai jaudintų — ir pati turiu kuo rūpintis. Kai pirmąjį šeštadienį grįžau pas mamą, pamačiusi Džeką apsiverkiau. Prabėgo tik penkios dienos, o atrodė, kad jis kažkieno kito kūdikis. Dar buvo likę truputis pieno, bet jis jau nebeėmė —norėjo žįsti merginą, gyvenančią kitapus gatvės, tą, kuri prarado savo kūdikį. Kai pamačiau, kaip jis žinda ją, vėl apsiverkiau.

Kaip aš jai išsimokėsiu už visus tuos mėnesius, net pati nežinau. Reikėjo apie tai pagalvoti, kai bandžiau išsaugoti savo darbą šantažuodama šeimininkę. Prieš keturis mėnesius ji man būtų atidavusi bet ką, bet jei dabar paprašyčiau didesnės algos, ji greičiausiai tik papasakotų apie moterų kovą dėl teisės balsuoti. Supratau viena — kad šantažas suveiktų, reikia jo bijoti. Nemanau, kad jai dar kas nors rūpi be moterų teisės balsuoti.

Ir dar vienas keistas dalykas — šeimininkė elgiasi taip, tarsi jai nebūtų nieko nutikę šią vasarą, bet kai kas nepamiršo. Kai dėliojau koridoriuje batus, nublizgintus ir paruoštus rytdienai, kažkas po durimis pakišo laišką, adresuotą ponui Koulmanui. Pakėliau ir apžiūrėjau. Jis buvo užrašytas keista vaikiška rašysena, tarsi tas vaikas būtų rašęs sėdėdamas ant išklibusios kėdės. Atidariau lauko duris ir pažiūrėjau. Vakaras buvo ūkanotas, ir

pastebėjau tik panelę Laviniją, bėgančią gatve ir pranykstančią prie savo namo.

Šio laiško nepalikau šeimininkui ant dokumentų dėklo, pasiėmiau jį sau. Kitą rytą atsisėdau puodelio kavos virtuvėje ir parodžiau jį poniai Beiker. Keista, bet mes, gimus Džekui, labiau susidraugavome. Ji nieko nežino apie šantažą, bet, manau, kažką panašaus įtaria. Ji niekada neklausė, kaip atgavau savo senąjį darbą.

— Tam ir rašo šeimininkui, kad pridarytų nemalonumų, — pasakiau.

Ponia Beiker apžiūrėjo voką, tada pakėlė virš arbatinuko, ir šis po akimirkos nuo garų atsidarė. Tuo ji man ir patiko — kartais ji gali būti siaubingai pikta, bet vis dėlto drąsi.

Laišką perskaičiau jai per petį. Tada mudvi sužiurome viena į kitą.

— Iš kur ji viską žino, — garsiai pasakiau net nepagalvojusi, kad ponia Beiker galėjo ir nežinoti apie keblią šeimininkės padėtį.

Bet ji žinojo. Ponia Beiker ne kokia vėpla. Ji turbūt pati viską išsiaiškino.

— Tai kvaila mergaitė, — pagaliau pasakė. — Bando iškelti viską į paviršių.

Ji atidarė viryklės dureles ir įmetė laišką į liepsnas.

Sakiau, kad ji drąsi.

Edita Koulman

Jai atidarius duris akimirką pamaniau, kad sapnuoju. Bet puikiai žinojau, kad esu visiškai žvali — aš ne iš tų apsnūdusių-jų. Žinoma, iš jos veido išraiškos sprendžiau, kad ji suprato, jog aš priblokšta.

— Ką, po galais, tu čia darai? — paklausiau. — Kur ta valytoja, kurią pasamdžiau?

Kol Kiti sirgo, man teko perimti visą namų ūkį ir samdyti valytojas, kol rasime tinkamą tarnaitę.

— Aš čia vėl dirbu, ponia, — atsakė toji akiplėša mergiotė.

— Kas taip sakė?

— Geriau klauskite šeimininkės, ponia. Ar galiu paimti jūsų apsiaustą, ponia?

— Nedrįsk liesti mano apsiausto. Eik ir lauk virtuvėje. Aš pati savimi pasirūpinsiu.

Mergina gūžtelėjo pečiais ir, atrodo, nugirdau ją sakant:

— Kaip sau norit.

Norėjau ką nors atrėžti, bet nesivarginau — ne su ja turėčiau kalbėtis. Akivaizdu, kad Dženi čia nesisukinėtų, jei Kiti nebūtų leidusi jai sugrįžti — be mano žinios ir prieštaraujant mano nurodymams.

Įėjau į mažąją svetainę nepakviesta. Kiti sėdėjo su panele Blek, su kuria buvau trumpai susitikusi praeitą kartą. Ji man paliko ne per geriausią įspūdį. Ji vis pasakojo ir pasakojo apie moterų teisę balsuoti — aš tos idėjos tiesiog nepakenčiu.

Jos abidvi atsistojo, Kiti priėjo ir mane pabučiavo.

— Leiskite, paimsiu jūsų apsiaustą, ponia Koulman, — pasakė ji. — Kodėl Dženi jo nepaėmė prie durų?

— Apie tai ir ketinu su tavimi pasikalbėti, — atsakiau dar kurį laiką nenusivilkdama apsiausto — nemaniau, kad pasiliksiu.

Negerai, kad Kiti buvo ne viena, nenorėjau kalbėtis apie Dženi prie svetimų akių.

— Mama Koulman, jūs jau buvote susitikusi su Karolina Blek, — tarė Kiti. — Karolina, ar atsimeni mano anytą ponią Koulman?

— Žinoma, — atsakė panelė Blek. — Malonu ir vėl jus matyti, ponia Koulman.

— Ar pasėdėsite su mumis? — paklausė Kiti pamodama į sofas. — Dženi kaip tik atnešė arbatos, o ponia Beiker iškepė riebių pyragėlių.

Atsisėdau, labai nejaukiai jausdamasi su apsiaustu. Moterys to net nepastebėjo.

— Mudvi su Karolina kaip tik diskutavome apie moterų socialinę ir politinę sąjungą, — pasakė Kiti. — Ar žinote, kad jos jau atidarė biurą visai šalia Aldvičo? Labai paranku naudotis bendrovėmis, leidžiančiomis laikraščius, dabar jos galės daug lengviau daryti spaudimą parlamente dėl moterų balsavimo teisės iš štabo nei iš Mančesterio.

— Aš nepritariu moterų balsavimui, — įsiterpiau. — Joms to visai nereikia — jų vyrai visiškai pajėgūs tai padaryti.

— Yra daugybė netekėjusių moterų, kaip ir aš, kurioms irgi turi būti atstovaujama, — pasakė panelė Blek. — Be to, moters požiūris ne visada sutampa su jos vyro požiūriu.

— Bet kurioje tvirtoje santuokoje moters nuomonė visiškai atitinka jos vyro nuomonę. Priešingu atveju jiems iš viso nevertėjo tuoktis.

— Tikrai? Ar tu visada balsuotumei taip pat, kaip ir tavo vyras, Kiti? — paklausė panelė Blek.

— Greičiausiai balsuočiau už konservatorius, — atsakė Kiti.

— Matote? — pasakiau panelei Blek. — Koulmanai visada balsuoja už konservatorius.

— Bet tik todėl, jog dabartinis konservatorių atstovas ketina aktyviai paremti sufražistes, — pridūrė Kiti. — Jei sufražistes atvirai remtų liberalų ar net leiboristų kandidatas, aš balsuočiau už juos.

Toks pareiškimas mane pašiurpino.

— Nebūk kvaila. Žinoma, kad nebalsuotum.

— Man nerūpi politinės partijos. Man svarbu jų svarstoma moralinė problema.

— Turėtumei susirūpinti moralinėmis problemomis arčiau, namuose.

— Ir ką jūs tuo norite pasakyti? — pastebėjau, kad Kiti šneka net nežiūrėdama į mane.

— Kodėl Dženi yra čia? Aš ją atleidau dar liepą.

Kiti gūžtelėjo pečiais ir tarsi atsiprašydama už mane nusišypsojo panelei Blek.

— O aš ją vėl pasamdžiau spalį.

— Kiti, aš prieš keturis mėnesius nusprendžiau atleisti tavo tarnaitę, nes jos elgesys buvo amoralus. Toks poelgis yra negrįžtamas, ir ji netinka tarnaitės pareigoms šiuose namuose.

Pagaliau mano marti pažvelgė man į akis. Atrodė, kad ji beveik nuobodžiauja.

— Paprašiau Dženi sugrįžti atgal, nes ji yra labai gera tarnaitė. Dženi buvo laisva, o mums gera tarnaitė reikalinga. Jūsų pasamdytos valytojos buvo netikusios.

Kažkas jos veide man sakė, kad ji melavo, bet nežinojau, ką čia buvo galima meluoti.

— Ar tu pamiršai, ką ji padarė? — paklausiau.

Kiti atsiduso.

— Ne, aš nepamiršau. Aš tiesiog to nelaikau labai svarbia priežastimi. Mano galva užimta kitais dalykais, ir paprasčiausiai norėjau pasamdyti tokį žmogų, kuris puikiai dirba namuose.

Aš išsitiesiau.

— Tai tiesiog absurdiška, — pasakiau. — Negalima čia laikyti merginos, kuri... — nutilau ir pažvelgiau į panelę Blek, kuri į mane taip ramiai spoksojo. Aš tikrai nenorėjau švelninti padėties, bet būtų buvę nemandagu kalbėti atvirai prie svetimo žmogaus. Nebaigiau sakinio, nes žinojau, kad Kiti baigs. Vietoj to pasakiau:

— Kokį ji rodo pavyzdį Modei ir mano sūnui?

— Jie šito nežino. Jie galvoja, kad Dženi sirgo.

— Jos buvimas pamins šių namų moralinį pamatą, ir visai nesvarbu, nutuokia jie apie aplinkybes ar ne.

Kiti nusišypsojo, ir man tai pasirodė pats netinkamiausias atsakas.

— Mama Koulman, — pasakė ji, — jūs suprantate, kad aš esu be galo jums dėkinga, kad man sergant prižiūrėjote namus. Jūs labai dosniai eikvojote savo laiką ir pastangas. O dabar, kad ir kaip ten būtų, laikas man dar kartą perimti namų priežiūrą. Aš nusprendžiau, kad Dženi ir vėl dirbs mūsų namuose, ir iš tiesų nėra apie ką čia daugiau diskutuoti.

— Ką apie tai sako mano sūnus?

— Ričardas ramiausiai nekreipia dėmesio į namų ūkio reikalus. To, manau, jūs mane išmokėte: namų rūpesčių niekada neužkrauk vyrui.

Jos pastabą nuleidau negirdomis, bet nepamiršau.

— Reikės man su juo pasikalbėti.

— Ar jūs manote, kad jam tai patiks?

— Manau, bet kuriam vyrui vertėtų sužinoti, kad iškilo grėsmė jo namų moralei.

— Ar liksite arbatos? — pakankamai mandagiai paklausė Kiti, bet iš jos žodžių supratau, kad ji manė, jog galbūt noriu jau išeiti.

Aš tikrai norėjau išeiti.

— Arbatos neliksiu, — atsakiau stodamasi. — Nekelsiu į šiuos namus kojos, kol ji bus čia. Viso gero, Kiti.

Apsigręžiau ir nuėjau. Kiti nelydėjo manęs, ir tuo geriau, kad koridoriuje nesipainiojo ta įžūli mergiotė, ir ji nematė manęs išeinančios, nes nežinau, ką būčiau jai pasakiusi.

Viena iš nelemtų mano poelgio, kurį pavadinčiau tvirta nuomone, pasekmių buvo ta, kad dažniausiai vėliau turiu spręsti dilemą. Aš nė kiek nedvejodama nutraukčiau santykius su Kiti, jei tai būtų būtina, bet negalėčiau to paties tvirtinti apie

savo sūnų ir anūkę. Galų gale ne jie kalti, kad Kiti tokia moraliai palaida. Kad ir kaip ten būtų, aš nenorėjau Ričardo įtraukti, kaip pati Kiti man priminė, į moteriškus reikalus.

Vis dėlto tikrai maniau, kad jis turėtų kai ką sužinoti apie savo žmonos nepadorumą — jei ne apie jos sprendimą sugrąžinti Dženi, tai bent jau apie draugystę su įtartina moterimi. Vieną vakarą aš pasikviečiau jį pas save prisidengusi tuo, kad reikia aptarti jo tėvo nuosavybės klausimus. Bet tą akimirką, kai jį pamačiau, jau žinojau, kad nepasakysiu nė žodžio nei apie Dženi, nei apie Karoliną Blek. Jis švytėjo net po darbo dienos, ir man priminė laikus, kaip jis atrodė, kai jiedu su Kiti grįžo po savo medaus mėnesio.

Taigi yra kaip yra, pagalvojau. Ji ir vėl jį priėmė į lovą, kad vėl galėtų daryti ką panorėjusi.

Ji ne kokia kvailė, mano marti. Ji nemažai pažengė nuo tos dienos, kai Ričardas pirmą kartą man ją pristatė — gležną, nerangią merginą iš provincijos, vilkėjusią suknele, nebemadinga jau dvejus metus. Aš nemėgstu žaisti žaidimų, ir dabar pažvelgusi į savo sūnų supratau, kad ji mane aplošė.

Ričardas Koulmanas

Šiuos Naujuosius metus mes sutiksime namuose.

1907 metų vasaris

Gertrūda Voterhaus

O Dieve, aš ką tik grįžau iš Kiti Koulman priėmimo su tokiu galvos skausmu.

Sausį atsitiko tai, ko visada bijodama laukiau. Kiti Koulman pakeitė savo priėmimų laiką į trečiadienio popietę, kad galėtų dalyvauti kažkokiuose susitikimuose Haigeite antradieniais. Vadinasi, ji neateis į mano priėmimus! O aš jaučiau pareigą eiti į josios — ne kiekvieną savaitę, tikėkimės, bet bent jau kartą ar du per mėnesį. Iš pirmųjų sugebėjau išsprukti pasakiusi, kad persišaldžiau ar kad mergaitės blogai jaučiasi, bet šį kartą tokia dingstimi nebegalėjau pasinaudoti.

Taigi šiandien, kad būtų drąsiau, ten eidama su savimi pasiėmiau Laviniją ir Aivi Mei. Mums atvykus kambarys jau buvo pilnas moterų. Kiti Koulman su mumis pasisveikino ir prašmėkščiojo kambariu tolyn, taip su niekuo ir nesupažindinusi. Turiu pasakyti, kad tai buvo triukšmingiausiais priėmimas, kokiame tik esu buvusi. Visi kalbėjo vienu metu, ir net nesu tikra, ar kas nors klausėsi. Bet aš klausiausi, ir man besiklausant akys didėjo, o burna mažėjo. Nedrįsau pratarti nė žodžio. Kambarys buvo pilnas sufražisčių.

Dvi sufražistės diskutavo apie susitikimą, vykusį Vaitčepele. Kita dalijo vėliavos eskizus su moterimi, pro traukinio langą mojuojančia ženklu su užrašu: „Balsavimo teisę moterims!“. Tai pamačiusi aš pasisukau į savo dukteris.

— Lavinija, — pasakiau, — bėk ir padėk Modei. — Modė tiekė arbatą moterims ir atrodė taip pat apgailėtinai, kaip ir aš jaučiausi. — Ir neklausyk, ką kas nors čia sako, — pridūriau.

Lavinija negalėjo atplėšti akių nuo Kiti Koulman.

— Ar girdėjai, ką tau pasakiau, Lavinija? — paklausiau.

Ji papurtė galvą ir gūžtelėjo pečiais, tarsi norėdama nusimesti mano žodžius, tada nutaisė nepatenkintą veidelį ir nužingsniavo kambariu pas Modę.

— Aivi Mei, — tada pasakiau, — gal norėtum nusileisti laiptais žemyn ir paklausti virėjos, ar nereikėtų jai padėti. Būk gerutė.

Aivi Mei linktelėjo ir pranyko. Ji gera mergaitė.

Moteris šalimais pasakojo, kaip neseniai kalbėjo susibūrime Mančesteryje ir į ją mėtė supuvusius pomidorus.

— Bent jau ne supuvusius kiaušinius! — sušuko kita moteris, ir visos nusijuokė.

Na, juokėsi beveik visos. Kelios moterys, kaip ir aš, stovėjo labai tyliai ir atrodė tokios pat sukrėstos. Greičiausiai jos senos Kiti draugės, atvyko į priėmimą tikėdamosios malonaus pokalbio ir nuostabių ponios Beiker paplotėlių.

Viena jų, ne tokia drovi kaip aš, galiausiai prabilo:

— Ir apie ką gi jūs kalbate tuose susibūrimuose Mančesteryje?

Apmėtytoji pomidorais nukreipė į ją nepatiklų žvilgsnį.

— Kaip tai? Apie moterų teisę balsuoti, žinoma!

Vargšė moteris visa ryškiai nuraudo, tarsi į ją būtų pataikyta pomidoru, ir aš jaučiausi pažeminta kartu su ja.

Laimė, į pagalbą atėjo Karolina Blek.

— Moterų socialinė ir politinė sąjunga rengia kampaniją, kuria siekia pateikti parlamentui įstatymo projektą, leisiantį moterims balsuoti rinkimuose lygiai kaip ir vyrams, — paaiškino ji. — Mes vienijame mus remiančius vyrus ir moteris viešai kalbėdamos, rašydamos į laikraščius, darydamos spaudimą parlamento nariams ir rinkdamos parašus. Ar matėte MSPJ bukletą? Paimkit vieną ir perskaitykit — jis labai informatyvus. Taip pat galima paaukoti ir pinigų. Ir nepamirškite perskaičiusios bukletą perduoti kitoms — tikrai nuostabu, kokią didelę įtaką galite padaryti perduodamos tokį mažą daiktą kaip bukletas.

Ji jautėsi kaip žuvis vandenyje, kalbėjo taip švelniai ir sklandžiai, ir kartu taip įtaigiai, kad kelios moterys iš tiesų išsinešė bukletus ir paaukojo monetų — aš buvau viena iš jų, ir man gėda tai pripažinti. Kai bukletų krūvelė atsidūrė priešais mane, Karolina Blek stebėjo mane su tokia saldžia šypsena veide, kad vieną paimti tiesiog privalėjau. Neprisiverčiau paslėpti jo už sofos, kaip kad norėjau. Tai padariau vėliau namuose.

Kiti Koulman nekalbėjo taip, kaip Karolina Blek, bet ji vis tiek buvo susijaudinusi, blizgančiomis akimis, užkaitusiais skruostais, tarsi pokylyje būtų be perstojo šokusi. Ji atrodė nevisiškai sveika.

Žinau, man nederėtų taip sakyti, bet geriau jau ji nebūtų sutikusi Karolinos Blek. Kiti pasikeitė tiesiog stulbinamai, ir tai neabejotinai ištraukė ją iš liguistos būsenos, bet ji neliko tokia, kokia buvo anksčiau — ji tapo visiškai radikali. Negalėčiau sakyti, kad žavėjausi seniau, bet jau geriau anokia nei kaip dabar. Ne tik savo priėmimuose, kuriuose visur pilna sufražisčių, ji be paliovos kalba apie politiką ir moteris, kol man kyla noras užsidengti ausis. Ji nusipirko dviratį ir juo važinėjasi net per vėją ir lietų, tepalu išsitepliodama savo sukneles — jei šios dar neišteptos kreida po to, kai įvairiuose susitikimuose ir sambūriuose rašinėja šūkius ant šaligatvių. Kai tik pamatau ją, susirietusią su

kreidos gabaliuku, pereinu į kitą gatvės pusę ir apsimetu, kad jos nepastebėjau.

Jos niekada nerasi namuose po pietų, ji dalyvauja kokiame nors susitikime ir tiesiog gėdingai atstumia Modę. Kartais apie Modę galvoju kaip apie savo trečiąją dukterį: ji taip dažnai lankosi mūsų namuose. Bet aš tikrai nesiskundžiu — Modė yra labai dėmesinga, padeda man tiekti arbatą, o Aivi Mei padeda ruošti namų darbus. Ji rodo gerą pavyzdį Lavinijai, kuri, kad ir kaip nemalonu tai sakyti, ne visada juo seka. Kaip keista, kad viena duktė, kurios motina nekreipia į ją jokio dėmesio, išauga tokia gera, o kita gauna tiek dėmesio, kiek reikalauja, ir vis tiek būna tokia savanaudiška ir sunkiai sukalbama.

Taip palengvėjo pasprukus iš Kiti priėmimo. Lavinija, atrodo, irgi troško grįžti namo. Namuose ji man buvo labai paslaugi, paprašė mane atsigulti į lovą, kad nustotų skaudėti galvą, pati primygtinai pasisiūlė išvirti sriubą. Visai nesijaudinau, kad ji ją pridegino.

Dženi Vitbi

Viešpatie, tikiuosi, kad tie priėmimai ilgai nesitęs. Nuo tada, kai šeimininkė priėmimus ėmė rengti trečiadieniais, aš tiesiog nusivarau nuo kojų. Bent jau Modė man padeda — nors nežinau, ar ilgai dar padės. Visą popietę atrodė, kad ji tik ir laukia progos išlėkti, net ir kai su ja atėjo pasimatyti Lavinija.

Va, ji tai mane juokina. Kai ateina, ji stebi šeimininkę pasipiktinusiu žvilgsniu. O kai namuose būna šeimininkas, ji į jį žiūri taip sumišusi ir su gailesčiu. Ji daugiau nieko nesakė ir nebandė siųsti antro laiško — visą laiką tikrinau. Visai neketinu jai leisti sugriauti šios šeimos — man reikalingas darbas. Jei jau kalbu apie jį, tai nesugebu išsimokėti už Džeką. Nors išgaliu, bet

tik darydama tai, iki ko nemaniau, kad kada nusirisiu — parduodama šaukštus iš sidabrinio stalo įrankių rinkinio, esančio bufete. Rinkinį šeimininkei paliko jos mama. Jie jo nenaudoja, ir niekas kitas be manęs jų neblizgina. Tai nėra gerai, aš žinau, bet neturiu kito pasirinkimo.

Pagaliau šiandien paklausiau sufražisčių, nešiodama paplotėlius. Kai išgirdau, ką jos sakė, man norėjosi spjauti. Jos kalbėjo apie pagalbą moterims, bet išaiškėjo, kad labai išrankios, kurioms moterims reikia padėti. Už mano balsą jos nekovoja — tik už tų moterų, kurios turi nuosavybės ar ėjo į universitetą. O ta Karolina Blek net turėjo drąsos paprašyti manęs paaukoti iš savo algos „dėl bendro reikalo". Pasakiau jai, kad nieko neduosiu, kol reikalas neliečia manęs!

Aš taip supykau, kad po visko, plaudama indus, pasisakiau poniai Beiker.

— Ir ką ji į tai atsakė? — paklausė ponia Beiker.

— Ai, kad vyrai niekada nesutiks suteikti balso teisės visoms iš karto, ir pradėti reikia tik nuo kai kurių moterų, ir kai bus užtikrinta teisė šioms, jos kovos už visas. Bet argi ne visada jos pirmiausia kovoja už save? Kodėl negali pirma kovoti už mus, sakau. Tegu dirbančios moterys nusprendžia, kas ir kaip.

Ponia Beiker suprunkštė.

— Tu nežinotum už ką balsuoti, net jei jie tau kąstų į šikynę, ir tu tai žinai.

— Žinočiau! — sušukau. — Aš nesu tokia kvaila. Už leiboristus, žinoma. Už leiboristus, už dirbančias moteris. Bet tos moterys viršuje nebalsuos už leiboristus ar už liberalus. Jos tokios pat torės, kaip ir jų vyrai, o tie toriai niekada neduos moterims balsavimo teisės, kad ir ką jos aiškintų.

Ponia Beiker nieko neatsakė. Gal ji nustebo, kad šnekėjau apie politiką. Tiesą pasakius, aš pati save nustebinau. Aplink mane buvo per daug sufražisčių — nuo jų užsikrėtusi pradedu šnekėti visokias nesąmones.

1907 metų liepa

Modė Koulman

Tąkart mes su tėčiu buvome Viržynėje. Tai buvo mudviejų penktadienio vakaras ir buvome pasistatę teleskopą ant Parlamento kalvos. Jau pažiūrėjome į kelias žvaigždes ir laukėme, kol bus matomas Marsas. Aš neprieštaravau, kad tenka laukti. Retkarčiais mes kalbėdavomės, bet dažniausiai tiesiog sėdėdavome ir stebėdavome.

Gurkšnodama arbatą iš puodelio nuo apipinto butelio, pilve pradėjau jausti buką skausmą, tarsi būčiau persivalgiusi. O aš beveik nepaliečiau ponios Beiker skrebučių su sūriu — kai karšta, aš nelabai noriu valgyti. Pasimuisčiau ant sulankstomosios kėdutės ir pabandžiau susikaupusi klausytis to, ką pasakoja tėtis.

— Neseniai bendruomenės susirinkime kažkas sakė, kad šį mėnesį turėtų gerai matytis Marso opozicija, — pasakojo jis. — Nežinau, ar mūsų teleskopas pakankamai galingas. Reikėjo geriau pasiskolinti iš bendruomenės, nors gal šį vakarą kas kitas jį pasiskolinęs. Viskas, po galais, bus daug paprasčiau, kai pastatys observatoriją.

— *Jeigu* pastatys, — priminiau jam.

Mokslinė Hampstedo bendruomenė bando rasti vietą Viržynėje, kur būtų galima statyti observatoriją, bet susiduria su problemomis dėl kiekvieno plotelio ir ginčijasi vietinio laikraščio puslapiuose.

Man ėmė niežėti vietą tarp kojų, ten buvo drėgna, tarsi ant kelių būčiau išliejusi arbatą. Staiga aš supratau, kas įvyko.

— Oi, — nesusilaikiusi pasakiau.

Tėtis pakėlė antakius.

— Nieko. Tik... — nutilau susiraukdama iš skausmo.

— Ar tau viskas gerai, Mode?!

Staiga skausmas pasidarė toks stiprus, kad vos galėjau kvėpuoti. Akimirką aprimo ir vėl prasidėjo, kaip ranka prispausta ant mano pilvo, tai sugniaužianti, tai atleidžianti.

— Tėti, — aiktelėjau, — bijau, kad nelabai gerai jaučiuosi. Man labai gaila, bet turėsiu eiti atgal.

Tėtis susiraukė.

— Kas yra? Kas atsitiko?

Man buvo taip gėda, kad net nežinojau, ką sakyti.

— Apie tai... turėčiau pasikalbėti su mama.

Iš karto pagalvojau, kad geriau būčiau sakiusi, jog paprasčiausiai skauda pilvą. Aš nelabai moku meluoti.

— Bet... — tėtis nutilo. Manau, jis suprato. Jis bent jau neklausinėjo daugiau. — Aš tave palydėsiu, — pasakė jis siekdamas sparnuotosios veržlės, kuria tvirtinamas teleskopas prie stovo.

— Aš galiu pareiti pati viena. Čia netoli, o tau nereikės visko iš naujo tvarkyti.

— Žinoma, aš tave palydėsiu. Net nemanau leisti savo dukteriai vienai bastytis naktį Viržynėje.

Norėjau jam pasakyti, kad nuo tada, kai mama taip įsitraukė į sufražisčių veiklą, ėmiau visur vaikštinėti viena: į kapines, į gyvenvietę, netgi per Viržynę į Hampstedą. Kartais su manimi

eidavo Lavinija, bet dažniausiai ji bijodavo nuklysti kur toliau. Tačiau dabar tikrai ne laikas pasakoti tokius dalykus tėčiui. Be to, jis nežinojo, kaip stipriai mama įsitraukusi — apie moterų teisę balsuoti ji kalbėdavo su visais, išskyrus jį, ir didžiąją dalį veiklos, susijusios su MSPJ, ji atlikdavo dienos metu ir naktimis, kai būdavo įsitikinusi, kad tėtis bus užimtas. Jis težinojo tik tiek, kad ji kiekvieną dieną namuose skaito ir sodininkauja, kaip ir anksčiau.

Daiktus susikrovėme tylėdami. Džiaugiausi, kad buvo pernelyg tamsu, kad tėtis matytų mano veidą, nes eidama paskui jį kalva žemyn aš ryškiai nuraudau, lėtinau žingsnį, kai negalėdavau ištverti skausmo. Tėtis, atrodo, nepastebėjo ir žingsniavo toliau taku, tarsi nieko nebūtų nutikę. Kai skausmas atlėgdavo, skubėdavau, kad jį pasivyčiau.

Mes pasiekėme Viržynės pakraštį, kur iš „Jaučio ir lasto" į gatvę plūdo vyrai, nešini pintomis.

— Nuo čia galiu pareiti pati, tėti, — pasakiau. — Jau netoli ir gatvėse pilna žmonių. Man nieko nenutiks.

— Nesąmonė, — tėtis ėjo toliau.

Priėjus namus, jis atrakino duris. Ant stalo prieškambaryje degė lempa. Tėtis kostelėjo.

— Tavo mama išėjusi pas sergančią draugę, bet Dženi tavimi pasirūpins.

— Taip.

Stovėjau prisispaudusi prie sienos, nes ant mano suknelės galėjo būti dėmė. Jei tėtis ją pamatytų, mirčiau iš gėdos.

— Na, tai tada gerai, — tėtis pasisuko eiti, bet prie durų stabtelėjo. — Ar tau dabar jau bus viskas gerai?

— Taip.

Kai jam išėjus užsidarė durys, aš sudejavau. Mano šlaunys buvo lipnios ir prisitrynusios, o aš tenorėjau pagulėti. Bet pirmiausia man reikėjo pagalbos. Užsidegiau žvakę ir užlipau laiptais, dvejodama stabtelėjau prie mamos mažosios svetainės.

Gal ji vis dėlto ten, sėdi ant sofos ir skaito knygą. Tuomet ji pakeltų akis ir pasakytų:

— Sveika, ir kokius dangiškus vaizdus matei?

Taip visada sakydavo.

Atidariau duris. Mamos, žinoma, ten nebuvo. Kartais aš galvodavau, kad tas kambarys jau net ne mamos, o „to reikalo". Senieji mamos pėdsakai — geltonas šilko šalikas ant sofos, fortepijonas ir ant jo pastatyta vaza su džiovintomis gėlėmis, augalų paveikslai — tebebuvo. Bet vietoj to aš iš karto pastebėjau nepabaigtą vėliavą, padėtą ant sofos, ant kurios buvo rašoma „ŽYGIAIS, O NE ŽODŽIAIS", krūvą MSPJ bukletų ant fortepijono, iškarpų albumą ant staliuko, laikraščių iškarpas, laiškus, nuotraukas, sukrautas šalia žirklių ir klijų indelio; dėžutę kreidos, reklaminius lapelius, popieriaus lapus, prirašytus sąrašų. Tėtis čia niekada neateidavo. Jei ateitų, būtų didžiai nustebintas.

Uždariau duris. Užkopiau laiptais iki Dženi kambario ir pabeldžiau.

— Dženi?! — šūktelėjau.

Iš pradžių nebuvo jokio atsako, bet kai pabeldžiau antrą kartą, išgirdau dejonę, ir Dženi atvėrė duris. Ji buvo prisimerkusi ir su raudona linija per skruostą, čia įsispaudęs pagalvės kraštas. Vilkėjo ilgus naktinius marškinius ir stovėjo basomis kojomis.

— Kas atsitiko, panele Mode? — sumurmėjo ji trindamasi veidą.

Spoksojau į storus geltonus Dženi kojų nagus.

— Prašau, Dženi, man reikia tavo pagalbos, — sušnibždėjau.

— Ar negali palaukti iki ryto? Aš jau miegu, juk matai. Man reikia daug anksčiau už tave keltis.

— Aš labai atsiprašau. Tai... man prasidėjo menstruacijos, ir aš nežinau, ką daryti.

— Ką?

Vėl pakartojau ir dar kartą nuraudau.

— O, Viešpatie, prakeikimas, — sumurmėjo Dženi. Ji nužiūrėjo mane nuo galvos iki kojų. — Negali būti, panele Mode, dvylika metų dar per anksti, kad prasidėtų — tu dar net papukų neturi!

— Aš nesu tokia maža. Man sueis trylika po... aštuonių mėnesių.

Žinau, kaip kvailai tai nuskambėjo, ir apsiverkiau.

Dženi plačiai atidarė duris.

— Nagi, nagi, nėra jokio reikalo verkti, — ji mane apkabino. — Geriau užeik į vidų — čia stovėdama ir laidydama gerklę nieko nesutvarkysi.

Kai buvau maža, Dženi kambaryje gyveno mano auklė. Nors Dženi atsikrausčius aš čia buvau tik kartą ar du, man jis vis dar artimas. Jis kvepėdavo šilta oda, vilnonėmis antklodėmis ir kamparo aliejumi, kaip kompresai, kuriais auklė šildydavo mano krūtinę, kai persišaldydavau. Ant kablio kabėjo Dženi suknelė, prijuostė ir kepurėlė. Ant židinio atbrailos buvo padėtas jos šepetys ir Dženi nuotrauka su kūdikiu ant kelių. Ji sėdėjo palmės lapų fone ir vilkėjo savo geriausią suknelę. Abu atrodė labai rimti ir nustebę, tarsi būtų nesitikėję, kad fotoaparatas spragtelės.

— Kas čia toks? — paklausiau.

Nebuvau mačiusi tos nuotraukos.

Dženi tuo metu juosėsi chalatą ir net nepažvelgė į nuotrauką.

— Mano sūnėnas.

— Negirdėjau, kad būtumei jį minėjusi. Koks jo vardas?

— Džekas, — Dženi sukryžiavo rankas. — Nagi, tai tavo mama tau pasakojo ką nors apie tai ar ne?

Papurčiau galvą.

— Aišku, ne. Turėjau susiprasti. Tavo mama taip užsiėmusi moterų gelbėjimu, kad net neprižiūri savo dukters.

— Aš žinau, kas vyksta. Skaičiau apie tai knygose.

— Bet tu juk nežinai, ką daryti, argi ne? Tai ir yra svarbiausia, ką su tuo daryti. Koks skirtumas, kas ten vyksta. „Žygiais, o ne žodžiais“, argi ne taip tavo mama visada sako?

Susiraukiau.

Dženi suspaudė lūpas.

— Nepyk, panele Mode, — pasakė ji. — Na, gerai, — paskolinsiu tau savo, kol įsitaisysi, kas reikalinga.

Ji atsiklaupė prie nedidukės skrynios, kurioje laikė savo daiktus, ir išsitraukė kelias ilgas medžiagos atraižas ir neįprastą diržą, kokio dar nebuvau mačiusi. Ji man parodė, kaip susilankstyti medžiagą į tris dalis ir pritvirtinti prie diržo. Paaiškino man apie kibirą ir sūdytą vandenį naktipuodyje, statomą po lova, kuriame reikia mirkyti medžiagas. Tuomet ji nusileido laiptais, atnešė kibirą ir karšto vandens butelį skausmui numalšinti, o aš savo kambaryje apsiprausiau ir pabandžiau prisitaisyti rankšluostį su diržu. Jaučiausi, tarsi mano plačkelnės tarp kojų būtų prikimštos vatos, todėl turėjau krypuoti kaip antis. Buvau visiškai įsitikinusi, kad bet kas, mane pamatęs, iš karto supras.

Baisiau ir būti negali, kai toks dalykas atsitinka prie tėčio. Džiaugiausi, kad bent Lavinijos tuo metu nebuvo kartu. Ji niekada man neatleistų, kad man prasidėjo pirmai. Ji visada buvo gražesnioji, moteriškesnė — net kai buvome mažesnės, ji savo garbanotais plaukais ir putliomis formomis man primindavo moteris iš priešrafaelinio periodo piešinių. Dženi buvo teisi — aš plokščios figūros ir, kaip kartą sakė senelė, drabužiai ant manęs kabo kaip skalbiniai ant virvės. Mes su Lavinija visada manėme, kad menstruacijos prasidės jai pirmai, kad ji pirma dėvės korsetą, kad ištekės pirma, kad pirma susilauks vaikų. Kartais man tai įgrisdavo, bet dažniausiai paslapčia pasidžiaugdavau. Aš jai niekada neprasitariau, bet nesu tikra, kad noriu kada nors tekėti ir susilaukti vaikų.

Dabar nuo jos turėsiu slėpti savo diržus, rankšluosčius ir skausmą. Man nesmagu turėti paslapčių nuo savo geriausios draugės. Kita vertus, ji nuo manęs vieną paslaptį slėpė. Nuo to laiko, kai mama susidraugavo su Karolina Blek, Lavinija žinojo kažką įtartina apie ją, bet nieko neatskleidė. Kai jos paklausiu, ji paprasčiausiai atsako, kad sufražistės nėra geros, bet manau, kad yra dar kažkas, ne vien tai. Tai susiję su Saimonu ir tuo įvykiu kapo duobėje. Bet ji nieko nesako, neprasitars ir Saimonas. Buvau nuėjusi į kapines viena ir jo paklausiau, bet jis tik gūžtelėjo pečiais ir toliau sau kasė.

Kai Dženi grįžo nešina kibiru, ji mane apkabino.

— Na, štai, tu dabar jau moteris. Nespėsi nė mirktelėti ir jau vilkėsi korsetą. Rytoj bus ką papasakoti mamai.

Aš linktelėjau. Bet žinojau, kad rytoj mamai nieko nepasakysiu. Jos nebuvo šalia manęs, kai man labiausiai reikėjo. O rytoj jau nebus svarbu.

1908 metų vasaris

Kiti Koulman

Mano nuostabai, susitikti su Mode buvo sunkiau nei su Ričardu.

Ričardo reakciją buvo galima nuspėti — įsiūtį, kurį sulaikė prie policijos, išliejo karietoje važiuojant namo. Jis rėkė apie šeimos vardą, apie gėdą, kurią padariau jo motinai, apie reikalo beprasmiškumą. Žinojau, kad viso šito turiu tikėtis, nes girdėjau, ką pasakojo kitos moterys apie savo vyrų reakciją. Man iš tiesų pasisekė, kad šitaip ilgai tempiau, o Ričardas nesiskundė. Jis manė, kad mano užsiėmimai MSPJ yra nekenksmingas hobis, kuriuo paviršutiniškai domėjausi tarp arbatos popiečių. Jis tik dabar iš tiesų suprato, kad aš irgi esu sufražistė.

Vienas dalykas, kurį jis pasakė karietoje, mane apstulbino.

— O kaip tavo duktė?! — šaukė jis. — Dabar, kai ji jau tikrai kelyje į moterystę, jai reikalingas daug geresnis pavyzdys, nei tu rodai.

Aš suraukiau antakius — jis pasakė tokią keblią frazę, kad greičiausiai po ja kažką slepia.

— Ką tu nori tuo pasakyti?

Ričardas įsispoksojo į mane nepatikliai, kartu ir susigėdęs.

— Tai ji tau nepasakė?

— Nepasakė ko?

— Kad jai prasidėjo... prasidėjo... — jis neaiškiai mostelėjo į mano sijoną.

— Jai prasidėjo?! — sušukau. — Kada?!

— Prieš daug mėnesių.

— Iš kur tu žinai, jei aš nežinau?

— Tuo metu aš buvau su ja, štai kodėl! Ir tai buvo labai žeminantis momentas ir jai, ir man. Galiausiai jai teko eiti pas Dženi — tavęs namuose nebuvo. Jau tada turėjau įtarti, kaip giliai tu įklimpai į tą apgailėtiną nesąmonę.

Ričardas galėjo pasakyti ir dar daugiau, bet jautė, kad jau nebereikia. Prisiminiau, kai man prasidėjo menstruacijos, aš verkdama nubėgau pas savo mamą, o ji mane paguodė, nuramino.

Likusį kelio galą mes tylėjome. Kai grįžome namo, nuo stalo priebutyje pasiėmiau žvakę ir nuėjau tiesiai į Modės kambarį. Atsisėdau ant jos lovos ir blausioje šviesoje į ją pažvelgiau svarstydama, kokias dar paslaptis ji nuo manęs slepia ir kaip pasakyti jai tai, ką turiu pasakyti.

Man dar nepradėjus, ji atsimerkė ir atsisėdo.

— Kas atsitiko, mama? — ji paklausė taip žvaliai, kad suabejojau, ar ji iš viso buvo užmigusi.

Geriausia kalbėti nuoširdžiai ir atvirai.

— Ar žinai, kur aš šiandien buvau, kai tu sėdėjai mokykloje?

— MSPJ štabe?

— Buvau „Kokston hole“ dėl moterų parlamento. Bet vėliau su kitomis nuėjau į Parlamento aikštę ir norėjau patekti į Bendruomenių rūmus.

— Ir... tu patekai?

— Ne. Mane suėmė. Aš ką tik su tavo tėvu grįžau iš Kenon Rou policijos nuovados. Jis, žinoma, tiesiog pasiuto.

— Bet kodėl tave suėmė? Ką tu padarei?

— Aš nieko nepadariau. Mes tiesiog brovėmės pro minią, tada mus pačiupo policininkai ir parbloškė ant žemės. Kai mes atsistojome, jie ir vėl mus kelis kartus parbloškė. Mėlynės ant pečių ir šonkaulių, sakyčiau, įspūdingos. Visos jų turime.

Neaiškinau, kad dauguma tų mėlynių atsirado nuo kelionės į „Juodąją Mariją“ — kai vežėjas staigiai lenkė posūkiuose, mane mėtė į visas šalis, o skyriai furgone buvo tokie maži, kad jaučiausi taip, tarsi mane stačią būtų uždarę į karstą. Ir kaip viduje dvokė šlapimu! Esu tikra, kad patys policininkai ten nusišlapino, kad mus dar stipriau nubaustų.

— Ar Karoliną Blek taip pat suėmė? — paklausė Modė.

— Ne. Ji buvo atsilikusi, nes norėjo pašnekėti su savo pažįstamu ir mus pasivijo tik tada, kai policija jau buvo mus suėmusi. Ji labai nusiminė, kad jos nesuėmė. Bet ji paskui atvyko į Kenon Rou ir atsisėdo su mumis.

Modė tylėjo. Norėjau jos paklausti apie tai, ką Ričardas man pasakė pakeliui į namus, bet supratau, kad nesugebėsiu. Buvo daug lengviau kalbėtis apie tai, kas nutiko man.

— Ryt anksti rytą turiu būti teisme, — tęsiau. — Mane gali nusiųsti tiesiai į Holovėjų. Norėjau dabar atsisveikinti.

— Bet.. kiek laiko tu būsi... kalėjime?

— Nežinau. Galiu būti tris mėnesius.

— Tris mėnesius! Ką mes darysime?

— Jūs? Jums bus viskas gerai. Bet yra vienas dalykas, kurio norėčiau tavęs paprašyti.

Modė žvelgė į mane susidomėjusi.

Dar prieš paimdama dėžutę ir pradėdama Modei pasakoti apie pasiaukojimo savaitę — MSPJ rengiamą kampanijos turą lėšoms surinkti — žinojau, kad elgiuosi blogai. Būdama jos motina, turėčiau ją nuraminti ir užtikrinti, kad viskas bus gerai.

Net ir kai jos veide susidomėjimas nublanko, aš ir toliau aiškinau, kad ji nueitų ir paprašytų kaimynų, taip pat ir lankytojų, paaukoti pinigų ir sudėti juos į dėžutę. Savaitės pabaigoje ji juos nusiųstų į MSPJ štabą.

Net pati nežinau, kodėl buvau tokia žiauri.

Doroti Beiker

Aš savęs nepriskirčiau prie atvykstančiųjų ir išvykstančiųjų srauto šioje šeimoje. Atvykstu pusę aštuntos rytą, verdu jiems valgyti, išvykstu septintą vakaro, jei vakarienei šaltas patiekalas — šeštą. Nesimaišau po kojomis, stengiuosi neturėti savo nuomonės. O jei ir turiu — pasilieku ją sau. Užtenka man mažų namų, savo suaugusių vaikų ir jų dramų — daugiau man nereikia. Priešingai nei Dženi, kuri pasitaikius menkai progai kiša nosį į kiekvieną įvykį. Tiesiog stebuklas, kad jai dar nenupjovė nosies.

Bet man tikrai gaila panelės Modės. Vieną vakarą per tirštą rūką žingsniavau namo ir pamačiau ją einant tiesiog priešais mane. Niekada anksčiau nesu jos mačiusi Tafnel parke. Jai nebuvo jokio reikalo čia maišytis — jos gyvenimas vyksta visai kitoje pusėje, į šiaurę ir vakarus, Haigeito ir Hampstedo link, o ne į rytus, prie Tafnel parko ir Holovėjaus. To tikimasi iš tokio statuso šeimos.

Gatvės čia nėra labai pavojingos, bet vis dėlto man nepatiko ją matyti čia vieną, ypač per tokią žirnienę. Joje žmogus gali pradingti amžiams. Pamaniau, kad būtų geriau, jei ją pasekčiau, kad įsitikinčiau, jog jai nieko bloga nenutiks. Buvo pakankamai aišku, kur link ji eina. Negalėčiau jos kaltinti — jos vietoje būčiau dariusi tą patį, nors būnant šalia, manęs visai netraukia to pamatyti. Kita vertus, ten nėra nė vieno mano šeimos nario.

Panelė Modė gana lengvai rado kelią — net ir per tokį rūką, nors ir teko pereiti šitiek nepažįstamų gatvių. Priėjusi ji sustojo ir ėmė žiūrėti. Rūke dunksančios vietos vaizdas, matyt, ją išgąsdino. Čia ją vadina Pilimi. Tikra tiesa, kad ją primena — didelis arkinis įėjimas ir juosiantys akmeniniai bokštai. Dažniausiai ir būdingi kalėjimams. Kai išdrįsdavo, mano vaikai čia mėgdavo žaisti riterius ir mergeles. Daug toliau nuo kelio, mūrinėje sienoje, matosi mažų langelių eilė, greičiausiai ten yra kaliniai.

Tuomet mudvi abi nustebome — tegu būsiu prakeikta! Ten priešais pat įėjimą pirmyn ir atgal žingsniavo ta panelė Blek. Ji yra smulki moteris, bet tuomet vilkėjo ilgą pilką apsiaustą, kuris draikėsi aplink jos kulkšnis, ir dėl to ji atrodė aukštesnė. Ji dainavo štai ką:

„Apie Kristabelės planą padainuosiu dainą aš —
Dvidešimt keturias sufražistes, į vežimą sukištas.
Vos tik durys atsidarė, sulėkė į rūmus jos —
Palinkėkim Banermanui kuo gardžiausios užkandos.
Ižde ponas Askvitas pinigus skaičiavo,
Loidas Džordžas liberalas moterims kukavo.
Vyrai pagalvojo, nušvito jiems galva:
— Leiskim moterims balsuoti — ir įsigalės taika!“

Tuomet ji pasisuko į mažuosius langelius ir sušuko:

— Aukštyn nosį, mielosios, jūs jau pusiaukelėje! Teliko trys savaitės! O jums išėjus reikės atlikti tiek daug darbų!

Per tokį rūką jos balsas netoli sklido — net nesuprantu, kaip ji galėjo pagalvoti, kad viduje ją kas nors išgirs.

Modė prisižiūrėjo pakankamai — ji apsisuko ir ėmė bėgti. Aš ją nusekiau, bet jau seniai nesu gera bėgikė, tad pamečiau ją iš akių. Jau buvo sutemos, ir ėmiau nerimauti. Parduotuvės jau

bus užsidariusios, ir greitai neliks nė vieno padoraus žmogaus gatvėje, kurio ji galėtų paklausti kelio.

Tada aš pasukau už kampo ir pamačiau ją, skuodžiančią per rūką ir baisiai persigandusią.

— Panele Mode, ką, po galais, jūs čia darote? — paklausiau apsimesdama, kad nieko nežinau.

— Ponia Beiker! — jai taip palengvėjo mane pamačius, kad sugniaužė man ranką.

— Tu turėtumei būti namuose, — subariau ją, — o ne klaidžioti gatvėmis.

— Aš išėjau... pasivaikščioti ir pasiklydau.

Pažvelgiau į ją. Nebuvo jokio reikalo išsisukinėti.

— Norėjai pažiūrėti, kur ji yra?

— Taip.

Panelė Modė nunarino galvą.

Mane nukratė šiurpas.

— Niūri vieta. Man niekada nepatiko, kad ji prie mano namų slenksčio. Ei, tu! — šūktelėjau praeiviui.

— Sveika, ponia Beiker.

— Panele Mode, čia yra Džimis, mano kaimynų sūnus. Palydėk ją iki Bostono atšakos. Ar galėsi, Džimi? Nuo ten ji jau ras kelią namo.

— Ačiū, ponia Beiker, — sušnibždėjo panelė Modė.

Aš trūktelėjau pečiais.

— Čia ne mano reikalas, — pasakiau. — Apie tai niekam neprasitark nė žodžio. Būk atsargi vaikštinėdama rūke.

Savo žodžio laikysiuos.

1908 metų kovas

Saimonas Fildas

Pila kaip iš kibiro, ir Dženi įleidžia mane vidun. Ponia Beiker, mane pamačiusi, nesako nieko — tik suniurna. Nors vis dėlto išverda man minkštą kiaušinį.

— Viešpatie, — sako Dženi žiūrėdama pro langą, kol aš sėdžiu prie stalo ir valgau. — Kas per diena lankytis kalėjime.

— Kas eina į kalėjimą? — paklausiu.

Ponia B. trenkia puodą su vandeniu ant viryklės ir piktai žvilgteli į Dženi. Bet Dženi į ją nekreipia dėmesio — ji kalba ką tik nori.

— Taigi šeimininkas su panele Mode. Jie negalėjo jos aplankyti iki dabar — pirmas keturias savaites pas sufražistes neleidžia lankytojų. Iš pradžių ketino eiti tik šeimininkas, bet girdėjau juos besiginčijant, ir Modė taip pat išsiprašė eiti, ačiū Dievui. Ji taip ilgisi mamos. Nors dangus žino, kodėl — tos moters vis tiek šalia nebūdavo.

— Jau gana, Dženi, — sako ponia B.

— Taigi nesvarbu, čia tik Saimonas.

— Kas nesvarbu?

Ką tik laiptais nusileido Modė ir stovi tarp durų prispaudusi rankas prie pilvo. Man ji atrodo negaluojanti.

Dženi ir ponia B. staigiai atsisuka ir į ją sužiūra.

— Nieko, panele Mode, — sako Dženi. — Ar tau užteko valgyti?

— Aš nesu labai alkana, dėkui.

— Siaubingai nepasisekė, kaip prakeikimas, kad tą dieną, kai einate aplankyti, pasipylė lietus.

Modė pasižiūri į mane ir vėl spokso į Dženi.

— Dėl Dievo meilės, Dženi, palik mergaitę ramybėje! — Ponia B. retai kada rėkia. — Lipk aukštyn ir nurink indus.

Dženi nubėga. Man pakanka proto, kad neleptelėčiau ko nors apie tą prakeikimą.

— Labas, — tik tiek tepasakau.

— Sveikas.

Sunku įsivaizduoti Modės mamą kalėjime. Kas galėjo pagalvoti, kad ji taip nusiris? Kai pirmą kartą sužinojau tai iš Dženi, lyg netyčia prasitariau ponui Džeksonui, kad ponia K. Holovėjuje. Jis šoktelėjo kaip įgeltas.

— Viešpatie brangus! Kodėl ji ten?

Jei atvirai, tai net nelabai žinojau, kodėl.

— Dėl moterų reikalų, pone.

Jis į mane taip įdėmiai žiūrėjo, kad turėjau dar ką nors pasakyti.

— Na, žinote, dėl tų moterų, kurios važinėjasi dviračiais, kreida rašo ženklus ant šaligatvių ir rėkauja susibūrimuose.

— Turi galvoje sufražistes?

— Turbūt kad taip, pone.

— Viešpatie brangus, — jis ir vėl pakartojo. — Kalėjimas moteriai yra siaubinga vieta. Tikiuosi, kad su ja ten gerai elgiasi.

— Turbūt nieką blogiau nei su kitomis moterimis kalėjime,

pone. Mano pusseserė išėjo iš ten prieš šešis mėnesius, bet jai neatsitiko nieko bloga, tik blusos sukando.

— Tai menka paguoda, Saimonai.

— Atsiprašau, pone.

Dabar noriu ką nors pasakyti Modei, bet neateina į galvą, kuo galėčiau padėti. Tada pasigirsta beldimas į galines duris, ir visa permirkusi, varvanti įeina Livi. Taigi man nebelieka galimybės įterpti bent vieną žodį. Modė, atrodo, nelabai džiaugiasi ją matydama. Livi prie jos pribėga ir stipriai apkabina. Ji pamato mane per Modės petį, bet nieko nepasako. Nuo tada, kai ją pabučiavau, ji su manimi keistai elgiasi. Tai įvyko prieš metus, ir nuo tada ji su manimi kitokia. Ko gero, tėvas buvo teisus.

Iš tikrųjų tai dabar pirmas kartas po ilgo laiko, kai mes visi trys esame kartu. Ne taip, kaip tada, kai mergaitės buvo mažesnės ir dažnai lankydavosi kapinėse.

— Ak, mano mieloji, tu tokia perbalusi! — sako Livi. — Turbūt esi labai nusiminusi dėl to vizito.

Reikalas tas, kad Livi sako viena, o galvoja visai ką kita. Ji negalvoja, jog tai, kad ponia K. Holovėjuje, yra siaubingai liūdna — jai tai yra smagu, nors pati to niekada nepripažintų. Ji atrodo tokia susijaudinusi, kad aš net nenumanau, kas bus toliau.

Ji pasodina Modę prie stalo.

— Na, va, — sako ji, — noriu tau kai ką pasiūlyti. — Ji elgiasi taip, tarsi aplinkui nieko nėra, tarsi aš nesėdžiu prie stalo šalia, ponia B. prie bufeto nelupa bulvių, o Dženi neneša padėklo su indais po pusryčių į indaują. Bet ji mato, kad mes čia esame ir klausomės. — Žinau, tu pasakysi „ne“, todėl norėčiau, kad man pažadėtumei, jog tylėsi, kol viską pasakysiu. Ar pažadi man?

— Gerai, — sako Modė.

— Noriu šįryt važiuoti kartu aplankyti tavo mamos.

— Bet tu negali...

— Aš dar nebaigiau.

Modė susiraukia, bet tyli.

— Žinai, tenai gi bus baisu, ir tu nusiminsi. Argi nenori, kad su tavimi būtų tavo draugė, kuri laikytų tave už rankos ir padėtų tau išlikti kiek galima drąsesnei per tokį susitikimą?

Mes visi laukiame, ką atsakys Modė — Dženi stovi indaujos tarpduryje, o ponia B. raukosi žiūrėdama į bulvės lupeną, tarsi visai nesiklausytų.

— Bet kaip reaguos tavo mama? — sako Modė. — O tėtis? Esu tikra, kad jis tau neleis.

Livi nusišypso.

— Mamai visai nereikia sužinoti, o tau nereikia nerimauti dėl savo tėčio. Jis tikrai sutiks, aš tuo pasirūpinsiu.

Ji tikrai pasirūpins. Livi gali priversti vyrą padaryti tai, ko ji nori. Mačiau, kaip ji tai daro kapinėse vartydama akis ir sukiodama sijoną, ir vyrai padaro viską, ką tik ji liepia. Net ponas Džeksonas nubėga ir atneša laistytuvą, jei tik jai prireikia — galbūt jis taip daro dėl to, kad vis dar jaučiasi kaltas dėl sulūžusio angelo. Nors tam, kad pamatytumei sujungimą ant angelo kaklo, kur akmentašys pritaisė galvą, reikia labai gerai įsižiūrėti, bet iš nosies jie padarė netvarką. Geriau jau būtų palikę nuskeltą. Kartą aš vedžiojau Livi po kapines norėdamas parodyti visus nuskilimus ir įbrėžimus ant kitų angelų. Ji nuo to nė kiek geriau nepasijuto. Atrodo, dar labiau nuliūdo.

— Mode, ar tu jau pasiruošusi?

Visi atsisuka ir žiūri į Modės tėvą, besileidžiantį laiptais. Dženi išpučia akis, o poniai B. nuslysta peilis, įpjauna pirštą, ir ji suskumba jį čiulpti. Akivaizdu, kad Modės tėtis nedažnai čia nusileidžia. Greičiausiai jis nervinasi dėl vizito į Holovėjų arba jam nesmagu, kad visi namai viršuje tušti, todėl ateina čia ieškodamas žmonių.

Net Modė, jį čia pamačiusi, pašoka iš vietos.

— Taip, tėti, man tik reikia... pasiimti vieną daiktą iš kambario. Tuoj grįšiu.

Ji žvilgteli į Livi, tada prasispraudžia pro savo tėvą ir užbėga laiptais aukštyn. O jis tiesiog stovi laiptų apačioje, tarsi pats stebėtųsi, kad nusileido čia.

Livi jau ruošiasi paskleisti savo kerus.

— Pone Koulmanai...

Bet ponas K. pastebi mane.

— Ponia Beiker, koks čia berniukas valgo mūsų duoną?

Ponia Beiker net nekrūpteli.

— Sodininko sūnus, pone.

Ji puikiai išsisuko — sodas yra ponios K. sritis. Ponas greičiausiai net nekelia į jį kojos, nebent surūkyti cigarą. Jis tikrai nežinos, kaip atrodo sodininko sūnus.

Ponas K. pažvelgia pro langą į lietų.

— Na, jis tikrai atėjo pačiu laiku, argi ne?

— Taip, tikrai, pone. Ar girdi, Saimonai? Šiandien tau nėra ko veikti sode. Dabar keliauk iš čia.

Nuryju likusią arbatą, užsidedu kepurę ir išeinu į lietų. Taip nieko ir nepavyko pasakyti Modei, ir neišgirdau Livi saldžialiežuvavimo. Nesvarbu — bent jau pilvas pilnas.

Lavinija Voterhaus

Iš tiesų tai visai nebuvo sunku. Tiesiog kreipiausi į jo švelniąją pusę. Ir jis tikrai turi švelniąją pusę. Jis akivaizdžiai yra palūžęs, kai jo žmona kalėjime — iš karto matosi, vos tik į jį pasižiūri. Bet esu tikra, kad be manęs į jį daugiau niekas nežiūri. Aš taip pat jaučiu, kad po to laiško tarp mūsų atsirado ypatingas ryšys. Nors jis ir nežino, kad aš jį parašiau, vis tiek jaučia, kad kažkas juo rūpinasi.

Ilgai negalėjau suprasti, kodėl jis tik perskaitęs laišką neišmetė savo žmonos lauk, bet dabar, kai jau esu vyresnė, pradedu geriau suprasti vyrus. Matau, kaip jis kilniai nesileidžia užvaldomas jausmų norėdamas apsaugoti šeimą nuo skandalo.

Kai paklausiau, ar galėčiau prisidėti prie jų vykstant į Holovėjų, jis atsakė „taip". Aš daugmaž pakartojau tą patį, ką ir Modei sakiau, — kad tokiomis sunkiomis aplinkybėmis aš ją paguosčiau, — be to, užsiminiau, koks jis yra pavyzdingas tėvas ir džentelmenas, kad taip jautriai atsižvelgia į savo dukters poreikius.

Negaliu negalvoti, kad jis iš dalies pasakė „taip" dėl to, kad jam mano kompanija malonesnė už Modės. Ir karietoje pakeliui buvau daug linksmesnė. Bet kaipgi galėjau nesidžiaugti — mes ketinome pamatyti kalėjimą iš vidaus! Net negalėčiau sugalvoti ko nors labiau jaudinančio.

Vienintelis dalykas, gadinęs nuotaiką (išskyrus lietų, cha cha!), buvo tas, kad karietai važiuojant pro mūsų namą pamačiau, kaip Aivi Mei, atitraukusi tinklinę užuolaidą, žiūri pro langą. Atrodė, kad ji žiūri tiesiai į mane, ir ėmiau melstis, kad ji manęs nepaskųstų — mamytė galvoja, kad mudvi su Mode bibliotekoje.

Niekada anksčiau nebuvau mačiusi Holovėjaus kalėjimo. Mums einant medinių arkinių pagrindinio įėjimo durų link, suspaudžiau Modei ranką.

— Jis atrodo kaip pilis! — sušnibždėjau.

Aš didžiai nustebau, nes Modė trūktelėjo savo ranką iš manosios.

— Čia tau ne kokia pasaka! — sušnypštė ji.

Na ką gi, iš pradžių aš šiek tiek įsižeidžiau, bet greitai praėjo, kai pamačiau šonines duris atidariusią ir mus įleidusią moterį. Ji buvo žema, stora ir vilkėjo pilką uniformą, turėjo didelį raktų ryšulį, kabantį ant juosmens. O visų geriausia — ant viršutinės lūpos ji turėjo didžiulį apgamą. Ji buvo kaip persona-

žas iš Dikenso knygos, bet Modei to nepasakiau. Turėjau delnu prisidengti burną, kad ta moteris nepamatytų, jog juokiuosi. Nors ji, Trolė, pamatė.

Nuėjome į priimamąjį, ir mudvi su Mode atsisėdome ant siauro suoliuko, kol Trolė atsivertė lankytojų knygą ir užrašė ponios Koulman duomenis. Aš labai nustebau, kad ji moka skaityti ir rašyti.

Trolė pažiūrėjo į mus.

— Iš judviejų galės eiti tik viena, — pasakė ji. — Vienu metu įleidžiami tik trys lankytojai, ir vienas jau viduje. Viena iš jūsų turės palaukti čia, — ji įsmeigė geltonąją akį į mane.

— Kitas lankytojas? — suglumo ponas Koulman. — Kas toks?

Trolė bakstelėjo pirštu į puslapį knygoje.

— Ponia K. Blek.

— Velniai ją griebtų! Ką, po galais, ji čia daro?

— Ji atvyko į susitikimą taip pat, kaip ir jūs.

— Jos su mano žmona nesieja jokie ryšiai. Pasakykit jai, kad išeitų.

Trolė droviai nusišypsojo.

— Ji turi tokias pačias teises su ja pasimatyti, kaip ir bet kuris kitas žmogus.

Ponas Koulmanas tiesiog įniršo, bet nebuvo ką daryti.

— Judvi manęs palauksite čia, — pasakė jis mums.

— Bet aš atvažiavau čia pamatyti savo mamos! — sušuko Modė.

— Bus daug geriau, jei liksi čia su Lavinija. Negalime palikti jos vienos.

Jis atsisuko į moterį.

— Ar mergaitės gali čia palaukti manęs?

Trolė tik suniurnėjo.

Aš nusišypsojau dėl šitokio galantiškumo.

— Bet Lavinijai čia nieko nenutiks, — atkakliai tvirtino Modė. — Argi ne, Lavinija?

Aš jau išsižiojau paprieštarauti, bet įsikišo ta bjauri moteris.

— Visai nenoriu, kad jos užimtų tą suoliuką, — ji parodė į Modę. — Tu eik su savo tėčiu, o tu — pabūk, kur esi, — parodė į mane.

Ji nuėjo prie durų ir pakvietė kažką išeiti į koridorių.

Aš buvau tokia priblokšta, kad net negalėjau prašnekėti. Mane paliko vieną kalėjime su siaubingu troliu? Ir dar dėl tokios kvailos priežasties kaip vieta ant kieto suoliuko. Aišku, Trolė taip pasakė tik tam, kad įgeltų man. Atsisukau į poną Koulmaną pagalbos. Deja, tuomet išaiškėjo, kad jis visai nėra toks galantiškas, kaip aš maniau — jis paprasčiausiai linktelėjo Trolei.

Įėjo dar viena moteris, šįkart aukšta, taip pat vilkinti pilką uniformą ir labai įkyriai barškinanti raktų ryšuliu.

— H15, antrasis sektorius, — pasakė Trolė, — viena jau ten.

Prižiūrėtoja linktelėjo ir pamojo ponui Koulmanui su Mode eiti paskui — tą jie ir padarė, net nežvilgtelėdami į mane.

Na va. Jiems išėjus, Trolė išsiviepė man iš už stalo. Nustebau pamačiusi, kad ji turi visus dantis — galvojau, kad jie bus juodi arba pusė jų išbyrėjusių. Aš į ją nekreipiau jokio dėmesio ir sėdėjau tyliai kaip pelytė. Nes buvau ganėtinai persigandusi.

Ir dar kai kas apie pelytę — ji tiesiog negali susilaikyti neieškodama kokių trupinių užkrimsti. Kambaryje nelabai buvo į ką žiūrėti — tik stalas ir keli suolai, visi tušti, ir susigriebiau, kad apžiūrinėju Trolę. Ji sėdėjo už stalo ir kažką rašė į knygą. Buvo tikrai atgrasi, net baisesnė nei būtų sugalvojęs Dikensas. Jos apgamas ant lūpos tiesiog žvilgėjo. Įdomu, ar iš jo auga plaukai? Nuo tos minties ėmiau kikenti. Nemanau, kad ji matė, jog ją

stebiu — į ją žiūrėjau pro blakstienas apsimesdama, kad žiūriu į rankų nagus, bet ji suurzgė:

— Iš ko juokiesi, mergyt?

— Šiaip, iš pokšto, — atsakiau narsiai. — Tai visai nesusiję su jumis. Ir iš tikrųjų jūs turėtumėte mane vadinti panele Voterhaus.

Ji turėjo įžūlumo juoktis, todėl jaučiau, jog reikia paaiškinti, kad aš beveik tikra, jog mes esame dailininko Dž. V. Voterhauso giminės, nors tėvelis taip ir negalvoja, ir kad aš jam parašiau norėdama ištirti giminystę. (Aš jai nepasakiau, kad ponas Voterhausas man taip ir neatsakė į laišką.) Be abejo, aš per daug tikėjausi iš kalėjimo sargės su apgamu ant lūpos, net jei ji ir moka rašyti — ji, aišku, niekada nėra girdėjusi apie Dž. V. V., net jei ir apibūdinčiau jai Ledi iš Šeloto paveikslą, kabantį Teite. Ji net nebūtų apie tai girdėjusi! O paskui klaustų, kas toks yra Tenisonas.

Laimė, šį bevaisį pokalbį nutraukė atėjusi dar viena kalėjimo prižiūrėtoja. Trolė pasakė, kad džiaugiasi, jog šioji atėjo, nes aš kalbu „tokias nesąmones, kad net drambliui ausys nukristų".

Labai gundžiausi ją patraukti per dantį — kuo ilgiau ten sėdėjau, tuo mažiau baiminausi. Bet tada suskambo varpelis, ir ji nuėjo atidaryti durų. Kita prižiūrėtoja tiesiog stovėjo ir spoksojo į mane kaip į eksponatą muziejuje. Aš į ją įsižiūrėjau, bet neatrodė, kad ją tas erzintų. Įtariu, kad jos nedažnai mato tokias mergaites kaip aš, sėdinčias ant šito suolo — nenuostabu, kad ji taip spoksojo.

Grįžo Trolė, o jai įkandin — vyras, vilkintis tamsią eilutę ir kietą vyrišką skrybėlę. Jis stovėjo prie stalo, kol Trolė pažiūrėjo į knygą ir pasakė:

— Šiandien ji jau turi lankytojų. Populiari moteris. Ar jus užrašyti vėlesniam laikui?

— Ne, — atsakė vyras.

— Kad gautumėte leidimą, jūs turite užsirašyti iš anksto, — džiaugsmingai pasakė Trolė. Kitų nesėkmės ją tikrai džiugino. — Ir tada jau ji nuspręs, ar nori su jumis matytis.

— Aišku, — vyras pasisuko eiti.

Nagi nagi. Tada tai jau buvau visiškai priblokšta. Taigi kai jis žvilgtelėjo į mane ir krūptelėjo kaip baikštus arklys, aš paprasčiausiai nusišypsojau saldžiausia šypsena ir pasakiau:

— Sveiki, pone Džeksonai.

Laimė, jis išėjo nespėjus grįžti Modei su tėvu, nes kitaip būtų susiklosčiusi labai nemaloni situacija. Bent kartą Trolė laikė liežuvį už dantų ir dar labiau neblogino situacijos, o aš irgi tylėjau. Iš tiesų labai keista, kodėl ponas Džeksonas galėtų norėti pamatyti Modės mamą.

Diena buvo tokia varginanti, kad grįžusi namo turėjau ilgokai numigti pokaičio ir suvalgyti nemažai duonos su sviestu, kad palengvėtų, tarsi sirgčiau. Visą laiką mano galvoje sukosi mintys ir visaip bandžiau jas sulipdyti į vieną. Jos sukosi apie Modės mamą ir poną Džeksoną. Kad ir kaip ten būtų, labai stengiausi, kad jos nesusilipdytų, ir, manau, man pavyko.

Modė Koulman

Mes su tėčiu nusekėme koridoriumi kalėjimo prižiūrėtoją į didžiulį vidinį kiemą. Iš apačios matėsi visas pastatas iki pat stogo. Sienose aukštas po aukšto driekėsi durų eilės. Iš lauko pusės prie durų ėjo juodo metalo laiptų tilteliai, kuriais pirmyn atgal vaikščiojo pilkai vilkinčios prižiūrėtojos.

Mūsų prižiūrėtoja užvedė mus dvi laiptų aikšteles aukštyn ir palydėjo tilteliu tolyn. Nuo vielinio turėklo šalia manęs iki kito per visą kiemą buvo ištemptas vielinis tinklas. Jame buvo

įsipynę keisti daiktai — medinis šaukštas, balta kepurė, suplyšęs odinis batas.

Kiekvienos kameros durų viduryje kabėjo odinė uždangėlė. Praeidama pro šalį pajutau, kaip mane užvaldo noras ją kilstelėti. Sulėtinau žingsnį, kad tėtis ir prižiūrėtoja būtų šiek tiek nutolę į priekį, tuomet greitai kilstelėjau uždangėlę ir pridėjau akį prie skylės.

Kamera buvo labai maža — greičiausiai penkios pėdos iš penkių, neką didesnė už mūsų indaują. Matėsi labai nedaug — prie sienos pritaisytas lentinis gultas, ant vinies kabantis rankšluostis ir kampe ant taburetės sėdinti moteris. Ant galvos ji turėjo kupetą tamsiai rudų plaukų, jos oda buvo gelsvai žalsvos spalvos, matėsi, kad jos žandikaulis yra tvirtas, o veido išraiška kaip kareivio, kai šis žygiuoja per paradą. Ji sėdėjo labai tiesiai, taip, kaip senelė visada zirzia, kad sėdėčiau aš. Vilkėjo tamsiai žalią suknelę, o ant jos buvo prisiūtos rodyklės (kalinio ženklas), languotą prijuostę ir tokią baltą kepuraitę, kokią mačiau įstrigusią tinkle virš kiemo. Ant kelių ji buvo pasidėjusi vilnonių siūlų kamuolį ir mezgimo virbalus.

Norėjau, kad ji į mane pažiūrėtų. Kai pagaliau ji atsisuko į mane, aš iš karto supratau, kas ji tokia. Niekada anksčiau nebuvau mačiusi ponios Pankherst — nepakartojamosios Emelinos Pankherst, sufražisčių lyderės. Mama visada vylėsi, kad ji ateis į priėmimą, bet ji niekada taip ir neatėjo. Kartą girdėjau, Karolina Blek sakė, kad jų lyderės akys „tamsiai mėlynos ir tokios skvarbios, kad dėl jų padarytumei bet ką — pasiimtum kastuvą ir sunaikintum Snoudono kalno vaizdą“.

Ponia Pankherst man nusišypsojo.

— Mode!

Atšokau nuo skylės duryse. Į mane su siaubu žiūrėjo tėtis. Kalėjimo prižiūrėtoja dar ėjo tolyn, bet išgirdusi tėtį šaukiant sustojo.

Nubėgau prie jo.

— Ką, po velnių, tu ten išdarinėji? — sušnabždėjo jis sučiupdamas mane už rankos.

— Atsiprašau.

Prižiūrėtoja suniurnėjo:

— Žiūrėkit akylai, neatsilikit nuo manęs, antraip jos visai nepamatysit.

Toliau ant tiltelio, prie kameros durų, stovėjo dvi moterys — viena iš prižiūrėtojų ir Karolina Blek. Po pilkuoju apsiaustu ji vilkėjo nuostabiai baltą suknelę su keliomis juostomis nėrinių papuošimų ties krūtine ir vystančiomis raktažolėmis puoštą skrybėlę. Ji atrodė tarsi būtų išsiruošusi pasivaikščioti į Haid parką. Mano paprastas mėlynas apsiaustas ir sena šiaudinė skrybėlė, palyginus su jos išvaizda, atrodė labai nykiai.

Mums priartėjus ji aiškino kažkam kameroje:

— Spalvos turi būti: violetinė — kilnumas, balta — tyrumas ir žalia — vilties spalva. Argi ne puiki idėja? Šiandien ir pati taip būčiau vilkėjusi, tik dėl tavęs norėjau pasipuošti raktažolėmis. Tik pagalvok, kaip įspūdingai atrodys, kai susibūrimuose visi pamatys, kad apsirengėme tokiomis pat spalvomis! — Ji žvilgtelėjo į mus, nusišypsojo ir pareiškė: — Dar lankytojų!

— Kas atėjo? — išgirdau klausiant iš kameros.

— Mama! — sušukau.

Mečiausi į priekį, bet teko sustoti — nors durys buvo atdaros — angą tvėrė grotos. Aš vos nepravirkau.

Mamos kamera buvo visiškai tokia pat kaip ir ponios Pankherst, net ir ant taburetės padėtas pilkų vilnonių siūlų kamuolys ir beveik numegzta pilka kojinė su raudonais dryžiukais viršuje. Mama stovėjo prie sienos.

— Sveika, Mode, — pasakė ji. — Atėjai aplankyti savo uždarytos senosios mamos, ką?

Kaip ir ponia Pankherst, ji vilkėjo tamsiai žalią saržos suknelę su prisiūtomis rodyklėmis. Suknelė jai buvo per didelė, ji

dengė jai pėdas ir slėpė liemenį. O per didelė atrodė todėl, kad aš iš jos sudžiūvusio veido pamačiau, jog ji labai sulyso. Paakiuose juodavo ratilai, o oda — dėmėta ir gelsva. Akys blizgėjo tarsi karščiuojant.

— Sveikas, Ričardai, — pasakė ji tėčiui, lūkuriuojančiam už manęs ir Karolinos Blek.

Mes visi trys nejaukiai jausdamiesi stovėjome prie durų mindžikuodami ir žvilgčiodami vienas per kitą, tarsi norėdami apžiūrėti gyvūną zoologijos sode. Dvi kalėjimo prižiūrėtojos abipus įėjimo stirksojo kaip sargybiniai.

— Dėl Dievo meilės, Kiti, ar tu nieko nevalgai? — paklausė tėtis.

Aš krūptelėjau, o Karolina Blek šiek tiek papurtė galvą, ir ant jos skrybėlės suplazdėjo raktažolės. Geriau jau jis būtų pasakęs ką kita, o ne pirmą į galvą šovusį pastebėjimą, bet man jo buvo gaila — jis atrodė toks įsitempęs ir sutrikęs.

Mama nerūpestingai nusišypsojo, tarsi jis būtų pajuokavęs.

— Jei tu pamatytumei mūsų racioną, irgi nevalgytum. Kartą kąsdama duoną į akmenuką nuskėliau dantį. Labai susierzinau.

— Mama, aš tau rašiau, — greitai įsiterpiau, — bet laišką man grąžino.

— Pirmas keturias savaites mums neleidžiama gauti laiškų, — atsakė mama. — Karolina turėjo tave įspėti. Tai kiek surinkai per pasiaukojimo savaitę? Tikiuosi, neblogą sumą.

— Aš... aš neatsimenu, — sušnabždėjau.

— Tu neatsimeni? Žinoma, atsimeni. Tai buvo tik prieš keturias savaites, o tu labai gerai prisimeni skaičius. Ar tu gėdijiesi, kad ne per daugiausiai? Man nesvarbu, ir — nesitikiu, kad surinksi tiek, kiek aš būčiau surinkusi. Tai kiek gavai — dešimt svarų?

Nuleidau galvą. Vos dešimtadalį surinkau. Turėjau prašyti

kaimynų ir lankytojų, kad aukotų, bet niekaip neprisiverčiau. Vietoj to atidaviau visus savo mėnesio kišenpinigius, o ponia Beiker ir ponia Voterhaus man davė kelis šilingus. Ėmiau nekęsti tos aukų dėžutės.

— Ar tu žinai, — įsiterpė Karolina Blek, — kad kai kurios moterys visą savaitę valgė tik juodą duoną ir skystą avižinę košę. Sutaupytus „kalėjimo dietos" pinigus, jos paaukojo MSPJ!

Jos abi su mama nusijuokė, Karolina Blek — atidengdama savo dantenas.

— Kaip laikosi ponia Pankherst? — paklausė ji. — Ar matei ją?

— Na, ji kiek nerimauja, — atsakė mama. — Ji neatėjo nei vakar į mankštą, nei šiandien į koplyčią. Tikiuosi, kad neserga.

— Aš ją mačiau, — pareiškiau džiaugdamasi, kad galiu pasakyti bent ką nors naudinga.

— Matei ją? Kada tu ją matei? — reikliai paklausė mama.

— Ką tik. Vienoje kameroje.

Mama su Karolina Blek pažvelgė į mane su pasigėrėjimu. Prižiūrėtoja vis dėlto susiraukė.

— Kaip ji atrodė? — entuziastingai paklausė mama. — Ką ji darė?

— Mezgė.

— Ar ji ką sakė?

— Ne, bet man nusišypsojo.

— Gana! — sušuko prižiūrėtoja. — Negalima kalbėti apie tokius dalykus. Turėčiau tuoj pat jus išlydėti.

— Puikios naujienos, — pareiškė mama nekreipdama dėmesio į prižiūrėtoją. — Sakai, ji mezgė? Visai kaip aš. — Ji žvilgtelėjo į siūlus ant taburetės ir nusijuokė. — Aš to visiškai nemoku, o mane verčia megzti. Iš čia aš išeisiu būdama kojinių mezgimo specialistė.

— Ar jos jums? — man buvo sunku įsivaizduoti mamą, dėvinčią pilkas kojines su raudonais dryželiais.

— Ne, ne! Jos kaliniams. Tiesiog duoda mums darbo. Kitaip čia būtų baisi nuobodybė. Iš pradžių maniau, kad išprotėsiu. Bet neišprotėjau. Ak, ir dar galiu skaityti savo Bibliją, — ji parodė į lentyną, ant kurios buvo padėta dvi knygos, alavinė lėkštė su puodeliu, medinė druskinė, gabaliukas geltono muilo ir nedidelis šepetys su šukomis. — Ir tu tik pažiūrėk, ką jie mums davė! — ji pakėlė kitą knygą. Prisimerkusi perskaičiau pavadinimą „Sveiki namai ir jų priežiūra". — Perskaičiau ją nuo pradžios iki galo. Žinai, kas joje rašoma — kad naktimis reikia miegoti atsidarius langą! — Mama pakėlė galvą ir pažiūrėjo į mažą grotuotą langelį aukštai virš galvos ir vėl ėmė juoktis.

Karolina Blek irgi juokėsi.

— Kiti, — tyliai pasakė tėtis.

Ačiū Dievui, mama liovėsi juoktis.

— Ar tu čia būdama nors kiek pasimokei? — paklausė tėtis.

Mama susiraukė.

— Ką tu turi galvoje sakydamas „pasimokei"?

— Viskas, pakaks. Kai tik išeisi, vėl galėsime normaliai gyventi.

— Tai, manyčiau, priklauso nuo to, ką tu turi galvoje sakydamas „normaliai".

Tėtis tylėjo.

— Ar tu nori pasakyti, kad aš išėjusi turėčiau liautis kovojusi?

— Tu, žinoma, neketini tęsti?

— Visiškai priešingai, Ričardai. Manau, kalėjimas man atvėrė visas galimybes. Kad ir keista, nuobodulys pavertė mane geležine lazda. „Kas manęs nesunaikina, padaro mane stipresnį". Tai Nyčė, beje.

— Tu tikrai per daug prisiskaitei, — pasakė tėtis.

Mama šyptelėjo.

— Tu taip nemanei, kai mes pirmą kartą susitikome. Na, bet kuriuo atveju, išėjusi turėsiu daug daugiau veiklos nei skaitymas.

— Mes tai apsvarstysime, kai grįši namo, — atsakė tėtis žiūrėdamas į Karoliną Blek. — Negalima tikėtis, kad čia tu tinkamai mąstysi.

— Nėra ko nė svarstyti. Aš priėmiau sprendimą. Tai visiškai su tavimi nesusiję.

— Būtent, viskas su manimi susiję — aš esu tavo vyras!

— Atleisk, Ričardai, bet savo mažame gyvenime nepadariau nieko reikšminga. Bet dabar štai atradau MSPJ.

— Kaip tu gali šitaip sakyti prie Modės?

Mama pažiūrėjo į mane. Ji atrodė nuoširdžiai suglumusi.

— O kas negerai?

— Ar tu nori pasakyti, kad vaiko gimimas nėra reikšmingas įvykis?

— Žinoma, yra. Būtent dėl Modės ir sėdžiu šioje kameroje. Aš taip elgiuosi, kad ji turėtų galimybę balsuoti.

— Ne, tu taip elgiesi, kad galėtum šlaistytis po miestą jausdamasi labai svarbi, sakydama kvailas kalbas ir apleisdama savo namus ir šeimą.

— Aš tikrai jaučiuosi svarbi, — atsakė mama. — Turbūt pirmą kartą gyvenime turiu ką veikti, Ričardai. Aš dirbu! Gal ir nesu tokia optimistė kaip Karolina ar Pankherst ir nelabai tikiu, kad savo gyvenime sulauksiu to laiko, kai sufražistės balsuos. Bet mes savo triūsu vieną dieną tai pasieksime. Modė išvys rezultatus, jei aš jų ir nesulauksiu.

— Ak, nulipk pagaliau nuo savo tribūnos! — sušuko tėtis. — Sakai, kad taip elgiesi dėl dukters. Ar kada klausei Modės, ką ji mano, kad palikai ją vieną? Ar klausei?

Į mane įsmigo penkių žmonių akys. Tėtis buvo įsiutęs, mama žiūrėjo smalsiai. Dvi kalėjimo prižiūrėtojos bukai mane

tyrinėjo. Tik šuniškose Karolinos Blek akyse pamačiau kruopelytę gailesčio. Nuraudau. Man skaudėjo pilvą.

Žengiau žingsnį atgal, tada dar vieną ir, nespėjusi susivokti, ėmiau bėgti.

— Ei! Stok! — išgirdau šaukiant prižiūrėtoją.

Bėgau tolyn geležiniu tilteliu tuo keliu, kuriuo ir atėjome — laiptais žemyn, per kiemą ir koridoriumi. Mane lydėjo pilkai vilkinčių moterų šauksmai, bet jos manęs nesugebėjo pavyti. Pribėgau prie durų, atidariau jas ir puolusi prie suolo kritau Lavinijai į glėbį.

— Ak, mano vargšele, — pasakė Lavinija tapšnodama per nugarą, o aš verkiau. — Nagi, nagi. Matai, kaip gerai, kad aš su tavim.

Ričardas Koulmanas

Kai grįžome iš Holovėjaus, nuėjau tiesiai į mažąją Kiti svetainę, kurioje ji laiko visas savo knygas. Ten pamačiau, kaip giliai ji įklimpo juodoje to reikalo skylėje.

Ketinau surasti ir sudeginti Nyčę, bet vietoj to sudeginau visus reklaminius lapelius, visus laikraščius, visas vėliavas, kurias tik radau.

1908 metų gegužė

Albertas Voterhausas

Vargšas Ričardas. Nemaniau, kad kada gėdysiuos to vyruko, bet dabar varžausi. Visada sakiau, kad jo žmona pridarys bėdų.

Mudu su Ričardu šįvakar pagal sąrašą turėjome ridenti kriketo kamuoliuką ir eidami per Viržynę pamatėme ją. Turiu pasakyti, kad džiaugiuosi, jog Trudi niekada neprašė dviračio. Kiti nerūpestingai važiavo dviračiu, jai minant pedalus suknelė pasikeldavo iki kelių. Spėjau puikiai apžiūrėti jos kulkšnį — ir, beje, labai dailią — prieš susiprotėdamas nusukti akis.

Ričardas apsimetė, kad jos nepastebėjo, todėl ir aš apsimečiau, bet tuomet ji patilindžiavo skambučiu, ir mums teko pakelti prieš ją kepures. Ji mums pamojavo ir nuvažiavo tolyn šmėsčiodama kulkšnimis.

Pamaniau, kad ji neįtikėtinai puikiai atrodo po šešių savaičių, praleistų Holovėjuje, bet Ričardui to nepasakiau. Iš tikrųjų, tuo metu geriausia išeitis — nesakyti nieko.

Bet Ričardas prakalbo, o tai mane labai nustebino, nes mes vienas su kitu neatviraudavome.

— Sakyk man, Albertai, kaip tu susitvarkai su savo žmona?

Suklupau užkliuvęs už grindinio akmens.

— Kaip aš susitvarkau su savo žmona?

Tvirta meile, pagalvojau, atgavęs pusiausvyrą. Garsiai to nepasakiau — yra dalykų, kurių vyrams garsiai sakyti nevalia.

— Kiti mane šantažavo, — tęsė Ričardas.

— Kokiu būdu?

— Ji sako, kad jei aš bent bandyčiau jai uždrausti dirbti sufražistėms, ji pradėtų susibūrimuose sakyti kalbas. Ar tu gali įsivaizduoti, jei Koulmanų vardas atsirastų ant visų tų reklaminių lapelių, kuriuos jos dalija? Arba ant priklijuotų plakatų, arba užrašytas ant šaligatvio kreida? Jau nuo Holovėjaus mano motina vos nenumirė iš gėdos — tai ją visai pribaigtų. Ką tu darytumei mano vietoje?

Pamėginau įsivaizduoti Trudi šitaip man grasinančią, bet toks vaizdas net nebūtų įmanomas. Ji labiau nei aš ar bet kas kitas rūpinosi Voterhausų šeimos vardu. Ir jau verčiau suvalgytų lėkštę anglių, negu imtų viešai kalbėti. Ji su manimi ginčijasi tik dėl tokių dalykų kaip svetainės užuolaidų spalva arba į kokį pajūrio kurortą vyksime atostogų.

Ričardas į mane žiūrėjo tarsi lauktų patarimo.

— Gal čia tik toks tavo žmonos gyvenimo periodas, — bandžiau patarti. — Gal sufražisčių judėjimas išsikvėps. Birželį jos planuoja demonstraciją Haid Parke, argi ne? Net ir Trudi apie tai žino, o ji juk ne sufražistė. Galbūt ta demonstracija jas patenkins, ir tavo žmona galiausiai nurims.

— Galbūt, — pakartojo Ričardas.

Kažin, ar įtikinau.

Kiti Koulman

Nuo tada, kai išėjau iš Holovėjaus, Modė manęs vengia jau ištisas savaites. Iš pradžių aš to nepastebėjau, nes buvo tiek

reikalų organizuojant birželį vyksiantį maršą. Tai bus pats didžiausias žmonių susibūrimas visame pasaulyje. Mes tiesiog nusivarėme nuo kojų vykdydamos užduotis — užsakinėjame traukinių bilietus, taip pat tvarkome parado maršruto reikalus, leidimus rengti jį Haid Parke, tariamės su policija, ieškome kalbėtojų ir orkestrų paradui, gaminame vėliavas. Tarsi rengtumėmės mūšiui. Ne, ne vien mūšiui — visam karui.

Ir dar ta pačia tema: Karolinai šovė į galvą nuostabi idėja, kaip mudvi galėsime apsirengti. Tai turės būti labai dramatiška, o aš tokiu išsilaisvinimą simbolizuojančiu kostiumu ketinu pažymėti savo pačios išsilaisvinimą tiek iš Holovėjaus, tiek iš savo nevilties. Tai bus didi diena.

Per visą tą užimtumą aš nepastebėjau, kad Modė išeina iš kambario vos man į jį įėjus ir dažniau valgo pas Voterhausus nei namuose.

Kai Ričardui apie tai užsiminiau, jis tik gūžtelėjo pečiais.

— O ko tu tikiesi? — pasakė jis.

Dabar su juo sunku susikalbėti — nuo tada, kai išėjau iš Holovėjaus, jis irgi manęs privengia. Tuo geriau, kad užsiauginau storą odą!

Manęs tikrai nenustebino tai, ką jis padarė mano mažajai svetainei. Kitų sufražisčių vyrai pasielgė daug blogiau. Kad padaryčiau galą tokiam elgesiui, turėjau imtis šantažo. Aš tuo nesididžiuoju, bet jis buvo būtinas. Suveikė — jis gal ir nekenčia to, ką aš darau, bet savo motinos bijo dar labiau.

Šeštadienį užtikau Modę, šlavinėjančią svetainę, ir man kilo idėja.

— Važiuok su manimi kartu į miestą, — pasiūliau. —Mus nuveš automobilis, matai? — parodžiau pro langą į Dženkins automobilį, stovintį šalia namo.

Ponia Dženkins yra turtinga MSPJ narė Haigeite, ji maloniai paaukojo automobilį MSPJ, kad galėtume tvarkyti reikalus mieste. Jos vyras to nežino — mes automobiliu naudojamės tik

tada, kai vyras būna darbe arba išvykęs. Turėjome papirkti Fredą, vairuotoją, kad šis neprasitartų. Negaila nė vienos išleistos monetos.

Modė nustebusi žiūrėjo į automobilį, žvilgantį prieš saulę. Mačiau, kad ji norėjo atsakyti „taip“, bet manė, kad nederėtų.

— Nagi, keliaujam, — pakartojau. — Šiandien tokia graži diena — galėsime važiuoti nuleistu stogu.

— Kur tau?

— Į Klemento užeigą. Bet neilgam, — greitai pridūriau, nes žinojau, kad jai nepatinka MSPJ. — Tada užsuksime į Bondo gatvę. Vėliau galėsime nuvažiuoti gazuoto vandens į „Fortnum ir Mason“, jau taip seniai ten valgėme ledų.

Net pati nežinau, kodėl taip stipriai stengiausi. Niekada nebuvau dėmesinga motina, bet dabar taip jaučiuosi, tarsi kovočiau už Modę ir norėčiau ją į tai įtraukti, net jei ir teks papirkinėti ledais.

— Gerai, — pagaliau ji pasakė.

Jos ir Dženi paprašiau, kad padėtų išnešti visas mano pasiūtas vėliavas — tiksliau, aš pradėjau siūti, bet pamačiusi, kad neturiu laiko, papildomai sumokėjau Dženi ir poniai Beiker, kad jos tai padarytų. Ir vis tiek aš toli gražu tiek nepadariau, kiek prižadėjau. Teks į darbą įtraukti Modę, nors ji siuva daug blogiau už mane.

Važiuoti per Londoną buvo nuostabu. Jau tiek kartų tai dariau, bet vis dar jaučiu malonumą. Fredas vairuoja užsidėjęs akinius, bet aš atsisakiau jų — man atrodo, kad nieko nematysiu. Skrybėles susirišome šalikais — maniškis violetinės, žalios ir baltos spalvos, reiškiantis „Leiskite moterims balsuoti“. (Pasiūliau ir Modei tokį, bet ji atsisakė.) Nuo vėjo viskas beprotiškai plaikstėsi ir plazdėjo, o dulkės iš gatvės skverbėsi po drabužiais ir į plaukus. Buvo nepaprastai įdomu. Greitis taip žvalinamai veikė — mes prazvimbėme pro pieno vežimus,

arklių traukiamus omnibusus, vyrus, važiuojančius dviračiais, palenktyniavom su kitais automobiliais. Užeigos, skalbyklos, arbatos parduotuvės — viskas susiliejo.

Net ir Modei patiko, nors ji nedaug tekalbėjo — nedaug ir pasikalbėsi tokiame variklio triukšme. Pirmą kartą per kelis mėnesius ji atrodė atsipalaidavusi, susmukusi juodoje sėdynėje tarp manęs ir vėliavų. Mums važiuojant pro alėją, medžių laja virš galvų sudarė tarsi pavėsinę, o Modė atlošė galvą atgal ir užsižiūrėjo į dangų.

Ji padėjo man sunešti vėliavas į Klemenso užeigą — Fredas niekada nepajudina nė piršto, nes nepritaria sufražistėms — bet nėjo vidun, o pasiliko laukti lauke su Fredu. Stengiausi viską sutvarkyti greitai, bet reikėjo susitikti su tiek daug sufražisčių, atsakyti į tiek daug klausimų ir tiek problemų aptarti, kad man galiausiai sugrįžus prie mašinos Modė ir Fredas jau purkštavo.

— Atsiprašau! — džiugiai sušukau. — Na, nesvarbu, važiuokime toliau. Dabar prašyčiau, Fredai, į „Collingwoods" Bondo gatvėje.

Čia ruošiausi stabtelėti ne visai MSPJ reikalais, bet tai tikrai buvo susiję su kova dėl moterų teisės balsuoti.

Modė labai nustebo.

— Ar tėtis tau nupirko kažką nauja?

„Collingwoods" Ričardas man pirkdavo papuošalus.

Aš nusijuokiau.

— Tam tikra prasme taip. Pamatysi.

Bet kai ji pamatė vėrinį, kurį juvelyras išdidžiai parodė gulintį juodo aksomo dėžutėje, reagavo ne visai taip, kaip aš tikėjausi. Ji nieko nepasakė.

Vėrinys buvo surinktas iš smaragdų, ametistų ir perlų į violetines ir baltas gėles su žaliais lapeliais. Akmenys paimti iš man priklausančių vėrinių: perlus gavau per Sutvirtinimo sakramentą, ametistus paveldėjau iš savo mamos, o smaragdus man padovanojo ponia Koulman, kai ištekėjau.

— Jūs puikiai padirbėjote, — pasakiau juvelyrui. — Jis tiesiog rafinuotas!

Modė tebežiūrėjo į vėrinį.

— Ar tau jis nepatinka? — paklausiau. — Ar matai, kokios jo spalvos — MSPJ spalvos. Daugybė moterų turi papuošalų iš šių spalvų.

— Aš tik pagalvojau... — Modė pritilo.

— Ką pagalvojai?

— Na... ar ne aš turėjau paveldėti tuos vėrinius, iš kurių padarytas šitas?

— Dieve mano, tai tas tau kelia nerimą? Juk dabar juos paveldėsi viename vėrinyje.

— Tėtis tiesiog įsius, — tyliai pasakė Modė. — Ir senelė. Tie smaragdai buvo jos.

— Ji man tą vėrinį padovanojo, ir su juo galiu daryti, ką tik panorėjusi. Dabar jis mano — ne jai spręsti.

Modė tylėjo. Tylėjimas dabar man buvo blogiau nei purkštavimas.

— Važiuojame į „Fortnum ir Mason" ledų? — pasiūliau.

— Ne, ačiū, mama. Aš jau norėčiau namo, — silpnu balseliu pasakė Modė.

Kažkodėl maniau, kad jai vėrinys paliks įspūdį. Bet dabar atrodo, jai niekada neįtiksiu.

Ričardas Koulmanas

Aš juos iš karto pastebėjau. Kiti stovėjo koridoriuje ir dabinosi prieš veidrodį mums ruošiantis išeiti į mamos vakarą. Dženi laikė jos šaliką, o Modė stebėjo nuo laiptų. Kiti suknelė buvo trumpoka, o žvilgtelėjęs į jos iškirptę iš karto pažinau smaragdus. Mačiau savo motiną daugybę kartų juos dėvint, kai

ji su tėvu eidavo į pokylius ir oficialius priėmimus, o kartą net į susitikimą su karaliene. Dabar jie atrodė pasibaisėtinai, perdaryti į vėrinį su kitais akmenimis.

Aš nieko nesakiau — Kiti šantažas man tarsi išrovė liežuvį. Vietoj to, aš vis labiau siutau ant savęs, kad esu toks bejėgis prieš savo žmoną. Be abejo, vyras toks neturi būti — toks bejėgis ir negalintis padaryti jokios įtakos. Visa tai Kiti puikiai supranta.

Vėliau, pamatęs, kaip mano motina žvelgia į Kiti vėrinį, būčiau galėjęs pasmaugti savo gražiąją žmonelę.

Edita Koulman

Turbūt jai patinka mane kankinti.

Jau ir taip pastarieji metai buvo ganėtinai prasti — savo sūnaus namuose privalėjau lankytis dėl to, kad ten nepakriktų tvarka. Bet buvo dar baisiau, kai ją pasodino į Holovėjų ir visuose laikraščiuose pasirodė Koulmanų pavardė. Aš jaučiausi nežmoniškai pažeminta, bet viskas užsimiršo daug greičiau nei tikėjausi. Mano draugai — mano geri draugai — apie tai nė žodžio nepratarė, išgelbėjo mane nuo dar didesnės gėdos. Tik džiaugiausi, kad Džeimso nebėra gyvo ir jis nemato, iki ko nusirito jo vardas.

Bet visų blogiausia — kaip ji pasielgė su smaragdais. Džeimso motina man juos padovanojo mūsų vestuvių išvakarėse tikėdamasi, kad aš juos puoselėsiu, išsaugosiu ir galų gale perleisiu savo sūnaus žmonai. Tais laikais tokį dalyką buvo galima suprasti ir be žodžių. Man niekada nebūtų šovę į galvą juos gadinti. Aš jais išdidžiai puošdavausi ir tikėjausi, kad laikui atėjus noriai perleisiu paveldėtojai. Niekada nebūčiau pagalvojusi,

kad kuri Koulmanų šeimos moteris galėtų šitaip juos išniekinti kaip Kiti.

Ji pasipuošė smaragdais per mano kasmetinę gegužės puotą vilkėdama tikrai per trumpą tamsiai žalio šilko suknelę. Iškart supratau, kokie tai akmenys, nors patį vėrinį mačiau pirmą kartą.

Savo smaragdus būčiau atpažinusi bet kur. Ji taip pat pastebėjo, kad juos pažinau. Vargšas Ričardas stovėjo šalia jos ir nė nenumanė, kuo ji pasipuošusi. Smaragdai yra moters sritis, ne vyro. Niekada jam apie tai nepasakysiu.

Aš scenos nekėliau — negalėjau taip pasielgti visų akivaizdoje, be to, nenorėjau jai suteikti malonumo. Palaukiau, kol išeis paskutinis svečias. Tada tamsoje atsisėdau ir pratrūkau raudoti.

1908 metų birželis

Lavinija Voterhaus

Iš pradžių aš atsisakiau Modei padėti. Nenorėjau niekuo prisidėti prie sufražisčių vėliavų siuvimo. Bet Modė nekokia siuvėja, ir kai vieną dieną mokykloje pamačiau vargšelės pirštus, visus subadytus ir suraižytus adata (kas nors turi ją išmokyti tinkamai naudotis antpirščiu!), man jos pagailo, tad popietėmis ateidavau padėti siūti.

Aš tikrai moku siūti! Modė tokia lėta, vargšelė, o jos siaubingoji motina jai susiūti paliko tiesiog neįmanomai didelę vėliavų krūvą. Iš pradžių buvo keista sėdėti toje mažojoje svetainėje ir siūti — visą laiką nerimavau, kad bet kurią akimirką gali įeiti Modės mama, o nuo tada, kai sužinojau apie *tai*, šalia jos jaučiuosi nepatogiai. Tačiau ji retai kada būna namuose, o kai jau būna, tai kalbasi telefonu ir mūsų net nepastebi. Tas telefonas mane nervina — jam suskambus visada pašoku ir visai nenorėčiau atsiliepti. Modė turi atsiliepti, kai jos mamos nėra namuose, ir priimti nesibaigiančius pranešimus apie susitikimus, peticijas ir kitas nesąmones.

Dėkui Dievui, aš siuvau labai gerai — susiūdavau tris vė-

liavas, kol Modė tepabaigdavo vieną, ir jos vėliavose matydavosi siūlės. Ir visai smagu taip sėdėti ir darbuotis — mes kalbamės ir dainuojame, o kartais, kai Modei labai stipriai kraujuoja pirštai, užuot siuvusi, garsiai skaito knygą, o siuvu aš. Dženi mums be perstojo neša arbatą, o kartais, kai mes jos labai paprašome, net kavos parūpina.

Dėkui Dievui, mums reikia tik siūti. Mes jau gauname sukirptas medžiagas ir raides, o šūkius, užrašytus ant popieriaus lapelio, prismaigstytus prie medžiagos. Raidės dažniausiai būna baltos, o medžiaga — žalia arba juoda. Nemanau, kad galėčiau sugalvoti šūkį, net jei man ir sumokėtų. Kartais jie būna tokie sudėtingi, kad aš nesuprantu, iš kurios pusės reikia skaityti. Ką, po galais, gali reikšti „APMOKESTINIMAS BE ATSTOVAVIMO YRA TIRONIJA“? Arba dar blogiau — „MOTERŲ „TAIP“ NUGALĖS ASKVITO „NE“? Ką darys ministras pirmininkas?

O visų linksmiausia buvo daryti klaidas. Pirmą kartą suklydau siūdama raides ant vienos iš begalės vėliavų, ant kurių buvo užrašyta „ŽYGIAIS, O NE ŽODŽIAIS“. Man jau mirtinai bloga nuo tų žodžių! Lankstydama jau pabaigtą vėliavą atsitiktinai žvilgtelėjau į užrašą ir pamačiau, kad ant jo užsiuvau „ŽODŽIAIS, O NE ŽYGIAIS“. Jau ruošiausi išardyti raides, bet žvilgtelėjusi į Modę pamačiau, kad ji net nepastebėjo — pasilenkusi virš vėliavos raukėsi ir čiulpė dar vieną įsidurtą pirštą. Taigi aš tyliai sulanksčiau vėliavą, padėjau ją į krūvą ir nusišypsojau. Tikriausiai tų vėliavų bus tūkstančių tūkstančiai — moterys jas siuva visoje šalyje. Kas kelias dienas Modės mama įskuba į svetainę, čiumpa krūvą jau pasiūtų vėliavų ir išskuba laukan net nepadėkojusi. Abejoju, kad kas atseks, jog suklydau aš.

Vėliau ėmiau daryti dar daugiau klaidų — prisiuvau dar kelis „ŽODŽIAIS, O NE ŽYGIAIS“, tada — „RYŽIAIS, O NE ROŽĖM“, o nereikalingas raides susikišau į prijuostėlės kišenę. Buvo labai smagu daryti klaidas: „DIRBANČIOS MOTERYS NORI

BALSUOTI“ tapo „BALSUOJANČIOS MOTERYS NORI DIRBTI“, O „VILTIS STIPRI“ tapo „MIRTIS ARTI“.

Jau buvau padariusi maždaug pustuzinį, kai Modė mane pričiupo. Padėdama sulankstyti vieną vėliavą, staiga sugriebė man už rankos.

— Luktelėk, — paliepė ir ją išlankstė.

Ant jos buvo parašyta: „TIE, KURIE IŠSILAKSTYS, EIS Į LOVĄ“.

— Lavinija! Turėtų būti užrašyta „Tie, kurie išsilaisvins, stos į kovą“! Čia gi šūkis!

— O varge, — pasakiau ir sukikenau.

— Ar tu bent perskaitei, ką prisiuvai? O kur dar tos trūkstamos raidės, ką?

Aš sutrikusi nusišypsojau ir ištraukiau raides iš kišenėlės.

— Pagalvojau, kad jų per daug pridėjo arba per klaidą, — atsakiau.

— Tu puikiai žinai, kas turi būti užrašyta, — priekaištavo Modė. — Ką mes su jomis darysime? Jau per vėlu pakeisti, o ir paslėpti negalime — aišku, mama suskaičiuos ir norės žinoti, kodėl vienos trūksta.

Trinktelėjau delnu pati sau į kaktą.

— O varge, geriau jau eisiu į lovą.

Tai buvo kvaila, bet Modė prajuko. Mes taip įsikikenome, kad net ašaros ištryško. Buvo smagu matyti ją besijuokiančią. Šiomis dienomis ji būdavo tokia rimta. Galiausiai mes tiesiog sulankstėme vėliavą ir padėjome į krūvą.

Negalvojau, kad eisiu į Haid Parko paradą — vien nuo tos minties, kad būsiu tarp sufražisčių, mane krėtė drebulys. Bet po šitiek dienų, praleistų siuvant ir vis nugirstant apie sufražisčių reikalus, tiesiog nesitvėriau savame kailyje ir galvojau, kad gali būti visai smagu. Ten atvyks moterys iš visos šalies, ir ne tik sufražistės, bus orkestrų ir kalbėtojų, ir visokių spektaklių. O Modė sakė, kad visos vilkės baltos, žalios ir violetinės spalvos

drabužiais. Aš sugalvojau irgi puikią aprangą sau ir draugei. Mes vilkėsime baltas sukneles, o šiaudines skrybėles pasipuošime gėlėmis iš Koulmanų sodo. Nors Modės mama ir nuodėminga, bet savo sode užaugino pačias nuostabiausias gėles.

— Šarkakojus, rugiagėles, jazminus ir persiškus brangakmenius supinsime su žaliais lapais, — nusprendžiau. — Atrodysime tiesiog nuostabiai.

— Bet tu sakei, kad nenori eiti, — atsakė Modė. — O ką pasakys tavo mama?

— Mamytė eis su mumis, — pasakiau. — Ir mes nebūtinai turime drauge žygiuoti, galėsime būti tik žiūrovės.

Modė galvoja, kad mamytė niekada nesutiks, bet man ji visada atsako „taip".

Gertrūda Voterhaus

Nors taip elgdamasi jaučiausi labai kvailai, bet nemačiau kito būdo ją sustabdyti. Kai Livi ir Aivi Mei grįžo iš mokyklos, mano kulkšnis buvo sutvarstyta ir užkelta ant suolelio kojoms.

— Užkliuvau už slenksčio, — pasakiau Livi, kai ši paklausė, kas atsitiko. — Tik išsisukau, dėkui Dievui, kaulas nelūžo.

— Ak, mamyte, tu tokia nevikri, — pasakė ji.

— Taip, aš žinau.

— Kiek laiko daktaras neleido vaikščioti?

— Mažiausiai savaitę.

— Bet tai reiškia, kad negalėsi mūsų sekmadienį vestis į paradą!

— Taip, tikrai. Man labai gaila, brangioji mano, žinau, kaip tu jo laukei.

Aš pati labai bijojau to renginio.

Livi sušuko:

— Bet mes privalome eiti! Mes negalime jo praleisti, argi ne, Aivi Mei?

Aivi Mei tyrinėjo tvarstį. Reikėjo jį tvirčiau aprišti.

— Gal tėvelis galėtų mus nuvesti, — užsiminė Livi.

— Ne, — greitai atkirtau.

Negaliu leisti, kad įtrauktų ir Albertą.

— Rytą būsite su juo bažnyčioje, o po pietų jis žais kriketą. Ne, manau, bus geriausia, jei liksite namuose.

— Na, tada eisime su Mode ir jos mama.

— Ne, — ir vėl atsakiau, šįkart dar greičiau.

— Mes būsime visiškai saugios.

— Ne.

Livi į mane taip įdėmiai žiūrėjo, kad tiesiog negalėjau atlaikyti.

— Tikrai, Livi, brangioji, — pasakiau, kiek įmanydama guviau, — nesuprantu, kodėl tu taip nori ten eiti. Tau tokie dalykai visai nėra įdomūs, o ir neturėtų būti įdomūs. Esu tikra, kad ir už ko ištekėtum, jis bus pakankamai sumanus, kad nuspręstų, už ką balsuoti.

— Priešingai, — pareiškė Livi. — Aš pritariu moterų kovai už teisę balsuoti.

Aivi Mei sukrizeno.

— Livi nenori būti palikta, — pasakė ji.

— Ša, Aivi Mei, tu juk irgi nori eiti į Haid Parką, — atsakė Livi.

— Ar tu tikrai remi sufražistes? — paklausiau nustebinta savo dukters.

— Taip, tikrai. Man atrodo, kad spalvos tiesiog puikios — šalikai ir papuošalai violetinės, žalios ir baltos spalvos. Ir moterys, zvimbiančios automobiliais, tokios gyvos ir aistringos, — Livi nutilo, pamačiusi mano veidą.

— Aš nepalaikau sufražiscių, nepalaikau ir parado, — griežtai pasakiau tikėdamasi, kad taip užbaigsiu šitą šneką.

Žinoma, visas tas reikalas gražiuoju nesibaigė. Livi dvi dienas verkė ir su manimi nesikalbėjo, ir parado išvakarėse aš pagaliau nusileidau. Kai ji ką nors nori gauti — niekas jos nesustabdys, net ir kvaili jos mamos planai. Nenorėjau, kad Livi sužinotų, jog ją apgavau, todėl su jomis net negalėjau eiti, o teko patikėti Kiti Koulman.

Aivi Mei pagavo mane einančią su „išsukta" kulkšnimi. Ačiū Dievui, ji niekam neprasitarė.

Modė Koulman

Justono stotyje išlipome iš omnibuso ir ėmėme irtis per žmonių minią, susirinkusią ant šaligatvių. Iš stoties plūdo moterys, atvykusios traukiniais iš šiaurės. Mes su Lavinija čiupome Aivi Mei už rankų ir besistumdamos pro Birmingemo, Mančesterio ir Lankašyro akcentų jūrą, stipriai laikėmės.

Mama skubėdama veržėsi pro minią — atrodė, spūstis jos visai nejaudina, ir tai mane labai nustebino, nes žinojau, kaip ji bijo būti įkalinta. Priešais Šventojo Pankro stotį ji ėmė tyrinėti baltai apsirengusių moterų, kelyje susirinkusių su transparantais, veidus.

— O, štai kur jos! — sušuko ji ir prasibrovė pro minią ant šaligatvio išeidama į patį kelią.

Ten jau galėjau laisviau kvėpuoti, nes buvo daugiau vietos. Keista stovėti tokio plataus kelio viduryje, kai nereikia bijoti karietų, ekipažų ir vežimų — dabar per visą kelio ilgį tęsėsi tik moterų baltomis suknelėmis eilė, o kiti žmonės nuo šaligatvio mus stebėjo.

Mama mus nuvedė prie moterų būrio, iš kurių daugumą atpažinau, nes jos lankydavosi mamos priėmimuose.

— Štai ir jos, Junise, — pasakė mama, paliesdama ranką

aukštai moteriai strazdanotu veidu. Ji buvo pasirišusi juostą su užrašu „VĖLIAVNEŠĖ“.

— O, va kur Karolina! — mama šūktelėjo mojuodama. — Karolina!

Atskubėjo Karolina Blek, visa įraudusi, plaukai plaikstėsi iš po skrybėlės. Persimetusi per petį ji nešėsi prie lazdos pririštą didžiulį ryšulį. Mama ją pabučiavo.

— Ar viską gavai?

— Taip, manau, kad viską, — šnopavo Karolina Blek, — nors, dėkui Dievui, kad šarvus vakar daviau nunešti berniukui. Niekaip nebūčiau viena susitvarkiusi.

Nežinojau, apie ką jos kalbėjosi, bet nespėjus man paklausti mama atsisuko į mane.

— Dabar, Mode, aš jus paliksiu su Junise, kuri jus ir prižiūrės.

— Bet tu juk irgi žygiuosi, ar ne? — paklausiau stengdamasi balse nuslėpti paniką. — Tu žygiuosi su mumis.

— Taip, aš dalyvausiu procesijoje, bet aš turiu dalyvauti kitoje jos dalyje. Jums čia bus viskas gerai — daugelį šių moterų juk pažįsti.

— Kur tu eini? Ką tu darysi?

— Tai bus staigmena.

— Bet mes manėme, kad eisime su tavimi. Ir poniai Voterhaus pasakėme, kad tu mus prižiūrėsi.

Mama nekantriai papurtė galvą.

— Tai, ką turiu atlikti, yra daug svarbiau nei prižiūrėti jus. Ir jei jau atvirai, Junisė turbūt geriau su jumis susitvarkys nei aš. Ji yra šios procesijos dalies vėliavnešė, be to, ji labai veikli. Su ja būsite saugios. Susitiksime dienos pabaigoje, po Didžiojo šūkio, penktą valandą. Ateikite į penktąją platformą, kur kalbės ponia Pankherst. O dabar mes jau tikrai turime eiti. Pasilinksminkite, mergaitės! Mode, atsimink, penktojoje platformoje po Didžiojo šūkio.

Ji įsikibo Karolinai Blek į parankę ir nuskubėjo į minią. Bandžiau nepaleisti jų iš akių, bet negalėjau — tai buvo tas pats, kas stebėti šakelę, paleistą į sraunų upeliuką.

Lavinija išbalo.

— Ką mes be jos darysime? — suaimanavo ji veidmainiškai, nes mamos ji labai nemėgo.

— Nagi, mergaitės, šiandien bus didi diena, ar ne?! — sušuko Junisė, padėdama pritaisyti vėliavą, ant kurios buvo parašyta „VILTIS STIPRI". — Turiu patikrinti ir kitas vėliavas savo grandyje, pabūkite čia prie vėliavos, kol aš sugrįšiu.

Mums nespėjus paprieštarauti, ji nužirgliojo.

— Prakeikimas, — tyliai pasakiau.

Mus paliko.

Lavinija žvilgtelėjo į mane, atrodė apstulbinta ir mano žodžių, ir situacijos, kurioje atsidūrėme.

— Gal mamytė ir buvo teisi, — pasakė ji. — Gal geriau man reikėjo likti namuose. Jaučiu, kad tuoj nualpsiu.

— Liaukis, — griežtai nukirtau. — Mes pačios susitvarkysime. — Jau ir taip laukė nežinios kupina popietė, būtų dar blogiau, jei ta dar nualptų. Apsižvalgiau ieškodama ko nors, kas ją prablaškytų. — Pažiūrėk į orkestrą, Haknei miestelio pučiamųjų orkestras, — perskaičiau užrašą. — Kokios gražios jų uniformos!

Žinojau, kad Lavinijai patinka uniformuoti vyrai. Ji net sakė, kad ketina ištekėti už kareivio. Muzikantai kvailai šypsojosi juos supančioms moterims. Nespėjus nusisukti man vienas iš jų mirktelėjo akį.

Lavinija spoksojo į vėliavą, prie kurios mes turėjome stovėti.

— Mirtis arti,— staiga pareiškė ji ir ėmė kikenti.

— Ką tu pasakei?

— Nieko, nieko.

Netrukus mes pradėjome kiek apsiprasti. Moterys aplink mus kalbėjosi ir juokėsi aiškiai susijaudinusios dėl renginio.

Moterų bruzdesio garsas buvo visuotinis, kartais rėžiantis ausį, garsus, bet negąsdinantis, kaip būtų buvę, jei čia būtų vyrai. Tikrai sunku atsilaikyti prieš bendrą pakilią nuotaiką. Ir, kaip pasirodė, jos ne visos buvo sufražistės. Daugelis jų po pietų tiesiog išėjo laukan iš smalsumo ir nebūtinai mojavo vėliavomis ar šūkavo. Daug moterų atsivedė savo dukras, kai kurios buvo labai jaunos. Šalia mūsų vežime sėdėjo trys mergytės, vilkinčios baltas sukneles ir plaukuose įsipynusios žalius ir violetinius kaspinus.

Lavinija suspaudė man ranką ir pasakė:

— Kaip čia įdomu, argi ne? Čia yra visi!

Išskyrus mamą, pagalvojau. Įdomu, ką ji su Karolina Blek veikia.

Tuomet orkestras, vadovaujamas vyro ilgais, į viršų užriestais ūsais, ėmė groti maršą iš „Aidos", ir visi išsitiesė, tarsi visą procesiją kas būtų timptelėjęs už virvutės. Minioje pasigirdo laukimo zvimbesys. Staiga vėl atsirado Junisė ir sušuko:

— Tvarka. Vėliavas aukštyn!

Moterys aplink ją pakėlė lazdas ir pritaisė prie vėliavų laikiklių; tuomet kitos moterys, pamačiusios pakeltas vėliavas, iškėlė savąsias. Ir priekyje, ir užnugaryje matėsi vėliavos, plaukiančios galvų jūroje. Pirmą kartą ir aš panorau būti viena tų nešančiųjų.

Zvimbesys nurimo po kelių minučių, bet mes nepajudėjome iš vietos.

— Ar mes kada nors pradėsime? — sušuko Lavinija, šokinėdama nuo kojos ant kojos. — Ak, jei tuoj pat nepradėsime, aš neištversiu!

Tuomet staiga mes pajudėjome. Vėliavos priekyje trūktelėjo, ir prieš mus atsivėrė tuščia erdvė.

— Pirmyn! — sušuko Junisė. — Pirmyn, mergaitės!

Mums pradėjus eiti, žiūrovai ant šaligatvio pritarė šūksniais, ir aš pajutau dilgčiojimą nugaroje. Be mūsiškės, dar buvo

šešios kitos procesijos, žygiuojančios iš kitų Londono dalių ir vedančios žygiuotojus į Haid Parką. Labai jaudino tas suvokimas, kad esi kažko didesnio dalis — kai tūkstančiai moterų tuo pačiu metu darė tą patį.

Procesijai ne iš karto pavyko suderinti tempą. Mes vis stojome ir vėl pradėdavome, eidami pro Šv. Pankrą, paskui pro Justono stotį. Mus, einančias iš abiejų pusių, stebėjo vyrai, kai kurie raukėsi, keli tyčiojosi, bet dauguma šypsojosi, kaip šypsosi mano dėdė, kai padarau ką kvaila. Moterys ant šaligatvių labiau palaikė — jos šypsojosi ir mojavo. Kelios netgi prisidėjo prie eisenos.

Iš pradžių Lavinija buvo labai įsiaudrinusi, niūniavo su orkestru ir juokėsi, kai viena vėliava priekyje nuo vėjo ėmė plazdenti. Bet mums ir toliau žygiuojant, jau už Justono, Didžiosios Portlando stoties link, ji atsiduso ir ėmė vilkti kojas.

— Ar mes tik tai ir darysime? Vien tik eisime? — pasiskundė ji.

— Haid Parke dar vyks kalbos. Jau netoli. Ir mes žygiuosime pro Oksfordo gatvę — galėsi apžiūrėti parduotuves, — autoritetingai pasakiau, nors iš tikrųjų tiksliai nežinojau, koks bus mūsų maršrutas. Nelabai gerai išmaniau Londono geografiją — retai išeidavau į miestą, o kai išeidavau, tai tiesiog sekdavau paskui mamą arba tėtį. Pagrindines Afrikos upes žinojau geriau už Londono gatves.

— Ten Saimonas, — parodė Aivi Mei.

Buvo gera pamatyti artimą veidą tarp daugybės nepažįstamųjų.

— Saimonai! — tuo pačiu metu sušukome abi su Lavinija.

Jo veidas nušvito, jis išėjo iš minios ir prisidėjo prie mūsų.

— Ką čia veiki, išdykėli? — paklausė Lavinija, suspausdama jo ranką.

Saimonas nuraudo.

— Ieškojau jūsų.

— Ar tu ruošiesi su mumis žygiuoti? — paklausiau.

Saimonas apsižvalgė.

— Čia nėra vyrų, ar ne?

— Orkestre vieni vyrai. Pasilik su mumis.

— Na, gal trumpam. Bet turiu eiti atvesti žirgą į Haid Parką.

— Kokį žirgą?

Saimonas nustebo.

— Žirgą damoms. Tavo mamai. Argi ji tau nesakė?

— Mama neturi žirgo. Ji nekenčia žirgų.

— Pono Džeksono draugas turi žirgą. Jį pasiskolino vienai dienai.

Atrodė, kad Saimonas prasitarė daugiau nei reikėjo.

— Tavo mama klausė pono Džeksono, gal jis pažįsta ką nors, kas galėtų paskolinti žirgą. Tai turėjęs būti baltas žirgas. O jis turi tokį draugą Beikerio gatvėje. Taigi jis jai paskolino, o manęs paprašė, kad jį nuvesčiau ir vėliau parvesčiau atgal. Man už tai sumokėjo.

Orkestras ėmė groti Piratų karaliaus dainą iš „Penzanso piratų". Bandžiau suprasti, ką man sakė Saimonas, bet tarp šitiekos žmonių ir triukšmo buvo sunku galvoti.

— Mama niekada neina į kapines. Kaip ji galėjo susitikti su ponu Džeksonu?

Saimonas trūktelėjo pečiais.

— Jis aplankė ją Holovėjuje. Ir neseniai kapinėse girdėjau juos besikalbančius apie moterų teisę balsuoti ir visa kita.

— Ji juk nejos ant to žirgo, ką? Kur ji dabar yra?

Saimonas ir vėl gūžtelėjo pečiais.

— Pati pažiūrėk. Jos yra procesijos priekyje.

— Ar tai toli?

— Aš tau parodysiu.

Saimonas iš karto nėrė į minią, greičiausiai apsidžiaugęs, kad pasitraukia iš moterų procesijos.

Puoliau iš paskos, bet Lavinija sugriebė mane už rankos.

— O kaip aš?! — sušuko ji.

— Pasilik čia. Aš tavęs sugrįšiu.

— Bet tu negali palikti manęs vienos!

— Tu ne viena — su tavimi Aivi Mei. Pasilik prie vėliavos, — pridūriau mostelėdama į „VILTIS STIPRI".— Aš pas tave grįšiu. O ir Junisė turi greitai grįžti. Pasakyk jai, kad išbėgau apžiūrėti vėliavų. Nesakyk, kad nubėgau pažiūrėti į mamą.

— Mes einame su tavimi! — riktelėjo Lavinija, bet aš ištraukiau ranką ir prasistūmiau į minią jai nespėjus pasivyti.

Kad ir ką mama ten darė, nenorėjau, kad pamatytų Lavinija.

Saimonas Fildas

Tegaliu pasakyti, kad kai poniai K. nuvedžiau žirgą, ji to dar nevilkėjo. Matyt, buvo paslėpusi po suknele.

Aš labai nustebęs, bet stengiuosi to neparodyti. Negaliu atitraukti akių nuo jos kojų. Moters kojas esu matęs tik per Diko Vitingtono kalėdinį vaidinimą, bet ir tada ji dėvėjo triko ir tuniką iki kelių. Ponia K. apsivilkusi ne kaip per tą vaidinimą, greičiau kaip Robinas Hudas. Ji apsivilkusi trumpą žalią tuniką, per vidurį sujuostą diržu, mažus žalius batus ir žalią su violetu kepurę su balta plunksna. Jos kojos nuogos nuo kulkšnių iki — na, aukštai.

Ji veda baltąjį žirgą, ant kurio joja panelė Blek. Galima būtų pagalvoti, kad ji apsirengusi kaip mergelė Mariana arba vienuolis Tukas, ar kažkas panašaus, bet ji užsidėjusi šarvus ir sidabrinį šalmą su plunksna, linguojančia pirmyn atgal, kai arklys risnoja — visai kaip stručių plunksnos per laidotuvių procesiją. Vadeles

ji laiko vienoje rankoje, o vėliavą kitoje. Ant jos užrašyti žodžiai, bet jų negaliu perskaityti.

Modė tiesiog žiūri. Kas galėtų ją kaltinti — visi spokso į Kiti Koulman kojas. Ir turiu pasakyti — į gražias kojas. Aš į jas žiūriu visas išraudonavęs, ir man sukietėja, nepaisant visų šitų žmonių. Turiu prieš save sukryžiuoti rankas, kad paslėpčiau.

— Ką tokią vaizduoja panelė Blek? — paklausiu, kad prasiblaškyčiau.

— Žaną d'Ark, — atsako Modė, tarsi tuos žodžius išspjautų.

Niekada nesu girdėjęs apie tokią Žaną, bet Modei to nepasakau. Žinau, ji nenori, kad dabar kalbėčiau.

Mes stovime ant šaligatvio priekyje jų ir stebime, kaip jos artėja. Kai jos žygiuoja pro šalį, atrodo, Modė nori kažką pasakyti savo mamai, bet nepasako. Ponia K. jos nemato — ji keistai šypsosi ir žiūri kažkur tolyn, tarsi horizonte kažką matytų ir tiesiog negalėtų sulaukti, kada susitiks.

Tuomet jos praeina pro šalį. Modė nieko nesako, aš irgi tyliu. Tiesiog stebime, kaip procesija nutolsta. Tada Modė prunkšteli.

— Kas? — paklausiu.

— Ant Karolinos Blek vėliavos yra klaida, — sako ji, bet man nepaaiškina, kokia tai klaida.

Kiti Koulman

Beveik per visą žygį jaučiausi kaip per sapną.

Aš buvau tokia įsiaudrinusi, kad beveik nieko negirdėjau. Žiūrovų bruzdesys, kamanų džergžėjimas ir girgždėjimas, Karolinos šarvų skambėjimas — viskas buvo šalia, bet kartu ir kažkur labai toli. Žirgo kanopos trinksėjo kaip per antklodę,

arba tarsi visas kelias būtų nuklotas pjuvenomis, kaip kartais daroma per laidotuves.

Taip pat aš nieko ir nemačiau. Bandžiau įsižiūrėti į veidus kelyje, bet viskas buvo susilieję. Vis galvojau, kad matau pažįstamus veidus — Ričardą, Džoną Džeksoną, Modę, net savo velionę motiną — bet tai tebuvo panašūs veidai. Buvo daug lengviau tiesiog žiūrėti į priekį, į mūsų tikslą, kad ir koks jis būtų.

Tikrai ryškiai jaučiau tik saulę ir vėją, gairinančius mano kojas. Po to, kai visą gyvenimą jos buvo slepiamos sunkių suknelių, kurių sluoksniai ir klostės apvyniodavo kaip kokie tvarsčiai, tas jausmas buvo neįtikėtinas.

Staiga išgirdau aiškų, garsų pokštelėjimą. Pažvelgiau į minią, dabar jau vėl galėjau matyti, o ten ant šaligatvio, kitoje pusėje, stovėjo žmogus, panašus į mano velionį brolį. Jis žiūrėjo į Karoliną taip apstulbęs, kad aš tiesiog ėmiau ir pasitraukiau iš kelio norėdama pamatyti, į ką jis taip žiūri.

Tuomet dar kartą pokštelėjo. Visai prieš pat arkliui atsistojant piestu aš pamačiau Karolinos vėliavą — ant jos buvo užrašyta „ŽODŽIAIS, O NE ŽYGIAIS“.

Po velnių, pagalvojau, kas galėjo įvelti tokią klaidą? Tą akimirką man į krūtinę trenkėsi kanopos.

Lavinija Voterhaus

Iš pradžių aš su Mode nekalbėjau, kai jiedu su Saimonu grįžo. Nekalbėjau visą kelią iki Portlando aikštės, Viršutinės Regento gatvės ir net trumpam sustojus Oksfordo gatvėje. Negalėjau jai atleisti, kad mane taip paliko.

Ji irgi nekalbėjo, tiesiog žygiavo šalia grėsmingu veidu ir, atrodo, net nepastebėjo, kad aš su ja nustojau bendrauti. Nėra nieko labiau siutinančio, kai kas nors nesupranta, kad yra nu-

baustas — man buvo be galo smalsu, kas ten atsitiko Modės mamai ir žirgui, bet kadangi su Mode nekalbėjau, negalėjau paklausti. Galėtų pradėti kalbėti Aivi Mei, kad labiau pabrėžtų mano tylėjimą. Pataisiau jai plaukus, nes jie jau buvo kaip reikiant išsitaršę, bet Aivi Mei paprasčiausiai linktelėjo norėdama padėkoti. Ji nebuvo įpratusi kalbėti, kai kas nors iš jos to tikėjosi.

Tuomet procesija ir vėl sustojo. Saimonas nubėgo pasiimti žirgo, o mes artėjome Marmurinės arkos į Haid Parką link. Spaudėmės vis arčiau viena kitos, nes minia iš šaligatvių susigrūdo norėdama patekti į Haid Parką. Mes buvome tarsi smiltelės smėlio laikrodyje, laukiančios savo eilės praslysti pro mažą skylutę. Staiga prisigrūdo tiek žmonių, kad sugriebiau Modę ir Aivi Mei už rankų.

Tada mes prasibrovėme, ir staiga vėl tapo erdvu, saulėta, žalia ir gausu gryno oro. Nurijau jį tarsi vandenį.

Tolumoje, prie įvairiausių vežimų, kur būriavosi sufražistės, susirinko milžiniška žmonių jūra. Sufražistės baltomis suknelėmis, susimetusios į būrelius, man priminė pūkuotus debesis horizonte.

— Judėkite į priekį, judėkite į priekį! — sušuko moteris, stovinti už mūsų, pasirišusi juostą su užrašu „VYRIAUSIOJI MARŠALĖ“. — Už jūsų tūkstančiai žmonių laukia, kada pateks vidun. Eikite prie platformų, prašau, laikykitės kartu.

Procesija turėjo tęstis iki pat platformų, bet įėjus į parką visi pasklido į visas puses, ir kolona nesusidarė. Vyrai, iki tol maršrute buvę žiūrovais, dabar įsiliejo tarp žygiavusių moterų, ir visi norom nenorom pavirtom besigrūdančia minia, slenkančia platformų link. Jei mama pamatytų, kad mes einame neglobojamos tarp visų šitų vyrų, ji tiesiog pašiurptų. Akimirką pamačiau tą kvailą Junisę, ant kažko rėkiančią, kad atsuktų josios vėliavą. Ji visiškai nesugebėjo mūsų prižiūrėti.

Visur matėsi vėliavos. Vis ieškojau tos, kurią pati pasiuvau,

bet vėliavų buvo tiek daug, kad mano klaidos jose paskendo. Net neįsivaizdavau, kad tiek daug žmonių gali susirinkti vienoje vietoje tuo pačiu metu. Vaizdas gąsdino, bet kartu ir jaudino, panašus jausmas, kai zoologijos sode tigras savo geltonomis akimis žiūri tiesiai į manąsias.

— Ar matai 5-ąją platformą? — paklausė Modė.

Niekur nemačiau jokių skaičių, bet Aivi Mei parodė platformą, ir mes ėmėme irtis jos link. Modė mane vis traukė į žmonių grūstį, ir man teko suspausti Aivi Mei ranką kuo stipriau, nes ji suprakaitavo.

— Neikime toliau! — sušukau Modei. — Ten tiek daug žmonių.

— Dar truputį — ieškau savo mamos, — Modė ir toliau traukė mano ranką.

Staiga žmonių prisigrūdo pernelyg daug. Tos menkos proskynos, kur sugebėjome prasibrauti, tapo tvirtomis kojų ir nugarų sienomis. Prie mūsų spaudėsi žmonės, ir aš jaučiau, kaip nepažįstamieji stumia mano rankas ir pečius.

Tuomet aš ant savo užpakalio pajutau ranką, švelniai braukiančią pirštais. Aš taip apstulbau, kad akimirką stovėjau žado netekus. Ranka pakėlė suknelę ir pradėjo grabalioti mano plačkelnes, tiesiog prie visų žmonių. Nejaugi niekas nepastebėjo?

Kai pabandžiau išsisukti, ranka nepasitraukė. Tada atsigręžiau — už manęs stovėjo vyras maždaug tėvelio amžiaus, aukštas, pražilęs, plonais ūsais ir su akiniais. Jis žiūrėjo tiesiai į platformą. Negalėjau patikėti, kad tai buvo jo ranka — jis atrodė toks padorus. Pakėliau koją ir stipriai užmyniau jam ant pėdos. Vyras krūptelėjo, ir ranka dingo. Po akimirkos jis nusigrūdo tolyn, ir į jo vietą atsistojo kažkas kitas.

Sudrebėjusi pašnibždėjau Modei:

— Dinkim iš čia, — bet mano balsą užgožė trimitas.

Minia metėsi į priekį, ir Modė, atsitrenkusi į priešais ją

stovinčios moters nugarą, paleido mano ranką. Tuomet kažkas mane stipriai stumtelėjo į kairę. Apsižvalgiau, bet Modės jau nebepamačiau.

— Norėčiau paprašyti jūsų dėmesio. Norėčiau pradėti šį mitingą tokia įsimintina proga Haid Parke! — išgirdau skambantį balsą.

Užlipusi ant dėžės moteris buvo daug aukštesnė už visas kitas parke susirinkusiąsias. Apsivilkusi rausvai violetine suknele ji atrodė kaip levandų žiedeliai, užbarstyti ant vanilinių ledų. Ji stovėjo labai tiesiai ir nejudėdama.

— Ten ponia Pankherst, — sumurmėjo moterys aplink mane.

— Malonu prieš save matyti susirinkusią tokią minią žmonių — moterų ir vyrų, — nuoširdžiai palaikančių moterų teisę stoti greta vyrų ir atiduoti savo balsą. Ministras pirmininkas Askvitas pasakė, jog nori būti užtikrintas, kad moterų reikalavimą balsuoti remia tvirtas žmonių apsisprendimas. Na, pone Askvitai, galiu jums patvirtinti, kad jei dabar stovėtumėte mano vietoje ir prieš save matytumėte tokią žmonių jūrą, pripažintumėte — tai geriausias įrodymas!

Minia suriaumojo. Uždėjau rankas moteriai, stovinčiai priešais mane, ant pečių ir pašokau, norėdama pamatyti minią.

— Mode! — sušukau, bet buvo taip triukšminga, kad ji niekaip nebūtų galėjusi manęs išgirsti.

Moteris piktai į mane dėbtelėjo ir trūktelėjo pečiais numesdama mano rankas.

Ponia Pankherst laukė, kol minia nurims.

— Visą popietę bus sakomos kalbos, — vėl pradėjo kalbėti, kai minia kiek nutilo, — ir aš, daugiau neapsunkindama...

— Mode! Mode! — šaukiau.

Ponia Pankherst nutilo ir truputį palenkė galvą.

— Norėčiau pristatyti...

— Mode!

— Lavinija! — išgirdau ir tolumoje, dešinėje, virš minios pamačiau mojuojant ranką.

Aš pamojavau atgal ir, irdamasi bei stumdamasi tos rankos link, nepaliovіau mojuoti.

Ponia Pankherst ir vėl nutilo.

— Ša! Ša! — pradėjo šnypšti moteris ant platformos.

Stūmiausi tolyn sprausdamasi į laisvesnius tarpus priekyje, visai nekreipdama dėmesio į tai, kas vyksta ant platformos. Tuomet priešais save pamačiau jazminų ir šarkakojų vainiką, kurį buvau nupynusi šį rytą Modės šiaudinei skrybėlei, ir, paskutinį kartą prasiyrusi, ją suradau.

Mes viena kitos labai stipriai laikėmės. Modės širdis smarkiai plakė, o aš visa virpėjau.

— Eikime iš čia, — sušnabždėjo Modė.

Aš linktelėjau ir vis dar stipriai laikydamasi už Modės leidau jai pirmai brautis tolyn nuo platformos ir grūsties žmonių, besiklausančių ponios Pankherst.

Pagaliau atsirado vietos. Pasiekusios medžius minios pakraštyje mes sustojome.

— Aš tuoj vemsiu, — pasakiau.

Modė nuvedė mane prie medžio, kur toliau nuo visų galėjau priklaupti. Paskui radome vietelę pavėsyje, kur galėjome kiek nuošaliau prisėsti vieno medžio paunksnėje. Kelias minutes nepratarėme nė žodžio, o tik stebėjome pro šalį praeinančius ir skubančius žmones, atitrūkusius nuo žiūrovų rato aplink platformą ir keliaujančius kažkur kitur. Iš ten, kur sėdėjome, matėsi keturios platformos. Moterys tolumoje tebuvo mažos figūrėlės, mosuojančios rankomis kaip vėjo malūnai.

Mane labai troškino.

Žinojau, kad Modė galiausiai prabils ir paklaus manęs vieno dalyko. Aš labai baiminausi.

— Lavinija, — pagaliau ji pasakė, — o kur Aivi Mei?

Pirmą kartą per visą dieną pradėjau verkti.

— Aš nežinau...

Modė Koulman

Mama sėdėjo vos už kelių medžių nuo mūsų. Mes to nesužinojome, kol mitingas baigėsi.

Nebuvo jokios prasmės ieškoti žmogaus, kol buvo sakomos kalbos, o minia taip susispaudusi. Žinojau, kad Aivi Mei yra nuovoki mergaitė — gal ji ir mažai šneka, bet girdi viską, ir tikrai žinos, kad po Didžiojo šūkio turime susitikti su mama prie penktosios platformos, kad ir kur ji būtų.

Būtent tai sakiau sau ir tikinau Laviniją, jei ji nors kiek klausėsi. Galiausiai ji padėjo galvą man ant kelių ir užmigo, tai jai būdinga dramatišku momentu. Lavinijai labiau patinka melodramos — tikra drama jai nuobodu. Aš nenustygau vietoje, laukiau, kol baigsis kalbos ir Lavinija pabus.

Pagaliau nuaidėjo trimitas. Jam nuaidėjus antrą kartą Lavinija pabudo užraudusiu ir sumaigytu veidu.

— Kiek dabar valandų? — žiovaudama paklausė ji.

— Tiksliai nežinau. Gal penkta.

Minios tolumoje mojavo rankomis ir šūkavo. Trimitas nuaidėjo dar kartą. Skanduotės skambėjo kaip orkestras, grodamas simfoniją crescendo. Man atrodė, kad visi šaukė: „Langas ima rasoti!“. Tik trečiąjį kartą įsiklausiusi supratau, kad jie šaukia: „Leiskite moterims balsuoti!“. Paskutinį kartą sušuko taip garsiai, kaip perkūno trenksmas, o juokas ir palaikymo šūksniai nuskambėjo lyg pasipylęs lietus iš debesų.

Tada minia staiga iširo, ir didžiulė žmonių banga pajudėjo mūsų link. Greitomis ėmiau apžiūrinėti artėjančių žmonių veidus ieškodama pažįstamų. Pastebėjau Junisę, praskubančią

pro mus su vėliava, nulupta nuo koto. Ji mūsų nematė, o mes ir nesistengėme jos sustabdyti.

— Mums reikia eiti iki penktosios platformos, — pasakiau. — Ten kas nors turi būti.

Mudvi susikibome rankomis ir nusiyrėme pro minią, bet eiti buvo labai sunku, nes visi skubėjo nuo platformos, o ne jos link. Visi buvo labai išvargę — ištroškę vaikai, nekantraujančios moterys, sunerimę vyrai, svarstantys, kaip reikės grįžti namo per tokią minią. Dabar, kai žmonės nežygiuos ramia procesija, gatvės, išėjus iš Haid Parko, taps visišku chaosu, prisigrūdusios žmonių, karietų ir perpildytų omnibusų. Kol žmonės grįš namo, užtruks kelias valandas.

Pagaliau priartėjome prie penktosios platformos, bet vėliava su užrašytu skaičiumi 5 jau buvo nukabinta. Ponia Pankherst ir kitos moterys jau buvo nulipusios nuo vežimo, o vyras prie jo rišo arklį.

— Jie jau nuveža platformą! — sušukau. — Kaip mes be jos susirasime mamą?

— Ten Karolina Blek, — pasakė Lavinija, traukdama mane už rankovės. — Ką, po galais, ji vilki?

Karolinos žirgas risnojo nuo kojos ant kojos, o ji buvo vis dar apsitaisiusi Žanos d'Ark šarvais. Balta plunksna ant jos šalmo siūbavo aukštyn žemyn. Ji atrodė labai niūriai, o kai pamačiau, kad ji viena, mane supykino.

— Štai kur jūs! — sušuko ji šypsodamasi man kaip ir visada. — Kur jūs buvote? Aš jūsų jau seniausiai ieškau!

— Kur mano mama? — griežtai paklausiau.

Atrodė, kad Karolina Blek tuoj verks.

— Tavo mama... Jai labai nepasisekė.

— Kas nutiko?

— Viskas ėjo taip šauniai, tikrai gaila, — papurtė galvą Karolina Blek. — Mes puikiai leidome laiką, mus taip palaikė

bendražygiai ir žiūrovai. Ir žirgas buvo toks gražus, toks švelnus, buvo tiesiog nuostabu juo joti. Jei tik...

— Kas nutiko? Kur ji yra? — tik tiek tegalėjau pasakyti, kitaip būčiau suspigusi.

— Kažkas iš minios Oksfordo gatvėje paleido fejerverkus. Žirgas pasibaidė, o kaip tik tą akimirką Kiti atsistojo priešais jį norėdama pažiūrėti į mano vėliavą — net pati nežinau kodėl. Arklys pasibaidė — aš vos išsilaikiau ant balno. Ir jis nuleisdamas kojas įspyrė tiesiai tavo mamai į krūtinę.

— Kur ji dabar yra?

— Ji laikėsi tos kvailos idėjos pabaigti žygį, vesti arklį, tarsi nieko nebūtų nutikę. Ji sakė, kad jai viskas gerai, tik kiek sunku atgauti kvapą. O aš ir leidau. Vėliau ji norėjo pasilikti per kalbas — sakė, kad prie platformos turi susitikti su jumis.

— Dėl Dievo meilės, kur ji yra?! — sušukau.

Nuo mano tono Lavinija pašoko, o žmonės atsisuko ir ėmė spoksoti. Bet Karolina Blek net nekrūptelėjo.

— Ji sėdi už tų medžių.

Ji parodė į tą pusę, iš kur mes buvome atėjusios.

Man pasileidus medžių link, Lavinija sugriebė už rankos.

— O kaip Aivi Mei?! — sušuko ji. — Mes turime ją surasti!

— Einam, surasim mamą ir tada ieškosim Aivi Mei.

Žinojau, kad Lavinija pyksta, bet nekreipiau dėmesio ir ėjau toliau.

Mama buvo atsirėmusi į medžio kamieną, vieną koją pasikišusi po savimi, kitą ištiesusi.

— O Viešpatie brangus, — sumurmėjo Lavinija.

Buvau pamiršusi, kad ji nemačiusi mamos su tuo kostiumu.

Mums priėjus, mama nusišypsojo, bet veidas buvo įsitempęs, tarsi stengtųsi kažką nuslėpti. Ji sunkiai kvėpavo.

— Sveika, Mode, — pasakė ji. — Ar tau patiko procesija?

— Kaip tu jautiesi, mama?

Mama patapšnojo sau per krūtinę.

— Skauda.

— Mes turime eiti namo, brangioji, — pasakė Karolina Blek. — Ar tu gali paeiti?

— Jai nereikėtų eiti, — įsiterpiau atsiminusi pirmosios pagalbos pamokas mokykloje. — Nuo to gali būti tik blogiau.

— Ketini tapti gydytoja, ar ne? — pasakė mama. — Labai gerai. Maniau, kad gali tapti astronome, bet dabar jau žinau, kad klydau. Man nesvarbu kuo, kad tik kuo nors taptum. Tik tikiuosi, kad ne žmona. Bet nesakyk to tėčiui, — ji įkvėpė ir susiraukė nuo skausmo. — Stok į universitetą.

— Nutilk, mama. Nekalbėk.

Apsižvalgiau. Karolina Blek ir Lavinija stebėjo mane, tarsi aš vadovaučiau.

Tuomet pamačiau mūsų link žingsniuojančią pažįstamą figūrą.

— Ačiū Dievui, kad jūs čia, pone Džeksonai! — riktelėjo Lavinija, čiupdama jį už rankos. — Ar jūs surasite Aivi Mei?

— Ne, — įsiterpiau. — Reikia, kad gautumėte mamai ekipažą. Jai kuo skubiau reikia pas gydytoją.

Ponas Džeksonas pažvelgė į mamą.

— Kas atsitiko, Kiti?

— Jai įspyrė žirgas, ir ji negali kvėpuoti, — atsakiau.

— Sveikas, Džonai, — sumurmėjo mama. — Matai, kas atsitiko — aš apsirengiau Robinu Hudu, ir man įspyrė arklys.

— Dingo Aivi Mei, pone Džeksonai! — sušuko Lavinija. — Mano mažoji sesutė pasiklydo toje siaubingoje minioje!

Ponas Džeksonas žiūrėjo tai į mamą, tai į Laviniją. Mačiau, kad jis pats negali apsispręsti — man teks padėti.

— Pone Džeksonai, eikite ir suraskite ekipažą! — įsakiau. — Jūs tikrai greičiau rasite nei aš ar Lavinija, ir jūs galėsite

nunešti mamą iki jo. Karolina, palaukite čia su mama, o mes su Lavinija eisime ieškoti Aivi Mei.

— Ne! — sušuko Lavinija, bet ponas Džeksonas jau nubėgo.

Mama linktelėjo.

— Teisingai, Mode. Tu puikiai sugebi vadovauti.

Ji liko gulėti prie medžio šalia Karolinos Blek, kuri nerangiai klūpėjo apsitaisiusi šarvais.

Paėmiau Laviniją už rankos.

— Mes ją surasime, — pasakiau. — Prižadu.

Lavinija Voterhaus

Mes jos neradome. Ieškojome visur, bet neradome.

Išvaikščiojome parką pirmyn ir atgal, kur stovėjo minios žmonių. Visa žolė buvo taip išmindyta, tarsi būtų praėjusi galvijų banda. Dabar žmonių buvo daug mažiau, todėl būtume tikrai pamatę mažą mergaitę, klaidžiojančią vieną. Bet tokios neaptikome. Nors buvo daugybė visur besibastančių jaunų vyrų būrių. Jie mane labai nervino, ypač kai mus užkabinėjo. Mudvi su Lavinija ėjome tvirtai susikibusios už parankių.

Mes taip jaudinomės — negalėjome rasti nei policininko, nei kokios nors sufražistės, laksčiusios po procesiją, pasirišusios juostą su užrašais „VĖLIAVNEŠĖ“ arba „VYRIAUSIOJI MARŠALĖ“. Mums negalėjo padėti nė vienas atsakingas suaugusysis.

Tada grupė labai neišauklėtų vyrų sušuko:

— Ei, jūs, merginos! Norite išgerti? — ir pasuko mūsų link.

Na, mudvi su Mode tiesiog nusivarėme nuo kojų lėkdamos lauk iš parko. Vyrai mūsų nesivijo, bet aš nesutikau ten

grįžti — tai būtų buvę tikrai labai pavojinga. Atsistojome prie Marmurinės arkos įėjimo ir žiūrėjome į pievą prisidengdamos akis nuo ankstyvo vakaro saulės.

Aš ieškojau ne tik Aivi Mei, bet ir Saimono. Mes jo nematėme nuo tada, kai jis pasitraukė iš procesijos nuvesti žirgo. (Jį vedė Modės mama, vilkėjusi tą kostiumą! Man trūksta žodžių. Visai nenuostabu, kad žirgas jai įspyrė.) Jis pažadėjo, kad vėliau grįš į parką. Vis galvojau, kad jie bus kartu — pasirodys Saimonas ir už rankos vesis Aivi Mei. Jie valgys ledus ir dar mums su Mode jų atneš. Aivi Mei akiplėšiškai į mane pažiūrės, o už tai, kad ji mane taip nugąsdino, jai įžnybsiu.

— Jos čia nėra, — pasakė Modė. — Būtume ją jau pastebėjusios. Greičiausiai ji parėjo namo. Ji galėjo grįžti tuo pačiu maršrutu, kuriuo mes čia atėjome iki Justono, ir tuomet įlipo į omnibusą. Ji nekvaila, Aivi Mei.

Paėmiau nedidelę piniginę, kadaravusią man ant riešo.

— Ji neturi pinigų omnibusui, — sušnabždėjau. — Liepiau jai atiduoti juos man, kad saugiau palaikyčiau ir ji jų nepamestų.

— Ji turbūt sugalvojo, kaip parsigauti atgal, — pakartojo Modė. — Gal reikėtų grįžti procesijos maršrutu ir jos paieškoti.

— Aš taip pavargau. Nemanau, kad galėsiu žengti nors vieną žingsnį. Pailsėkim truputėlį.

Tada pamatėme jį, einantį mūsų link. Už didžiulės pievos jis atrodė toks mažytis; rankas įrėmęs į šonus jis spardė išmėtytus daiktus — popiergalius, gėles, moterišką pirštinę. Atrodė, kad jis visai nenustebo mus matydamas ir visiškai nenustebo, kai Modė pasakė:

— Nerandame Aivi Mei.

— Aivi Mei pradingo, — pasakiau. — Ji dingo.

Ėmiau verkti.

— Mes jos nerandame, — pakartojo Modė.

Saimonas žiūrėjo į mus. Jis niekada neatrodė toks rimtas.

— Mes galvojame, kad ji galėjo nueiti atgal tuo pačiu keliu, kuriuo mes žygiavome, — pasakė Modė. — Einam kartu su mumis paieškoti.

— Kaip ji buvo apsirengusi? — paklausė Saimonas. — Prieš tai nepastebėjau.

Modė atsiduso.

— Balta suknele. Tokia pat balta suknele, kaip ir visos kitos. Su šiaudine skrybėle ir gėlių vainiku, tokiu pačiu kaip ir mūsų.

Mes su Saimonu pasukome Oksfordo gatve. Šįkart jau nėjome gatvės viduriu, nes buvo pilna arklių traukiamų ekipažų, omnibusų ir automobilių. Mes žengėme šaligatviu, kuris buvo pilnutėlis žmonių, grįžtančių iš mitingo. Saimonas perėjo per gatvę, kad galėtų apieškoti ir kitą šaligatvį, žvilgčiodamas į skersgatvius ir tarpdurius bei apžiūrinėdamas praeivių veidus.

Negalėjau patikėti, kad ir vėl teks eiti visą maršrutą atgal — aš taip norėjau gerti ir man taip skaudėjo pėdas, kad negalvojau, jog sugebėsiu eiti toliau. Bet tuomet, priėjus Viršutinę Regento gatvę, prie arklidžių pamačiau arklių girdyklą ir nuėjusi visą veidą pakišau po šniokščiančia vandens srove. Man visai nerūpėjo, kad vanduo gali būti blogas, o mano plaukai gali sušlapti — buvau tokia ištroškusi, kad tenorėjau gerti.

Kai mes atėjome į tą vietą, iš kurios pajudėjo procesija, Šventojo Pankro stoties laikrodis mušė aštuntą valandą.

— Mama pašėlusiai nerimaus, — pasakiau.

Aš buvau tokia pavargusi, kad baiminausi, kaip grįžus reikės susitikti su mamyte ir tėveliu.

— Vis dar šviesu, — pasakė Modė. — Šiandien ilgiausia metuose diena — ar žinote? Na, greičiausiai antra pagal ilgumą, po vakar.

— Ak, dėl Dievo meilės, nutilk, Mode.

Negalėjau pakęsti, kai ji kalba kaip mokytoja klasėje. Be to, man dar baisiai įsiskaudėjo galvą.

— Mums reikėtų eiti namo, — pasakė Modė, nekreipdama dėmesio į mane. — Tada pasakysime tavo tėvams, o jie iškvies policiją. O aš galėsiu sužinoti, kaip laikosi mama.

— Tavo mama, — pradėjau. Staiga aš taip supykau, kad troškau viską išsakyti. Modė išsiuntė poną Džeksoną su savo mama, užuot jis būtų padėjęs mums ieškoti sesutės. Jis būtų suradęs Aivi Mei, esu tikra, kad būtų. — Tavo prakeikta mama ir įvėlė mus į visą šitą nelaimę.

— Nekaltink jos! — suriko Modė. — Tai tu labai norėjai eiti į žygį!

— Tavo mama, — pakartojau. — Tu nė pusės apie ją nežinai.

— Livi, baik, — įspėjo Saimonas. — Nedrįsk.

Modė pažvelgė į mus.

— Nenoriu nieko girdėti, kad ir kas tai būtų, — pasakė ji man. — Nė nebandyk prasižioti.

— Važiuokit namo, abidvi! — suriko Saimonas. Niekada negirdėjau, kad jis keltų balsą. — Ten stovi omnibusas.

Jis net pastūmė mus jo link.

— Mes negalime palikti Aivi Mei, — pareiškiau sustojusi. — Mes negalime taip sau sėsti į omnibusą ir palikti ją šito baisaus miesto malonėje.

— Aš eisiu jos ieškoti, — pasakė Saimonas.

Už tai aš būčiau jį pabučiavusi, bet jis nusigręžė ir nubėgo atgal į Justoną.

Dženi Vitbi

Niekada nesitikėjau pamatyti tokio vaizdo.

Ir kas ten sekmadienio vakarą galėtų skambinti į duris? Buvau ką tik grįžusi iš savo mamos, ir net neužsidėjusi kepu-

raitės ir be prijuostės. Dažniausiai manęs tokiu metu dar čia nebūdavo — visada grįždavau vėliau, kai užmigdavo Džekas, bet šiandien jis taip pavargo, kad išgėręs arbatą tiesiog įgriuvo į savo lovelę.

Gal ten buvo šeimininkė ar panelė Modė, gal minioje joms iš kišenės ištraukė raktus? O gal atėjo kaimynas norėdamas pasiskolinti pašto ženklą arba lempų alyvos. Bet kai atidariau duris, išvydau vyrą iš kapinių ant rankų laikantį šeimininkę. Ir ne tik tai — ji nebuvo užsivilkusi prideramo sijono! Jos kojos buvo nuogos, kaip ką tik gimusios. Akys buvo vos atmerktos, tarsi būtų ką tik prabudusi po pokaičio.

Aš nespėjau ištarti nė žodžio, tik išpūčiau akis, ponas Džeksonas įsibrovė vidun, o paskui jį įplazdėjo ta sufražistė, panelė Blek.

— Reikia paguldyti ją į lovą, — pasakė jis. — Kur jos vyras?

— „Jautyje ir laste“, — atsakiau. — Jis visada ten eina po kriketo.

Nuvedžiau juos laiptais aukštyn į šeimininkės kambarį. Panelė Blek buvo užsidėjusi kažkokius metalinius šarvus, kurie, jai lipant laiptais, dusliai žvangėjo. Ji taip keistai atrodė, kad net pradėjau svarstyti, ar nesapnuoju.

Ponas Džeksonas paguldė šeimininkę į lovą ir pasakė:

— Pasilikit su ja — aš einu surasti jos vyrą.

— O aš atvesiu gydytoją, — pridūrė ponia Blek.

— Vienas yra Haigeito gatvėje, visai netoli smuklės, — pasakiau. — Aš galiu...

Bet man nespėjus pasisiūlyti sulakstyti, o panelei Blek pasilikti su drauge, jie jau buvo išskubėję.

Taigi likome tik mudvi su šeimininke. Ji gulėjo ir žiūrėjo į mane. Nežinojau, ką daryti. Kai uždegiau žvakę ir jau ruošiausi užtraukti užuolaidą, ji sušnibždėjo:

— Neužtrauk užuolaidų. Ir atidaryk langą.

Taip žaliai apsirengusi ir plikomis kojomis ji labai kvailai atrodė. Jei ponas Koulmanas ją tokią pamatytų, jį ištiktų priepuolis. Atidariusi langą, aš atsisėdau ant lovos ir nuaviau jos mažus žalius batus.

— Dženi, noriu tavęs paklausti vieno dalyko, — ji pasakė labai tyliai.

— Taip, ponia.

— Ar kas nors žino, kas man atsitiko?

— Kas jums atsitiko, ponia? — pakartojau. — Jus ištiko nedidelė nesėkmė, tik tiek.

Šeimininkės akys užsiplieskė, ir ji papurtė galvą.

— Dženi, nėra laiko tokioms kvailystėms. Bent kartą būkime viena kitai atviros — ar kas nors žino, kas man atsitiko prieš dvejus metus?

Aš iš karto supratau, ko ji manęs klausė, nors ir apsimečiau, kad ne. Padėjau batus ant grindų.

— Niekas nežino, tik aš. Ir ponia Beiker — ji pati atspėjo. Ai, ir dar Saimonas.

— Berniukas iš kapinių? Iš kur jis sužinojo?

— Jūs ėjote pas jo mamą.

— Ir viskas — daugiau niekas nežino?

Nežiūrėdama jai į akis nuėmiau žalią kepuraitę jai nuo galvos.

— Ne.

Nieko nepasakiau apie panelės Livi laišką. Atrodė, kad nėra jokio reikalo jos labiau jaudinti, kai ji tokios būklės. Saimonas, ponia Beiker ir aš laikysimės savo plano, bet tikrai neįmanoma įspėti, ką pastarosiomis dienomis gali pasakyti panelė Livi — ar jau pasakė. Bet šeimininkei nereikėjo to žinoti.

— Nenoriu, kad vyrai sužinotų.

— Nesužinos.

Ėmiau sagstyti jos tuniką nugaroje.

— Prižadėk man, kad nesužinos.

— Nesužinos.

— Prižadėk man dar vieną dalyką.

— Taip, ponia.

— Prižadėk, kad neleisi mano anytai suleisti nagų į Modę.

Nutraukiau tuniką ir aiktelėjau. Visa jos krūtinė buvo viena didelė mėlynė.

— Viešpatie, kas jums atsitiko, ponia?

— Prižadėk man.

Dabar aš supratau, kodėl ji taip kalba.

— Ak, ponia, po dienos ar kelių jums bus viskas gerai. Greitai atvyks gydytojas ir jums padės. Panelė Blek nubėgo jo atvesti. O ponas valdytojas nuėjo surasti jūsų vyro. — Šeimininkė žiojosi kažką sakyti, bet aš jai neleidau, pliurpiau, kas tik man atėjo į galvą. — Jis dabar išėjęs į smuklę, bet netruks nė minutės ir grįš. Tik užsivilkime naktinius marškinius iki jam grįžtant, gerai? Jie tokie dailūs, su raišteliais ant rankogalių. Leiskite tik užmauti jums per galvą ir nutraukti žemyn. Na, va. Ir dar plaukus, va taip. Taip juk daug geriau, argi ne?

Ji atsigulė, tarsi jaustųsi pernelyg silpna ir negalėtų pasipriešinti mano žodžiams. Ji kvėpavo šlapiai ir šiurkščiai. Sunku klausyti.

— Aš tik nubėgsiu ir uždegsiu lempas, — pasakiau. — Šeimininkui ir gydytojui. Netruksiu nė akimirkos.

Išbėgau jai nespėjus nieko pasakyti.

Kai žiebiau lempas koridoriuje, grįžo ponas Koulmanas, o tada pasirodė panelė Blek su gydytoju. Jie užlipo laiptais, ir nuo tada ten buvo labai tylu. Negalėjau susilaikyti — prilindau pasiklausyti prie durų.

Gydytojas taip tyliai kalbėjo, kad teišgirdau jį sakant „vidinis kraujavimas".

Tuomet ponas Koulmanas įširdo ant panelės Blek.

— Kodėl, po velnių, jūs nesuradote gydytojo iš karto, kai žirgas jai įspyrė?! — šaukė jis. — Gyrėtės, kad ten susirinks di-

džiulė minia — aišku, kad tarp dviejų tūkstančių žmonių buvo gydytojas!

— Jūs nesuprantat, — atsakė Karolina Blek. — Kai tiek daug žmonių, sunku net pajudėti, ką jau kalbėti apie tai, kad neįmanoma surasti gydytojo.

— Kodėl jūs iš karto neparvedėte jos namo? Jei būtumėte bent kiek galvojusi, viskas susiklostytų kitaip, gal liktų tik kelios mėlynės.

— Negi manote, kad aš jos nemaldavau? Jūs tikrai taip gerai nepažįstate savo žmonos, jei manote, kad ji būtų dariusi, ką jai sakiau. Ji norėjo eiti į Haid Parką ir paklausyti kalbų, ypač per tokią istorinę progą, ir niekas, absoliučiai niekas, netgi jūs, pone, nebūtų galėjęs jos atkalbėti.

— Melas! — rėkė ponas Koulmanas. — Net ir tokią akimirką jūs, sufražistės, išpučiate reikalą. Velniai griebtų tą jūsų istorinę progą! Ar bent po to apžiūrėjote jos krūtinę? Ar bent matėte, kaip ji sužeista? Ir kas toks, dėl Dievo meilės, liepė Kiti vesti žirgą? Ji su žirgais nemoka susitvarkyti!

— Tai ji sugalvojo. Niekas jos nevertė. Ji man niekada nesakė, kad nemėgsta žirgų.

— O kur yra Modė? — paklausė ponas Koulmanas. — Kas atsitiko mano dukrai?

— Ji... ji jau pakeliui namo. Esu tuo tikra.

Karolina Blek jau verkė.

Daugiau nebenorėjau klausyti. Nuėjau į virtuvę ir užkaičiau arbatinuką. Tada atsisėdau prie stalo ir ėmiau ašaroti.

Aivi Mei Voterhaus

Pro jo petį pamačiau krentančią žvaigždę. Tai buvau aš.

Saimonas Fildas

Niekada anksčiau nebuvau matęs numirėlio. Keista tai girdėti iš duobkasio. Mane visą dieną supa negyvėliai, bet jie būna dėžėse stipriai užkaltais dangčiais, uždengtais žemės sluoksniu. Kartais aš stoviu kapo duobėje ant karsto, o tarp manęs ir negyvėlio tebūna vienas colis. Bet aš jo nematau. Jei daugiau laiko praleisčiau už kapinių tvoros, pamatyčiau daugiau negyvėlių. Tai labai keista. Mano mama ir sesės matė šimtus, visas tas moteris ir vaikus, mirusius per gimdymą, ar kaimynus, mirusius nuo alkio ar šalčio.

Keista taip matyti žmogų, kurį pažįsti. Jei jos neieškočiau, neatpažinčiau, kad čia ji. Ji nėra nei supjaustyta, nei sudaužyta, nei kas nors panašaus. Tiesiog tai ne ji. Ten, arklidžių gale, už plytų krūvos, guli kojos, rankos, galva, viskas savo vietose. Ir veidas lygus ir švarus, burna užčiaupta, akys truputį atmerktos, tarsi ji žiūrėtų pro blakstienas ir nenorėtų, kad kas tai pastebėtų. Bet kai žiūriu į jos veidą, aš jos tiesiog nematau. Ji jau ne žmogus, o daiktas. Kaip bulvių maišas.

— Aivi Mei! — švelniai pašaukiu pritūpdamas šalia.

Kviečiu, nors ir žinau, kad ji nebegyva. Galbūt tikiuosi, kad išgirdusi savo vardą ji atsigaus.

Bet ji neatsigauna. Ji neatsimerkia ir nepažvelgia į mane taip, tarsi suprastų viską, kas vyksta, bet nieko nepasakytų. Ji neatsisėda ir neištiesia prieš save kojų, kaip kad mėgsta sėdėti. Ji neatsistoja taip tvirtai, kad, regis, niekas jos nepajėgtų nugriauti, kad ir kaip stipriai stumtų.

Tiesiog guli negyvėlė. O man reikia ją kažkokiu būdu išnešti iš arklidžių šalia Edgveiro gatvės į Dartmauto parką.

Kaip aš ją pernešiu visą tą kelią, kad niekas manęs nepamatytų? Įdomu. Kas tik mane pamatys, galvos, kad aš tai padariau.

Tuomet žvilgteliu į arklidžių galą ir pamatau ten stovintį vyrą. Aukštą vyrą. Nedaug teįžiūriu jo veidą, bet nuo gatvės šviesos blyksteli akiniai ir pasimato ploni ūsai. Jis žiūri į mane, o pastebėjęs, kad ir aš jį matau, žengia žingsnį pasislėpdamas už pastato.

Gal jis galvoja, kad aš tai padariau, ir išėjo kam nors tai pranešti. Bet žinau, kad ne. Jis tai padarė. Tėvas sako, kad vyrai negali palikti savo nusikaltimo — jie vis grįžta šniukštinėti, kaip klibindami dantį ar krapštydami šašą.

Išbėgu iš arklidžių norėdamas jį surasti, bet jis jau pasprukęs. Žinau, kad jis ir vėl grįš, ir jei aš jos dabar nepaimsiu — paims jis.

Truputį pataisau jai suknelę, plaukus, užsegu vieną batelį, kuris buvo atsisegęs. Užsikėlęs ją ant pečių, pamatau, kad po ja guli jos šiaudinė skrybėlė. Visa sulūžusi, o gėlės sumaigytos. Man bus per sunku surinkti jas visas su Aivi Mei ant pečių, todėl palieku gulėti.

Jei kas paklaus, pasakysiu, kad ji mano sesutė, kuri pavargusi užmigo. Bet laikysiuosi atokiai nuo smuklių ir eisiu mažomis gatvelėmis, o paskui parkais, Regento, po to Primerso kalva, tada Viržyno papėde. Taigi nesusitiksiu daug žmonių. Tokiu metu visi žmonės yra arba pernelyg girti, kad pastebėtų, arba patys daro kokią niekšybę ir nenori atkreipti dėmesio.

Visą kelią galvojau apie tą skrybėlę. Verčiau jau būčiau ją paėmęs. Negerai, kad jos dalis ten pasiliko. Kai viskas baigsis, kai parnešiu ją namo, aš grįšiu atgal per parkus ir gatveles. Ilgai netruksiu, nes neturėsiu naštos ant pečių.

Bet grįžęs į arklides ir apieškojęs tą vietą už plytų pamatau, kad skrybėlės nebėra, dingo ir gėlės.

Modė Koulman

Laukiau ant plieninių laiptelių, vedančių nuo durų dideliais langais iki sodo. Oras kvepėjo jazminais, mėtomis ir iškritusia rasa ant žolės. Girdėjau varles, kurkiančias tvenkinyje sodo gale, ir pro virtuvės langą po laipteliais girdėjau raudančią Dženi.

Niekada negalėdavau ilgai laukti — man tai visada atrodydavo laiko švaistymas, ir jausdavausi kalta, nes turėčiau daryti ką nors naudinga. Bet dabar nieko kito daryti negalėjau — ką jau čia padarysi. Atvažiavo senelė ir dabar sėdėjo mažojoje svetainėje, įniršusi mezgė, bet aš nenorėjau su ja kalbėtis. Vietoj to žiūrėjau į žvaigždes, jungiau žvaigždynus — Didžiuosius Grįžulo Ratus, Vilką.

Bažnyčios varpai išmušė vidurnaktį.

Atėjo tėtis, atsistojo prie durų ir užsidegė cigaretę. Nežiūrėjau į jį.

— Giedra naktis, — pasakė jis.

— Taip.

— Gaila, kad negalime sode pasistatyti teleskopo — gal net pamatytume Jupiterio palydovus. Bet taip būtų neteisinga, ar ne?

Nieko neatsakiau, nors man ir pačiai buvo kilusi tokia mintis.

— Atsiprašau, kad bariau tave, kai grįžai namo, Mode. Aš buvau labai sunerimęs.

— Nieko tokio.

— Bijojau, kad ir tave praradau.

Mindžikavau ant šalto metalo.

— Nesakyk taip, tėti.

Jis kostelėjo.

— Taip, tu teisi.

Tuomet mes išgirdome klyksmą, ilgą ir spigų, kažkur iš Voterhausų namų pusės. Sudrebėjau.

— Kas, dėl Dievo meilės, čia buvo? — paklausė tėtis.

Papurčiau galvą. Jam nesakiau, kad Aivi Mei dingo.

Mums už nugaros kažkas kostelėjo. Laiptais nusileido gydytojas. Dabar, kai laukimas baigėsi, nenorėjau trauktis nuo laiptų. Visą savo gyvenimą laukiau, ir jei tik atsirastų tokia galimybė, laukčiau jos visada.

Tėtis sprigtelėjo cigaretę į sodą ir nusekė paskui gydytoją. Girdėjau, kaip rasotoje žolėje čirška cigaretė. Stabtelėjau ir tada įėjau į vidų.

Mama gulėjo labai ramiai, jos veidas buvo išbalęs, akys atmerktos ir nesveikai ryškios. Atsisėdau šalia jos. Ji pažvelgė į mane. Žinojau, kad ji laukia, kol aš pradėsiu kalbėti.

Net neįsivaizdavau, ką sakyti ar daryti. Mudvi su Lavinija žaisdamos tokias scenas esame repetavusios daugybę kartų, bet dabar viskas atrodė netinkama, kai iš tikrųjų esu šalia mamos. Jei sakyčiau kažką melodramatiška, jausčiausi kvailai, jei kažką banalaus — absurdiškai.

Nors galiausiai apsistojau ties banaliu:

— Šiąnakt labai skaniai kvepia sodas. Ypač jazminai.

Mama linktelėjo.

— Man visada patiko jazmino kvapas vasaros naktimis, — atsakė ji.

Tuomet ji užsimerkė.

Ar apie tai aš ir ketinau kalbėtis — apie jazminus? Atrodo, kad taip. Stipriai suspaudžiau jos ranką ir gerai įsižiūrėjau į veidą, tarsi tai padėtų man jį geriau prisiminti. Negalėjau prisiversti atsisveikinti.

Gydytojas palietė mano petį.

— Jums geriau jau išeiti, panele.

Paleidau mamos ranką ir nusileidau laiptais atgal į sodą, yriausi rasota žole iki vartelių. Ten vis dar stovėjo kopėčios,

nors mudvi su Lavinija ne taip dažnai čia susitikinėjam. Užlipau iki tvoros viršaus. Voterhausų kopėčių prie tvoros nebuvo. Išlaikiau pusiausvyrą, nušokau ant šlapios žolės ir išsitepiau suknelę. Atgavusi kvapą nuėjau per sodą iki durų su dideliais langais, atsiveriančiais į užpakalinę Voterhausų svetainę.

Visa šeima susirinkusi prie pusiau apskrito stalo, kurį ten turbūt pasistatė dažytojas. Aivi Mei guli už šezlongo, plaukai išsidraikę ant veido, o akys užmerktos. Lavinija guli prie sesers kojų, galvą atrėmusi į šezlongą. Ponia Voterhaus sėdi fotelyje šalia Aivi Mei galvos, laiko jos ranką. Ponas Voterhausas atsirėmęs į židinio atbrailą, ranka užsidengęs akis. Saimonas lūkuriuoja prie durų nuleidęs galvą.

Vien pamačiusi juos, susirinkusius drauge, bet kartu ir atskirai su savo sielvartu, supratau, kad Aivi Mei negyva.

Jaučiausi, tarsi mano širdis būtų buvusi išskobta, o dabar dar ir pilvas.

Man įėjus, visi sužiuro į mane. Lavinija pašoko ir raudodama metėsi man į glėbį. Per jos petį pažvelgiau į ponią Voterhaus. Man pasirodė, kad jos veide atsispindžiu aš pati. Jos akys buvo beveik sausos, o išraiška kaip žmogaus, kuris patyrė tokį smūgį, po kurio niekada neatsigaus.

Todėl aš jai pasakiau:

— Mano mama mirė.

Kiti Koulman

Visą savo gyvenimą Modė buvo šalia, net jei ir ne visada šalia manęs. Aš ją stūmiau nuo savęs, o ji vis tiek liko.

Dabar aš laikiau jos ranką ir nenorėjau paleisti. Bet ji turėjo mane paleisti. Kai paleido, supratau, kad esu viena ir kad man laikas išeiti.

Saimonas Fildas

Kitą dieną ponas Džeksonas nušovė baltąjį žirgą į galvą.

Vėliau, kai mes su tėvu ir Džo kasėme, atėjo policija manęs išsivesti apklausai. Tėvas neatrodė nustebęs. Jis tik papurtė galvą, o aš žinojau, ką jis mano — nereikėjo prasidėti su tomis mergaitėmis.

Policija manęs klausė įvairiausių dalykų apie tai, ką veikiau tą dieną — ne tik apie tai, kaip ieškojau Aivi Mei ar ją radau, bet ir apie žirgą, ir Kiti Koulman, ir poną Džeksoną. Atrodo, kad jie tikrai neturi kuo mane apkaltinti, ir nelabai tuo patenkinti. Atrodo, tarsi jie norėtų palengvinti visą reikalą ir pasakyti, kad aš padariau tą nusikaltimą.

Kai jau atrodė, kad jie ketina apkaltinti mane, pasakiau:

— Kas galėtų taip kvailai pasielgti — taip padaręs parnešti mergaitę jos tėvams?

— Tu tikrai nustebtum sužinojęs, ką dar daro nusikaltėliai, — atsakė vienas iš policininkų.

Prisiminiau aukštą vyrą su akiniais arklidžių gale. Bet kai man liepė apibūdinti, kaip aš radau Aivi Mei, aš jiems to nepasakiau. Būtų buvę daug paprasčiau, jei būčiau pasakęs — nurodyčiau, ko jiems ieškoti.

Bet aš žinojau, kad jo jau seniai nebėra — tie mulkiai niekada jo nesuras.

Bet aš vieną dieną rasiu. Aš jį surasiu. Dėl Aivi Mei.

Džonas Džeksonas

Surengiau susitikimą su panele Koulman prie jos šeimos kapo. Galvojau ją kviesti ateiti prie Faradėjaus, kur mudu su

jos mama susitikinėdavome. Bet tas sentimentalus sumanymas buvo kvailas, be to, rizikingas — jei kas pamatytų mus vienus prie disenterių, kiltų begalė klausimų, kai tuo metu pievoje galėtume aptarinėti laidotuvių reikalus.

Ji visa buvo apsirengusi juodai, plaukai pakišti po juoda šiaudine skrybėle. Niekada nesu matęs jos, susikėlusios aukštyn plaukus — ji atrodė keleriais metais vyresnė. Ji net neįtaria, kad tampa panaši į Kiti.

— Dėkoju, kad atėjote, panele Koulman, — pasakiau, kai jau stovėjome šalia kapo. — Aš labai jus užjaučiu dėl netekties. Tai buvo baisus sukrėtimas mums visiems. Bet dabar jūsų mama yra su Dievu.

Nuleidau galvą ir greitai mirktelėjau. Kapinėse dažnai reiškiu užuojautą gedintiesiems, bet šį kartą jaučiau, kad mano žodžiai netinkami.

— Mano mama netikėjo rojumi, — atsakė Modė. — Jūs tai žinote.

Įdomu, ar pastarieji žodžiai galėjo reikšti kažką daugiau. Ar daug ji žino apie mano ir jos motinos ryšius? Iš jos akmeninės išraiškos negalėjau įspėti.

— Saimonas, man perduodamas pranešimą, nepasakė, kodėl norėjote su manimi susitikti, — pasakė ji. — Kaip suprantu, tai susiję su mano mamos laidotuvėmis, bet man atrodo, mano tėvas su jumis jau tai aptarė.

— Taip, jis čia vakar buvo. Su juo norėjau aptarti vieną dalyką, bet neaptariau. Pamaniau, kad galbūt jūs ir aš tai padarysime.

Modė pakėlė antakius, bet nieko nepasakė.

Nebuvo įmanoma to lengvai pasakyti — nei posakių atsargos, nei atsargūs eufemizmai negalėjo sušvelninti to sukrečiančio sumanymo.

— Jūsų mama man sakė, kad norėtų būti kremuota, o ne palaidota.

Modė pažvelgė į Koulmanų kapo urną, apžiūrinėjo ją, tarsi niekada anksčiau nebūtų jos mačiusi.

— Žinau. Ji visada bijojo būti palaidota gyva.

— Tai gal jūs galėtumėte pasakyti savo tėvui, ko ji norėjo.

— O kodėl jūs nepasakėte jam to vakar?

Nutilau.

— Ji apie tai kalbėjo tik neoficialiomis aplinkybėmis, bet nieko neužrašė ir nepasakė savo vyrui. Man nederėtų jam to sakyti.

Modė kietai sučiaupė lūpas.

— Tėtis jau žino, kad ji norėjo būti kremuota. Jie dėl to ginčydavosi. Jis galvoja, kad reikėtų elgtis taip, kaip to reikalauja visuomenė, dėl elgesio su numirėlio kūnu...

— Jis nesutiks, net jei ir žinos, kad toks yra karščiausias jo žmonos troškimas?

— Jis elgsis taip, kaip mano esant teisinga, — Modė nutilo. — Jis ją prarado, o dabar, kai vėl atgavo, tikrai norės pasilikti sau.

— Tai, kaip žmonės elgiasi su mirusiaisiais, dažniausiai atspindi jų pačių požiūrį, o ne mirusiojo norą, — pasakiau. — Ar manai, kad visos šitos urnos ir angelai ką nors reiškia mirusiesiesiems? Tik iš tiesų nesavanaudis vyras elgtųsi taip, kaip norėjo jo žmona, o ne ko trokšta ar mėgaujasi pats ar visuomenė. Labai viliuosi, kad jūsų tėvas yra toks vyras.

— Bet jei jau nė vienas iš šių paminklų mirusiesiems nieko nereiškia, tai tada viskas, ką darome, neturi reikšmės, — atsakė Modė. — Jei jiems nerūpi, tai ar nereikėtų daryti to, kas svarbu mums patiems? Juk galų gale tai mes likome čia. Aš dažnai galvoju, kad ši vieta yra gyviesiems, o ne mirusiesiems. Statome paminklą, kad jis mums primintų mirusįjį ir tai, ką mes apie jį prisimename.

— Ar urna ant šeimos kapo jiems primins mamą — kokia ji buvo ir ko norėjo?

— Ne, ji niekuo neprimins mano mamos, — pripažino Modė. — Jei mano mama galėtų pati pasirinkti paminklą, tai būtų ponios Pankherst statula, o po ja iškalti žodžiai: „Leiskit moterims balsuoti".

Papurčiau galvą.

— Jei tavo mama galėtų pati išrinkti sau kapą, tai būtų ne koksai paminklas ar žodžiai. Tai būtų laukinėmis gėlėmis apsodintas kapas.

Modė susiraukė.

— Bet mama yra mirusi, argi ne? Ji iš tikrųjų mirusi. Ji juk neketina pati sau išsirinkti kapo.

Ji tikrai neįtikėtina jauna panelė — retas kuris galėtų tai pasakyti nevirpėdamas.

— Ir kadangi ji yra mirusi, — tęsė Modė, — jai tikrai nerūpi, kas atsitiks jos kūnui. Ji nebus palaidota gyva — šitą tikrai žinome. Dabar svarbiausia esame mes, o pats svarbiausias yra mano tėvas. Jis mums visiems atstovauja ir turi nuspręsti, kaip elgtis būtų geriausia.

Pasilenkiau ir nubraukiau vorą nuo Voterhausų atkapio. Žinojau, kad elgiuosi neteisingai reikalaudamas tokių dalykų — galų gale jai tik trylika metų ir ji ką tik neteko mamos. Bet privalėjau dėl Kiti.

— Viskas, ko jūsų prašau, panele Koulman, — pradėjau švelniai, — kad primintumėte savo tėvui tai, ką jūs žinote, tai, ką ir jis turi žinoti — jūsų mamos norą. Žinoma, spręs jis, ką reikės daryti.

Modė linktelėjo ir pasisuko eiti.

— Mode, — dar kartą kreipiausi.

— Taip?

— Yra dar kai kas.

Ji trumpam užsimerkė, tada pažvelgė į mane.

— Jūsų mama... — staiga nutilau. Negalėjau jai pasakyti — taip pažeisčiau savo, kaip profesionalo, pareigas ir už tai galė-

čiau prarasti savo postą. Bet kažkaip norėjau ją įspėti. — Būtų geriausia, jei su tėvu pakalbėtumėte kuo greičiau.

— Gerai.

— Tai skubus reikalas. Turbūt skubesnis nei įsivaizduojate.

— Pakalbėsiu su juo šiandien.

Modė apsisuko ir nuskubėjo taku, vedančiu vartų link.

Kurį laiką stovėjau ir apžiūrinėjau Koulmanų kapą. Labai sunku įsivaizduoti, kad Kiti bus čia palaidota. Ta kvaila urna vertė prunkšti iš juoko.

Ričardas Koulmanas

Ji atėjo su manimi pasimatyti į kabinetą, kai aš tvarkiau popierius. Lioviausi rašęs.

— Kas atsitiko, Mode?

Ji giliai įkvėpė — aiškiai galėjai matyti, kad nervinasi.

— Mama kartą man sakė, kad norėtų būti kremuota, o jos pelenai išbarstyti.

Pažvelgiau į savo rankas. Ant mano marškinių rankogalio buvo rašalo dėmė.

— Tavo mama yra sakiusi daugybę dalykų, kurie niekada neįvyko. Kartą ji sakė, kad norėtų turėti keturis vaikus. Ar matai kur nors seserų ir brolių? Kartais tai, ką mes sakome, ir tai, ką darome, nėra tas pats.

— Bet...

— Užteks, Mode. Nėra ko daugiau apie tai diskutuoti.

Modė suvirpėjo. Kalbėjau daug griežčiau nei norėjau. Pastarosiomis dienomis man sunku tvardytis.

— Atsiprašau, tėti, — sušnibždėjo ji. — Aš tik galvojau apie mamą. Nenorėjau tavęs nuliūdinti.

— Tu manęs nenuliūdinai! — Aš taip stipriai įspaudžiau

plunksną į popieriaus lapą, kad staiga nulūžo plunksnos galiukas. — Prakeikimas! — Numečiau plunksnakotį į šalį.

Modė išsmuko netarusi nė žodžio.

Kuo greičiau baigsis ši savaitė, tuo bus geriau.

Lavinija Voterhaus

1908 metų liepos 12-ąją „Pas Džėjų“ parduotuvėje Regento gatvėje įsigyta:

1. Viena juoda lengvo plono šilko suknelė man — laidotuvėms ir sekmadieniams; senoji vilnonė suknelė bus skirta kiekvienai dienai. Galima pirkti dar gražesnę šilkinę suknelę, kurios apykaklė puošta krepu, bet ji mums per brangi.
2. Viena bombazino suknelė mamytei. Ji atrodo tokia pigi ir blizgi, kad aš net mėginau ją įtikinti pirkti lengvo plono šilko suknelę, bet ji pasakė, kad nebeturi pinigų ir geriau jau pirks ją man, nes man tai rūpi. Kokia ji gera.
3. Vienas juodas medvilninis apatinis sijonas man, dvejos plačkelnės su įvertu juodu kaspinu.
4. Viena juoda fetrinė skrybėlė su vualiu man. Aš primygtinai prašiau vualio — apsiverkusi aš atrodau siaubingai ir tikrai turėsiu dažnai nuleisti vualį, kad paslėpčiau raudonas akis ir nosį. Mamytė sau skrybėlės nepirko, sakė nusidažysianti vieną savųjų moteriškų skrybėlaičių. Ji bent jau nusipirko kelias stručio plunksnas jai papuošti.
5. Dvi poros juodų medvilninių pirštinių mamytei ir man. Jos su keturiomis blizgančiomis juodomis

sagutėmis prie rankogalių. Mamytė išsirinko paprastas, be sagučių, bet jai nepastebėjus aš jas apkeičiau. Taip pat porą pirštinių, skrybėlės raištį ir juodą kaklaskarę tėveliui.

6. Septynios juodai apnertos nosinaitės — 2 mamytei, 5 man. Aš norėjau dar daugiau, bet mamytė neleido. Ji visai neverkė, bet aš primygtinai pareikalavau, kad ir ji kelias nusipirktų, jei kartais tektų pravirkti.
7. Du šimtus laiškinio popieriaus lapų vidutinio pločio pakraščiais.
8. Užsakyta šimtas atminimo kortelių su užrašu:

AIVI MEI VOTERHAUS

10 METŲ

Graži gėlė, taip staigiai išrauta,
Žydės jau Dievo karalystėj;
Teismo dieną tūkstančiai norės
Nutraukt gyvenimą tokioj jaunystėj.

Išsirinkau tokį antkapio įrašą, kai mamytė neteko jėgų parduotuvėje ir išėjo laukan pakvėpuoti grynu oru. Pardavėjas man pasakė, kad šitas antkapio įrašas skirtas kūdikiams, o ne Aivi Mei amžiaus vaikams, bet man atrodo, kad įrašas labai gražus, ypač ta eilutė „žydės jau Dievo karalystėj“, taigi aš pareikalavau jį palikti.

„Pas Džėjų“ būčiau galėjusi praleisti visą dieną — tikra paguoda būti parduotuvėje, kuri paskirta tik tam, ką išgyveni. Bet mamytė nesutiko užsibūti ir su manimi ėmė labai trumpai kalbėtis. Net nežinau, ką su ja daryti — ji labai išblyškusi, vargšelė, ir vargiai kada beištaria žodį, nebent kai nori paprieštarauti. Didžiąją dalį laiko praleidžia savo kambaryje gulėdama lovoje, tarsi sirgtų. Ji retai kada pasirodo lankytojams, todėl dabar man

tenka juos užimti — pilstyti arbatą į puodelius, liepti Elizabetai atnešti dar pyrago ir minkštų bandelių. Taigi šiandien atvyko mano pusseserės, o mes pritrūkome pyrago, todėl teko siųsti Elizabetą bėgti pas kepėją. Aš pati nedaug ką valgau, nebent tik nediduką serbentų duonos gabaliuką, kurią rekomenduoja karaliaus gydytojas, nes stiprina organizmą.

Bandžiau sudominti mamytę užuojautos laiškais, kuriuos mes gavome, bet neatrodė, kad ji juos skaitytų. Į juos teko atsakinėti pačiai, nes baiminausi, kad jei paliksiu juos mamytei, ši juos tiesiog pamirš, o atsakymo atidėlioti negalima.

Apie Aivi Mei žmonės rašė stebinančius dalykus — kokia ji buvo angeliška, kad buvo tobula duktė, tokia parama mamytei, kokia tragiška ši nelaimė mums ir kaip visi jos ilgėsis. Kartais norėdavau atrašyti ir paklausti, gal jie suklydo ir pagalvojo, kad numiriau aš. Bet aš tiesiog pasirašydavau aiškiai ir didelėmis raidėmis, kad nekiltų jokių abejonių.

Per pusryčius mamytė man pasakė, kad nenori, jog aš grįžčiau į mokyklą, kad būtų geriau, jei semestrą pabaigčiau mokydamasi namuose. (Tai dar geriau, nes aš visai neturiu ūpo sėdėti klasėje. Greičiausiai aš visiems tik trukdysiu puldama raudoti netinkamu momentu.) O kitą semestrą aš ketinu pereiti į kitą mokyklą ir lankyti Šventosios Sąjungos mokyklą Haigeito gatvėje. Mano širdis ėmė sparčiai plakti, kai pamačiau, kad mergaitės ten nešioja tokias puošnias uniformas. Žinoma, nustebau, kad mokykla yra katalikiška, bet turbūt be reikalo — vakar vakare mamytė buvo pasikvietusi kunigą iš Šv. Juozapo bažnyčios Haigeite atvykti su ja pasimatyti. Tėvelis nepasakė nė žodžio. Jei ją paguos atsivertimas į katalikybę, tai kas belieka sakyti?

Tėvelis buvo labai užsiėmęs tvarkydamas visus reikalus, ir aš manau, kad tai yra gerai. Kiek galėjau, jam padėjau, nes mamytė negali nieko daryti. Kai atėjo laidojimo paslaugų biuro atstovas, tai aš išrinkau, kuo aprengti Aivi Mei (baltą medvilninę sunkelę pūstomis rankovėmis, kuri buvo mano), gėles (lelijas) ir

kaip sušukuoti jos plaukus (palikti palaidas garbanas ir uždėti baltų rožių vainiką). Tėvelis sprendė kitus klausimus dėl karsto, arklių ir panašiai. Jis taip pat susitiko su žmonėmis iš kapinių, vikaru ir su policija.

Pastaroji mane apstulbino, nes tėvelis atsivedė į namus policininką, kad šis mane apklaustų! Jis buvo visai malonus, bet tiek daug klausinėjo apie tą siaubingą popietę Haid Parke, kad net ėmiau painiotis, kada tiksliai Aivi Mei pradingo. Stengiausi išlikti drąsi, bet, deja, sunaudojau visas nosinaites, kurias buvome nupirkę. Laimė, mamytė buvo antrame aukšte, ir jai neteko išgirsti visų smulkmenų. Man baigiant pasakoti, tėčio akyse susitvenkė ašaros.

Policininkas manęs klausinėjo apie vyrus minioje. Jis net klausė apie Saimoną, tarsi Saimonas galėtų būti kuo nors įtartinas! Apie jį aš viską papasakojau. Taip pat papasakojau apie vyrus, kurie vijosi mudvi su Mode, ir kaip jie mus išgąsdino.

Nepapasakojau apie vyrą, kuris čiupinėjo mano užpakalį. Žinojau, kad reikėjo papasakoti, kad būtent to jis ir laukė. Bet man buvo gėda apie tai kalbėti. Ir net negalėjau pagalvoti, kad tas vyras pasiglemžė mano seserį. Jei būčiau policininkui apie jį papasakojusi, būtų akivaizdu, kad jis tai padarė. Aš norėjau apsaugoti Aivi Mei nuo jo, bent jau savo mintyse.

Niekas garsiai nekalbėjo apie tai, kas nutiko Aivi Mei. Bet aš supratau. Aš ne kvailė. Mačiau žymes ant jos kaklo.

Šiąnakt stovėdama prie savo lango pamačiau Modę, rymančią prie savojo. Mes viena kitai pamojavome, bet pasijutau tai daranti labai nenuoširdžiai ir po akimirkos nuo lango pasitraukiau. Mums neleidžiama vienai kitos lankyti, nes negalima svečiuotis per gedulą. Be to, nemanau, kad susitikusi su Mode rasčiau bent kiek paguodos — vis tebegalvoju apie tai, kaip jos mama mus paliko toje milžiniškoje minioje ir kaip prakaituota Aivi Mei ranka išslydo iš manosios.

Atsisėdau ant lovos ir pažvelgiau į mažą baltą Aivi Mei

lovelę kambario kampe. Niekada daugiau nebegulėsime vakarais lovoje ir pašnibždomis nepasakosime viena kitai istorijų — tiksliau, aš jų nepasakosiu, o ji nesiklausys. Dabar aš likau visai viena.

Man buvo taip skaudu žiūrėti į tą lovelę, kad iš karto nusileidau laiptais žemyn ir paprašiau tėvelio ją išnešti.

Gertrūda Voterhaus

Mane taip slegia kaltė, kad negaliu išlipti iš lovos. Atėjo kunigas ir gydytojas, bet nė vienam nepavyko man padėti.

Aš nei jiems, nei Albertui nesakiau, kad apsimečiau, jog pasitempiau kulkšnį. Albertas, dėkui Dievui, galvojo, kad iš tiesų pasitempiau. Jei nebūčiau apsimetinėjusi, jei būčiau vedusis mergaites į žygį arba jei būčiau nenusileidusi Livi ir neleidusi joms eiti, Aivi Mei dabar sėdėtų šalia manęs.

Nužudžiau savo dukterį per savo pačios kvailumą, ir jei jos čia nebėra, aš irgi nebenoriu gyventi.

Edita Koulman

Pirmas dalykas, kurį padariau, tai atleidau įžūliąją tarnaitę. Man labai nemalonu pripažinti, kad kas nors galėjo gedinčiuose namuose man suteikti pasitenkinimą, bet tai suteikė. Žinoma, ji aimanavo ir grąžė rankas, bet jos dramos manęs nepaveikė, o tik dar labiau įtikino, kad elgiuosi teisingai ir tikrai ne per anksti.

Dženi net drįso prikišti Modę.

— Ką ji darys! — ji vis raudojo.

— Modė gyvens kaip visada gyvenusi. Aš ja rūpinsiuos — atvykau čia gyventi ir liksiu tiek, kiek būsiu reikalinga. Bet tai jau ne tavo rūpestis.

Dženi atrodė palaužta.

— Aš tave atleidau prieš dvejus metus, — priminiau jai, — dėl priežasčių, kurias, esu tikra, tu pameni. Mano marti neturėjo tavęs priimti atgal. Susikrauk mantą ir keliauk iš čia. Tavo atlyginimą tau išsiųsime.

— O kaip mano rekomendacija?

Aš prunkštelėjau.

— Negi manai, kad tokiai merginai duočiau rekomendaciją?

— Bet kaip aš gausiu darbą?

— Reikėjo apie tai pagalvoti, kai atsigulei su tuo vyru.

Mergina išbėgo iš kambario. Didžiam mano nustebimui, po kelių minučių pasirodė ponia Beiker ir paprašė Dženi palikti.

— Kodėl aš turėčiau laikyti tokią pasileidusią merginą? — atsakiau. — Patikėkite manimi, jai bus daug geriau likti namuose ir rūpintis savo vaiku, vargšu mažulėliu.

— O kuo ji jį maitins — oru?

— Prašau pakartoti!

— Nesvarbu Dženi sūnus, ponia, — pasakė ponia Beiker. — Aš dėl Modės prašau, kad paliktumėte Dženi. Vargšė mergaitė ką tik neteko motinos — negaliu žiūrėti, kaip ji netenka artimų žmonių. Dženi juk pas mus nuo tada, kai Modė dar buvo kūdikis. Ji Modei kaip šeima.

— Ta mergina Modei jokia šeima! — Aš taip įsiutau, kad vos galėjau susitvardyti ir nepakelti balso. — Kaip jūs drįstate ją lyginti su Koulmanais! Ir Modei ji nereikalinga — ji turi mane.

Netekusi motinos, ji gavo senelę. Vos taip nepasakiau, bet pagalvojau, kad geriau susilaikysiu.

Taigi Dženi išvyko. Modė nieko nepasakė, tik stovėjo koridoriuje ir stebėjo ją išeinančią išblyškusiu veidu.

Tuomet jos ir Ričardo labui nusprendžiau dar vieną dalyką. Jau kitą rytą po Kiti mirties ėmė plaukti gėlės — įmantrios lelijų, vilkdalgių, saulėgrąžų ir baltų rožių kompozicijos, perrištos violetiniais, žaliais ir baltais kaspinais. Ant kortelių buvo užrašyta „Kritusiai bendražygei“ ir „Viltis stipri — kaip žemėje, taip ir danguje“ ir „Ji pasiaukojo vardan tikslo“. O tas pragaro telefonas skambėjo taip dažnai, kad net turėjau iškviesti žmogų, kad jį išjungtų. Tuomet sufražistės ėmė šliaužti prie durų ir klausinėti apie laidotuves. Teko pasamdyti merginą į Dženi vietą, kad jas varytų lauk. Buvo akivaizdu, kad Kiti joms tapo kankine. Baiminuosi net pagalvoti, kas nutiktų, jei sufražistės masiškai užplūstų laidotuves — jos turbūt paverstų atsisveikinimą politiniu mitingu. Niekada sau neatleisčiau, jei Džeimso šeimos vardas ir vėl būtų voliojamas po purvą.

Aš neleisiu, kad taip įvyktų. Pasitariau su Ričardu dėl savo plano, ir jis noriai sutiko. Paskui jau nebebuvo sunku organizuoti — galų gale apdairumas yra svarbiausias dalykas.

Dženi Vitbi

Ji mane pasivijo, kai su krepšiu ėjau gatve. Tada jau buvau nustojusi verkti — aš taip baiminausi, kaip toliau gyvensiu, kad verkti nebegalėjau. Ji nieko nepasakė, tik mane apkabino ir stipriai prisispaudė.

Ką ji gali padaryti — trylikos metų mergaitė prieš tokią senelę? Jaučiausi siaubingai, kad teko sulaužyti pažadą, duotą jos motinai dėl tos raganos, bet tokiomis aplinkybėmis aš neturėjau jokios įtakos — šeimininkė būtų tai supratusi. Taip pat aš

negaliu nieko padaryti, kad išsaugočiau paslaptį nuo vyrų. Tai Dievo rankose — arba greičiausiai panelės Livi.

Bet dabar manęs tai neturėtų jaudinti, pakanka ir savų rūpesčių: kaip išgyventi mano mamai, sūnui ir man be algos ir rekomendacijos. Neturiu laiko ašaroti. Likusius šeimininkės sidabrinius stalo įrankius nešuosi krepšyje, bet jų neužteks amžinai.

Albertas Voterhausas

Man šiek tiek gėda dėl savo dukters. Žinau, kad šios dienos jai sunkios, kaip ir mums visiems: iš tikrųjų aš svarsčiau, ar ji pakels tokią įtampą. Bet geriau jau Livi ir Modė nebūtų viešai pasakiusios tokių siaubingų dalykų viena kitai ir dar prie pat Aivi Mei kapo — mano vargšelės Aivi Mei, kurios nesugebėjau apginti nuo niekšo galvažudžio. Tik džiaugiuosi, kad tuo metu Trudi guodė sesuo, ir ji jų negirdėjo — jai būtų sukėlę siaubą, kad dėl jos buvo ginčijamasi.

Iš pradžių buvo kažkas, susiję su Modės suknele. Ne man spręsti tokius dalykus, bet ji vilkėjo pakankamai gražią šilkinę suknelę, kurios Livi aiškiai pavydėjo. Livi pasakė, kad Modės suknelė pernelyg pretenzinga trylikametei.

Tada Modė atsakė:

— Lavinija, tu net nemokėtum taisyklingai parašyti to žodžio, ir apskritai kažin ar suprastum, ką jis reiškia. Gedulo suknelės iš esmės nėra pretenzingos.

Mane tai kiek nustebino, nes Modė dažniausiai būna švelni. Kita vertus, ji ką tik neteko motinos. O Livi buvo priblokšta ir tiesiog įniršo, kad ir kaip nemalonu tai sakyti.

— Aš išmanau pakankamai, kad galėčiau suprasti, jog tau nederėtų nešioti šiaudinės skrybėlės prie šios suknelės, — pa-

sakė Livi. — Taip pat tau nederėtų susikelti plaukų po skrybėle — atrodai tiesiog kvailai. Ir nugaroje jie išsileidę. Tavo plaukai dar ne tokie stori, kad galėtumei juos šukuotis kaip aš.

— Gal tu pamiršai, bet aš neturiu mamos, kurios galėčiau paprašyti patarimo, — atsakė Modė. — Nei sesers, o dabar net ir tarnaitės.

— Aš irgi nebeturiu sesers! Gal ir tu pamiršai?

Atrodė, kad pati Modė pasibaisėjo išsprūdusiais žodžiais, ir jei Livi būtų leidusi jai atsiprašyti, ji lyg ir ketino. Visas jų ginčas būtų buvęs užmirštas. Bet, žinoma, Livi negalėjo atsispirti pagrįsti savo nuomonę.

— Tu tegalvoji apie save. Ar tu bent susimąstei apie vargšę mamytę, kuri prarado dukterį? Ar gali būti kas nors baisesnio kaip netekti vaiko?

— Turbūt netekti mamos, — tyliai atsakė Modė.

Šie palyginimai buvo tokie nepakenčiami, kad man galiausiai teko įsiterpti — iš tiesų reikėjo įsiterpti dar anksčiau. (Visada suprantu, kai jau būna per vėlu.)

— Livi, gal norėtum palydėti mamą iki karietos? — paklausiau mesdamas, kaip tikėjausi, užjaučiantį žvilgsnį į Modę.

— Tėveli, kiek kartų aš turiu tau priminti — aš Lavinija.

Livi nusigręžė ir nužingsniavo pas mamą. Ketinau kažką pasakyti — net pats nežinau ką, bet man nespėjus prasižioti Modė apsisuko ir nulėkė takeliu tolyn į kapines.

Vėliau vakare aš negalėjau užmigti ir su žvake nusileidau laiptais perversti „Cassell's" ir „The Queen". Niekada nesu vartęs moteriškų žinynų — dėkui Dievui, man nereikia veltis į namų ūkio reikalus. Bet pagaliau radau tai, ko ieškojau: abiejuose žinynuose buvo rašoma, kad vaikas gedi tėvo ir tėvas vaiko tiek pat laiko — vienus metus.

Abi knygas palikau ant stalo atvertęs būtent tuos puslapius, bet kitą rytą nusileidęs laiptais pamačiau, kad knygos buvo padėtos į vietą.

Niekaip nepavyko nusiraminti. Niekada dar nebuvau taip įniršusi.

Labiausiai siutau, kad aš irgi prišnekėjau pasibaisėtinų dalykų. Lavinija manyje pažadino visa, kas blogiausia, ir tai ištverti daug sunkiau nei jos pastabas. Išmokau iš jos tikėtis kvailų ir neprotingų dalykų ir dažniausiai pajėgdavau nenusileisti iki jos lygio. Iki šiandien.

Ilgai sėdėjau prie miegančio angelo. Nežinojau, kur bėgu, kol atsidūriau čia. Ir čia jis mane surado. Manau, kad žinojau, jog taip bus. Jis atsisėdo ant marmuro plokštės krašto, į mane nei žiūrėjo, nei ką sakė. Toks jau jis.

Pažvelgiau aukštyn į ryškiai mėlyną dangų. Buvo tiesiog nepadoriai saulėta diena laidotuvėms, tarsi Dievas iš mūsų visų tyčiotųsi.

— Nekenčiu Lavinijos, — pasakiau trenkdama į mėlynžiedį vikį, augantį prie angelo plokštės.

Saimonas suniurnėjo.

— Atrodo, kad kalbėtų Livi.

Jis buvo teisus.

— Bet tu nesi Livi, —pridūrė.

Gūžtelėjau pečiais.

— Klausyk, Mode, — tarė jis, tada nutilo.

— Kas yra?

Saimonas pirštu pabarbeno į marmurą.

— Mes dabar kasame tavo mamos kapą.

— Aha.

Nežinojau, ką dar galiu atsakyti.

— Šiandien jį kasti dar anksti. Juk laidotuvės turi vykti poryt, ir dar smėlingoje žemėje. Mes turėtume kasti ryt po pietų. Kitaip jis gali įgriūti, jei stovės iškastas dar visą dieną. Jau ir taip

pavojinga. Ne visada pavyksta sutvirtinti kraštus smėlyje. O Aivi Mei kapas visai šalia. Man nepatinka, kad iš karto kasami du kapai šalia — toje pusėje žemė nestipriai laikosi. Nors nėra kito pasirinkimo, argi ne?

— Kas tau liepė kasti mamos kapą dabar, o ne rytoj?

— Valdytojas. Liepė mums šįryt. Tėvas dar bandė su juo ginčytis, bet valdytojas liepė pradėti kasti vos pasibaigus Aivi Mei laidotuvėms. Sakė, kad jis atsakys už padarinius.

Laukiau, kol Saimonas pratęs. Mačiau iš jo veido, kad galiausiai jis man kažką pasakys dėstydamas viską palengva savaip.

— Todėl aš truputį apsižvalgiau. Neradau namelyje nieko panašaus į darbo planą. Tada nugirdau, kad rytoj rytą yra užsakyta koplyčia. Taigi aš žinau, kad kitiems kapams, kasamiems rytojui, jau atvežami karstai. Bet nesakė, kuriam karstui užsakyta koplyčia.

Papurčiau galvą.

— Mamos laidotuvių mišios vyks Šv. Onoje penktadienio popietę. Tėtis man sakė.

— Vienas iš samdytų laidotuvių dalyvių, buvusių Aivi Mei laidotuvėse, man pasakė, kad rytoj dalyvaus tose laidotuvių mišiose koplyčioje, — Saimonas tęsė, tarsi aš nebūčiau nieko pasakiusi. — Jos bus tavo mamos. Tai vienintelis paruoštas kapas, kur galima ją dėti.

Atsistojau — buvo skaudu girdėti jį šitaip kalbantį apie mamą, bet nenorėjau, kad jis pastebėtų, kaip jo žodžiai mane nuliūdino.

— Ačiū, kad man pasakei, — tariau. — Pasistengsiu pasiteirauti tėčio, ar kas pasikeitė.

Saimonas linktelėjo.

— Tik pagalvojau, kad tu norėsi žinoti, — sumišęs pasakė jis.

Įdomu, ar Saimonas žinojo, kad ponas Džeksonas manęs

teiravosi apie kremavimą — atrodo, kad visa kita jis žinojo. Nors jei ir žinojo, nepasakė. Prie Aivi Mei kapo ponas Džeksonas pagavo mano žvilgsnį, o aš į jo neišsakytą klausimą tiesiog papurčiau galvą. Jis vis tiek jau buvo tai supratęs — kitaip būtume jam pranešę.

Vietoj to aš Saimono paklausiau apie ką kita — apie tai, ką jis tikrai turėjo žinoti.

— Kas nutiko tą dieną Aivi Mei? — paklausiau žiūrėdama tiesiai į jį. — Niekas man nesako.

Saimonas pasimuistė sėdėdamas ant marmuro. Ilgą laiką jis nieko nesakė, ir aš svarsčiau, ar man nereikėtų pakartoti klausimo. Tada jis kostelėjo.

— Kažkas ją pasmaugė.

Jo atsakymas buvo toks tiesus, kad jaučiau, kaip man pačiai užgniaužia gerklę.

— Vyras? — sugebėjau ištarti.

Kelias akimirkas mes sėdėjome nepratardami nė žodžio.

— Labai užjaučiu tave dėl mamos, — staiga pasakė Saimonas.

Jis pasilenkė ir greitai mane pabučiavo į skruostą, tada pašoko nuo kapo ir pradingo kapinėse.

Namuose, koridoriuje, susidūriau su senele, atidžiai apžiūrinėjančia ką tik atvežtą gėlių puokštę — lelijas, perrištas žaliais, baltais, violetiniais ir juodais kaspinais.

— Sufražistės! — murmėjo ji. — Tuo geriau... — pamačiusi mane ji pritilo. — Jau grįžai po pietų?

— Dar nebuvau pas Voterhausus, — prisipažinau.

— Nebuvai? Tada eik ten. Pareikšk pagarbą. Ta vargšė mergaitės motina visa papilkėjusi iš sielvarto. Kokia siaubinga, siaubinga mirtis. Tikiuosi, kad jie pagaus tą vyrą, kuris... — ji save sustabdė.

— Eisiu, — pamelavau. — Man tik... visų pirma reikia persimesti keliais žodžiais su ponia Beiker.

Nubėgau laiptais žemyn, kad netektų aiškintis, kodėl neinu į gedulingus pietus. Tiesiog negalėjau žiūrėti į netekusį gyvybės ponios Voterhaus veidą. Neįsivaizdavau, kas tai yra netekti vaiko, ir dar taip siaubingai, ir paslaptingai. Tegalėjau lyginti su tuo, ką reiškia prarasti mamą: jaučiau skausmingą tuštumą ir nesaugumą gyvenime, kuris jau man, savaime suprantama, atrodė, kad baigėsi. Galbūt paskutinius kelerius metus mamą mažai matydavau ar ji būdavo nutolusi, bet bent jau buvo gyva. Mama mane apsaugojo nuo ugnies. Staiga jos neliko, ir aš pajutau kaitrias liepsnas, laižančias mano veidą.

Ponia Voterhaus turbūt jautė siaubą, kurio net nemoku apsakyti.

Ar tai yra baisiau už manąjį jausmą, kaip kad Lavinija sakė? Nežinau. Tik supratau, kad negaliu matyti negyvo ponios Voterhaus žvilgsnio nejausdama atviros prarajos savo viduje.

Užuot nuėjusi į Voterhausų gedulingus pietus, aš užsukau pas ponią Beiker pakalbėti apie mūsiškius. Kadangi ji juos ruošia, tai iš visų žmonių turėtų geriausiai žinoti apie visus pasikeitimus.

Ji maišė drebučius puode ant viryklės.

— Sveika, panele Mode, — pasisveikino ji. — Jums reikėtų užvalgyti — kelias pastarąsias dienas net nepalietėte maisto.

— Aš nealkana. Aš... aš norėjau paklausti, ar jau viskas paruošta penktadieniui. Senelė prašė, kad sužinočiau.

Ponia Beiker metė į mane keistą žvilgsnį.

— Žinoma, kad taip, — ji nusisuko prie puodo. — Aš kaip tik šįryt kalbėjau su jūsų senele. Per dvi valandas tikrai niekas nepasikeitė. Jautienos šaltiena sustings per naktį, šiandien po pietų pristatys kumpį. Iki dienos pabaigos viskas turėtų būti paruošta. Ponia Koulman norėjo, kad viską anksčiau pabaigčiau ir galėčiau ryt padėti jai nudirbti kitus darbus — jos netenkina laikina pagalbininkė. Tarsi aš nieko neveikčiau. Aš tikrai nekeliaklupsčiausiu, kad ir kas atsitiktų.

Ji pažvelgė į puodą. Žinau, kad ji ilgisi Dženi, nors niekada to ir nepasakys.

Ji tikrai manė, kad laidotuvės vyks penktadienį. Jei tėtis ir pakeitė datą, tai be jo ir senelės greičiausiai niekas apie tai nežino. Negalėjau prisiversti nė vieno iš jų tiesiai paklausti ir puikiai žinojau, kad jie man vis tiek nepasakytų.

Kai kitą rytą nusileidau laiptais, tėtis ir senelė sėdėjo prie stalo apsivilkę geriausius gedulo drabužius. Prieš juos ant stalo stovėjo net nepaliesti puodeliai kavos. Jiedu keistai susižvalgė, bet man atsisėdus prie atvėsusios košės dubenėlio lyg niekur nieko pasakė:

— Labas rytas, Mode.

Ėmiau maišyti košę šaukštu.

Suskambo durų skambutis. Tėtis su senele pašoko.

— Aš atidarysiu, — pasakė senelė pasamdytai valytojai, stoviniuojančiai prie bufeto.

Atsisukusi į tėtį susiraukiau, bet jis į mane nežiūrėjo — jis skaitė laikraštį, nors nemanau, kad iš tikrųjų skaitė.

Koridoriuje išgirdau tylius balsus, paskui dundančius ir laiptus girgždinančius sunkius žingsnius. Netrukus pasigirdo žingsniai virš galvos, mamos kambaryje, ir supratau, kad Saimonas buvo teisus.

— Kodėl tu taip padarei, tėti?

Jis vis dar nežiūrėjo į mane.

— Suvalgyk košę, Mode.

— Aš nealkana. Kodėl pakeitei laidotuvių datą?

— Eik ir apsivilk naująją suknelę, Mode, — iš tarpdurio tarė senelė.

Nesijudinau nuo kėdės.

— Noriu sužinoti, kodėl tu taip padarei. Turiu teisę žinoti.

— Tu neturi jokių teisių! — užriaumojo mano tėtis trankydamas ranka stalą, kad net iš abiejų puodelių išsilaistė

kava. — Niekada nedrįsk daugiau taip sakyti. Tu esi mano duktė ir privalai daryti tai, ką tau sakau! Dabar eik ir persirenk!

Nepasijudinau nuo kėdės.

Tėtis nenuleido nuo manęs griežto žvilgsnio.

— Ar aš turiu bent kokį balsą savo namuose? Ar man niekas nepaklūsta? Ar ji padarė tokią didelę įtaką, kad mano paties duktė nedarys to, ką paliepsiu?

Nepasijudinau nuo kėdės.

Tėtis persisvėrė ir nutrenkė mano košės dubenėlį ant grindų. Jis sudužo prie išgąsdintos tarnaitės kojų.

— Ričardai! — įspėjo senelė. Ji atsisuko į mane daug labiau susiraukšlėjusi nei visada, tarsi būtų blogai miegojusi. — Tavo mamos laidotuvės vyks šiandien rytą. Mums atrodė, kad geriau daryti laidotuves privačiai, kad jų neužvaldytų kitos jėgos. O dabar bėk aukštyn laiptais ir užsivilk suknelę. Greičiau, aš dar turiu kai ką aptarti su ponia Beiker. Netrukus atvažiuos karieta.

— Nenoriu, kad mus užpultų sufražistės, — staiga pasakė tėtis. — Juk matei, kas nutiko, kai ją paleido iš kalėjimo — iškėlė didžiausią pergalės šventę. Tebūsiu aš prakeiktas, jei leisiu iš jos padaryti kankinę. „Kritusi bendražygė" — taip ją vadina. Tegu eina jos visos po velnių!

Jis vėl atsisėdo. Tėčio veide atsispindėjo tokia skausminga išraiška, kad jau tuoj pat būčiau jam atleidusi.

Supratau, kad nieko nepakeisiu, todėl užbėgau laiptais. Praeidama pro mamos kambarį — jo vengiau visą savaitę, leisdavau viską, ko gali prireikti, daryti senelei — išgirdau, kaip prikalė mamos karsto dangtį.

Savo kambaryje greitai apsirengiau. Tuomet supratau, kad vieną dalyką aš galiu padaryti. Susiradau popieriaus, plunksnakotį ir paskubomis brūkštelėjau raštelį, tik trumpam stabtelėdama, kad prisiminčiau adresą, kurį šitiek kartų mačiau vietinio laikraščio laiškų skiltyje. Tada pasičiupau savo skrybėlę

ir pirštines ir vėl nubėgau laiptais žemyn pro nustebusius tėčio ir senelės veidus tiesiai į virtuvę.

Ponia Beiker stovėjo prie stalo sukryžiavusi rankas prieš valgių nukrautą stalą, kurio viduryje žvilgėjo kumpis su šaltiena.

— Ponia Beiker, — sušnabždėjau, — jei jūs kada mylėjote mano mamą, prašau, raskit ką nors, kas galėtų nedelsdamas tai nunešti. Prašau dėl jos! Kaip galima greičiau, nes kitaip bus per vėlu.

Ponia Beiker žvilgtelėjo į adresą, tada, netarusi nė žodžio, ji žengė prie užpakalinių durų ir jas atidarė. Jau lipdama su tėčiu ir senele į karietą aš pamačiau, kaip ji gatvėje susistabdė berniuką ir padavė jam raštelį. Kad ir ką ji jam pasakė, jis nulėkė tarsi gaudytų vėjo nešamą skrybėlę.

Lietus merkė. Laidojimo paslaugų biuro savininkas prie namų buvo išbarstęs šiaudų, kad ne taip kaukšėtų arklių kanopos, bet tai nebuvo būtina — lietus užgožė bet kokį garsą. Keli kaimynai, pamatę laidotuvių vežimus, stovėjo tarpduriuose, bet kiti nesitikėjo išeiti iki rytdienos.

Karietoje niekas nekalbėjo. Aš žiūrėjau pro langą į namus, į ilgą plytų ir geležinę tvorą, skiriančią kapus nuo kelio. Prieš mus važiavo vežimas, vežantis karstą, jo šonai buvo iš stiklo, ir lietus jį visą aptaškė. Pakeliui, mums pravažiuojant pro šalį, žmonės nusikeldavo skrybėles.

Kapinėse ponas Džeksonas priėjo prie karietos su skėčiu ir padėjo išlipti pirma senelei, o paskui ir man. Jis man vos linktelėjo, ir aš jam linktelėjau. Tuomet jis mus nuvedė pro kapinių vartus į koplyčią, prie kurios įėjimo mūsų laukė teta Sara. Ji buvo dvylika metų vyresnė už mamą ir gyveno Linkolnšyre. Jos nebuvo labai artimos. Ji pakštelėjo man į skruostą ir paspaudė ranką tėčiui. Tuomet įėjome į koplyčią.

Atsisėdau pirmuose klauptuose tarp tėčio ir tetos Saros, kartu su senele, kuri sėdėjo prie tėčio. Iš pradžių koplyčioje

buvome tik mes keturi ir Šv. Onos vikaras, laikantis mišias. Bet mums ėmus giedoti pirmąją giesmę, už nugaros išgirdau prisidėjusius balsus, giedančius „Dieve, arčiau tavęs“, ir atsisukusi pamačiau gale stovinčius poną Džeksoną ir Saimoną.

Baigus giedoti antrą giesmę „Lik su manimi“ (kuria mama, žinoma, būtų pasibjaurėjusi) su trenksmu atsidarė durys. Sunkiai kvėpuodama tarpduryje stovėjo Karolina Blek, ant šono pakrypusia skrybėle ir susitaršiusiais plaukais. Tėtis įsitempė.

— Velniai ją griebtų, — sumurmėjo jis.

Karolina Blek prisėdo viduryje, kraštiniame klaupte, ir pagavo mano žvilgsnį. Aš jai linktelėjau. Atsisukusi atgal jaučiau šalia manęs sėdinčio tėčio įsiūtį ir truputį šyptelėjau, tada kilstelėjau smakrą, kaip kad darydavo mama, kai kam nors nepaklusdavo.

Velniai tave griebtų, pagalvojau. Velniai tave patį griebtų.

Kai viskas baigėsi — kai karstas buvo išneštas į kapines ir paguldytas kape su virš jo dunksančia urna, kai Saimonas su savo tėčiu pradėjo berti ant jo žemes, nesiliaudami dirbti per tokią liūtį, kai aš pasišalinau nuo mamos kapo ir susiruošiau keliauti namo — Karolina Blek ištiesė ranką ir paėmė manąją. Tik tada pagaliau aš ėmiau verkti.

Doroti Beiker

Išmesti šitiek maisto buvo nusikaltimas. Ji net neatsiprašė — tik pasakė, kad pasikeitė planai, ir pietaus keturiese. O paruošta buvo penkiasdešimčiai!

Tada vos neišėjau, bet likau dėl Modės. Per vieną savaitę ji neteko mamos ir Dženi — ir dar geriausios draugės, kaip pasakojo Voterhausų valytoja. Tikrai nereikia, kad išeičiau ir aš.

To, kas atsitiko šiandien, niekada nepasakosiu Modei. Greičiausiai nepasakosiu niekam.

Pasibaigus Kiti Koulman laidotuvėms, tėvas, Džo ir aš užkasame kapą. Žemė smėlinga, sunku pasemti daug iš karto net ir per lietų. Visada sunkiau kasti pievoje, smėlyje. Molį sunkiau atlupti kastuvu, bet jis lipnus ir jį pilti lengviau nei smėlį.

Mes labai atsargiai kasame šį kapą, nes jis visai šalia Aivi Mei kapo. Jis yra dvylikos pėdų gylio, todėl, atėjus laikui, ten tilps Modė, jos tėvas ir senelė. Mes dar dėl visa ko sutvirtinome kraštus, užtikrindami, kad lentos kaip reikiant prispaustų smėlį. Jei su smėliu nemokėsi tvarkytis, jis gali tapti žudiku.

Mes kastuvais pilame smėlį, ir kapas jau puspilnis. Lietus pila kaip iš kibiro, visi kiaurai permirkę. Tada nukrenta tėvo kepurė.

— Aš ją paimsiu, — sakau tėvui.

— Ne, sūnau. Pats pasiimsiu, — sako jis ir šoka į duobę tarsi berniukas. Strykteli tiesiai ant savo kepurės ir ima juoktis. — Tiesiai į dešimtuką, — sako jis. — Statai man pintą alaus.

— Ir kur tu dabar gausi to alaus? — nusijuokiu. — Teks toli eiti, kad atsigertumei.

Vienintelė smuklė, kurioje gali lankytis duobkasiai, yra „Švento Albanso hercogas“ Bernelių tako gale, bet jie nebeįleidžia mano tėvo, nes jis taip prisigėrė, kad bandė pabučiuoti šeimininkę.

Kaip tik tada lūžta ir išlenda sutvirtinimas iš Aivi Mei kapo pusės. Taip atsitinka, kai aplink juda žemė. Tėvui tespėjus pasilenkti nuo atsikišusios lentos, viena kapo pusė įgriūva.

Viskas turėjo įvykti labai greitai, bet taip neatrodo. Atrodo, kad yra laiko stebėti, kaip tėvas žvilgteli į viršų, tarsi būtų išgirdęs griaustinį ir lauktų žaibo.

— O! — lyg išgirstu jį šūktelint.

Tada ant jo ima byrėti žemės ir užpila jį iki juosmens. Paskui, rodos, trumpam apstoja, bet turbūt tik akimirką, nes mes su Džo nespėjame nei pajudėti, nei ištarti žodžio ar įkvėpti.

Tėvas į mane žvilgteli ir, atrodo, man nusišypso. Tada jį visą užpila žemės ir pargriauna.

— Užgriuvo žmogų! — sušunku kaip galėdamas garsiau per lietų. — Užgriuvo žmogų!

Čia niekas nenori girdėti tokių žodžių.

Žemė vis dar juda, tarsi būtų gyva, bet nebematau tėvo. Jis ėmė ir dingo. Mes su Džo repečkojamės aplink kapo duobę, stengdamiesi neužberti dar daugiau žemių. Duobė užpilta tris ketvirčius. Reikia didelės sijos arba kopėčių, kurias paguldytume virš duobės, kad galėtume užlipti ant ko nors stabilaus, bet aplinkui nieko nėra. Anksčiau turėjome kopėčias, bet jas kažkas pasiskolino.

Nėra laiko laukti, kai žmogus palaidotas gyvas. Jei jis negaus oro, mirs po kelių minučių. Įšoku į duobę ir nusileidžiu kaip katinas ant keturių. Ieškau, ieškau ir pamatau tai, ko mane mokė tėvas. Pamatau iš žemės išlindusį jo pirštą, tik patį galiuką, vos judantį. Jis nepamiršo iškelti rankos. Imu rankomis kapstyti aplink tą pirštą. Neišdrįstu pasiimt kastuvo. Taip stipriai kasu, kad smėlis lenda po nagais ir labai skauda.

— Laikykis, tėve, — sakau kasdamas. — Mes tave ištrauksim. Matau tavo pirštus. Mes tave ištrauksim.

Nežinau, ar jis mane girdi, bet jei girdi, tai jam bus geriau.

Aš kasu ir kasu, stengiuosi rasti veidą, tikėdamasis, kad įkišęs ranką, užčiuopsiu jį. Nėra laiko net pažvelgti aukštyn. Nors jei ir pažvelgčiau, žinau, kad pamatyčiau Džo, stovintį prie kapo duobės ir, rankas įrėmusį į šonus, stebintį mane. Jis didelis vyras ir gali nesustodamas kasti valandų valandas, bet ne koks galvotojas. Jis smulkių darbų nedirba. Geriau tegu lieka viršuje.

— Džo, pradėk skaičiuoti, — sakau kapstydamas ranka smėlį. — Pradėk nuo dešimt ir skaičiuok.

Man atrodo, aš jau kasu apie dešimt sekundžių.

— Dešimt, — sako Džo. — Vienuolika. Dvylika.

Jei jis prieis iki dviejų šimtų, o aš dar nebūsiu radęs tėvo veido, jau bus per vėlu.

— Trisdešimt du.

— Šešiasdešimt penki.

— Šimtas dvidešimt vienas.

Pajuntu kažką virš galvos ir pažvelgiu viršun. Dabar virš kapo duobės ištiestos kopėčios. Jei užgrius dar žemių, galėsiu pagriebti už laiptelio ir manęs neužvers. Tada šalia manęs į kapą įšoka dar kažkas. Tai ponas Džeksonas. Jis ištiesia rankas ir apkabina kalną žemių, kurias aš kasu. Nemaniau, kad jis toks stiprus, bet jis patraukia žemes ir man atsiranda daugiau vietos. Jis padaro būtent tai, ko man ir reikia, o aš negaliu net prasižioti.

— Šimtas septyniasdešimt aštuoni.

Mano pirštai kažką paliečia. Tai kita tėvo ranka. Kasu aplink jo ranką ir randu galvą, tada nukasu smėlį nuo jo galvos ir pakeliu ranką, kad jo nosis ir burną būtų nepridengti. Jis užmerkęs akis ir visas baltas. Pridedu ausį prie jo nosies, bet nejaučiu, kad jo kvėpavimas kutentų.

Tada ponas Džeksonas nustumia mane į šalį ir prideda savo burną prie tėvo, tarsi jį bučiuotų. Jis kelis kartus įpučia oro jam į burną, ir matau, kaip tėvo krūtinė kilnojasi aukštyn ir žemyn.

Pažiūriu aukštyn. Aplink kapą stovi ratas vyrų, tylinčių ir ramių — kiti duobkasiai, sodininkai, akmentašiai, netgi tręšėjai. Gandas greitai pasklido, ir visi subėgo. Nors pylė lietus, visi buvo nusiėmę kepures, stebėjo ir laukė.

Džo tebeskaičiavo.

— Du šimtai dvidešimt šeši, du šimtai dvidešimt septyni, du šimtai dvidešimt aštuoni.

— Jau gali neskaičiuoti, Džo, — sakau šluostydamasis veidą. — Tėvas kvėpuoja.

Džo nutyla. Visi vyrai sujuda, mindžikuoja, kosėja, tyliai kalbasi — daro viską, ką buvo sulaikę laukdami. Kai kuriems nepatinka mano tėvas, nes jis mėgėjas išgerti, bet visiems nejauku matyti gyvą žmogų, štai šitaip užverstą kape.

— Paduok mums kastuvą, Džo, — sako ponas Džeksonas. — Dar reikia nemažai padirbėti.

Niekada nesu buvęs kape su ponu Džeksonu. Jis ne taip greitai dirba kastuvu, kaip aš ar kiti duobkasiai, bet primygtinai lieka su manimi duobėje, kol ištrauksim tėvą. Ir neliepia kitiems vyrams grįžti prie darbo. Jis žino, kad jie nori pamatyti, kuo viskas baigsis.

Man patinka dirbti šalia jo.

Praeina daug laiko, kol atkasam tėvą. Kasti turim atsargiai, kad jo nesužeistume. Kurį laiką jis užsimerkęs, tarsi miegotų, bet po kiek laiko atsimerkia. Pradedu su juo kalbėtis, kad jam nebūtų baisu.

— Mes dabar tave iškasam, tėve, — sakau. — Kai tu buvai duobėje, lūžo sutvirtinimai. Bet tu užsidengei veidą, kaip mane mokei, ir viskas gerai baigėsi. Po kelių akimirkų mes tave iškelsim.

Jis nieko nesako, tik žiūri į dangų, iš kurio lyja stiprus lietus ir plauna jo veidą. Atrodo, kad jis to nepastebi. Mane apima keista nuojauta, bet nieko apie tai nesakau, kad nieko neišgąsdinčiau.

— Žiūrėk, — sakau norėdamas priversti jį ką nors pasakyti. — Žiūrėk, ponas Džeksonas kasa. Galiu lažintis, kad niekada nesitikėjai pamatyti valdytoją, kuris tave gelbėja, ką?

Tėvas vis dar nieko nesako. Veidas atgauna spalvą, bet akyse kažko trūksta.

— Tikiesi gauti iš manęs pintą alaus, — sakau jau visai beviltiškai. — Man atrodo, kad šiandien daug kas tau pastatys

pintą. Galiu lažintis, kad šiandien tave įleis į „Švento Albanso hercogą". Gal net šeimininkė leisis pabučiuojama.

— Palik jį ramybėje, vaikine, — labai švelniai sako ponas Džeksonas. — Jis ką tik patyrė stiprų sukrėtimą. Gali praeiti kiek laiko, kol atsigaus.

Tada dirbame nekalbėdami. Kai pagaliau atkasame tėvą, ponas Džeksonas patikrina, ar nelūžę kaulai. Tada pakelia tėvą ant rankų ir perduoda Džo. Šis paguldo jį į vežimą, kuriuo gabena akmenis, ir du vyrai nuveža jį prie vartų. Mes su ponu Džeksonu išlipame iš kapo duobės, abu purvini, o ponas Džeksonas eina paskui vežimą. Stoviu nežinodamas, ką daryti — kapas dar neužkastas, o užkasti jį yra mūsų darbas. Bet tada ateina du duobkasiai ir paima kastuvus. Jie nieko nesako — jiedu ir dar Džo ima užkasti kapą.

Seku poną Džeksoną, einantį taku paskui vežimą. Kai jį pasiveju, noriu kaip nors jam padėkoti, parodyti, kad turime kažką bendra, kad nebūčiau jam tik vienas iš duobkasių. Buvau šalia jo Kiti Koulman kape ir noriu jam tai priminti, todėl pasakau, ką žinau apie jį ir ją, kad jis prisimintų tą ryšį ir suprastų, kaip aš esu jam dėkingas už tai, kad išgelbėjo mano tėvą.

— Labai apgailestauju dėl kūdikio, pone, — sakau. — Manau, ji irgi. Po to ji niekada nebebuvo tokia kaip buvusi, argi ne?

Jis atsisuka ir perveria mane akimis.

— Kokio kūdikio? — klausia jis.

Tada suprantu, kad jis nežino. Bet jau per vėlu atsiimti žodžius. Todėl jam papasakoju.

1910 metų gegužė

Lavinija Voterhaus

Išgirdusi skambančius varpus, iš karto pagalvojau, kad jie gali trukdyti mamytei, kai ši tokioje keblioje padėtyje. Bet, kita vertus, mamytei niekada taip nepatiko karalius, kaip kad buvusi karalienė. Dėl jo mirties, žinoma, labai liūdna, ir taip pat labai gaila vargšės karalienės Aleksandros, bet dabar viskas visai kitaip nei mirus karalienei Viktorijai.

Atplėšiau langą ir išlindau laukan. Turėjo būti lietinga, ūkanota ir miglota diena, bet, be abejo, tokia nebuvo — gražus gegužės rytas, saulėtas ir šiltas. Oras niekada nebūna toks, kokio reikia.

Atrodė, kad varpai skambina visur. Triukšmas toks gedulingas, kad aš persižegnoju. Tada sustingstu. Kitoje pusėje Modė, vilkinti naktiniais marškiniais, irgi atsidariusi ir persisvėrusi per langą. Ji žiūrėjo tiesiai į mane, ir atrodė, kad šypsosi. Vos neatsitraukiau nuo lango, bet tai jau būtų buvę nemandagu, nes ji jau mane pastebėjo. Taigi aš likau stovėti ir ganėtinai savimi didžiavausi — aš jai linktelėjau. Ji man irgi linktelėjo.

Mes nesikalbėjome jau beveik dvejus metus — nuo Aivi Mei laidotuvių. Jos vengti buvo neįtikėtinai paprasta. Mes nebelankėme tos pačios mokyklos, o kai prasilenkdavome gatvėje, aš tiesiog nusukdavau galvą ir apsimesdavau, kad jos nematau. Kartais, kai ateidavau į kapines aplankyti Aivi Mei kapo ir pamatydavau Modę prie savo mamos kapo, aš nutykindavau šalin ir vaikščiodavau po kapines, kol ji išeis.

Kartą gatvėje teko su ja susitikti akis į akį. Tai įvyko prieš metus. Aš atėjau su mamyte, o ji su senele, todėl buvo neįmanoma mums išvengti susitikimo. Modės senelė nepaliaudama reiškė užuojautą mamytei, o mudvi su Mode stovėjom ir spoksojom į batus nepratardamos nė žodžio. Buvo siaubingai nemalonu. Retkarčiais man pavykdavo į ją žvilgtelėti, ir aš pamačiau, kad ji dabar kasdien nešioja sukeltus į viršų plaukus ir dėvi korsetą! Mane tai taip pribloškė, kad norėjau kažką pasakyti, bet, žinoma, nepasakiau. Vėliau liepiau mamytei tuoj pat mane vestis ir nupirkti korsetą.

Niekada mamytei daug nepasakojau apie susipykimą su Mode. Ji mato, kad mes nesikalbame, bet nežino kodėl — turbūt pasibaisėtų, jei sužinotų, kad iš dalies visa tai dėl jos. Jai gal atrodo, kad mes su Mode elgiamės kvailai. Gal ir taip. Modei niekada to neprisipažinsiu, bet aš jos ilgiuosi. Šventosios Sąjungos mokykloje nesutikau nė vienos, kuri bent iš tolo prilygtų tokiai draugei kaip Modė. Tiesą pasakius, tos mergaitės su manimi elgiasi tiesiog siaubingai. Jei atvirai, tai manau, kad jos taip daro todėl, kad aš esu daug gražesnė už jas. Kartais gražus veidas gali būti tikra našta — nors, atsižvelgus į viską, aš norėčiau būti gražaus veido.

Manau, tai, kad Modei linktelėjau, reiškia, kad atleidau.

Nulipau žemyn pusryčiauti vis dar su naktiniais marškiniais ir deramai liūdnu veidu karaliaus mirties proga. Mamytė, atrodo, visai nepastebėjo skambančių varpų. Ji dabar tokia stora, kad beveik negali tilpti prie stalo. Taigi ji valgė skrudintą duoną

su uogiene sėdėdama šezlonge, kol tėvelis jai skaitė laikraštį. Net kai jis perskaitė mamytei naujienas, ji vis tiek šypsojosi, o ranką laikė ant pilvo.

— Kokios liūdnos naujienos, —pasakiau pabučiuodama abiejų galvas.

— O, sveika, mieloji, — pasakė mamytė. — Ar norėtum pažiūrėti, kaip spardosi kūdikis?

Iš tiesų man to pakako, kad norėčiau sprukti lauk. Žinoma, gerai, kad mama džiaugiasi dėl kūdikio, ypač josios amžiuje, ir puiku, kad pagaliau jos skruostai atgavo spalvą. Bet kartais atrodo, kad ji visai pamiršo Aivi Mei.

Tėvelis man nusišypsojo, tarsi suprastų, ką galvoju, ir vien dėl jo likau ir net pajėgiau suvalgyti dubenėlį košės, nors ir nelabai norėjau.

Užlipusi atgal į kambarį persirengti, atsistojau priešais savo spintą ir ilgai svarsčiau, ką šiandien vilktis. Žinojau, kad dėl karaliaus turiu rengtis juodai, bet vien žvilgtelėjusi į tą juodą vilnonį skarmalą jaučiau, kad galiu nualpti. Jei tik turėčiau tą gražiąją šilko suknelę, vilkčiausi, bet sudeginau ją praėjus metams po Aivi Mei mirties, nes negalima laikyti gedulo drabužių namuose — jie gali sugundyti likimą tokiai progai atsirasti.

Be to, norėjau vilktis savo mėgstamą mėlynąją suknelę. Ji yra išskirtinė — vilkėjau ją kaip galėdama dažniau, ypač ruošiantis neišvengiamai artėjančiam mamytės gimdymui. Noriu broliuko. Žinau, kad tai kvaila, bet pamaniau, kad jei vilkėsiu mėlynai, gal tai padės. Nenoriu dar vienos sesės — būtų pernelyg skaudu ir primintų man, kaip nuskriaudžiau Aivi Mei. Aš paleidau jos ranką.

Taigi užsivilkau savo mėlynąją suknelę. Ji bent jau tamsiai mėlyna — pakankamai tamsi, kad iš tolo atrodytų kaip juoda.

Šiandien liūdna ne tik dėl karaliaus mirties, bet ir dėl to, kad nebeliko ir jo motinos atminimo. Jei šiandien būtų mirusi ji, aš dar gerai pagalvočiau, ar galiu rengtis ne juodai. Pastaruoju

metu jaučiu, kad likau vienintelė, kuri dar atsigręžia į ją kaip į pavyzdį mums visiems. Net ir mamytė žvelgia į ateitį. Ir aš jau pavargau plaukti prieš srovę.

Modė Koulman

Ilgai gulėjau lovoje ir bandžiau atspėti, kurie varpai skamba iš kurios bažnyčios: Šv. Marijos Brukšyldo ant kalvos, Šv. Mikalojaus ir Šv. Juozapo ant kalvos Haigeite, mūsų, Šv. Onos, kalvos papėdėje. Visose skambėjo tik po vieną varpą, bet kiekvieno garsas aidėjo kiek kitaip ir skambinama buvo nevienodai — vienur kiek lėčiau, kitur kiek greičiau, bet atrodė, kad skamba vienas ir tas pats varpas. Negirdėjau tokio triukšmo nuo pat karalienės Viktorijos mirties prieš devynerius metus.

Iškišau galvą pro langą ir pamačiau savo lange besižegnojančią Laviniją. Dažniausiai kai ją kur pamatau — sode ar gatvėje — krūpteliu, tarsi kas būtų trenkęs iš už nugaros. Bet dabar buvo taip keista matyti ją darančią tokį keistą gestą, kad net pamiršau išsigąsti ją pamačiusi. Turbūt išmoko žegnotis Šventojoje Sąjungoje. Prisiminiau, kaip prieš daugybę metų ji bijojo eiti į disenterių dalį kapinėse, kur palaidoti visi katalikai, ir nusišypsojau. Keista, kaip viskas keičiasi.

Tada ji mane pamatė ir akimirką sudvejojusi linktelėjo į mano šypseną. Visai neketinau jai šypsotis, tikrai, bet jai linktelėjus jaučiau, kad ir aš turėčiau.

Nusisukome nuo savo langų, ir aš nuėjau rengtis dvejodama, kurią suknelę rinktis iš kabančių spintoje. Tebekabėjo juoda šilkinė suknelė, bet kad man tiktų, ją reikėtų persiūti — nuo tada, kai pastarąjį kartą ja vilkėjau, aš papilnėjau, be to, dabar dėviu korsetą. Po mamos mirties aš metus vilkėjau juodai ir dabar pirmą kartą supratau, kodėl reikia rengtis juodai. Ne vien

dėl to, kad spalva atspindi niūrią gedinčiojo nuotaiką, bet ir dėl to, kad nesinori rinktis ką apsirengti. Ilgą laiką aš rytą keldavausi ir man palengvėdavo, kad nereikia apsispręsti, kokią suknelę rinktis — jau buvo už mane nuspręsta. Visai netroškau rengtis spalvingai ar rūpintis savo išvaizda. Tada, kai pradėjau norėti rengtis spalvingai, žinojau, kad pradedu atsigauti.

Kartais svarstydavau, kaip Lavinija laikėsi per tokį ilgą Aivi Mei gedulą — šeši mėnesiai dėl sesers, nors, manau, ji laikėsi kaip ir mama, ir metus laiko rengėsi juodai. Įdomu, ką ji vilkės per karaliaus gedulą.

Vėl pažvelgiau į sukneles. Tada tarp visų pamačiau mamos pilką suknelę ir pagalvojau, kad galbūt man ji tiktų. Mane vis dar stebina, kad man tinka jos suknelės. Senelei nepatinka, kad jas dėviu, bet po insulto ji beveik nebegali kalbėti, o aš sugebu nekreipti dėmesio į jos piktus žvilgsnius.

Manau, iš dalies ji galvoja apie tėtį, ir aš stengiuosi jam nesirodyti su mamos suknelėmis. Ir dabar jį matau sode rūkantį cigaretę — mama jam tai drausdavo, nes jis visada meta nuorūkas į žolę. Nusileidau laiptais su pilka suknele ir praslydau pro jį nepamatyta. Bernelių take berniukai, parduodantys laikraščius, šūkavo apie karaliaus mirtį, o kai kurios parduotuvės jau pasikabinusios juodas ir violetines vėliavas. Niekas nedažė geležies konstrukcijų juodai, kaip darė po karalienės mirties. Kai kurie žmonės vilkėjo juodai, bet tikrai ne visi. Jie stabčiojo vieni su kitais pasikalbėti apie karalių, bet ne tylomis kaip gedėtojai, o smagiai. Prisimenu, kad mirus karalienei viskas sustojo kaip buvę — žmonės nėjo į darbą, buvo uždarytos mokyklos ir parduotuvės. Mums pritrūko duonos ir anglių. O dabar jaučiau, kad to nebus — kepėjas pristatys duoną, pienininkas — pieną, anglininkas — anglis. Buvo šeštadienis, o jei aš nueičiau į Viržynę, pamatyčiau vaikus, leidžiančius aitvarus.

Ketinau į biblioteką grąžinti knygą, bet man nuėjus paaiškėjo, kad ji uždaryta, o ant durų kabėjo mažas raštelis su užrašu

apie karaliaus mirtį. Kažkas dar pagerbė tradiciją. Pažvelgiau į kapines kitoje kelio pusėje ir prisiminiau, kaip baltos vėliavėlės nuo bibliotekos užkrito ant laidotuvių procesijos, prisiminiau poną Džeksoną ir Karoliną Blek. Atrodo, tai įvyko taip seniai, ir vis dėlto jaučiausi tarsi tik vakar netekau savo mamos.

Nenorėjau grįžti namo, todėl kirtau kelią, įėjau pro vartus ir ėmiau žingsniuoti taku, vedančiu į pagrindinę kapinių dalį. Eidama pamačiau Saimono tėvą, sėdintį ant plokščio antkapio, pasilenkusį prie keltų kryžiaus. Jis buvo pasidėjęs rankas ant kelių ir žvelgė į tolumą, kaip seni vyrai žiūri į jūrą. Jo akyse atsispindėjo mėlynas dangus, ir buvo sunku pasakyti, į ką jis žiūri. Nežinojau, ar jis mane pamatė, bet vis tiek sustojau.

— Laba diena.

Jo akys sujudėjo, bet neatrodo, kad būtų į mane pažiūrėjęs.

— Laba diena, — pasakė jis.

— Labai liūdna dėl karaliaus, argi ne? — pasakiau jausdama, kad reikėtų užmegzti pokalbį.

— Liūdna dėl karaliaus, — pakartojo Saimono tėvas.

Aš ilgai jo nemačiau. Kada tik ieškodavau Saimono darbe, atrodė, kad jo tėvas kartu nekasa, jis būdavo išėjęs atnešti kopėčių, virvės ar atvežti vežimaičio. Kartą mačiau jį miegantį, atsirėmusį į paminklą, bet pamaniau, kad jis užmigo po nakties gėrimo.

— Ar jūs žinote, kur yra Saimonas? — paklausiau.

— Kur yra Saimonas.

Uždėjau ranką jam ant peties ir pažvelgiau į akis. Nors jos buvo atgręžtos į mane, neatrodė, kad ką nors pažintų. Jis buvo tarsi aklas, nors regėjimo nepraradęs. Kažkas jam buvo negerai — akivaizdu, kad jis daugiau nebegalės smeigti kastuvo į molį. Įdomu, kas jam nutiko.

Spustelėjau jam petį.

— Nesvarbu. Buvo malonu su jumis susitikti.

— Malonu su jumis susitikti.

Ėjau taku tolyn, mano akyse ištryško ašaros ir užgniaužė gerklę.

Stengiausi laikytis atokiau nuo mūsų kapo ir kurį laiką klaidžiojau po kapines apžiūrinėdama kryžius, kolonas, urnas ir angelus, tylius ir spindinčius saulėje. Bet galiausiai vis tiek kažkaip nuėjau ten.

Ji manęs jau laukė. Ją pamačiusi iš pradžių pamaniau, kad ji vilki juodą suknelę, bet priėjusi arčiau supratau, kad ji mėlyna — tokią skandalingai dėvėjo mano mama karalienės Viktorijos mirties dieną. Nusišypsojau, bet kai Lavinija paklausė, kodėl šypsausi, žinojau, kad geriau nesakyti.

Saimonas Fildas

Kiekviena sėdi prie savo šeimos kapo kaip anksčiau. Jau seniai mačiau jas kartu, bet, kai sutikdavau po vieną, jos man nepasakojo, kas nutiko. Per trumpą laiką taip pasikeitė tų mergaičių gyvenimas.

Jos manęs nemato — aš gerai pasislėpęs.

Jos ne tokios pat kaip anksčiau — nesusikabinusios už parankių ir nebesijuokia taip, kaip juokdavosi. Jos sėdi toli viena nuo kitos ir mandagiai šnekasi. Girdžiu, kaip Modė klausia:

— Kaip laikosi tavo mama?

Livi keistai pažvelgia į Modę.

— Mama dabar bet kurią dieną gali pagimdyti.

Modė, atrodo, nustebo, o aš vos nenusijuokiu, bet susilaikau.

— Tai nuostabu! Bet aš maniau... aš maniau, kad ji per sena, kad turėtų vaikų. Ir... po Aivi Mei...

— Atrodo, kad ne.

— Ar tu patenkinta?

— Žinoma, — atsako Livi. — Pagaliau gyvenimas juk tęsiasi.

— Taip.

Abidvi žiūri į savo kapus, į Aivi Mei ir Kiti Koulman vardus.

— O tavo senelė — kaip ji laikosi? — klausia Livi.

— Ji tebegyvena su mumis. Prieš kelis mėnesius patyrė insultą ir nebegali kalbėti.

— O varge.

— Iš tikrųjų tai tuo geriau. Dabar su ja daug lengviau būti.

Mergaitės abi sukikena, tarsi Modė būtų pasakiusi kažką išdykėliška. Išlendu iš už paminklo ir pabrūžinu pėda akmenėlius prie kapo, kad jos mane išgirstų. Jos pašoka.

— Labas, — sako Modė.

O Livi iš karto klausia:

— Kur tu buvai, išdykėli?

Ko gero, niekas nepasikeitė.

Pritupiu prie mūsų senelio kapo priešais jų, pakeliu du akmenukus nuo tako ir trinu juos tarp pirštų.

— Iš kur žinojai, kad mes būsime čia? — klausia Modė.

Gūžteliu pečiais.

— Žinojau, kad abi ateisit. Juk karalius mirė, argi ne?

— Tegyvuoja karalius! — pasako jos kartu, tada viena kitai nusišypso.

— Argi ne apmaudu? — sako Livi. — Jei mamai gims berniukas, ji jam duos Džordžo vardą. Man šitas vardas nepatinka kaip ir Eduardas. Pavadinčiau jį Tedžiu. Džordžas ne toks gražus.

Modė nusijuokia.

— Pasiilgau tavo kvailų pastabų.

— Ša, — sako Livi.

— Saimonai, aš ką tik mačiau tavo tėvą, — staiga sako man Livi.

Paleidžiu akmenėlius ant tako.

— Kas jam nutiko? — klausia ji labai tyliai.

— Nelaimingas atsitikimas.

Modė nieko nesako.

— Jį užgriuvo. Mes jį ištraukėme, bet... — aš ir vėl gūžteliu pečiais.

— Man labai gaila, — sušnabžda Modė.

— Ir man, — priduria Livi.

— Noriu tavęs kai ko paklausti, — sakau Livi.

Ji spokso į mane. Turbūt galvoja apie tą bučinį kapo duobėje prieš daugybę metų. Bet aš visai ne to noriu jos klausti.

— Tu žinai, kad aš čia pažymėjau visus kapus. Pažymėjau visus pievoje, kiek mato akys. Išskyrus tavo, — pakreipiu galvą į Voterhausų angelą. — Tu man liepei to nedaryti, dar prieš daug metų, po karalienės mirties. Tai aš ir nedariau. Bet noriu padaryti tai dabar. Dėl Aivi Mei. Kad prisiminčiau, jog ji čia guli.

— Ką čia prisiminti, juk ten tik jos kaulai, — atsako Livi. — Tai žiauru.

— Ne, ne, viskas visai ne taip. Čia tam, kad atsimintume, jog ji ten guli. Aišku, dalis jos supus, bet jos kaulai gulės ten šimtus metų. Net galiu lažintis, ilgiau nei antkapiai. Ir ilgiau nei mano ženklas. Tai ir yra visų svarbiausia, o ne kapas ar tai, ką ant jo pastato.

Modė į mane keistai pažvelgia, ir man paaiškėja, kad visus tuos metus ji irgi nesuprato, ką reiškia mano kaukolės su sukryžiuotais kaulais, nors ir protingesnė už Livi.

Livi kokią minutę patylėjusi pagaliau taria:

— Gerai.

Atsistoju ir nueinu prie paminklo su kišeniniu peiliuku rankoje.

Kol aš gremžiu ženklą, jos vėl ima kalbėtis.

— Man visai nerūpi, kad Saimonas paženklins tą angelą, — sako Livi. — Nuo tada, kai nukrito, man jis jau taip nebepatinka. Visą laiką tikiuosi, kad jis ir vėl nugrius. Ir vis dar matosi jo lūžusi nosis ir kaklas.

— Man niekada nepatiko mūsų šeimos kapas, — sako Modė. — Pažvelgiu į jį, ir niekas neprimena man mamos, net jei ir iškaltas jos vardas. Ar tu žinai, kad ji norėjo būti kremuota?

— Ką, ir patalpinta kolumbariume? — Livi atrodo pasibaisėjusi.

— Ne, ji norėjo, kad jos pelenus išbarstytų ten, kur auga laukinės gėlės. Ji taip sakė. Bet tėtis nenorėjo taip daryti.

— Tikiu, kad nenorėjo.

— Visą laiką jaučiau — blogai padarėme, kad ją čia palaidojome, bet negalėjau nieko padaryti. Kaip tu ir sakai, gyvenimas tęsiasi.

Pabaigiu ženklą ir sulenkiu peiliuką. Gerai, kad vis dėlto tai padariau, tarsi pagaliau pasikasyčiau niežtinčią nugarą. Jau seniai buvau skolingas Aivi Mei. Išlendu iš už paminklo ir joms linkteliu.

— Turiu grįžti prie darbo. Džo manęs ieškos. — Patyliu kokią minutę. — Jūs grįšite su manimi pasimatyti, abidvi?

— Žinoma, — jos atsako.

Kodėl jų to paklausiau, juk žinau atsakymą, ir jis iš tikrųjų ne toks, kaip atsakė jos. Mergaitės auga ir daugiau nebežaidžia kapinėse. Modė nešioja susikėlusi plaukus ir kas dieną vis labiau panašėja į savo mamą, o Livi — na, Livi. Ji ištekės aštuoniolikos už kareivio, aš taip manau.

Ištiesiu Modei ranką. Ji nustemba, bet paima.

— Viso gero, — sakau.

Ji supranta, kodėl aš taip darau, nes irgi žino tikrąjį atsakymą. Staiga ji žengia manęs link ir pabučiuoja mano purviną skruostą. Livi pašoka ir pabučiuoja į kitą. Jos nusijuokia, susikimba už rankų ir ima kartu žingsniuoti vartų link.

Man prie Aivi Mei kapo kilo mintis. Klausydamas Modės, ėmiau galvoti apie jos mamos kapą, ir kaip jame užgriuvo mano tėvą. Visada maniau, kad galbūt tai buvo ženklas, kad ji nenorėjo būti ten palaidota. Kartais man atrodo, kad ir ponas Džeksonas mano tą patį. Kai leido jos karstą į kapo duobę, jo veido išraiška buvo tokia, tarsi jo viduriuose kas suktų peilį.

Einu pasimatyti su ponu Džeksonu. Jis savo namelyje susitinka su šeima aptarti laidojimo reikalų, todėl aš palaukiu kieme. Eilė vyrų stumia vežimaitį prie šiukšlių krūvos. Čia niekas nesustoja net per karaliaus mirtį.

Kai ponas Džeksonas išlydi lankytojus, aš kosteliu.

— Ar aš galiu su jumis trumpai pasišnekėti, šeimininke? — paklausiu.

— Kas yra, Saimonai?

— Reikia apie kai ką pasikalbėti viduje. Toliau nuo visų.

Linkteliu galvą į vežimaitį.

Jis nustebęs žiūri į mane, bet įleidžia į namelį ir uždaro duris. Atsisėda už stalo ir pradeda lyginti sąskaitų knygą, kurioje buvo įrašęs kitas laidotuves — jų datą, laiką, vietą, gylį ir paminklą.

Jis man geras — ponas Džeksonas. Niekada nesiskundžia, kad tėvas nekasa. Jis netgi moka jam tiek pat, kaip anksčiau, ir dar palieka mums su Džo daugiau laiko pabaigti darbą. Kai kurie kiti duobkasiai nėra tuo patenkinti, bet ponas Džeksonas juos greitai užčiaupia. Jie kartais žiūri į mano tėvą, ir matau, kaip sudreba.

— Dieve maloningas, — šnibžda jie. — Ir už ką taip.

Jie su manimi ir Džo nedaug tesišneka. Tarsi būtume prakeiktieji. Na, su manimi jiems teks susigyventi. Aš artimiausiu metu niekur iš čia neisiu. Nebent būtų karas, o ponas Džeksonas sako, kad jis gali vykti. Tada tikrai reikės duobkasių.

— Ko nori, Saimonai? — klausia ponas Džeksonas.

Jis bijo to, ką galiu pasakyti, svarsto, kokių dar jam naujienų galiu pasakyti. Vis dar bjauriai jaučiuosi, kad prasitariau apie Kiti kūdikį.

Nėra lengva tai pasakyti.

— Buvau prie Koulmanų kapo, — sakau pagaliau. — Ten sutikau Modę su Livi.

Ponas Džeksonas nustoja vartęs sąskaitų knygą ir padeda rankas ant stalo.

— Modė sakė, kad jos mama norėjo būti sudeginta — kremuota. Ir kai ji dabar žiūri į kapą, jame niekas neprimena jos mamos, tik iškaltas vardas.

— Ar ji taip sakė?

— Aha. Ir aš pagalvojau...

— Tu per daug galvoji.

Tuomet aš vos nenutylu, nes atrodo beprasmiška tęsti. Bet, po teisybei, mus sieja kažkoks sunkiai paaiškinamas ryšys su Kiti Koulman.

— Manau, kad reikėtų ką nors daryti, — tęsiu.

Ponas Džeksonas žvilgteli į duris, tarsi baimintųsi, kad kas nors gali įeiti. Jis atsistoja ir užrakina jas.

— Ką tu turi galvoje? — paklausia jis.

Taigi aš jam papasakoju savo idėją.

Kurį laiką jis nieko nesako. Tik žiūri į savo rankas, padėtas ant stalo. Tada sugniaužia jas į kumščius.

— Visa bėda — kaulai, — sako jis. — Reikia pakankamai karštos liepsnos ir pakankamai ilgam. Ypatingos anglies turbūt.

Jis nutyla.

Aš nieko nesakau.

— Gali užtrukti, kol viską suorganizuosim.

Aš linkteliu. Laiko mes turime. Žinau, kada galime tai padaryti — kai niekam nerūpės žiūrėti į tą pusę.

Gertrūda Voterhaus

Kai Livi grįžo, nepasakiau nė žodžio apie mėlyną suknelę. Rytą nepastebėjau, kad ji ją vilki. Nors mane tai ir nustebino, man pavyko nuslėpti užsimenant apie kūdikį. Tikiuosi, kad ji apsirengs juodai per karaliaus laidotuves. Sako, kad jos vyks dviejų savaičių laikotarpiu.

Bet šiaip tai turbūt visai gerai, kad Livi vilki mėlynai. Nemanau, kad dabar galėčiau ištverti tą dramą, su kokia ji visada gedi. Brangioji Aivi Mei nepatikėtų, jei pamatytų, kaip Livi darosi panaši į ją, kad ji elgiasi taip, kaip niekad nesielgdavo Aivi Mei gyvai esant.

Aš jos ilgiuosi. Supratau, kad tas jausmas manęs niekad nepaliks, kaip ir kaltė, bet pagaliau sugebėjau sau atleisti.

Gal aš su Livi elgiuosi neteisingai? Per pastaruosius metus ji taip suaugo. Ir sakė, kad susitaikė su Mode. Aš dėl to džiaugiuosi. Mergaitėms reikia vienai kitos, kad ir kas būtų nutikę praeityje.

— Žinai, mamyte, — pradėjo Livi, — Koulmanai įsirengė elektrą. Modė sakė, kad tai nuostabu. Aš manau, kad ir mums reikėtų įsivesti.

Bet aš nebesiklausiau. Kažką pajutau pilve, ir tai nebuvo spyris. Prasidėjo.

Albertas Voterhausas

Pripažįstu, tikrai padauginau. Keliant tostus į Trudi sveikatą, už senojo karaliaus mirtį ir naujojo karaliaus sveikatą, susidėjo nemažai bokalų. Ir dar iki popietės, kai Trudi prasidėjo, aš

buvau smuklėj. Atėjus Ričardui aš daugiau ar mažiau ramsčiau „Jaučio ir lasto“ sienas.

Jis, atrodo, net nepastebėjo. Išgirdęs, kad Trudi gimdo, nupirko man bokalą ir kalbėjo apie kriketą ir apie tai, kurios varžybos bus atšauktos dėl karaliaus mirties.

Tada jis manęs paklausė kai ko keisto. Iš tikrųjų tai aš tebesvarstau, ar jis tikrai tai pasakė, ar man į ausį kalbėjo bokalai.

— Modė nori stoti į universitetą, — pasakė jis.

— Ką sakei?

— Ji šiandien atėjo pas mane ir pasakė, kad nori eiti į pensioną, kuriame pasiruoštų egzaminams stoti į Kembridžą. Kaip manai, kaip aš turėčiau elgtis?

Aš vos nenusijuokiau — Ričardas visada sunkiai susitvarko su savo moterimis. Kita vertus, su tomis Koulmanų moterimis gali nutikti bet kas. Prisiminiau, kaip Kiti Koulman laikėsi man už parankės, kai lydėjau ją namo, jos lieknas ir dailias kulkšnis, šmėkščiojančias iš po sijono, kai ji važiavo dviračiu, ir juoktis nebegalėjau. Norėjau verkti. Žiūrėjau į savo alaus putas.

— Leisk jai, — atsakiau.

Kaip tik tada įbėgo mūsų namų tvarkytoja ir pasakė, kad man gimė sūnus.

— Ačiū Dievui! — sušukau ir visai smuklei pastačiau alaus.

Ričardas Koulmanas

Šiandien su manimi sode, kol rūkiau cigaretę, sėdėjo Modė. Tada ją pašaukė ponia Beiker, ji nuėjo ir paliko mane vieną. Žiūrėjau į dūmą, sūkuriuojantį man tarp pirštų, ir pagalvojau: aš jos ilgėsiuos, kai ji išeis.

Nereikėjo taip ilgai laukti, reikėjo papasakoti Modei anksčiau. Bet ką aš galėjau žinoti, kaip geriau? Stengiausi rūpintis savo reikalais. Ir negalėjau nieko sakyti, kol senelė tvarkė namus. Tas insultas turėjo ir gerų pasekmių. Užsivėrus senelės burnai mačiau, kaip Modė pražydo.

Iškart po insulto nepasakiau visko tiesiai — būtų buvę negražu jai priešintis esant tokiai situacijai. Bet vieną dieną laiškas, kurį siunčiau Dženi, grįžo su prierašu „Išvykusi". Žinoma, vokas buvo perpjautas, o monetos pavogtos. Kai tik išgalėdavau, siųsdavau jai vis kokį atliekamą šilingą, nes norėdavau padėti. Žinojau, kad ji, jos mama ir Džekas vos suduria galą su galu. Atrodo, jie net neišgalėjo sumokėti nuomos.

Vėliau, su panele Mode derindama savaitės meniu, nusprendžiau, kad reikia kažką daryti. Galbūt reikėjo viską pasakyti paprasčiau, bet nepasakiau. Mes pabaigėme, tada aš užverčiau knygą ir tariau:

— Dženi blogai.

Modė išsitiesė.

— Kas atsitiko?

Šiaip mes apie Dženi nekalbame, todėl ji labai nustebo.

— Man grąžino laišką — ji su mama išsikėlė.

— Tai nebūtinai turi reikšti ką nors bloga. Galbūt jos persikėlė į kitą vietą, į gražesnę.

— Ji man būtų pasakiusi. Ir ji neturi pinigų gražesnei vietai, — niekada nesakiau panelei Modei, kokie prasti Dženi popieriai. — Reikalas tas, kad Dženi labai sunkiai pragyvena nuo tada, kai tavo senelė ją išvarė be rekomendacijos.

— Be rekomendacijos? — pakartojo panelė Modė, tarsi nebūtų supratusi.

— Be rekomendacijos ji negali gauti kito tarnaitės darbo. Ji

dirbo smuklėje, o jos mama skalbė žmonių drabužius. Jos vargiai surinkdavo šilingą.

Panelė Modė atrodė pasibaisėjusi. Ji vis dar daugeliu atvejų labai naiviai žiūri į pasaulį. Neišdrįsau jai pasakyti, prie ko gali privesti darbas smuklėje.

Tada ji mane nustebino.

— Kaip iš to ji gali išlaikyti sūnų?

Iki tada aš nebuvau tikra, kad ji žino, jog Džekas yra Dženi sūnus. Bet ji tai pasakė labai ramiai, tarsi visai jos nesmerktų.

Gūžtelėjau pečiais.

— Mes turime ją surasti, — pasakė panelė Modė. — Tai yra mažiausia, ką galime padaryti.

— Kaip? Miestas gi didelis — ji gali būti bet kur. Kaimynai būtų davę paštininkui jos naująjį adresą, jei būtų žinoję.

— Saimonas ją ras, — pareiškė panelė Modė. — Jis ją pažįsta. Jis ją suras.

Jau ruošiausi paprieštarauti, bet ji taip pasitikėjo tuo berniuku, kad nedrįsau sužlugdyti jos vilčių.

— O jei ją rasime, — tęsiau, — ką tada darysime? Mes negalime jos vėl čia įdarbinti, nauja tarnaitė puikiai dirba savo darbą. Tai būtų neteisinga.

— Aš pati jai parašysiu rekomendaciją.

Nuostabu, kaip mergaitė gali greitai suaugti, kai to nori.

Saimonas Fildas

Kai Modė manęs paprašo surasti Dženi, aš neklausiu kodėl. Kartais man visai nebūtina to sužinoti. Surasti nėra taip sunku — pasirodo, ji buvo atėjusi pas mano mamą, ir mama man pasako, kur ieškoti. Nuėjęs ten pamatau, kad ji su savo mama ir Džeku gyvena mažutėliame kambarėlyje neturėdamos

nė kąsnio maisto — Dženi išleido visus pinigus, kad sumokėtų mano mamai.

Nusivedu juos į užkandinę ir pamaitinu — Modė tam reikalui davė pinigų. Berniukas su savo senele valgo viską iš eilės, o Dženi tik knibinėja maistą. Jos veidas papilkėjęs.

— Negerai jaučiuosi, — sako ji.

— Praeis, — atsakau.

Mama taip sako moterims po apsilankymo pas ją. Prieš kelerius metus Dženi nenorėjo turėti jokių reikalų su tuo, ką daro mano mama, bet dabar viskas pasikeitė. Ji žino, ką reiškia turėti vaiką ir neišgalėti jo išmaitinti. Bet kas suabejotų, ar gimdyti dar vieną burną, kurios negalėsi išmaitinti.

Bet aš jai nieko nesakau. Nereikia Dženi priminti, kaip viskas pasikeitė. Neprasižioju ir leidžiu jai suvalgyti šlakelį sriubos.

Spėju, kad radau ją pačiu laiku.

Lavinija Voterhaus

Na, net nežinau. Iš tikrųjų aš nežinau ir ką galvoti. Modė man dažnai sakydavo, kad turėčiau stengtis būti platesnių pažiūrų, ir manau, kad būtent šią akimirką aš turėčiau labai pasistengti. Bet labai sunku. Dabar privalau nuo jos saugoti dar dvi paslaptis.

Ką tik, žinoma, grįžau iš kapinių. Atrodo, kad mūsų gyvenima sukasi apie jas. Buvau nuėjusi ten viena — norėjau aplankyti mūsų kapą. Norėjau aplankyti dar prieš karaliaus laidotuves. Mamytė, be abejo, eiti negalėjo, nes vis dar guli lovoje su mažuoju Džordžu. Man išeinant jie abu miegojo, o tai yra gerai, nes kitaip nebūčiau palikusi jų vienų. Yra Elizabeta, bet aš jai nepatikėčiau Džordžo — esu tikra, kad ji galiausiai išmes jį ant

galvos. Tėvelis darbe, nors sakė, kad šią savaitę darbe niūru ir ramu, visi vaikšto ištįsusiais veidais ir nedaug tedirba — laukia, kol bus palaidotas karalius.

Būčiau galėjusi į kapines pasikviesti Modę, bet vakar visą dieną mes praleidome kartu stovėdamos eilėje Vaithole, kad pamatytume pompastiškai pašarvotą karalių, be to, man buvo gera eiti vienai.

Nuėjau prie kapo, padėjau puokštelę Aivi Mei ir šiek tiek apravėjau — taip pat ir Koulmanų kapą, nes buvo kiek apleistas. Kartais Koulmanai į tokius dalykus nekreipia dėmesio. O tada tiesiog atsisėdau. Buvo graži, saulėta, rami popietė. Tarsi jaučiau, kaip aplink mane auga žolė, gėlės ir medžiai. Pagalvojau apie naująjį karalių — karalių Džordžą V. Net kelis kartus ištariau tai garsiai. Dabar daug lengviau jį priimti, kai mano broliukas pavadintas jo garbei.

Tuomet man kilo mintis aplankyti visus angelus. Taip seniai buvau jų visų apžiūrėti. Pradėjau, žinoma, nuo mūsų angelo ir ėjau juos apžiūrinėdama ir skaičiuodama. Dabar kapinėse jau yra daug daugiau nei trisdešimt vienas angelas, bet apžiūrinėjau tik tuos, kuriuos atsimenu iš vaikystės. Tarsi susitikčiau su senais draugais. Priėjau trisdešimtą, bet niekaip negalėjau rasti trisdešimt pirmojo angelo. Jau buvau nuėjusi toli į kapinių gilumą, prie šiaurės vakarų kampo, ir vis dar ieškojau, kai išgirdau artėjant skambantį varpelį. Tada prisiminiau, kad pamiršau miegantį angelą, ir nuskubėjau Egipto alėja jo link. Pajutau, kad tik pamačiusi jį, gulintį ant šono, tvarkingai po savimi pasikišusį sparnus, galėsiu grįžti atgal.

Skubėjau taku vartų link. Jau buvo tikrai labai vėlu — kapinėse tuščia, o aš nerimavau, kad gali užrakinti vartus. Bet vis tiek nors trumpai akimirkai nubėgau į pievą atsisveikinti su Aivi Mei.

Ir ten pamačiau Saimoną su Džo ir ponu Džeksonu, pradedančius laužtuvu atplėšti granito plokštę nuo Koulmanų

kapo! Mane taip pribloškė, kad tiesiog stovėjau pražiota burna. Siaubingą akimirką pamaniau, kad praradau ir Modę. Tada Saimonas mane pamatė ir numetė kastuvą, taip pat apmirė Džo su ponu Džeksonu. Jie stovėjo, tarsi būtų prasikaltę, ir aš iš karto supratau, kad daro kažką negera.

— Ką, dėl Dievo meilės, jūs čia darote?! — sušukau.

Saimonas pažvelgė į poną Džeksoną ir tarė:

— Livi, eikš, prisėsk minutei.

Jis pamojo į angelo pėdas. Atsisėdau kiek nedrąsiai — nuo tada, kai jis nuvirto, niekada nepasitikėjau, kad stovės tvirtai.

Saimonas viską paaiškino. Iš pradžių aš negalėjau ištarti nė žodžio. Bet atgavusi amą pasakiau:

— Krikščioniškos pareigos vedama, norėčiau jums priminti, kad tai, ką jūs darote, yra ir neteisėta, ir nedora.

— Mes žinom, — atsakė išdykėlis. Jis tai ištarė beveik džiaugsmingai!

— Ji to norėjo, — labai tyliai pridūrė ponas Džeksonas.

Pažvelgiau į jį. Mano rankose — jo ir Saimono darbas. Jei apie tai praneščiau policijai, sugriaučiau jam ir Saimonui gyvenimą, taip pat neapsakomai nuliūdinčiau Modę ir jos tėvą. Galėčiau.

Bet tai nesugrąžintų Aivi Mei.

Jie taip baimingai į mane žiūrėjo, tarsi žinotų, ką aš svarstau.

— Ar pasakysit apie tai Modei? — paklausiau.

— Kai bus tinkamas metas, — atsakė ponas Džeksonas.

Patylėjau, kad jie dar luktelėtų. Kapinėse buvo taip tylu, tarsi visi kapai lauktų mano atsakymo.

— Aš niekam nesakysiu, — pagaliau pratariau.

— Ar tikrai, Livi? — paklausė Saimonas.

— Gal tu manai, kad aš nemoku saugoti paslapčių? Aš nepasakiau Modei apie tai, kas nutiko jos mamai, žinai — apie kūdikį. Išlaikiau paslaptį.

Ponas Džeksonas pašoko ir nuraudo. Pažvelgiau į jį ir po daugybės metų neišspręstame galvosūkyje savo mintyse leidau jam užimti vietą šalia Kiti Koulman. Mano didžiam nustebimui, man jo pagailo.

Dar viena paslaptis. Bet aš nesakysiu. Palikau juos vykdyti siaubingą užduotį ir nubėgau namo stengdamasi apie tai net negalvoti. Nebuvo labai sunku — vos grįžusi namo ir paėmusi savo mažąjį broliuką ant rankų, supratau, kad visai lengva viską pamiršti ir matyti tik jo mielą veidelį.

Modė Koulman

Kai mudu su tėčiu nuėjome ant Parlamento kalvos, jau buvo gerokai po vidurnakčio. Buvome užsukę į naująją Hampstedo mokslinės bendruomenės observatoriją prie Vaitstouno tvenkinio pažiūrėti į Halio kometą ir dabar keliavome Viržyne namų link.

Matomumas prastas — pilnėjantis mėnulis švietė taip stipriai, kad kometa vos matėsi, nors jos ilga išlenkta uodega tikrai įspūdinga. Tėčiui labai patinka observatorija — jis taip agitavo, kad ją pastatytų — ir visai nenorėjo sugadinti vakaro skųsdamasis dėl mėnulio. Buvome tik aš ir dar kelios moterys, todėl tylėjau.

O dabar, kai mėnulis kabėjo žemiau danguje, kometa matėsi geriau, ir aš jaučiausi daug laisviau nei po kupolu su minia vyrų, geriančių brendį ir rūkančių cigarus bei stebinčių ploną dangaus ruoželį. Ant kalvos dar būriavosi žmonės ir stebėjo kometą. Kažkas net akordeonu grojo „Truputį džiaugsmo“, bet niekas nešoko — vis dėlto po kelių valandų laidos karalių. Keista, kad kometa pasirodė danguje jo laidotuvių išvakarėse. Iš

tokio dalyko Lavinija išpūstų didelį burbulą, bet aš žinojau, kad tai tėra atsitiktinumas, o atsitiktinumai dažnai paaiškinami.

— Eikš, Mode, eime namo, — paragino tėtis sprigtelėdamas nuorūką į žolę.

Akies kamputyje kažkas blykstelėjo. Pažvelgiau į kitą kalvą prie Haigeito ir pastebėjau degantį didžiulį laužą, apšviečiantį medžius šalimais. Atrodo, pamačiau kapinių Libano kedrą.

Laužas tikrai nebuvo atsitiktinumas — greičiausiai jį kažkas užkūrė dėl karaliaus. Nusišypsojau. Mėgstu ugnį. Pajutau, tarsi jis būtų užkurtas ir dėl manęs.

Tėtis išnyko tamsoje priekyje, bet aš trumpam pasilikau akimis bėgiodama nuo kometos prie liepsnų.

Saimonas Fildas

Užtrunka ilgai. Mes prabūname kiaurą naktį. Dėl kaulų jis neklydo.

Po visko, jau kylant saulei, mes pasiimame kibirus ir prisipilame į juos smėlio. Įmaišome pelenus ir išbarstome pievoje. Ponas Džeksonas planuoja ten auginti laukines gėles, kaip ji ir norėjo. Bus didelis pasikeitimas po gėlių lysvių ir išgrėbstytų takelių.

Mano kibire dar truputį liko ir aš nuėjęs prie senelio rožių krūmo viską suberiu ten. Tada tikrai žinosiu, kur jos yra, jei kada Modė domėtųsi. Be to, rožės mėgsta kaulamilčius.

Padėka

Padėka yra vienintelė dalis knygoje, kurioje atsiskleidžia „įprastas" autoriaus balsas. Todėl aš visada ją perskaitau ieškodama užuominų, kurios paskleistų šviesą virš autorių, jų darbo metodų ir gyvenimo bei ryšių su pasauliu. Manau, padėkoje daug kas yra užkoduota. Deja, šioje nėra jokių paslėptų reikšmių — tik kasdieninis balsas, norintis įvairiais būdais išreikšti dėkingumą.

Kartais svarstau, ar padėka reikalinga, ar ji tik sugriauna iliuziją, kad knyga „išplaukė" tiesiai „iš rašytojo galvos". Bet knygos neatsiranda iš nieko. Prie jų atsiradimo įvairiai prisideda kitos knygos ir kiti žmonės. Labiausiai prie šios knygos atsiradimo prisidėjo James Steven Curl „Mirties paminėjimas karalienės Viktorijos laikais" (Stroud: Sutton Publishing, 2000), Pat Jalland „Mirtis karalienės Viktorijos laikų šeimoje" (Oxford: Oxford University Press, 1996), John Morley „Mirtis, rojus ir karalienės Viktorijos laikai" (London: Studio Vista, 1971) ir mano mėgstamiausia J. C. Loudon „Kapinių valdymas, išdėstymas, apsodinimas ir šventoriaus tobulinimas" (1843 metai, faksimilinis leidimas Redhill, Surrey: Ivelet Books, 1981).

Romanų rašytojas turi teisę kurti ką nori, net pasakojime aprašant tikrus žmones ir vietas. Kapinės šioje knygoje yra su-

kurtos remiantis ir tikrais faktais, ir trupučiu fantazijos — supinamos tikslios detalės su vaizduotės šuoliais, ir nesinori jų atpainioti. Nors kapinės iš tiesų egzistuoja toje vietoje, kur vyksta romano veiksmas, aš nesistengiau jų atkurti visiškai tiksliai; tai greičiau yra minties būsena, joje gyvena išgalvoti personažai.

Labai panašiai „sužaidžiau“ keliomis detalėmis iš sufražisčių veiklos istorijos siekdama jas įvesti į romano veiksmą. Aš leidau sau parašyti Emelinos Pankherst žodžius, kurių ji iš tiesų nesakė, bet tikiu, kad išlaikiau jos begalės kalbų dvasią. Taip pat Žana d’Ark ir Robinas Hudas tikrai žygiavo apsivilkę taip, kaip ir aprašiau, bet tas mitingas vyko ne Haid Parke. Geilas Kameronas supažindino mane su daugeliu vertingų šaltinių iš Londono muziejaus Sufražisčių draugijos kolekcijos.

Norėčiau padėkoti savo prižiūrėtojų kvartetui — Kerol Baron, Džoniui Geleriui, Deborai Šnaider ir Siuzanai Vot — jie, kai aš abejojau, išliko tvirti ir patikimi.

Chevalier, Tracy
Ch299 Puolę angelai: [romanas] / Tracy Chevalier; [vertė Mykolė Lukošienė]. — Kaunas: Jotema, 2007. — 280 p.
ISBN 978-9955-13-107-6

„Puolę angelai" — nekantriai lauktas Tracy Chevalier, bestselerio „Mergina su perlo auskaru" autorės, romanas. Tai įtaigi dviejų šeimų istorija, pasakojimas apie intymias vaikystės draugystes, seksualinį pabudimą ir žmogaus gyvenimo trapumą. Taip pat romanas aprėpia ir valstybines permainas, kovą dėl moterų teisės balsuoti, kartu — abejones tvirtais įsitikinimais.

UDK 820-3

Tracy Chevalier

PUOLĘ ANGELAI

Redaktorė *Asta Kristinavičienė*
Dovilė Gimberienė
Maketavo *Elvyra Laipanova*

SL 250. 17,5 sp. l. Užsak. Nr. 7.233
UAB „Jotema", Algirdo g. 54, 50157 Kaunas
Tel. 337695, el. paštas: info@jotema.lt
http://www.jotema.lt
Spausdino AB spaustuvė „Spindulys", Gedimino g. 10, 44318 Kaunas

Tracy Chevalier užaugo Vašingtone, Kolumbijos federalinėje apygardoje. 1984-aisiais ji persikėlė gyventi į Angliją ir ten keletą metų dirbo žinynų redaktore. 1994 metais baigė humanitarines literatūrinės kūrybos magistrantūros studijas Rytų Anglijos universitete. Pirmasis jos romanas *Virgin Blue* (*Skaisčiai mėlyna*), pasirodęs 1997 metais, *WH Smith* leidyklos buvo apdovanotas *Fresh Talent* premija.

19140

Puolę angelai – nekantriai lauktas *Mergina su perlo auskaru* autorės romanas. Tai įtaigi dviejų šeimų istorija, pasakojimas apie intymias vaikų draugystes, seksualinį pabudimą ir žmogaus gyvenimo trapumą. Taip pat romanas aprėpia ir šalies valstybines permainas, kovą dėl moterų teisės balsuoti, kartu – abejones tvirtais įsitikinimais.

1901 metų sausis, diena po karalienės Viktorijos mirties: dvi šeimos lanko gretimus kapus prašmatniose kapinėse. Vieną kapą puošia sentimentalus angelas, o kitą – įmantri urna. Voterhausai garbina velionę karalienę ir tvirtai laikosi karalienės Viktorijos laikų tradicijų; Koulmanai žengia į modernesnę visuomenę. Abiejų šeimų nepritarimui, šeimos neatskiriamai susiejamos, kai kapinėse susidraugauja jų dukterys. Ir dar blogiau: susidraugauja su purvinu duobkasio sūnumi.

Mergaitėms augant, įsibėgėja naujasis amžius, arklius pakeičia automobiliai, o vietoj dujų apšvietimo randasi elektra, šalis ištrūksta iš engiančių karalienės Viktorijos laikų prieblandos į auksinę karaliaus Eduardo VII vasarą. Graži ir gyvenimu nusivylusi ponia Koulman ima siekti didesnės asmeninės laisvės ir sulaukia pragaištingų pasekmių, kurios Koulmanų ir Voterhausų gyvenimus pakeičia visam laikui.

Viršelyje Arturo Hiūzo (Arthur Hughes, 1832–1915) paveikslas *Žolėje (In The Grass)*

ISBN 978-9955-13-107-6

www.jotema.lt